Gençlik ve Aile Araştırma Raporu

Hazırlayan Genç Kızılay Akademi

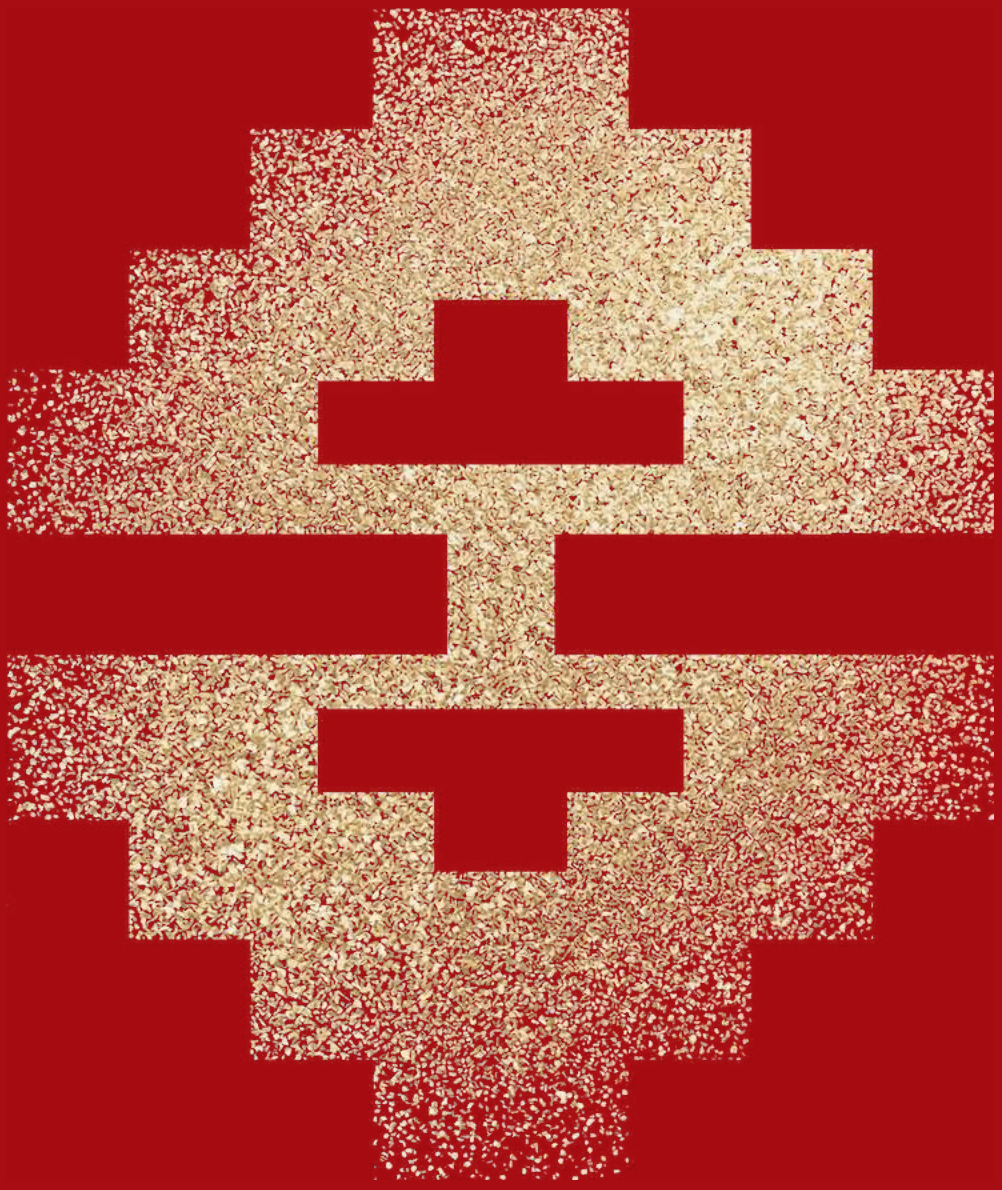

GENÇ KIZILAY AKADEMİ
GENÇLİK VE AİLE ARAŞTIRMA RAPORU

MART 2026

GENÇ KIZILAY AKADEMİ:
GENÇLİK VE AİLE ARAŞTIRMA RAPORU

Türk Kızılay Yayınları

Araştırma – İnceleme

YAYIN KOORDİNASYONU Genç Kızılay Akademi

E - ISBN 978-605-5599-96-6

Ankara, 2026
© Türk Kızılay, 2026
ADRES Fidanlık, Ataç-1 Sk. No:32, 06420 Çankaya/Ankara

BASKI Gür Kopyalama Özalit
Meşrutiyet, Karanfil Sk. 21/A, 06650 Çankaya/Ankara

Bu eser 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümleri çerçevesinde yayımlanmıştır. Türkçe ve diğer dillerde yurt içinde ve dışında maddi ve manevi hakların temsili Türk Kızılay'a aittir. Eserin dijital versiyonu ücretsiz olarak erişilebilir; ancak kaynak gösterilmeksizin çoğaltılamaz, yayımlanamaz veya ticari amaçlarla kullanılamaz. Akademik ve bilimsel çalışmalarda, kaynak gösterilmesi kaydıyla alıntı yapılabilir.

Bu rapor, Genç Kızılay Akademi tarafından hazırlanmıştır. Genç Kızılay Akademi; gençlik, gönüllülük, afet, sosyal hizmetler ve toplumsal dayanışma alanlarında araştırma, eğitim ve yayım faaliyetleri yürüten bir araştırma ve eğitim platformudur.

Bu yayından yapılacak alıntılarda aşağıdaki kaynak gösterimi kullanılmalıdır:
Türk Kızılay. (2026). Genç Kızılay Akademi: Gençlik ve Aile Araştırma Raporu. Ankara: Türk Kızılay Yayınları.

İletişim: genckizilay@kizilay.org.tr

GENÇLİK VE AİLE ARAŞTIRMA PROGRAMI ORGANİZASYON ŞEMASI

PROGRAM YÖNETİM EKİBİ

GENÇ KIZILAY
Dr. Utku İLHAN
Genç Kızılay Genel BAŞKANI

GENÇ KIZILAY
Aslan Can DELİBAŞ
Eğitim Birimi Başkanı

GENÇ KIZILAY
Menekşe YAMAÇ
Eğitim Birimi Başkan Yardımcısı

GENÇ KIZILAY
Mehmet Kazım KESKİN
Eğitim Birimi Başkan Yardımcısı

GENÇ KIZILAY
Rabia SAYAN
Gençlik ve Aile Araştırma Programı Koordinatörü

GENÇ KIZILAY
Yusuf GÖKDUMAN
Koordinatör Yardımcısı

GENÇ KIZILAY
Sude KARAOĞLAN
Koordinatör Yardımcısı

GENÇ KIZILAY
Seher ŞAHİN
İletişim ve Rapor Yazım Yön.

GENÇ KIZILAY
Cemre TÜNÇ
Saha Araştırma ve Tasarım Yön.

NİTEL ARAŞTIRMA EKİBİ

Prof. Dr. Emine ÖZMETE
DANIŞMAN
Köklerden Geleceğe: Ailede Değerler, Kimlik ve Eğitim

Araş. Gör. Sinem CAVLAK
Sessiz Çatlaklar, Güçlü Bağlar: Aile İçi İletişim ve Kuşaklararası Etkileşim

Doç. Dr. Melike YALÇIN
Sağlıklı Aile, Sağlıklı Toplum: Ailede Fiziksel ve Ruhsal Sağlık

Dr. Melike PAK
Krize Hazırlık Evde Başlar: Ailede Afet ve Acil Durum Bilinci

Dr. Serdarhan DURU
Dr. Melike PAK
Ev Ekonomisi: Ailede Geçim ve Sürdürülebilirlik

Dr. Melek ÇAYLAK
Dayanışma Evin Kalbinde Başlar: Ailede Sivil Toplum ve Gönüllülük Bilinci

Dr. Serdarhan DURU
Ekranların Ardındaki Aile: Medya Kültürü ve Dijital Temaslar

NİCEL ARAŞTIRMA EKİBİ

Doç. Dr. Mustafa OTRAR
DANIŞMAN

Fatma Sena YASAN
Kızılay Akademi Direktörlüğü Araştırma ve Yayın Müdürü

Zeynep MERCAN
Kızılay Akademi Direktörlüğü Araştırma Uzmanı

Başak YILDIZ
Kızılay Akademi Direktörlüğü Araştırma Uzmanı

Meryem Esra VAROL
Kızılay Akademi Direktörlüğü Araştırma Uzmanı

ARAŞTIRMACILAR

Köklerden Geleceğe: Ailede Değerler, Kimlik ve Eğitim
Tema Lideri : Zehra BUZLU

- Adem KILIÇ
- Büşra EMCÜR
- Derya ASLAN
- Elif Su ŞAHİN
- Muhammet Burak SÜTŞURUP
- Sena DURKAL
- Pakize Rana TUNCEROĞLU
- Rabia IŞIK
- Zehra BUZLU

Sessiz Çatlaklar, Güçlü Bağlar: Aile İçi İletişim ve Kuşaklararası Etkileşim
Tema Lideri : Zehra Coşkun

- Berat GÖK
- Furkan BAL
- Gökçe Nur AVŞAROĞLU
- Hayrun Nisanur ŞAHİN
- Mahmut ZORBA
- Mehmet Eren TÜRKMEN
- Nejla BAZ
- Yusuf GÖKDUMAN
- Zehra COŞKUN
- Zehra DURAN

Sağlıklı Aile, Sağlıklı Toplum: Ailede Fiziksel ve Ruhsal Sağlık
Tema Lideri : Pakize Rana Tunceroğlu

- Eda BÜYÜKKAYA
- Eda Yavuz ASLAN
- Fatma Nur BÖLÜK
- Melek AVCI
- Muhammet Semih ACAR
- Pakize Rana TUNCEROĞLU
- Salih GÖLCÜK
- Şeyda AKGÜL
- Yeliz ÇANKAYA
- Zehra COŞKUN

Krize Hazırlık Evde Başlar: Ailede Afet ve Acil Durum Bilinci
Tema Lideri : Nazlı Taşkıran

- Adem KILIÇ
- Büşra ÇOBAN
- Fatma Nur ACAR
- Mehmet Nuri GÜNGÖR
- Merve YOLDAŞ
- Mustafa BOZUKLU
- Mehmet TÜRKMEN
- Nazlı TAŞKIRAN
- Rabia IŞIK
- Reyyan DEMİRAL
- Şule ŞEN

Ev Ekonomisi: Ailede Geçim ve Sürdürülebilirlik
Tema Lideri : Ayşe YILDIRIM

- Adem KILIÇ
- Ayşe YILDIRIM
- Belemir Elif TOPÇU
- Büşra EMCÜR
- Ecenur GÜLER
- Havva Aleyna DEMİR
- Mahmut Zorba
- Nur TÜRK
- Rabia SAYAN
- Seher ŞAHİN

Dayanışma Evin Kalbinde Başlar: Ailede Sivil Toplum ve Gönüllülük Bilinci
Tema Lideri : Harun Güneş

- Aslıhan UZUN
- Beyza Nur ÇETİN
- Deniz TEKEŞ
- Harun GÜNEŞ
- Mecbure ASLAN
- Merve YOLDAŞ
- Nurana PİGAMOVA
- Seher ŞAHİN
- Yusuf ÖZDOĞAN
- Zehra COŞKUN

Ekranların Ardındaki Aile: Medya Kültürü ve Dijital Temaslar
Tema Lideri : Mehmet Nuri Güngör

- Adem Kılıç
- Beyza Nur ATALAY
- Buse Nur ŞEN
- Elif Serra DEMİR
- Mehmet Nuri Güngör
- Melek ŞAHİN
- Pakize Rana TUNCEROĞLU
- Rukiye ALBAYRAK
- Sude Nur AKTÜRK

RAPORUN KÜNYESİ

Raporun Adı: Gençlik ve Aile Araştırma Raporu

Rapor Türü: Araştırma ve Politika Öneri Raporu

Hazırlayan Kurum / Birim: Genç Kızılay/ Eğitim Birimi (Genç Kızılay Akademi)

Yürütücü Kurumlar: Türk Kızılay, Genç Kızılay

Program Adı: Genç Kızılay Akademi: Gençlik ve Aile Araştırma Programı

Program Kontrol ve Denetimi: Dr. Utku İlhan, Aslan Can Delibaş, Menekşe Yamaç

Program Koordinatörü: Rabia Sayan

Koordinatör Yardımcıları: Yusuf Gökduman, Sude Karaoğlan

Program Koordinasyon Ekibi: Seher Şahin, Yusuf Gökduman, Sude Karaoğlan, Cemre Tünç

Danışmanlar: Prof. Dr. Emine Özmete ve Doç. Dr. Mustafa Otrar

Yürütücüler (Mentörler): Prof. Dr. Emine Özmete, Doç. Dr. Melike Yalçın, Dr. Melike Pak, Dr. Melek Çaylak, Dr. Serdarhan Duru, Arş. Gör. Sinem Cavlak

Editörler: Rabia Sayan, Seher Şahin, Yusuf Gökduman

Son Okuma: Fatma Sena Yasan

Yazarlar: Prof. Dr. Emine Özmete, Doç. Dr. Melike Yalçın, Dr. Melike Pak, Dr. Melek Çaylak, Dr. Serdarhan Duru, Arş. Gör. Sinem Cavlak, Zeynep Mercan, Başak Yıldız, Meryem Esra Varol, Rabia Sayan, Seher Şahin, Yusuf Gökduman, Sude Karaoğlan, Ecenur Güler, Elif Serra Demir, Merve Yoldaş, Nazlı Taşkıran, Salih Gölcük, Rabia Işık, Zehra Buzlu, Berat Gök, Zehra Coşkun

Görsel İçerik: Hüseyin Can Çiçek, Seher Şahin, Yusuf Gökduman, Yusuf Öztep, Cemre Tünç, Ebrar Toksöz, Muhammet Semih Acar, Rabia Işık, Beyzanur Çetin

Araştırmacılar: Adem Kılıç, Ayşe Yıldırım, Aslıhan Uzun, Belenir Elif Topcu, Berat Gök, Beyza Nur Atalay, Beyza Nur Çetin, Buse Nur Şen, Büşra Çoban, Büşra Emcür, Derya Aslan, Deniz Tekeş, Eda Büyükkaya, Eda Yavuz Aslan, Ecenur Güler, Elif Serra Demir, Elif Su Şahin, Fatma Nur Acar, Fatma Nur Bölük, Furkan Bal, Gökçe Nur Avşaroğlu, Harun Güneş, Havva Aleyna Demir, Hayrun Nisanur Şahin, Mahmut Zorba, Mecbure Aslan, Melek Avcı, Melek Şahin, Mehmet Eren Türkmen, Mehmet Nuri Güngör, Mehmet Türkmen, Merve Yoldaş, Muhammed Burak Sütşurup, Muhammet Semih Acar, Mustafa Bozuklu, Nazlı Taşkıran, Nejla Baz, Nur Türk, Nurana Pigamova, Pakize Rana Tunceroğlu, Rabia Işık, Rabia Sayan, Reyyan Demiral, Rukiye Albayrak, Salih Gölcük, Seher Şahin, Sena Durkal, Sude Nur Aktürk, Şeyda Akgül, Şule Şen, Yusuf Özdoğan, Yeliz Çankaya, Yusuf Gökduman, Zehra Buzlu, Zehra Coşkun, Zehra Duran

Katkı Sunanlar: Ayşe Nur Mutlu, Muhammed Fatih Yazıcıol, Murat Şamil Adanır, Ece Nur Turgut, Fatma Sena Yasan, Ayşe Taşkın, Mehmet Kazım Keskin, Yusuf Öztep, Irmak Hasret İnan, Emre Karagön, Ecem Gül Özmen, Rümeysa Sıra, Aybüke Döker, Alpay Duyar, Ebrar Toksöz, Efe Özaslan, Muhammet Emin Karataş, Mehmet Ali Arinç, Hüseyin Özcan, Oktay Kocabacak, Rümeysa Sıra, Yusuf Talha Ural

Sayfa Sayısı: 270

Dil: Türkçe

ÖNSÖZ

Gençler, bir toplumun geleceğe uzanan yürüyüşünde en büyük umudu; aile ise o toplumun en köklü değerlerinin filizlendiği yerdir. Bu iki alanı birlikte ele alan her çalışma, yalnızca bugünü anlamaya değil, yarını daha sağlam biçimde inşa etmeye de hizmet eder; tıpkı Genç Kızılay bünyesinde yürütülen "Gençlik ve Aile Araştırma Programı" gibi.

Türk Kızılay olarak gençleri, toplumsal hayatın etkin bir öznesi; sorumluluk alan, iyiliği büyüten ve dayanışmayı güçlendiren asli bir güç olarak görüyoruz. Gençlerimizin eğitimden sosyal gelişime, gönüllülükten toplumsal katılıma kadar her alanda desteklenmesini ortak bir sorumluluk olarak değerlendiriyoruz. Onların donanımlı, özgüvenli ve duyarlı bireyler olarak yetişmesi, daha güçlü bir toplumun da temel şartlarından biridir. Bu anlayışımız en güçlü yansımasını ise Genç Kızılay'da buluyor.

Genç Kızılay, Türk Kızılay'ın 158 yıllık insani yardım mirasını geleceğe taşırken, gençlerin yalnızca sahada görev alan gönüllüler olarak değil; aynı zamanda düşünen, üreten, çözüm geliştiren bireyler olarak yetişmesine katkı sunuyor. Kapsamlı bir eğitim ve akademik danışmanlık desteğiyle yürüttükleri "Gençlik ve Aile Araştırma Programı" da bunun en güzel örneklerinden birini oluşturuyor. Çalışma; gençlerin aileye yönelik yaklaşımlarını, evlilik kararlarına dair eğilimlerini, aile içi iletişim ve afet bilincinin yanı sıra değişen toplumsal dinamikler karşısındaki deneyimlerini anlamak bakımından önemli bilimsel veriler ortaya koyuyor.

Aile; yardımlaşmanın, merhametin, sorumluluk paylaşımının ve birbirine destek olmanın ilk öğrenildiği yerdir. Güçlü aile yapısı, yalnızca köklü değerlerimizi korunmak için değil; dayanışma kültürümüzü güçlendirmek, toplumsal dirençliliğimizi artırmak ve ortak geleceğe güvenle yürüyebilmek için de hayati önemdedir. Bu yönüyle araştırmanın ortaya koyduğu bulguların, genç odaklı çalışmaların ve aileyi merkeze alan sosyal destek yaklaşımlarının geliştirilmesine ve toplumsal bağlarımızın kuvvetlendirilmesine önemli katkılar sağlayacağına inanıyorum.

Bu kıymetli çalışmada emeği bulunan tüm genç araştırmacılarımıza ve gönüllülerimize, akademik danışmanlık desteği sunan değerli akademisyenlerimize ve katkı veren tüm paydaşlarımıza teşekkür ediyorum. Çalışmanın, daha güçlü bir aile yapısı ve daha dirençli bir toplum hedefi doğrultusunda atılacak adımlara genç bir bakışla rehberlik etmesini temenni ediyorum.

Prof. Dr. Fatma Meriç Yılmaz
Türk Kızılay Genel Başkanı

SUNUŞ

Gençlik, yalnızca bir yaşam evresi değil; toplumu ileriye taşıyan en güçlü enerji, en canlı düşünce ve en cesur hayal gücüdür. Değişen dünyayı anlamak, geleceği doğru okuyabilmek ve daha güçlü bir toplum inşa edebilmek için gençlerin bakış açısına kulak vermek her zamankinden daha büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü gençlerin hayalleri, soruları ve arayışları aynı zamanda toplumun yarınlarını şekillendiren en değerli pusuladır.

Bu yolculukta aile kurumuysa gençlerin hayatında vazgeçilmez bir yere sahiptir. Aile: bireyin ilk değerlerle tanıştığı, aidiyet duygusunu öğrendiği ve hayatın zorluklarıyla baş etmeyi deneyimlediği en temel dayanışma alanıdır. Ancak günümüzde hızla değişen sosyal, ekonomik ve kültürel koşullar; gençlerin aileye, evliliğe ve geleceğe dair düşüncelerini de dönüştürmektedir. Bu dönüşümü doğru anlamak, gençlerin deneyimlerini görünür kılmak ve onların sesini sosyal politika tartışmalarına taşımak önemli bir sorumluluk gerektirmektedir.

Genç Kızılay olarak bizler, gençlerin yalnızca sosyal sorumluluk faaliyetlerinin bir parçası değil; aynı zamanda bilgi üreten, araştıran, sorgulayan ve çözüm geliştiren aktif aktörler olduğuna inanıyoruz. Bu anlayışla hayata geçirdiğimiz Gençlik ve Aile Araştırma Programı, gençlerin kendi deneyimlerinden ve araştırma süreçlerinden yola çıkarak aile kurumuna dair önemli sorular sormasına ve yeni perspektifler geliştirmesine imkân sunmaktadır.

Program kapsamında Türkiye'nin farklı şehirlerinde gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler ve anket çalışmaları, gençlerin aileye bakışını, evlilik kararlarını, kuşaklar arası ilişkileri ve değişen toplumsal dinamikler karşısındaki düşüncelerini daha görünür hâle getirmektedir. Bu süreç, gençlerin yalnızca incelenen konu değil; aynı zamanda çalışmanın aktif üreticileri olduğunu da göstermektedir. Bu yönüyle ortaya çıkan çalışma, gençlerin toplumsal meseleleri anlamaya ve çözüm üretmeye aktif biçimde katıldığının önemli bir göstergesidir.

Genç Kızılay Akademi koordinasyonunda yürütülen bu program, gençlerin araştırma ve düşünme becerilerini geliştirmeyi, gençlik perspektifini sosyal politika tartışmalarına taşımayı ve sivil toplum ile akademi arasında güçlü bir bilgi köprüsü kurmayı amaçlamaktadır. Gençlerin fikirlerinin, gözlemlerinin ve önerilerinin karar alma süreçlerinde daha fazla yer bulması gerektiğine inanıyoruz.

Bu raporun; gençlerin sesini daha güçlü şekilde duyurmasına, aile odaklı politikaların geliştirilmesine ve gençlik çalışmalarına yeni bir bakış açısı kazandırmasına katkı sunacağına inanıyorum. Gençlerin merakı, emeği ve araştırma azmiyle ortaya çıkan bu çalışmanın hem bugünü anlamamıza hem de geleceği daha sağlam temeller üzerinde kurmamıza katkı sağlayacağını ümit ediyorum.

Bu değerli çalışmaya emek veren tüm genç araştırmacılara, gönüllülere, akademisyen danışmanlarımıza, Genç Kızılay Akademi koordinasyon ekibine ve katkı sunan tüm paydaşlara teşekkür ediyor; bu araştırmanın gençlerin sesiyle şekillenen daha güçlü bir toplumsal anlayışa katkı sağlamasını temenni ediyorum.

Dr. Utku İLHAN
Genç Kızılay Genel Başkanı

SUNUŞ

Gençler, toplumsal değişimin en önemli aktörlerinden biri olarak, aile kurma, evlilik ve yaşam planları konusunda hızla değişen koşulların etkisi altındadır. Eğitim, çalışma hayatı, ekonomik belirsizlik, bireyselleşme ve toplumsal değerlerdeki dönüşümler; gençlerin aile kurma kararlarını, evlenmeme tercihlerini ve gelecek tasavvurlarını doğrudan şekillendirmektedir. Bu süreç, yalnızca gençlerin bireysel hayatlarını değil, aynı zamanda aile kurumunun işleyişini ve gençlerin aileye ilişkin algılarını da yeniden biçimlendirmektedir.

Gençlerin karşı karşıya olduğu sosyal, ekonomik ve kültürel meselelerin doğru biçimde anlaşılması, gençlik ve aile alanında geliştirilecek politikalar açısından kritik bir gerekliliktir. Bununla birlikte, gençlik üzerine yapılan değerlendirmelerin çoğu zaman gençlerin doğrudan deneyimlerine dayanmadan yürütülmesi, gençlerin gündelik yaşam pratiklerinin ve karar alma süreçlerinin tam olarak görünür olmasını engellemektedir. Bu nedenle gençlerin kendi perspektiflerinden hareketle evlenmeme sebepleri, aile kuramama riskleri ve mevcut ailelerdeki sorunlar gibi alanları analiz eden saha araştırmaları büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırma, gençlerin aile ve evlilikle ilgili algılarını, gençlerin karşılaştığı engelleri ve mevcut ailelerde yaşanan sorunları gençlerin kendi gözünden anlamayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında yürütülen derinlemesine görüşmeler ve anket çalışmaları, gençlerin aile kurumuna bakışını, kuşaklar arası ilişkileri, evlenmeme sebeplerini ve aile içi deneyimlerini kapsamlı biçimde ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu sayede gençlerin yaşadığı temel sorun alanları görünür hâle getirilmiş ve çözüm odaklı politika önerileri üretmek için sağlam bir veri zemini oluşturulmuştur.

Genç Kızılay Akademi koordinasyonunda yürütülen Gençlik ve Aile Araştırma Programı, gençlerin yalnızca araştırmanın konusu olmadığını; aynı zamanda bilgi üretim sürecinin aktif katılımcıları olduğunu vurgulamaktadır. Program, gençlerin deneyimlerini veri temelli bir yaklaşımla analiz ederek gençlik ve aile alanına ilişkin politika önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, gençlerin hem bireysel hem de toplumsal sorunlarının anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Bu rapor, gençlerin aile kurma kararları, evlenmeme tercihleri ve mevcut ailelerdeki deneyimleri hakkında elde edilen bulguları sunmayı; gençlerin karşı karşıya olduğu sorunları gençlerin bakış açısından analiz etmeyi ve bu bulgular doğrultusunda politika geliştirme süreçlerine katkı sunabilecek öneriler üretmeyi hedeflemektedir. Araştırma sürecine katkı sunan tüm genç araştırmacılara, gönüllülere ve destek veren paydaşlara teşekkür eder, elde edilen bulguların gençlik ve aile politikalarının geliştirilmesine katkı sağlamasını temenni ederim.

Aslan Can DELİBAŞ
Genç Kızılay Eğitim Birim Başkanı

TEŞEKKÜR

Genç Kızılay Akademi Gençlik ve Aile Araştırma Programı'nın hayata geçirilmesi, başarıyla tamamlanması ve bu raporun hazırlanması birçok paydaşın değerli katkılarıyla mümkün olmuştur. Bu vesileyle, bizlere duydukları güven, sağladıkları destek ve ilham veren yaklaşımları için teşekkürlerimi sunarım.

Her şeyden önce; bizlere olan inancı ve verdikleri güçlü destek için Türk Kızılay Genel Başkanımız Prof. Dr. Fatma Meriç Yılmaz'a ve süreç boyunca vizyoner liderlikleri ile bizleri motive eden Genç Kızılay Genel Başkanımız Utku İlhan'a şükranlarımı arz ederim.

Program sürecinin planlanması ve yürütülmesi boyunca motivasyon, rehberlik ve güvenleriyle yanımızda olan Eğitim Birim Başkanımız Aslan Can Delibaş'a; programın ilk aşamalarından itibaren süreci yakından takip ederek tüm adımları titizlikle kontrol eden, yönlendirici değerlendirmeleriyle çalışmanın sağlıklı ilerlemesini sağlayan Eğitim Birim Başkan Yardımcımız Menekşe Yamaç'a içten teşekkür ederim.

Araştırma sürecine bilimsel katkıları ve yönlendirici değerlendirmeleriyle değerli akademik rehberlik sağlayan danışmanlarımız; Cumhurbaşkanlığı Sosyal ve Gençlik Politikaları Kurulu Üyesi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Emine Özmete ve T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürü Doç. Dr. Mustafa Otrar'a teşekkür ederim.

Program kapsamında gerçekleştirilen analizlerin ortaya konulmasında yoğun emek harcayan akademik mentörlerimiz Doç. Dr. Melike Yalçın, Dr. Melike Pak, Dr. Melek Çaylak, Dr. Serdarhan Duru ve Arş. Gör. Sinem Cavlak'a katkılarından dolayı ayrıca şükranlarımı sunarım.

Programın tasarım, saha, uygulama ve organizasyon süreçlerini titizlikle yöneten, gece gündüz demeden yoğun emek ve fedakârlık gösteren program ekibimizin kıymetli üyeleri Yusuf Gökduman, Seher Şahin, Sude Karaoğlan ve Cemre Tünç'e özellikle teşekkür ederim.

Süreç içerisinde mülakatlardan saha araştırmasına, lansman ve çalıştay organizasyonuna kadar aktif rol alan Genç Kızılay Eğitim Birimi gönüllülerimize ve Genel Merkez, il, ilçe ve üniversite teşkilatlarındaki tüm gönüllülerimize emekleri için teşekkürlerimi sunarım.

Programın tasarımına ve organizasyon süreçlerine stratejik katkı sağlayan Gönüllü Yönetimi Direktörü Muhammed Fatih Yazıcıol'a; koordinasyon desteğiyle süreci güçlendiren Gönüllü Teşkilatlar Müdürü Murat Şamil Adanır ve Gönüllü Yönetimi Direktörlüğü ekibine teşekkür ederim. Ayrıca, program ekibimizi alanında uzman isimlerle buluşturma konusunda kritik rol oynayan Genç Kızılay Koordinasyon Yöneticisi Ece Nur Turgut'a da şükranlarımı sunarım.

Veri analizine zaman kısıtına rağmen büyük özveriyle destek veren Kızılay Kadın Koordinasyon Uzmanı Ayşe Taşkın'a; programın kurumsal altyapısını güçlendiren Türk Kızılay Akademi profesyonellerinden, Akademi Direktörümüz Ayşenur Mutlu'ya, Araştırma ve Yayın Müdürü Fatma Sena Yasan'a, akademi uzmanlarımız Zeynep Mercan, Başak Yıldız ve Meryem Esra Varol'a teşekkür ederim.

Programın inşa aşamasında bizlere görüş bildiren değerli hocalarımız Prof. Dr. Mehmet Merve Özaydın, Prof. Dr. Erdinç Yazısı, Prof. Dr. Recep Bozdoğan ve Doç. Dr. Ömer Can Çevik'e teşekkürlerimi sunarım.

En önemlisi, bu programın sahadaki en güçlü aktörleri olan genç araştırmacılarımıza; araştırma sürecine duydukları büyük sorumluluk bilinci ve yoğun emekleri için teşekkür ederim. Rapor yazım sürecinde ise özveriyle çalışan Berat Gök, Ece Nur Güler, Merve Yoldaş, Nazlı Taşkıran, Rabia Işık, Salih Gölcük, Elif Serra Demir, Zehra Buzlu ve Zehra Coşkun'a ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışma, gençlerin araştıran, düşünen ve çözüm üreten bir aktör olarak sürece dâhil olduğunda ne kadar güçlü ve değerli çıktılar üretilebildiğini bir kez daha göstermiştir.

Rabia SAYAN
Gençlik ve Aile Araştırma Programı Koordinatörü

YÖNETİCİ ÖZETİ

Genç Kızılay Akademi tarafından hayata geçirilen “Gençlik ve Aile Araştırma Programı”, aile kurumunun günümüz Türkiye’sinde geçirdiği dönüşümü gençlerin perspektifiyle anlamayı, bu dönüşümün toplumsal yapıya etkilerini bilimsel verilerle ortaya koymayı ve elde edilen bulgular doğrultusunda politika önerileri geliştirmeyi amaçlayan bütüncül bir program olarak tasarlanmıştır. Bu program gençleri yalnızca araştırmanın öznesi değil; aynı zamanda bilgi üreten, çözüm geliştiren ve politika süreçlerine katkı sunan aktif paydaşlar olarak konumlandıran özgün bir model sunmuştur.

Program sürecinde, bölgesel temsil dengesi gözetilerek Türkiye’nin farklı bölgelerinden seçilen 70 genç araştırmacıya kapsamlı bir eğitim programı uygulanmıştır. Araştırma yöntemleri, literatür tarama, veri toplama ile araştırma ve yayın etiği başlıklarında verilen eğitimler; günlük ve haftalık düzenli koordinasyon toplantıları ile gönüllü akademisyenlerin danışmanlık desteğiyle pekiştirilmiştir. Bu kapsamda yüz yüze, çevrim içi ve çevrim dışı yöntemlerle toplam 40 saat danışmanlık toplantısı ve görüşmesi, 50 saat araştırmacı eğitim ve program oturumu, 140 saat koordinasyon toplantısı ile 120 saat rapor toplantısı ve değerlendirme görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Tüm süreç, planlı, şeffaf ve sürdürülebilir bir yönetim anlayışıyla koordine edilmiştir.

Araştırmada nicel ve nitel yöntemler birlikte kullanılmıştır. Nicel çalışma kapsamında “Türkiye’de Bekâr Gençlerin Evlilik Algısı ve Evlilikten Beklentileri” başlığıyla 18–30 yaş arası 959 bekâr gençle anket çalışması yürütülmüştür. Nitel araştırmalar ise 18-30 yaş evli veya bekâr gençlerle derinlemesine görüşme yapılarak değer aktarımı, iletişim, sağlık, afet ve acil durum, ekonomi, gönüllülük ve medya olmak üzere yedi tematik alanda gerçekleştirilmiştir. Toplam 235 derinlemesine görüşme ile aile kurumunun çok boyutlu yapısı ele alınmıştır.

Nitel saha süreci öncesinde genç araştırmacıların aktif katkısıyla oluşturulan soru havuzu, alanında uzman akademisyenler tarafından değerlendirilmiş; pilot uygulamalarla test edilmiş ve saha geri bildirimleri doğrultusunda revize edilerek nihai hâline getirilmiştir. Bu yaklaşım, araştırmanın bilimsel niteliğini güçlendirirken gençlerin araştırma süreçlerine doğrudan katılımını da kurumsal bir zemine oturtmuştur.

Program kapsamında ayrıca “Aşına Aşk Katmak” başlığıyla gönüllülük temelli uygulamalı bir saha modeli geliştirilerek pilot olarak yürütülmüştür. Bu çalışma ile ailelerin birlikte üretme, paylaşma ve toplumsal fayda oluşturma süreçlerine katılımı sağlanmış; ön test ve son test uygulamalarıyla aile içi iletişim, duygu ve düşünce dönüşümleri sistematik biçimde izlenmiştir. Elde edilen bulgular, gönüllülüğün aile bağlarını güçlendiren önemli bir sosyal sermaye alanı olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırma kapsamında yaklaşık 1000 aileye ulaşılmıştır. Yerel farkındalık adına yapılan seminer, eğitim ve ilave çalışmalarla doğrudan ve dolaylı olarak 127.000 kişiye ulaşılmıştır. Çeşitli sosyal medya platformları sayesinde paydaşlarla kurulan ağların da kümülatif etkisiyle, konunun görünürlüğü 500.000 ila 750.000 kişilik potansiyel kitleye ulaşarak toplumsal yankı oluşturmuştur.

Araştırma sonuçları, gençlerin evlilik ve aile kurumuna ilişkin temel değerlerini koruduğunu; ancak ekonomik güvence, kişisel gelişim ve yaşam koşullarının evlilik kararında belirleyici hâle geldiğini göstermektedir. Aile yapısının modernleşme ve dijitalleşme süreçleri içinde dönüşerek varlığını sürdürdüğü; iletişim eksikliği ve kuşaklararası farklılıkların ilişkilerde kırılganlık oluşturduğu tespit edilmiştir. Sağlık, afet, ekonomi ve gönüllülük alanlarında ise yapısal sorunlar öne çıkmaktadır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda yaklaşık kırk politika önerisi geliştirilmiş, bunlar yirmi temel başlık altında raporlaştırılmıştır. Program çıktıları dijital yayınlar, yerel etkinlikler ve Gençlik ve Aile Araştırma Raporu aracılığıyla paydaşlarla paylaşılacaktır.

Gençlik ve Aile Araştırma Programı, gençleri araştırma ve çözüm üretme süreçlerinin merkezine alan, sahaya dayalı ve sürdürülebilir bir gençlik–aile politikası modeli sunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ORGANİZASYON ŞEMASI
RAPORUN KÜNYESİ
ÖNSÖZ
SUNUŞLAR
TEŞEKKÜR
YÖNETİCİ ÖZETİ
KISALTMALAR
ŞEKİLLER VE TABLOLAR
1. GİRİŞ **1**
2. YÖNTEM **3**
3. LİTERATÜR VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE **8**
3.1. Gençlik ve Aile Araştırmasına Nicel Yaklaşımlar **9**
3.2. Gençlik ve Aile Araştırmasına Nitel Yaklaşımlar **12**
3.2.1. TEMA 1: Köklerden Geleceğe: Ailede Değerler, Kimlik ve Eğitim **12**
3.2.2. TEMA 2: Sessiz Çatlaklar, Güçlü Bağlar: Aile İçi İletişim ve Kuşaklararası Etkileşim **15**
3.2.3. TEMA 3: Sağlıklı Aile, Sağlıklı Toplum: Ailede Fiziksel ve Ruhsal Sağlık **19**
3.2.4. TEMA 4: Krize Hazırlık Evde Başlar: Ailede Afet ve Acil Durum Bilinci **22**
3.2.5. TEMA 5: Ev Ekonomisi: Ailede Geçim ve Sürdürülebilirlik **25**
3.2.6. TEMA 6: Dayanışma Evin Kalbinde Başlar: Ailede Sivil Toplum ve Gönüllülük Bilinci .. **28**
3.2.7. TEMA 7: Ekranların Ardındaki Aile: Medya Kültürü ve Dijital Temaslar **31**
4.BULGULAR **34**
4.1. Nicel Yaklaşım Bulguları **35**
4.2. Nitel Yaklaşım Bulguları **64**
4.2.1. TEMA 1: Köklerden Geleceğe: Ailede Değerler, Kimlik ve Eğitim **64**
4.2.2. TEMA 2: Sessiz Çatlaklar, Güçlü Bağlar: Aile İçi İletişim ve Kuşaklararası Etkileşim **83**
4.2.3. TEMA 3: Sağlıklı Aile, Sağlıklı Toplum: Ailede Fiziksel ve Ruhsal Sağlık **98**
4.2.4. TEMA 4: Krize Hazırlık Evde Başlar: Ailede Afet ve Acil Durum Bilinci **114**
4.2.5. TEMA 5: Ev Ekonomisi: Ailede Geçim ve Sürdürülebilirlik **136**
4.2.6. TEMA 6: Dayanışma Evin Kalbinde Başlar: Ailede Sivil Toplum ve Gönüllülük Bilinci . **164**
4.2.7. TEMA 7: Ekranların Ardındaki Aile: Medya Kültürü ve Dijital Temaslar **180**
5. POLİTİKA ÖNERİLERİ **197**
6. SONUÇ **218**
7. KAYNAKLAR **219**
8. EKLER **224**
9. FOTOĞRAF GALERİSİ **251**

KISALTMALAR

ADEM	:	Aile Destek Merkezleri
AEP	:	Aile Eğitim Programı
AFA	:	Açıklayıcı Faktör Analizi
AFAD	:	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AMOS	:	Moment Yapılarının Analizi (Analysis of Moment Structures)
ANOVA	:	Varyans Analizi
ASHB	:	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASM	:	Aile Sağlığı Merkezi
BTK	:	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
CFO	:	Mali İşler Direktörü
ÇSGB	:	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DASK	:	Doğal Afet Sigortaları Kurumu
DDO	:	Dijital Dönüşüm Ofisi
DFA	:	Doğrulayıcı Faktör Analizi
EBA	:	Eğitim Bilişim Ağı
FATİH	:	Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi
GRAS	:	Cinsiyet Rolleri Tutum Ölçeği
GSB	:	Gençlik ve Spor Bakanlığı
HADRA	:	Hasta Dostu Rehber Ağı
IMAS	:	İnönü Evlilik Tutum Ölçeği
İŞKUR	:	Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
KBRN	:	Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer
KVKK	:	Kişisel Verileri Koruma Kurumu
MAG	:	Mahalle Afet Gönüllüleri
MEB	:	Millî Eğitim Bakanlığı
MHRS	:	Merkezi Hekim Randevu Sistemi
MYK	:	Mesleki Yeterlilik Kurumu
PD	:	Psikolojik Danışman
RTÜK	:	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SB	:	Sağlık Bakanlığı
SEGE	:	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi
SPSS	:	Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşu
TAYA	:	Türkiye Aile Yapısı Araştırmaları
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TRT	:	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSSB	:	Travma Sonrası Stres Bozukluğu
TUKEY HSD	:	Tukey Gerçekten Önemli Fark Testi (Tukey's Honestly Significant Difference Test)
YÖK	:	Yükseköğretim Kurulu
CFO	:	Chief Financial Officer (Finans Direktörü)

ŞEKİLLER VE TABLOLAR

Şekil 1. Afet Müdahalesinde Kademeli Müdahale ve Dayanışma Modeli **24**
Şekil 2. Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı **36**
Şekil 3. Örneklemin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı **36**
Şekil 4. Örneklemin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı **37**
Şekil 5. Örneklemin Türkiye NUTS 1 Bölgelerine Göre Dağılımı **37**
Şekil 6. Örneklemin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı **38**
Şekil 7. Örneklemin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı **38**
Şekil 8. Örneklemin Aylık Gelire Göre Dağılımı **39**
Şekil 9. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Ortalama Puanları **42**
Şekil 10. Değişkenler Arasındaki Doğrusal İlişkiyi Gösteren Serpilme Diyagramı **58**
Şekil 11. Aile Değerlerinin Aktarımı ve Birey Üzerindeki Etki Alanları **65**
Şekil 12. Değer Aktarımında Kullanılan Yöntemler ve Uygulama Bileşenleri **66**
Şekil 13. Geleneksel ve Modern Değerler Arasında Dönüşüm ve Uyum Süreci Modeli **70**
Şekil 14. Geleneksel Değerler ile Modern Yaşam Etkisi Arasında Benimseme ve Denge Süreci **76**
Şekil 15. Aile İçinde Değer Temelli Çatışma Alanları **77**
Şekil 16. Aile İçinde Değer Temelli Çözüm Alanları **78**
Şekil 17. Değer Aktarımında Aile, Okul ve Toplum Temelli Müdahale Alanları **81**
Şekil 18. Aile İçi İletişim Biçimleri ve Duygusal Bağ Dinamikleri **84**
Şekil 19. Aile İçi İletişimde İletişim Kanallarının İşlevsel Farklılıkları **85**
Şekil 20. Aile İçinde Karar Alma Süreci Biçimleri ve Yaklaşım Tipleri **87**
Şekil 21. Ailede Karar Alma Sürecinin Boyutları ve Etki Alanları **87**
Şekil 22. Değerlerin Öğrenilme ve İçselleştirilme Yolları **88**
Şekil 23. Aile İçi Çatışmalarda İletişim Tepkileri ve Çözüm Yolları **89**
Şekil 24. Aile İçi Çatışma Yönetiminde Temel Yaklaşım Türleri **90**
Şekil 25. Aile İçi Çatışmaların Yapıcı, Yıkıcı ve Kuşaklararası Etkileri **91**
Şekil 26. Aile İçi Beklentiler ve İletişimin İlişkisel Uyuma Etkisi **93**
Şekil 27. Dijital İletişimin Aile İçi Bağlar ve Duygusal Dinamikler Üzerindeki Çift Yönlü Etkisi **95**
Şekil 28. Ailelerde Profesyonel Destek Arayışına Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumlar **95**
Şekil 29. Hastalık Sürecinin Aile Yaşamı, İş ve Günlük Rutinler Üzerindeki Etkileri **99**
Şekil 30. Psikososyal Uyum ve Duygusal Süreçlerin Bileşenleri **104**
Şekil 31. Ailelerin Ekonomik Yapısını Belirleyen Gelir ve Çalışma Dinamikleri **137**
Şekil 32. Aile Ekonomisinde Gelir Değişimleri, Kriz Etkileri ve Başa Çıkma Stratejileri **142**
Şekil 33. Ön Test ve Son Test Puanları Arasındaki Değişim (Genel Etki) **178**
Şekil 34. Dijital Medyanın Aile İçi İletişim ve Duygusal Bağlar Üzerindeki Çok Boyutlu Etkileri **181**
Şekil 35. Dijital Medya Kullanımının Aile İçi İletişim Dinamiklerine Etkileri **182**
Şekil 36. Dijital Medya Kaynaklı Aile İçi Çatışma Alanları ve Çözüm Yöntemleri **183**
Şekil 37. Ailelerde Medya Okuryazarlığı ve Siber Güvenlik Yaklaşımları **184**
Şekil 38. Ailelerde Dijital Risk Deneyimleri ve Baş Etme Mekanizmaları **185**
Şekil 39. Sosyal Medyada Görünürlük–Mahremiyet Dengesinin Aile İçi Yansımaları **187**
Şekil 40. Dijital Medyanın Aile İçi Otorite, Roller ve Görev Paylaşımına Etkisi **189**
Şekil 41. Sosyal Medya ve Aile Yapısında Değer–Alışkanlık–İlişki Dönüşümü **192**
Şekil 42. Dijital Kültürün Aile Değerlerine Etkisi **193**
Şekil 43. Sağlıklı Dijital Kullanım İçin Çözümler: Aile İçi Stratejiler ve Ebeveynlik Yaklaşımları **195**
Şekil 44. Dijital Bağımlılıkla Mücadelede Politika, Eğitim ve Toplumsal Destek Çerçevesi **196**

Tablo 1. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere Ait Güvenirlik ve Açıklanan Varyans Değerleri **39**
Tablo 2. Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği Maddelerine İlişkin Frekans Dağılımı **43**
Tablo 3. Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği Maddelerine İlişkin Frekans Dağılımı **44**
Tablo 4. Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği Maddelerine İlişkin Frekans Dağılımı **45**
Tablo 5. Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği Maddelerine İlişkin Frekans Dağılımı **47**
Tablo 6. İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği Maddelerine İlişkin Frekans Dağılımı **49**
Tablo 7. Cinsiyete Göre Ölçek Ortalama Puanları ve ANOVA Analizi Sonuçları **51**
Tablo 8. Eğitim Durumuna Göre Ölçek Ortalama Puanları ve ANOVA Analizi Sonuçları **52**
Tablo 9. Yaş Gruplarına Göre Ölçek Ortalama Puanları ve ANOVA Analizi Sonuçları **53**
Tablo 10. Gelir Düzeyine Göre Ölçek Ortalama Puanları ve ANOVA Analizi Sonuçları **54**
Tablo 11. Meslek Gruplarına Göre Ölçek Ortalama Puanları ve ANOVA Analizi Sonuçları **55**
Tablo 12. Yaşanılan Bölgeye Göre Ölçek Ortalama Puanları ve ANOVA Analizi Sonuçları **56**
Tablo 13. Mevcut Çalışma Durumuna Göre Ölçek Ortalama Puanları ve ANOVA Analizi Sonuçları **57**
Tablo 14. Korelasyon Katsayılarının Yorumlanmasına İlişkin Referans Aralıkları **58**
Tablo 15. Ölçekler Arası Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları **59**
Tablo 16. Küme Analizinde Değişkenlerin Önem Düzeylerine İlişkin Yorumlama Çerçevesi **60**
Tablo 17. Two-Step Kümeleme Analizi Sonuçları: Küme Profilleri ve Değişken Önem Düzeyleri **60**

1. GİRİŞ

Elinizde bulunan bu rapor, gençlerin aileyi ve toplumu sağlıklı biçimde inşa etme idealinden doğmuş, uzun soluklu bir çabanın ve titizlikle yürütülen araştırma sürecinin eseridir. Bu kıymetli çalışma Genç Kızılay çatısı altında hayal edilmiş ve gerçekleştirilmiştir. Genç Kızılay, çalışmayı hâlihazırda Eğitim Birimi altında faaliyet sürdüren Akademi Kolu ile inşa edip yürütmüştür.

Genç Kızılay Akademi, genç gönüllülerin bilgi, beceri ve değer temelli gelişimini sistematik olarak desteklemek amacıyla oluşturulmuş yenilikçi bir eğitim ve gelişim platformudur. Akademi yalnızca eğitim veren bir yapı olmaktan öte; araştırma yürüten, akademik bilgi üreten ve toplumsal dönüşüm süreçlerine katkı sağlayan bütüncül bir ekosistem olarak tasarlanmıştır. Gençlerin bireysel potansiyellerini keşfetmelerine ve geliştirmelerine imkân tanıyan bu yapı, onları insani değerlerle güçlendirerek hem akademik hem sosyal hem de kurumsal alanlarda etkin temsil yetkinliği kazandırmayı hedefler. Eleştirel düşünen, araştıran, sorgulayan ve çözüm üreten gençlerin yetişmesi Genç Kızılay Akademi'nin temel önceliklerindendir.

Bu doğrultuda Genç Kızılay Akademi genç liderliğini destekleyen çok katmanlı bir gelişim modeline sahiptir. Genç Kızılay Akademi geleceğin genel müdürlerinin, yöneticilerinin, diplomatlarının, bürokratlarının, akademisyenlerinin ve topluma yön verecek kanaat önderlerinin yetişmesi için gerekli bilgi, değer ve liderlik donanımını bir araya getirir. Sosyal bilimlerden saha çalışmalarına, insani diplomasi eğitimlerinden politika geliştirme süreçlerine kadar geniş bir yelpazede programlar sunarak gençlerin hem bugünün ihtiyaçlarına hem de geleceğin dünyasına hazırlıklı olmasını amaçlar. Yenilikçi, çözüm odaklı ve insani değerleri önceleyen bir gençlik hareketi inşa etmeyi vizyon edinen bu yapı, Türkiye'nin ve dünyanın insani kapasitesini güçlendirmeyi hedefleyen stratejik bir yapılanma olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Bugüne kadar yürütülen İnsani Diplomasi Uzmanlık Programı, Gençlik ve Aile Araştırma Programı ve önümüzdeki sürelerde yürütülecek Türk Dünyası, Gönüllü yönetimi, Afet ve Acil Durum Yönetimi Uzmanlık Programı gibi akademi programları; Genç Kızılay Akademi'nin hem ulusal hem uluslararası ölçekte genç nesli güçlendirme kapasitesinin somut bir göstergesidir.

Bu misyon ve vizyona dayanarak hayata geçirilen Gençlik ve Aile Araştırma Programı, gençleri yalnızca gözlemci değil aynı zamanda araştırmacı, çözüm üretici bir konuma taşımayı amaçlayan özgün bir modeldir. Gençlerin aynasından aileyi incelenerek ailenin geleceğine bugünden bir bakış kazanmak, mevcut ve olası gelecek riskleri tespit ederek gençlerin yine kendi dertlerine deva olacak çözüm önerileri geliştirmeleri hedeflenmiştir. Çalışmanın doğal ve en kıymetli sonucu, gençlere bir araştırmacı kimliği ve çözüm odaklı düşünebilme kabiliyeti kazandırmak olmuştur. Bu programın en önemli çıktısıysa akademiye, kamuya, sivil toplum örgütlerine ve politika yapıcılara bir ışık olma niyeti taşıyan bu rapordur.

Gayemizi inceleyecek en temel soru "Neden aileyi araştırdık?" olmalıdır. Aile, toplumun en temel yapı taşıdır ve bireylerin sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamını şekillendiren en önemli kurumdur. Tıpkı Christopher Lasch'in "*Haven in a Heartless World*" (*Kalpsiz Bir Dünyada Sığınak*) isimli ünlü eserinde savunduğu gibi "Aile, dış dünyanın tüm karmaşasına, hızına ve bazen acımasızlığına karşı kurulan ilk ve son sığınak" olmuştur. İnsanın her türlü toplumsal sıfatından arınarak yalnızca öz varlığıyla "kendisi" olarak kabul gördüğü yerdir. Aile, bireyin toplumsal hayata çıkmadan önce zırhlarını kuşandığı, yaralandığındaysa iyileşmek için döndüğü bir revirdir. Dünyadaki mevcut sosyal dönüşüm sürecinde bu revir insanlığın, toplumun en önemli mekânı olmalıdır.

"Türkiye'nin toplumsal dokusunda aile; eğitimden ekonomiye, dinden sağlığa kadar uzanan çok katmanlı bir ağın merkezinde konumlanmaktadır. Bireyin politik tercihlerinden inanç pratiklerine, iktisadi dayanışma alışkanlıklarından sağlık bilincine kadar geniş bir yelpazedeki tüm temel tutumlar, öncelikle aile ocağında filizlenmektedir." (Cherlin, 2013; Macionis, 2018; Aysan ve Aracı, 2025). Türkiye'nin geleceğini şekillendirecek ulusal stratejilerin merkezinde yer alan aile kurumu, bugün artık bir sosyal birim olmanın ötesinde devletin gelecek projeksiyonlarının temel taşı hâline gelmiştir.

Bu stratejik odaklanmanın en somut yansıması olarak 2025-2035 döneminin “Aile ve Nüfus 10 Yılı” ilan edilmesi, aileyi güçlendirmeye yönelik hamlelerin artık ulusal bir seferberlik ve devlet önceliği niteliği taşıdığını tescil etmektedir. Bu perspektif doğrultusunda aile; eğitimden sağlığa, iktisadi dayanışmadan siyasal aidiyet ve inanç pratiklerine kadar uzanan tüm makro sistemleri besleyen, toplumun bağışıklık sistemini inşa eden bir çekirdek güç olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2025).

Ailenin toplum için önemi tartışmasız tüm değişim ve dönüşüm süreçlerine rağmen kritik yerini korumaktadır. Geleceğin toplumsal temelleri de bugün yine geleceğin aileleri olacak gençler elinden atılmalıdır. Bu amaç doğrultusunda tasarlanan Gençlik ve Aile Araştırma Programı, aileyi değişen dünyanın etkileri karşısında bilimsel bir yaklaşımla aile kurumunu tahkim etmeyi amaçlamaktadır. Program; eğitim, saha araştırması, analiz, politika geliştirme ve raporlama olmak üzere beş aşamada yürütülmüştür. Türkiye’nin yedi bölgesinden genç araştırmacılar seçilmiş, akademisyen mentörler eşliğinde saha verilerini incelemiş; ulaştıkları bulguları çalıştay masalarında tartışarak somut politika önerilerine dönüştürmüştür. Bu katılımcı ve çözüm üretici yaklaşım, hem gençlerin analitik kapasitesini geliştirmekte hem de ülkenin sosyal politika ekosistemine yeni bir perspektif kazandırmaktadır.

Bu kapsamda nitel ve nicel olmak üzere iki yöntem kullanılarak saha araştırması yapılmıştır. Nicel yöntemle yapılan çalışmadaki temel amaç Türkiye’de yaşayan 18-30 yaş arası, hiç evlenmemiş bekâr gençlerin evlilik kurumu ve aile hayatına yönelik algılarını ve evlilikten beklentilerini incelemektir. Program kapsamında aile yapısındaki değişimler, evlilik algısı, eş seçimi dinamikleri, çocuk sahibi olma eğilimleri ve ekonomik koşulların evlilik kararları üzerindeki etkileri derinlemesine analiz edilmiştir. Nitel yöntemle yapılan saha araştırmasındaysa amaç aile kurumunu evli-bekâr ayrımına gitmeksizin; 18-30 yaş arasındaki gençlerin içine doğdukları veya evlilik yoluyla kurdukları ailelerini hakkında derinlemesine görüşmeler yaparak değer aktarımı, iletişim, sağlık, afet, ekonomi, gönüllülük ve medya olmak üzere yedi temel alanda inceleyerek aile kurumunun derindeki sorunlarını keşfetmektir.

Elde edilen bulgular; aile kurumunun geleceğine ilişkin riskleri ve fırsatları ortaya koyarken sosyal politika yapıcılar için güçlü bir veri zemini oluşturmakta; “güçlü gençlik, güçlü aile, güçlü toplum” vizyonuna bilimsel katkı sunmaktadır.

2. YÖNTEM

Araştırma Süreci

Bu araştırma 5 Haziran 2025 tarihinde başvuru çağrısı yapılan Genç Kızılay Akademi Gençlik ve Aile Araştırma Programı kapsamında yürütülmüştür. Program gençlerin aile olgusuna ilişkin algılarını, beklentilerini ve deneyimlerini çok boyutlu biçimde incelemeyi amaçlayan ulusal ölçekli bir araştırma süreci olarak tasarlanmıştır.

Başvuru sürecinde Türkiye genelinden 300'ün üzerinde başvuru alınmış; yapılan ön değerlendirme sonucunda 131 aday mülakat aşamasına geçmeye hak kazanmıştır. Mülakat tarih ve saatleri adaylara e-posta yoluyla bildirilmiş; mülakatlar Microsoft Teams platformu üzerinden çevrim içi gerçekleştirilmiştir.

Mülakat sürecinde alınan değerlendirme notları, araştırma koordinasyon ekibi tarafından incelenmiş; SEGE raporu esas alınarak coğrafi temsiliyeti gözeten bir örneklem seçimi yapılmıştır. Bu değerlendirme sonucunda toplam 70 katılımcıyla nitel araştırma süreci başlatılmıştır. Nicel araştırmaysa 2025 Eylül ayında Türk Kızılay Akademi Direktörlüğü Araştırma Uzmanları tarafından başlatılmıştır.

Araştırma süreci, 19-20 Temmuz 2025 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilen lansman programıyla resmî olarak başlamıştır. Lansman programı Türk Kızılay Genel Başkanı Prof. Dr. Fatma Meriç Yılmaz, Genç Kızılay Genel Başkanı Dr. Utku İlhan ve alanında uzman akademisyenlerin katılımıyla düzenlenmiş; paneller ve araştırma tekniklerine giriş oturumlarıyla iki gün süren yoğun bir program şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Lansman sonrasında katılımcılar, yaklaşık bir ay boyunca hafta sonları çevrim içi olarak araştırma teknikleri eğitimlerini tamamlamıştır.
Araştırmanın kavramsal çerçevesi doğrultusunda belirlenen yedi tema başlığı için katılımcıların ilgi alanları ve yetkinlikleri analiz edilmiş ve tema dağılımları bu analiz sonuçlarına göre yapılmıştır. Süreç boyunca haftalık çevrim içi toplantılarla düzenli ve aktif bir iletişim ortamı sağlanmıştır.

Araştırma teknikleri eğitimlerini tamamlayan katılımcılar, araştırmacı ünvanıyla kendi temalarında literatür taramalarına başlamıştır. Araştırmacılar, gerçekleştirdikleri haftalık literatür okumalarını analiz formlarına işleyerek kendileri için oluşturulmuş ortak dijital arşiv alanına yüklemiş; pazar günleri düzenlenen çevrim içi toplantılarda literatürler tema bazlı ve disiplinler arası bir bakış açısıyla tartışılmıştır. Bu yöntemle literatür tarama süreci, yalnızca bireysel bir faaliyet değil kolektif bir öğrenme ve üretim süreci olarak yürütülmüştür.

Literatür tarama sürecinin ardından her tema için bir tema lideri belirlenmiştir. Tema liderleri; kendi temalarındaki araştırmacılar ile araştırma koordinasyon ekibi ve akademik mentörler arasında iletişimi sağlayan, süreci organize eden bir rol üstlenmiştir. Bu yapı sayesinde araştırmacıların yalnızca görev alan değil sürecin işleyişine katkı sunan, sorumluluk ve liderlik becerileri geliştiren bir konumda yer almaları hedeflenmiştir.

Nitel araştırma aşamasında, her tema için yarı yapılandırılmış görüşme soru formları araştırmacılar tarafından hazırlanmış; tema liderleri aracılığıyla akademik mentörlerin görüşüne sunulmuştur. Mentör geri bildirimleri doğrultusunda soru formlarına son hâli verilmiştir. Ardından araştırmacıların kendi illerinde 18–30 yaş aralığındaki bireylerle pilot görüşmeler gerçekleştirmeleri sağlanmış; pilot uygulamalardan elde edilen saha geri bildirimleri doğrultusunda soru formları güncellenmiştir. Pilot sürecin tamamlanmasının ardından araştırmacılar sahada nitel görüşmelerini yürütmüş, eş zamanlı literatür çalışmalarını sürdürmüştür.

Pilot Araştırma Süreci

Saha sürecinde, sağlık sorunları veya yaşam koşulları nedeniyle veri toplama sürecinde eksiklik yaşayan araştırmacıların çalışmaları, araştırma koordinatörlüğü tarafından desteklenmiş; gerekli durumlarda nitel görüşmelerin gerçekleştirilmesi ve ses kayıtlarının deşifre edilmesi koordinasyon ekibi tarafından üstlenilmiştir. Araştırma süreci, bu yönüyle bireysel katkıların ötesinde bütüncül bir ekip çalışması anlayışıyla yürütülmüştür.

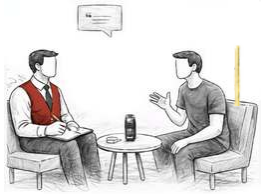
Nitel Görüşme Süreci

Araştırmanın nicel boyutunda, gençler arasında evlilik beklentileri konusuna odaklanan ayrı bir çalışma yürütülmüştür. Bu kapsamda araştırma koordinasyon ekibi ve Türk Kızılay Akademi Direktörlüğü tarafından ortak bir literatür taraması ve soru formu hazırlanmış; form Microsoft Forms aracılığıyla araştırmacılar ve Genç Kızılay gönüllüleri arasında yaygınlaştırılarak nicel veri elde edilmiştir.

Nitel Araştırma Süreci

Ayrıca ailede gönüllülük konusuna ilişkin farkındalık oluşturmak ve ailelerin gönüllülük tutumlarını nicel verilerle değerlendirmek amacıyla “Aşına Aşk Katmak” programı tasarlanmıştır. Pilot illerde Genç Kızılay gönüllülerinin aileleriyle birlikte aşevi faaliyetlerine katılımı sağlanmış; araştırmacılar bu süreçte ön test–son test uygulamaları ve gözlem yoluyla sahada aktif rol almıştır.

Aşına Aşk Katmak

Elde edilen nitel ve nicel veriler, akademik mentörler ve Türk Kızılay Akademi Direktörlüğü araştırma uzmanları tarafından analiz edilmiş; analizler sonucunda araştırmaya ilişkin temel sorun alanları belirlenmiştir. Bu bulgular doğrultusunda araştırmanın bir sonraki aşaması olan politika önerisi geliştirme süreci başlatılmıştır. Araştırma koordinatörlüğü tarafından; neden analizi, çözüm analizi, uygulama adımları ve etki boyutlarını içeren politika önerisi geliştirme formu hazırlanmış; haftalık çevrim içi toplantılarda örnek sorunlar üzerinden grup çalışmaları yürütülerek araştırmacıların ortak bir politika dili geliştirmesi hedeflenmiştir.

Politika Çalıştayı Hazırlığı

Çalıştay öncesinde, yalnızca araştırmacılar değil Genç Kızılay Eğitim Birimi üyeleri de yetkinlik alanlarına göre tema ve görev dağılımları yapılarak sürece dâhil edilmiştir. Bu yapı sayesinde eğitim birimi üyeleri, çalıştay masalarında moderatör rolü üstlenmiştir. 25–26 Ekim 2025 tarihlerinde Ankara’da gerçekleştirilen politika geliştirme çalıştayında; tema masalarında akademik mentörler, moderatörler ve raportörlük görevini üstlenen tema liderleri ile birlikte politika önerisi geliştirme süreci yürütülmüştür. Çalıştay sonrasında gerçekleştirilen istişareler sonucunda politika önerileri nihai hâline getirilmiştir.

Çalıştay

Araştırma süreci devam ederken literatür çalışmalarını sürdüren araştırmacılar arasından yazım yetkinliği yüksek olanlar ikinci bir değerlendirme sürecine alınmış ve bir rapor yazım ekibi oluşturulmuştur. Koordinasyon ekibinin bir bölümü rapor yazım sürecini yürütürken diğer üyeler eş zamanlı olarak zirve programının hazırlık çalışmalarını sürdürmüştür. Rapor yazım süreciyle paralel olarak raporun görsel bütünlüğünü ve anlatım gücünü artırmak amacıyla araştırmacılar ve Genç Kızılay Eğitim Birimi üyeleri arasından oluşturulan bir tasarım ekibi ile kapsamlı bir görselleştirme süreci yürütülmüştür.

Bu çok aşamalı süreç, yalnızca veri üretimini değil gençlerin araştırma ve politika geliştirme kapasitesini güçlendiren bir öğrenme ve katılım zemini oluşturmayı da hedeflemiştir. Bu rapor gençlerin aileye, toplumsal sorumluluğa ve birlikte yaşama dair sözünü sistematik, katılımcı ve çok katmanlı bir yöntemle görünür kılan kolektif bir üretimin sonucudur. Türkiye'nin yedi bölgesinden gelen genç araştırmacıların sahadan, literatürden ve ortak tartışma alanlarından beslenen katkıları; nitel ve nicel verilerle desteklenmiş, politika geliştirme süreçleriyle somutlaştırılmıştır. Bu yönüyle Gençlik ve Aile Araştırma Raporu, gençleri yalnızca araştırmanın konusu olarak bırakmamış, bilgi üretiminin ve çözüm önerilerinin aktif öznesi olarak konumlandırmıştır. Elde edilen bulguların, aile politikalarından gençlik çalışmalarına uzanan geniş bir alanda karar alıcılara, uygulayıcılara ve sivil topluma yol gösterici olması; aynı zamanda gençlerin kamusal süreçlere katılımının sürdürülebilir biçimde güçlenmesine katkı sunması amaçlanmaktadır.

Araştırma Modeli

Bu araştırma, gençlik ve aile alanındaki yapısal sorunların, algıların ve deneyimlerin bütüncül biçimde anlaşılmasını amaçlayan karma (nicel ve nitel) araştırma yaklaşımı ile tasarlanmıştır. Çalışmanın nicel boyutunda Türkiye'de 18–30 yaş arası bekâr genç yetişkinlerin evlilik, aile ve çocuk sahibi olma konularına ilişkin tutumları analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan beş ölçek alan yazın taraması temel alınarak araştırma ekibi tarafından geliştirilmiş; ölçekler gençlerin evlilik, aile, ekonomik kaygı ve çocuk sahibi olma tutumlarını çok boyutlu olarak değerlendirmek amacıyla yapılandırılmıştır. Çalışmanın nitel boyutunda ise Türkiye'de 18–30 yaş arası evli ya da bekâr bireylerin aile yaşantılarına dayalı anlamlandırma süreçlerini ortaya koymayı hedefleyen betimsel ve yorumlayıcı bir araştırma deseni benimsenmiştir.

Katılımcı seçimi yapılırken bölgesel dağılıma dikkat edilmiştir. Nicel araştırma için rastgele örneklem, nitel araştırma için amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Örneklem Türkiye genelinde Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının illeri ve ilçeleri gelişmişlik düzeylerine göre gruplandırdığı, 2004 den bu yana aralıklarla çıkarılan, bir endeks çalışması olan SEGE 2017 (Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi) raporuna göre yedi sahaya ayrılmıştır. Araştırma programı tasarımı tarihinde SEGE 2025 Raporu henüz yayımlanmaması sebebiyle uzman onayı alınarak mevcut son rapor 2017 raporu kullanılmıştır. Saha içindeki aile yapısı farklılaşmasına göre örnekleme sayıları orantılı gençlik ve aile alanını çok boyutlu biçimde ele alan yedi tematik eksen çerçevesinde yürütülmüştür.

"Aşına Aşk Katmak" Programı kapsamında ailecek bir günlük yemek yapım/dağıtım faaliyeti sürdürmeleri sağlanmıştır. Program öncesi ön test program sonrası son test uygulandı ve gün içindeki davranışları araştırmacılarla gözlemlenerek raporlanmıştır.

Program, 4-5 Ekim 2025 tarihlerinde Türkiye genelinde 30'dan fazla ilde eş zamanlı gerçekleştirilmiştir. Etkinlik aşevleri ve dağıtım noktalarında yürütülmüş; gıda hazırlama, paketleme ve dağıtım süreçlerinde ailelerin aktif gönüllü katılımı sağlanmıştır.

Etkinliğin hedef kitlesini, 15-30 yaş aralığında çocuğu bulunan ve daha önce ailece gönüllülük faaliyetlerine katılmamış aileler oluşturmuştur. Bu tercih, gönüllülükle ilk kez temas eden ailelerde deneyim temelli öğrenmenin etkisini gözlemlemeyi ve gönüllülük kültürünün oluşum sürecini analiz etmeyi mümkün kılmıştır.

Bu araştırma, "Aşına Aşk Katmak" etkinliğinin gönüllülük algısı, kişisel gelişim, toplumsal dayanışma ve aile içi bağlar üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla karma yöntem yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmıştır. Nicel ve nitel veri toplama yöntemleri birlikte kullanılarak elde edilen bulguların hem ölçülebilir hem de derinlemesine analiz edilmesi hedeflenmiştir.

Nicel boyutta, etkinliğe katılan aile bireylerine uygulama öncesinde ön test, etkinlik sonrasında ise son test uygulanmıştır. Ölçüm aracı, gönüllülük bilinci, empati, sorumluluk alma, kişisel değer algısı ve aileyle birlikte gönüllülük deneyimini kapsayan 10 maddeden oluşmaktadır. Ön test ve son test karşılaştırmaları yoluyla katılımcıların tutum ve algılarındaki değişim analiz edilmiştir.

Çalışma Grubu ve Örnekleme

Nicel araştırmanın çalışma grubunu Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan, 18–30 yaş arası, hiç evlenmemiş bekâr genç yetişkinler oluşturmaktadır. Nicel veriler 6-15 Ekim 2025 tarihleri arasında toplanmış; toplam 959 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcıların yaş, cinsiyet ve bölgesel dağılımları araştırmanın betimsel istatistiklerinde ayrıntılı biçimde raporlanmıştır. Nicel katılımcıların %79,8'i kadın, %20,2'si erkektir. Yaş ortalaması $\bar{x}$ = 21,51, standart sapma ss = 2,95, medyan 21'dir. Katılımcıların yaklaşık %60'ı 18–21 yaş aralığındadır. En küçük yaş 18, en büyük yaş 30 olarak ifade edilmiştir. Nitel araştırma grubunda ise katılımcıların %56,7'si kadın, %43,3'ü erkektir. Bu gruptaki yaş dağılımı incelendiğinde; 18–21 yaş aralığının yaklaşık %25–30, 22–25 yaş aralığının %40–45 ile en yüksek oranı temsil ettiği, 26–30 yaş aralığının ise yaklaşık %25–30 bandında olduğu görülmektedir.

Araştırmanın nitel çalışma grubunu ise gençlik ve aile alanında doğrudan deneyime, gözleme veya etkileşime sahip bireyler oluşturmaktadır. Katılımcılar araştırmanın amaçları doğrultusunda amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Ailede sorun olabilecek temalar belirlenmiş ve bu temalar çerçevesinde ilgili tema konusunda soruna haiz ailelerde yaşayan 18-30 yaş aralığındaki evli veya bekâr gençlerle görüşmeler yapılmıştır. "Köklerden Geleceğe: Ailede Değerler, Kimlik ve Eğitim", "Sessiz Çatlaklar, Güçlü Bağlar: Aile İçi İletişim ve Kuşaklararası Etkileşim", "Sağlıklı Aile, Sağlıklı Toplum: Ailede Fiziksel ve Ruhsal Sağlık", "Krize Hazırlık Evde Başlar: Ailede Afet ve Acil Durum Bilinci", "Ev Ekonomisi: Ailede Geçim ve Sürdürülebilirlik", "Dayanışma Evin Kalbinde Başlar: Ailede Sivil Toplum ve Gönüllülük Bilinci" ile "Ekranların Ardındaki Aile: Medya Kültürü ve Dijital Temaslar" başlıkları altında toplam yedi tema belirlenmiş ve görüşme soruları bu temalar doğrultusunda tasarlanmıştır. Bu kapsamda yedi farklı tema ekseninde toplam 524 ön değerlendirme ve 237 derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Tematik mülakat dağılımı şu şekildedir: Tema 1 kapsamında 30 görüşme, Tema 2 kapsamında 33 görüşme, Tema 3 kapsamında 40 görüşme, Tema 4 kapsamında 40 görüşme, Tema 5 kapsamında 31 görüşme, Tema 6 kapsamında 31 görüşme, Tema 7 kapsamında 32 görüşme yapılmıştır.

"Aşına Aşk Katmak" faaliyeti için daha önce gönüllülük faaliyetlerine katılmamış toplam 43 aile seçilmiş ve ön test yapılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Nicel veriler araştırma ekibi tarafından geliştirilen beş ölçekten oluşan çevrim içi anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Bu ölçekler İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği (18 madde), Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği (19 madde), Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği (10 madde), Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği (5 madde) ve Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeğidir (5 madde). Tüm ölçek maddeleri 5'li Likert tipi yanıt formatında uygulanmış; yanıtlar 1 (kesinlikle katılmıyorum) – 5 (kesinlikle katılıyorum) aralığında puanlanmıştır. Ölçek ortalamaları bu puanlama temel alınarak hesaplanmıştır. Maddelere ait frekans dağılımlarının yorumlanabilirliğini kolaylaştırmak amacıyla bulgular bölümünde Likert kategorileri yer yer üçlü sınıflandırma (katılmıyorum / kararsızım / katılıyorum) şeklinde sunulmuştur; ancak tüm analizler orijinal 5'li Likert verileri üzerinden yapılmıştır.

Ölçeklerin tamamı tek boyutludur. AFA sonucunda açıklanan toplam varyans miktarları %42,48 ile %53,35 arasında değişmektedir. Öte yandan tüm ölçekler için DFA sonucunda elde edilen uyum indeksleri kabul edilebilir sınırlar içinde bulunmuştur. Ölçeklerin iç tutarlılık güvenirlikleri Cronbach Alfa katsayıları ile test edilmiştir. Bu değerler 0,67 ila 0,94 arasında değişmektedir.

Nitel verilerse derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak toplanmıştır. Görüşme formları; ilgili literatür, saha deneyimi ve araştırmanın amaçları doğrultusunda hazırlanmış, her bir tema için açık uçlu sorular içerecek şekilde yapılandırılmıştır. Görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiş; her bir görüşme ortalama 45–60 dakika sürmüştür.

Nitel yöntemde araştırmacı gençlerin mevcut yerel gözlemlerinden de yararlanılarak soru havuzu oluşturulmuş, soru seçimleri mentör akademisyenlerce yapılmıştır. Akabinde pilot çalışmalar ile soruların işleyişi kontrol edilmiştir. Pilot çalışmalardan gelen geri dönüşlere göre sorular revize edilerek ana görüşmeler yapılmıştır. Mentörler ve yönetim ekibi tarafından yapılan görüşmeler eş zamanlı kontrol edilip tespit edilen eksik görüşmeler varsa ilgili görüşmeler yerine başka görüşme yapılması sağlanmıştır.

Bu çalışmalar, nicel veri toplama aşaması öncesinde soru setleri çeşitli ölçeklerin harmanlanması ile ortaya koyulmuştur. Soru formu oluşturularak pilot çalışmalar yapılmış, katılım eğilimlerini gözlemlemeye yönelik ön saha girdisi sağlamıştır. Yaklaşık bin anket uygulanarak nicel veri girdisi sağlanmış analizler yapılmıştır.

Gönüllülüğün aile kurumuna etkisini ölçmek için yapılan “Aşına Aşk Katmak” faaliyetindeki araştırma kapsamında, ön test ve son test verileri eksiksiz olan toplam 43 katılımcı analiz kapsamına alınmıştır. Ölçüm aracı gönüllülük bilinci, empati, sorumluluk alma, kişisel değer algısı ve aile ile gönüllülük deneyimini kapsayan 10 maddeden oluşmaktadır. Katılımcı puanları her bir katılımcının 10 soruya verdiği yanıtların ortalaması alınarak hesaplanmıştır.

Veri Kaydı ve Etik İlkeler

Araştırmanın tüm aşamalarında etik ilkelere titizlikle uyulmuştur. Nicel veriler, bilgilendirilmiş onam alınarak çevrim içi ortamda toplanmış ve tüm veri setleri anonim olarak değerlendirilmiştir. Veri güvenliği, gönüllülük ve gizlilik esasları araştırma süreci boyunca korunmuştur. Nitel görüşmeler, katılımcıların açık rızası hem yazılı hem sözlü alınarak ses kaydıyla kaydedilmiş, arından deşifre edilerek yazılı metin hâline getirilmiştir. Yine onam formlarında rıza metinleri altına katılımcı ve araştırmacı imzaları alınarak bulut sistemi ile depolanıp saklanmıştır. Tüm genç araştırmacılar, etil ilkeler ve veri tutma konusunda bilgilendirilmiş, ilgili yönergeler kendilerine verilmiştir.

Veri Analiz Süreci

Nicel verilerin analizi SPSS 27 ve AMOS 21 paket programları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Analiz sürecinde öncelikle katılımcıların demografik özelliklerini ve ölçeklere ilişkin genel eğilimlerini ortaya koymak amacıyla frekans ve yüzde dağılımları ile betimsel istatistikler (ortalama, standart sapma) hesaplanmıştır.

Değişkenler arasındaki doğrusal ilişkileri incelemek için Pearson korelasyon analizi uygulanmış, bu sayede ölçekler arası ilişki düzeyleri belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların evlilik ve aileye yönelik tutumlarını çok boyutlu sınıflandırmak amacıyla Two-Step Cluster kümeleme analizi yapılmıştır. Bu yöntemler aracılığıyla hem gençlerin evlilik ve aileye dair genel eğilimleri hem de tutumlar arasındaki ilişkiler kapsamlı biçimde değerlendirilmiş, elde edilen bulgular raporun yorum ve öneri bölümlerine temel oluşturmuştur.

Nitel veriler ise, MAXQDA yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Deşifre edilen görüşme metinleri tematik başlıklar doğrultusunda kodlanmış; tekrar eden örüntüler, ortak anlamlar ve temalar arası ilişkiler bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmiştir.

Raporlama

Araştırma bulguları, nicel ve nitel sonuçların birbirini destekleyecek şekilde bütünleştirildiği sistematik bir yapı içinde raporlaştırılmıştır. Elde edilen bulgular, gençlik ve aile alanındaki mevcut durumun çok boyutlu biçimde anlaşılmasına katkı sunacak şekilde yorumlanmış; politika geliştirme, saha uygulamaları ve ileri araştırmalar için referans oluşturması hedeflenmiştir.

3.LİTERATÜR VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, Gençlik ve Araştırma Programı kapsamında yürütülen araştırmanın kuramsal ve kavramsal temelini oluşturan güncel literatür ele alınmaktadır. Aile kurumu; değer ve kimlik aktarımı, aile içi iletişim ve kuşaklararası etkileşim, fiziksel ve ruhsal sağlık, afetlere hazırlık, ekonomik sürdürülebilirlik, sivil toplum ve gönüllülük bilinci ile dijital dönüşüm bağlamlarında incelenmektedir. Nicel ve nitel araştırmalara dayanan bu literatür taraması aileye ilişkin temel eğilimleri, risk alanlarını ve güçlendirici unsurları ortaya koyarak çalışmanın tematik analizlerine kuramsal bir zemin sunmaktadır.

2025 AİLE YILI
TÜRK
KIZILAY
genç

3.1. Gençlik ve Aile Araştırmasına Nicel Yaklaşım

Türkiye'de genç yetişkinlerin evliliğe, aile kurumuna ve çocuk sahibi olmaya ilişkin tutumları son yıllarda hem ekonomik hem de sosyokültürel dinamiklerin etkisiyle belirgin bir dönüşüme uğramaktadır. Bu araştırmanın temel amacı Türkiye'de yaşayan 18-30 yaş arası, hiç evlenmemiş bekâr gençlerin evlilik kurumu ve aile hayatına yönelik algılarını ve evlilikten beklentilerini inceleyerek raporlaştırmaktır. Türkiye Aile Yapısı Araştırması (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2017) ve son dönem gençlik araştırmaları (UNFPA, 2023) evlilik yaşının yükseldiğini, çocuk sahibi olma kararının ertelendiğini ve aileye ilişkin beklentilerin çeşitlendiğini göstermektedir. Ekonomik koşulların zorlaşması, iş gücü piyasasındaki belirsizlikler ve yaşam maliyetlerinin artması, özellikle genç kuşakların evlilik kararlarını temkinli bir biçimde değerlendirmesine yol açmaktadır (Yolcu, 2025). Bu eğilimler evlilik ve aile kurumunun Türkiye'de yeniden tanımlanan bir anlam alanına oturduğunu göstermektedir.

Uluslararası literatürde İkinci Demografik Geçiş Kuramı bireyselleşme, özerklik ve kişisel tatmin arayışının modern toplumlarda evlilik ve çocuk sahibi olma kararlarını şekillendiren temel faktörler hâline geldiğini ileri sürmektedir (Van de Kaa, 2002). Türkiye bağlamında yapılan çalışmalar da benzer bir dönüşüme işaret etmekte; özellikle genç kuşaklarda kişisel gelişim, kariyer öncelikleri ve özgürlük beklentilerinin evlilik kararında belirleyici hâle geldiğini ortaya koymaktadır (Yılmazçoban, 2020).

Özgün Bener (2013) tarafından yürütülen araştırmada, 931 üniversite öğrencisi ile uyguladığı anket yöntemi kullanılarak gençlerin evlilik ve aile yaşamına ilişkin tutumları ölçülmüştür. Çalışmada, katılımcıların evliliğe yönelik tutumlarında cinsiyet ve sınıf değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Benzer şekilde Akbaş, Sürücü, Köroğlu ve Öztürk (2019) tarafından yapılan çalışmada 791 üniversite öğrencisi ile "İnönü Evlilik Tutum Ölçeği" uygulanmıştır. Bulgular, gençlerin ideal evlilik yaşının kızlar için 24, erkekler için 25-29 olduğunu; katılımcıların büyük çoğunluğunun evlenecek kişiyi kendilerinin seçmesi gerektiğini düşündüğünü ve ekonomik bağımsızlığın evlilik kararında belirleyici olduğunu göstermiştir. Bu değişim, araştırmada kullanılan "İdeal Evlilik Beklentisi", "Evlilik Kurumuna Yaklaşım" ve "Evlilikten Kaçınma Eğilimi" ölçeklerinin kuramsal zeminini oluşturmaktadır. İncedal Sonkaya ve Üstündağ Öcal (2024) ise 1082 üniversite öğrencisi üzerinde nicel veri toplamış; evlilik tutumlarını "İnönü Evlilik Tutum Ölçeği (IMAS)", cinsiyet algısını ise "Cinsiyet Rolleri Tutum Ölçeği (GRAS)" ile ölçmüştür. Araştırma bulguları, gençlerin evliliğe genel olarak olumlu bakmalarına rağmen ev içi sorumluluklar ve eşler arası yetki dağılımında geleneksel tutumların hâlâ etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Cinsiyet çalışmaları kadınların eğitim ve istihdama artan katılımının evlilik ve annelik rollerini yeniden müzakereye açtığını, evliliğe ilişkin kaygı ve beklentilerin cinsiyete göre farklılaştığını göstermektedir. Bu nedenle araştırmada yer alan "Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği" gençlerin ebeveynlikle ilgili sorumlulukları ve özgürlük kaybı algılarını ölçmeyi amaçlamaktadır.

Keldal ve Kılıç (2023) tarafından yürütülen çalışmada 500 genç yetişkin incelenmiş ve ideal evlilik yaşı ile evlilik öncesi tanışma süresinin, ebeveynlerin evlilik yaşı ve aile ilişkilerinin algılanması gibi aile kaynaklı faktörlerle ilişkili olduğu bulunmuştur. Araştırmada ideal evlilik yaşı ortalama 26 olarak belirlenmiş ve gençlerin büyük kısmı kariyer ve eğitim önceliği nedeniyle evliliği ertelediği gözlemlenmiştir.

Evliliğin ekonomik yönüne ilişkin çalışmalar ise ekonomik güvencesizlik dönemlerinde evlilik oranlarının düştüğünü, ekonomik istikrarın gençlerin evlilik kararında temel bir belirleyici olduğunu göstermektedir (UNFPA, 2023). Türkiye'de gençlerin büyük çoğunluğunun düşük gelire sahip olması, barınma maliyetlerinin artması ve ekonomik bağımsızlık yaşının yükselmesi, ekonomik etmenlerin evlilik kararının merkezinde yer aldığını ortaya koymaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2017). Bu bağlamda "Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği" gençlerin evlilik sürecini ekonomik bir yük veya risk olarak görme düzeylerini değerlendirmek üzere geliştirilmiştir.

Son olarak Tatarhan ve Terzi İlhan (2025) tarafından gerçekleştirilen çalışmada bekar bireylerin ebeveyn ilişki algısı, evlilik rol beklentileri ve evlilik kaygısı arasındaki ilişkiler nicel olarak incelenmiştir.

Bulgular, ebeveynlerin ilişkilerinin algılanmasının gençlerin evlilik kaygısı ve beklentilerini anlamlı biçimde etkilediğini göstermiştir. Gençlerin evliliği hâlâ değerli bir yaşam adımı olarak görmelerine karşın, evlilik kararını etkileyen faktörlerin değiştiğini ve bireysel tercihlerin ön plana çıktığını göstermektedir.

Özellikle ekonomik bağımsızlık, eğitim düzeyi ve aileden alınan örnekler, gençlerin evlilik zamanlaması ve beklentilerinde belirleyici rol oynadığını göstermektedir (Akbaş, Sürücü, Köroğlu ve Öztürk, 2019; İncedal Sonkaya ve Üstündağ Öcal, 2024; Keldal ve Kılıç, 2023; Özgün Bener, 2013; Tatarhan ve Terzi İlhan, 2025). Bu araştırmanın temel problemi, Türkiye'de gençlerin evlilik ve aileye ilişkin bu çok boyutlu tutumlarının hangi toplumsal, ekonomik ve psikososyal dinamikler tarafından şekillendiğini ortaya koymaktır.

Kullanılan ölçek seti modern aile sosyolojisi, cinsiyet kuramları (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2017) ve demografik dönüşüm literatürünün (Van de Kaa, 2002) temel kavramlarına karşılık gelecek biçimde tasarlanmış; gençlerin evlilik kararlarını etkileyen karmaşık yapıyı bilimsel olarak görünür kılmayı hedeflemiştir. Bu bulgular Gençlik ve Aile Araştırma Programı kapsamında yürütülen nicel çalışmanın arka planımı oluşturarak gençlerin evliliğe dair tutumlarını günümüz koşullarında daha doğru değerlendirmemize yardımcı olmaktadır. Bu yönüyle çalışma, hem Türkiye'de değişen gençlik-aile ilişkisini anlamak hem de sosyal politika geliştirme süreçlerine bilimsel bir temel sunmak açısından önemli bir katkı sağlamaktadır.

KÖKLERDEN GELECEĞE: AİLEDE DEĞERLER, KİMLİK VE EĞİTİM
2025 AİLE YILI
TÜRK
KIZILAY
genç

3.2 Gençlik ve Aile Araştırmasına Nitel Yaklaşım

3.2.1 Tema 1: Köklerden Geleceğe: Ailede Değerler, Kimlik ve Eğitim

Toplumsal bir varlık olan insan, yaşamının sağlıklı bir şekilde devamı için belirli kurum ve normlara ihtiyaç duyar. İnsanın dünyaya geldiği anda onu karşılayan ilk ve en temel kurum şüphesiz ailedir. Aile, bireyin tüm yaşamını şekillendiren, belirli deneyimler ve telkinler yoluyla ona ilk değerleri informal bir biçimde kazandıran birincil yapıdır. Türk Dil Kurumuna (TDK) göre aile "evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü; birlikte oturan hısım ve yakınların tümü" olarak tanımlanmıştır (TDK, 2024). Aile, aynı zamanda bireylerin evlilikle başlayıp kan bağı, akrabalık ve sosyal bağlarla birbirine bağlandığı; çeşitli rol ve statülerden oluşan bir sosyal çerçevede meydana gelen yapıdır (Taylan, 2009). Bir bireyin sosyalleşme süreci aile içinde başlar ve ilk değerler burada aşılanır. Bu bağlamda aile sadece bir barınak değil; toplumsal düzenin, kültür aktarımının ve bireyin karakter gelişiminin atıldığı en güçlü temeldir.

Bu temel kurumda kazanılan en önemli miraslardan biri değerlerdir. Değer bireylerin ve toplumların yaşamlarını şekillendiren; düşüncelerine, tutumlarına ve davranışlarına yön veren temel inançlar, ilkeler ve ideallerdir. Değerler sosyal yaşamın düzenlenmesinde, bireyler arası ilişkilerin ve toplumsal uyumun sağlanmasında merkezî bir rol oynar. Ayrıca değerlerin bireysel ve toplumsal düzeyde varlığı, hem bireylerin kendi kimliklerini tanımlamalarına hem de toplumsal normların ve etik kuralların oluşturulmasına katkıda bulunur (Yılmaz, 2024). Bu nedenle değerler, bireylerin yaşamlarını anlamlandırmalarına ve toplumsal yapının sürekliliğine hizmet eden unsurlardır. Değerlerin bireyin yaşamını ve tercihlerini şekillendirmedeki merkezî rolü, bu inanç sisteminin bir adım ötesinde, bireyin kendi benliğini nasıl algıladığı ve toplumsal yapı içinde konumlandırdığı bir süreç olan kimlik kavramına güçlü bir bağ ile uzanmaktadır.

Kimlik, bireyin kendisini diğerlerinden ayıran ve ona özgü kılan özelliklerin, değerlerin, inançların, hedeflerin ve yaşam biçiminin bütününü ifade eden karmaşık bir yapıdır. Literatürde kimlik kavramı; bireyin "Ben kimim?" sorusuna verdiği kişisel cevabı (bireysel kimlik) ve ait olduğu sosyal grup ve kategorilerle kurduğu bağı (sosyal kimlik) kapsayan dinamik bir süreç olarak ele alınır. Kimlik oluşumu bireyin yaşam boyu süren sosyal etkileşimleri, özellikle de aile ve değerler gibi temel kurumlar tarafından yoğun bir şekilde şekillendirilir. Bu nedenle aile, bireyin değerleri içselleştirmesi ve bu değerler üzerinden kendi öz benliğini ve toplumsal rolünü inşa etmesi açısından hayati bir işlev üstlenmektedir (Karahan, 2023).

Bireyin ailede edindiği bu temel değerler ve kimlik bilinci, toplumun düzenli ve amaçlı bir şekilde işleyen bir diğer temel mekanizması olan eğitim kavramı aracılığıyla pekiştirilir ve geliştirilir. Eğitim, genel anlamıyla, insanları belirli amaçlara göre yetiştirme süreci; daha geniş anlamıyla ise toplumda var olan kültürü bireye aktarmada ve benimsetme sürecinin bir parçasıdır (Fıdan, 1989). Çağdaş pedagojik yaklaşıma göre ise eğitim "bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istenilen yönde değişme meydana getirme süreci" olarak tanımlanır.

Ailede başlayan informal değer aktarımı, "Değerler Eğitimi" adını alarak bireylerin ahlaki ve etik değerleri içselleştirmelerini amaçlayan, okullarda öğretim programları çerçevesinde planlı ve sistematik bir şekilde devam eden dinamik bir süreci kapsar (Yılmaz, 2024). Dolayısıyla eğitim, sadece bilgi aktarımı değil bireyin değerler sistemini ve kimliğini olgunlaştıran, onu toplumsal yaşama hazırlayan kapsayıcı bir süreçtir.

Ailenin değerler eğitimi üzerindeki rolünü inceleyen meta-analiz çalışmaları, ebeveyn katılımı ile çocukların değer edinimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve kayda değer bir ilişki olduğunu kanıtlamıştır. Bu bulgular, ailenin çocukların karakter gelişiminde vazgeçilmez bir kurumsal güce sahip olduğunu göstermekle birlikte bu etkinin eğitim seviyesi ve ders içeriği gibi bağlamsal faktörlere bağlı olarak değiştiğini de ortaya koymaktadır (Çetin, 2025).

Değerlerin içselleştirilme süreciyle doğrudan bağlantılı kimlik oluşumu konusunda yapılan çalışmalar ise ailenin bu süreçteki kritik ve uzun vadeli etkisine dikkat çekmektedir. Karahan'a (2023) göre bireyin öz benliğini ve toplumsal rolünü inşa etme süreci olan kimlik, aile içindeki değerler sistemi aracılığıyla şekillenmektedir.

Ailenin sağladığı güvenli ortam ve sunduğu rol modelleri, bireyin kişisel kimliği ile sosyal kimliği arasındaki uyumu ve dengeyi kurmasında temel belirleyici rolü üstlenir (Karahan, 2023). Bu bulgular, değerler eğitiminde ailelerin yalnızca bilgi aktarıcısı değil aynı zamanda bireyin karmaşık iç dünyasının ve toplumsal rollerinin temel mimarı olduğunu bilimsel olarak teyit etmektedir.

Literatür, ailenin çocuğun değer kazanımı ve kimlik gelişimi üzerindeki kritik ve merkezî rolünü güçlü bulgularla kanıtlamasına rağmen sahada yapılan uygulamaların yetersiz olduğu ya da hedefine ulaşamadığı görülmektedir. Mevcut aile eğitimi programları, ebeveynlerin sadece bilgi düzeyini arttırmaya odaklanmaktadır ancak bu bilgilerin günlük yaşamdaki davranışa yansıması ve sürdürülebilirliği konusunda önemli boşluklar mevcuttur. (Tönbül, 2019) Bu uygulama boşluğu, aynı zamanda mevcut aile politikalarının sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve sosyal hizmetler perspektifinden bakıldığında uygulama kalitesi ve uzmanlaşma konularında ciddi yapısal eksiklikler barındırdığını ortaya koymaktadır (Koçak, Demir, 2023).

Bu metodolojik ve uygulamaya dayalı sınırlılıklar göz önünde bulundurulduğunda Gençlik ve Aile Araştırma Programı ile ailede değerler, kimlik ve eğitim uygulamalarının etkililiğini nitel verilerle tespit ederek alandaki mevcut sorunlara dikkat çekmeyi ve elde edilen bulgular ışığında aile politikalarının iyileştirilmesine yönelik somut politika önerileriyle bilimsel literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

Sessiz Çatlaklar, Güçlü Bağlar: Aile İçi İletişim ve Kuşaklararası Etkileşim
2025 AİLE YILI
TÜRK
KIZILAY
genç

3.2.2 Tema 2: Sessiz Çatlaklar, Güçlü Bağlar: Aile İçi İletişim ve Kuşaklararası Etkileşim

İletişim, "communis" ifadesinden türetilen Latince bir kelimedir. TDK iletişimi, duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması olarak açıklamaktadır. Watzlawick ve arkadaşları (1969), insanoğlunun her hâlinin bir mesaj (ileti) ifade ettiğini, dolayısıyla iletişimsizlik hâlinin mümkün olmadığını belirtir. Buradan yola çıkarak iletişimin ister sözlü ister sözsüz, ister yazılı isterse jest ve mimikler aracılığıyla olsun bireyler arasında bir anlam ifade ettiği söylenebilir (Aylin, 2004). Birçok disiplin tarafından ele alınan iletişime dair literatürde çokça tanıma rastlamak mümkündür. Sözcük kökeni olarak düşünüldüğünde iletişim, benzeşenlerin oluşturduğu ortaklık ya da topluluk anlamına dayanmaktadır. Bu doğrultuda iletişimin ortaklık, beraberlik, anlaşma ve paylaşma gibi kavramları içinde barındırdığı düşünülmektedir (Erdoğan, 2005; Simge, 2020). İletişim kuruluyorsa mutlaka bir amaç olmalıdır (Gökçe, 2002; Simge, 2020). İnsanların iletişim ihtiyacının temelinde kendini anlatmak, karşısındakini anlamak, diğerlerini etkilemek ve ikna etmek arzusunun olduğu söylenebilir. (Vural,2012;Simge,2020).

İlk iletişim ailede başlar ve devam eder (Acat, 2012). Aile içi iletişim; aile üyelerinin birbirlerine sözel ve sözel olmayan davranışlarla verdikleri tepkileri, mesajları kapsar. Bu iletişim doğru şekilde kurulduğunda bireyler birbirlerinin duygu ve düşüncelerini daha kolay anlayabilirler (Doğan, 2013). Aile içi iletişim, aile içerisindeki akranlar arasındaki iletişim ile birlikte nesiller arasındaki iletişimi de kapsamaktadır ve aile bireyleri kurdukları bu iletişim ağıyla birbirleri arasında bilgi alışverişinde bulunmaktadırlar. Aile bireyleri arasında devam eden bu süreç, bireylerinin endişelerini, arzularını, sorunlarını, günlük yaşam için gereksinimlerini kendi kendilerine gidermek yerine aile bireyleriyle birlikte gidermelerine olanak sağlamaktadır (Aylin, 2004; Abdullah ve Diyar, 2021).

Satir'e göre iletişim, aile sisteminin sağlıklı ya da sağlıksız oluşunun en temel belirleyicisidir (Eda ve Berrin, 2007). Aile içi iletişim ile aile sağlığı birbirini tamamlayan iki olgudur (Vusula, 2018). Kültürden kültüre farklılık gösterse de yapılan açıklamalar sağlıklı ailelerin birtakım ortak özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. İlişkilerin açık iletişim ve güven üzerine kurulduğu, değişime uyum sağlama konusunda sınırların esnek olduğu, üyelerin özerkliğinin desteklendiği, çocukların sorumluluk alma konusunda teşvik edildiği ve geleceğe dair iyimserliğe sahip ailelerin sağlıklı olduğu vurgulanmaktadır (Nazlı, 2001; Fatih ve diğerleri, 2017).

Sağlıklı ailelerde bireyler arasında gerçek sevgi hissedilir. Gerçek sevgide karşılık beklenmeden birbirine destek verme ve geliştirme esastır (Sevgi, 2015). Hikmetoğlu (2023) aile içindeki sağlıklı iletişim, psikolojik iyi oluş ve aile aidiyetinin bireylerin duygusal dengeyi korumasına, aile içindeki bağları güçlendirmesine ve evlilik uyumunu arttırmasına yardımcı olduğunu belirtmektedir.

Ayrıca aile içindeki dayanışma, dış dünyadaki stres faktörleriyle başa çıkarken aile üyelerinin psikolojik dayanıklılıklarını pekiştirmektedir (Harrell, 2018; Merve ve Adem 2025). Nitekim bireyin tüm ilişkileri aileden edindiği bilgi birikimine ve iletişim becerisine göre şekillenmektedir. Biz bilincinin hâkim olduğu aile ortamı, çocuğun kendine özgü algılayış ve düşüncesini ifade etme olanağı sağlamaktadır (Doğan, 2014). Aile içinde duygularını açıkça ifade edebilen bireyler, stresli durumlarla daha iyi başa çıkabilir ve aile içindeki gerilimleri daha etkili şekilde yönetebilmektedir. (Merve ve Adem 2025).

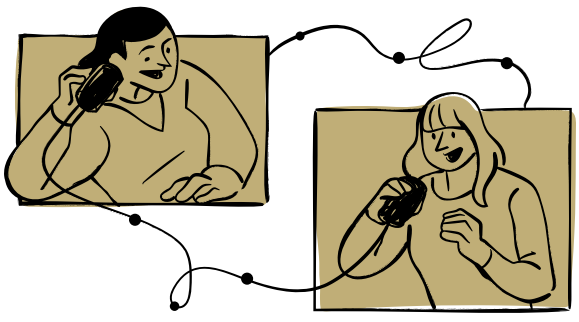

Açık iletişim, duygusal zekâ ve empati, sağlıklı ilişkilerin temel taşlarıdır (Irawan, 2024; Robins, 2023). Etkili ve sağlıklı bir iletişimden bahsetmek için öncelikle kaynağın empatik iletişim kurma becerisinin olması, mesajı alıcının anlayacağı düzeyde açık ve somut kodlaması, bu mesajın iletilmesi için uygun kanalı seçmesi, alıcının mesajı almaya istekli olması ile alıcının bilişsel stili ve kavram fitresinin mesajı yorumlayacak biçimde olması, iletişim sürecinin geri bildirim ile denetlenmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. (Gürüz ve Eğinli, 2019; Zeynep, 2023).

Eğer bu zincirin birinden birinde bir eksiklik oluşursa iletişimin doğasında zaten var olan potansiyel sorunların, olası mevcut sorunlara dönüşmesi daha muhtemeldir (Zeynep, 2023). Aile içi iletişimin sıhhatini etkileyen iletişim engellerini Gordon, toplam 12 madde içerisinde şöyle sıralamaktadır (akt. Keski ve Aykaç, 2014): "Emir vermek, yönlendirmek", "Uyarmak, gözdağı vermek", "Ahlak dersi vermek", "Öğüt vermek ve çözüm önerileri getirmek", "Öğretme, nutuk çekme, mantıklı düşünceler önerme", "Yargılamak, eleştirmek, suçlamak, aynı düşüncede olmamak", "Övmek, aynı düşüncede olmak, olumlu değerlendirmeler yapmak", "Ad takmak, alay etmek", "Yorumlamak, analiz etmek, tanı koymak", ". Güven vermek, desteklemek, avutmak, duygularını paylaşmak", "Soru sormak, sınamak, sorgulamak", "Sözünden dönmek, oyalamak, alay etmek, şakacı davranmak, konuyu saptırmak" (Zeynep, 2023).

Aile içi iletişimin sağlıklı ve etkili bir şekilde sürdürülmesini engelleyen pek çok etken olabilir. Bu noktada kişilerin kişiler arası iletişim becerilerinden empati ve etkin dinlemeye başvurmaları iletişim süreçlerini büyük oranda kolaylaştıracaktır. Çünkü aile içi iletişimi engelleyen etkenlerin başında her iki tarafın birbirini anlamaması, dinlemeye ve özellikle anlamaya çalışmadan yargılama yoluna gidebilmesi, karşı tarafı suçlama ve eleştirme ile rahatlama, hatayı kendinde aramama ve ön yargılı davranma gibi davranışları yer almaktadır. Aile içi iletişim sürecini kolaylaştırmak karşılıklı anlayış ve hoşgörüyle sağlanmaktadır (Sevgi, 2015). Aile içindeki sağlıklı ilişkilerin sürdürülmesi ve bütünlüğün korunması, bireylerin psikolojik ve duygusal iyilik halleri için hayati önem taşımaktadır (Avasthi, 2010). İletişim engelleri bireyin duygularının önemsiz olduğu, isteklerine saygı duyulmadığı, sorunlarını kendi kendine çözme yeteneğinin olmadığı mesajını vermektedir. Bu mesajlar bireyin kendini değersiz veya önemsiz hissetmesine, benlik saygısının düşmesine ve kendine olan güvenini kaybetmesine neden olmaktadır. Aile içi iletişimde iletişimi etkileyen en önemli olgunun benlik saygısı sorunu olduğu belirtilmektedir (Sultan ve Neriman, 2012) Aile içi iletişim bozuklukları; ailedeki bireyin kendini doğrudan ifade edemediği durumlarda yadsımak, söylememek, yerine başka bir şey koymak ya da yadsıdıklarını tutarsız bir şekilde ifade etmek şeklinde kendini göstermektedir. Ailede çocuğun birey olarak görülmemesi, kuşak çatışmalarından kaynaklı karşılıklı iletilerin çözülüp anlaşılamaması, duygu ve düşüncelerin açıkça söylenmemesi, rahat konuşamaması gibi kişiler arası iletişim engelleri ailedeki iletişimi olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Sultan ve Neriman, 2012).

Ryder'e (1965, akt. Binay, 2020) göre yaklaşık aynı tarihsel periyotta doğan ve yaşayan, aynı zamanın içerisindeki koşullar içerisinde yaşadıklarını tecrübe etmiş, içinde bulunduğu çağın getirmiş olduğu benzer sorumlulukları üstlenmiş, benzer sorunları ve güçlükleri yaşamış kişiler topluluğuna da kuşak (nesil) denilmektedir. Buradaki temel fikir neslin üyelerinin aynı psikoloji, tavır ve inanç özelliklerine sahip olması, birbirine yaşantılarına yakın davranış ve yaşam biçimi sergilediği şeklidir (Melike, 2024).

Kuşak çatışması kısaca şöyle tanımlanabilir: Yetişkinlerin gençleri bedensel olarak gelişmiş olmalarına rağmen sorumluluk ve inisiyatif alacak düzeyde bir ruhi-zihnî yeterlilik ve tecrübeye sahip olmadıkları ve dolayısıyla da yetişkinlerin fikir vermek, yol göstermek, davranış göstermek gibi yollarla işleyen bir vesayetine ihtiyaçlarının olduğu, bu olmadığı takdirde yanlışlıklar yapabilecekleri düşüncesi ile gençlerin kendilerini bedensel olduğu kadar ruhi ve zihnî yönden yeterli oldukları, güncel gelişmeleri yetişkin kuşaktan daha iyi gözlemleyip daha sağlıklı karar verebilecekleri, aksine yetişkin kuşağın bazı konularda yeterli olmadığı düşüncesi arasında yaşanan çelişki ve çatışmadır (Aydın, 2013; Sevgi, 2015).

Bu sorunun kaynağı gencin kimlik arayışıdır. Genç, bu arayış sürecinde ailenin aktardıklarının yanı sıra farklı kültürlerin ve alt kültürlerin etkisiyle kişilik özellikleri edinmektedir. Gencin kimlik arayışının ve toplumsallaşma sürecinin ürünü bu durum, bütün toplumlarda her zaman ortaya çıkması olası, doğal ve evrensel bir olgudur (Köknel, 2001). Genç ve yaşlı kuşak arasında yaşanan iletişim farklılıklarını giderilebilmesi için birlikte vakit geçirmeleri ve ortak bir paydada buluşabilmeleri gerekir. İletişim sorunlarının çözülmesi ve kuşak çatışmasının en aza indirilebilmesinde karşılıklı anlayış ve hoşgörü, empati ve etkin dinleme etkili olabilir. Kuşaklararası iletişim ve diyaloğun sürekli canlı tutulması, toplumsal yapının sağlam tutulması açısından önemli bir husustur. Bu aynı zamanda kuşaklararası çatışmaların ortaya çıkmamasını da sağlar (Sancaklı, 2006).

Kuşak çatışmasını yok edebilmek veya en az seviyeye indirebilmek için yetişkin kuşak, gençlerin istek ve heyecanlarını anlamaya çalışmalı; gençler ise aile büyüklerini dinlemeli ve onların görüşlerini alarak kendi kararlarını vermeyi öğrenmelidir (Sevgi, 2015). Bu noktada önemli olan; hayata bakış ve değer algıları gibi etkenleri dikkate alarak tarafların birbirine saygı duyması, empati kurması ve etkin dinleme yöntemlerine başvurması; ayrıca benzerlikleri ve farklılığın getirdiği avantajları gözeterek yeni ortaklıklar üretmeye istekli olması ve etkili iletişim yöntemlerini kullanmasıdır (Sevgi, 2015). İletişim kuran iki birey kuşak farklılığını bir zenginlik olarak görmeye başladığında birbirlerinin fikirlerini daha fazla önemseyeceğinden dolayı birbirlerine katacakları yenilikler ve deneyimlerin kazanılacağı umudu karşılıklı etkileşimi güçlendirebilecektir (Sevgi, 2015). Bu yaklaşım, kuşaklararası ilişkiyi güçlendiren iletişim pratiklerinin aile içinde ne ölçüde hayata geçirilebildiğinin ve hangi noktalarda tıkandığının sahada görünür kılınmasını gerekli kılmaktadır.

Bu gereklilikten hareketle Gençlik ve Aile Araştırma Programı ile aile içi iletişim ve kuşaklararası etkileşim dinamiklerini nitel verilerle tespit ederek sahadaki temel sorun alanlarına dikkat çekmeyi ve elde edilen bulgular ışığında aile politikalarının iletişim becerileri, ebeveynlik kapasitesi ve kuşaklararası diyalog odağında güçlendirilmesine yönelik somut politika önerileriyle bilimsel literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

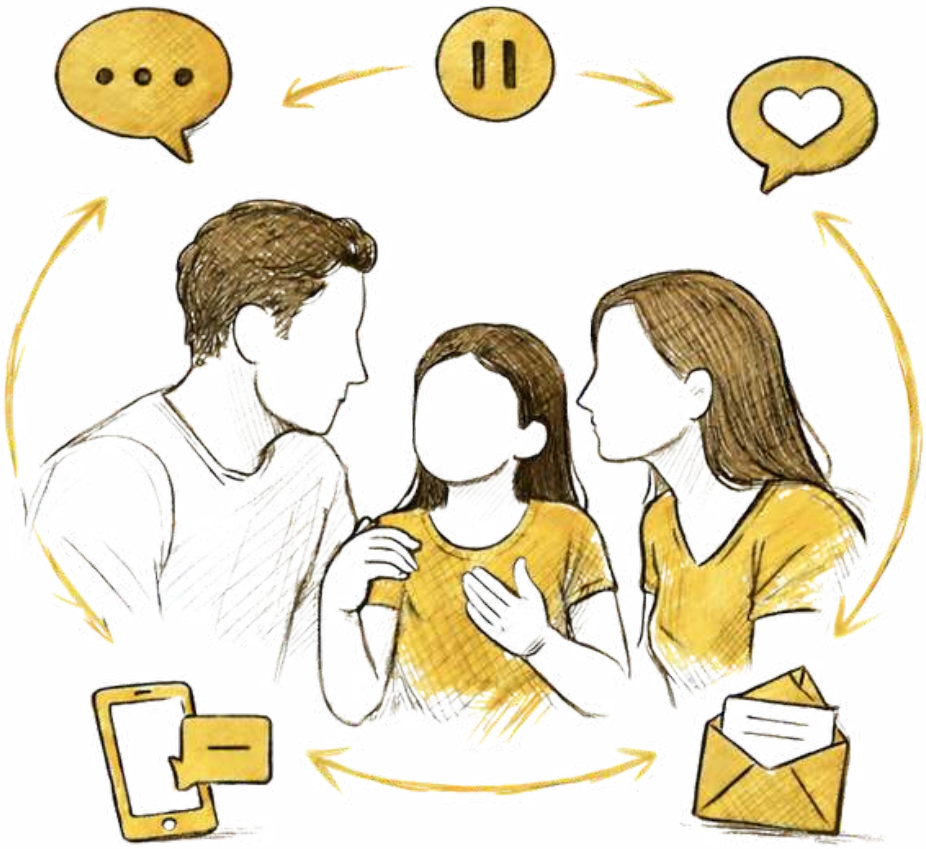

Sağlıklı Aile, Sağlıklı Toplum: Ailede Fiziksel ve Ruhsal Sağlık
2025 AİLE YILI
TÜRK
KIZILAY
genç

3.2.3. Tema 3: Sağlıklı Aile, Sağlıklı Toplum: Ailede Fiziksel ve Ruhsal Sağlık

Toplumsal yapının temel taşı olan aile, bireyin dünyaya geldiği andan itibaren fiziksel ve ruhsal gelişimini şekillendiren, ona ilk başa çıkma mekanizmalarını öğreten birincil sosyal sistemdir. Ailenin sağlığı, üyelerinin bireysel iyilik hâlinin ötesinde toplumun genel refahı ve işlevselliği için de vazgeçilmez bir ön koşul teşkil etmektedir. Bu bağlamda "sağlıklı aile" kavramı yalnızca hastalıkların yokluğuyla değil aynı zamanda üyelerinin karşılaştığı zorluklara karşı gösterdiği işlevsellik, dayanıklılık (resilience) ve adaptasyon kapasitesiyle tanımlanmaktadır (Walsh, 2016). Nitel literatür sağlıklı aileyi; üyelerinin duygusal ihtiyaçlarının karşılandığı, açık iletişimin teşvik edildiği ve kriz anlarında esneklik gösterebilen bir sistem olarak ele almaktadır (Epstein vd., 1983).

Fiziksel ve ruhsal sağlık, aile sistemi içinde birbirini sürekli etkileyen ve birbirinden ayrılamayan iki temel bileşendir. Dünya Sağlık Örgütünün (DSÖ) sağlığı yalnızca hastalık veya sakatlığın olmama hâliyle tanımlamamaktadır. Tam bir fiziksel, zihinsel ve sosyal iyilik hâli olarak tanımlaması (Dünya Sağlık Örgütü, 1948), aile bağlamında bu bütüncül yaklaşımın önemini vurgulamaktadır. Bir aile üyesinin yaşadığı fiziksel bir sorun, diğer üyelerin ruhsal sağlığını etkileyebilirken aile içi çatışma ya da ruhsal bir zorlanma, üyelerin fiziksel sağlık davranışlarını ve bağışıklık sistemini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Rolland, 1994). Özellikle kronik hastalıkların ve ruhsal bozuklukların aile üzerindeki etkisi bu bütüncül yaklaşımın merkezinde yer almaktadır. Kronik bir hastalık, hastanın biyolojik durumunu etkilemez; aynı zamanda aile içi rolleri, ekonomik durumu, sosyal yaşamı ve geleceğe dair planları da derinden etkileyerek tüm aile sistemini bir kriz ve yeniden yapılanma süreci içine sokmaktadır (Öztürk, 2017). Bu süreç, nicel araştırmalarla ölçülen yaygınlık ve yük düzeylerinin ötesinde; aile üyelerinin yaşanmış deneyimleri, hastalığa yükledikleri anlamlar ve geliştirdikleri başa çıkma stratejileri gibi nitel boyutlarla anlaşılmayı gerekmektedir.

Kronik bir hastalığa sahip bireye bakım verme rolü, genellikle aile üyelerinden birinin -çoğunlukla da kadınların (eş, anne, kız kardeş)- üstlendiği, uzun soluklu ve yorucu bir süreçtir. Nitel araştırmalar, bakım veren yükünün yalnızca fiziksel bir yorgunluk olmadığını; aynı zamanda sosyal çevreden kopma, yalnızlık ve "kendini kaybetme" hissi yarattığını göstermektedir (Schulz ve Sherwood, 2008). Alzheimer hastalarına bakım verenlerle yapılan bir çalışma, bakım verenlerin kendi ihtiyaçlarını sürekli ertelemek zorunda kalmanın getirdiği tükenmişlik deneyimini bir fedakârlık anlatısı içinde anlamlandırdığını; ancak bu durumun yarattığı gizli öfke ve suçluluk duygularıyla başa çıkmakta zorlandıklarını ortaya koymuştur (Kara, 2020). Bu deneyim, bakım verenin rolünü yalnızca bir görev olmaktan çıkarıp bireyin kimliğini ve yaşam amacını yeniden tanımlayan bir süreç hâline getirmektedir.

Ruhsal bozukluklar, aileler için kronik fiziksel hastalıklardan farklı ve daha ağır bir zorluk olan damgalanma (stigma) olgusunu beraberinde getirmektedir. Nitel çalışmalar, damgalanmanın yalnızca hastayı değil, tüm aileyi etkileyen "yaygın damgalanma" (courtesy stigma) biçiminde yaşandığını göstermektedir (Corrigan ve Watson, 2002). Aileler; komşular, akrabalar ve hatta sağlık profesyonelleri tarafından yargılanma korkusuyla hastalığı gizleme, sosyal etkinliklerden kaçınma ve izolasyon stratejileri geliştirmektedirler (Muralidharan vd., 2016).

"Ruhsal bozukluğu olan hasta yakınları, en çok kendi aile ve akrabaları tarafından damgalandıklarını; bu durumun kendilerini toplumdan soyutlamaya ittiğini ve yardım arama süreçlerini geciktirdiğini ifade etmektedirler." (Özdemir, 2018).

Bu gizlilik ve izolasyon, aile içi iletişimi bozmakta ve hastanın tedaviye erişimini zorlaştırmaktadır. Damgalanma, ailelerin toplumsal kabul ve destek ihtiyacını derinden etkileyen sosyokültürel bir süreç olarak nitel araştırmaların merkezinde yer almaktadır.

Sağlıklı aileler, zorluklar karşısında gösterdikleri yılmazlık ile öne çıkarlar. Nitel araştırmalar, ailelerin dirençlerini sabit bir özellikten ziyade, kriz anlarında ortaya çıkan dinamik bir süreç olarak tanımlamaktadır (Walsh, 2003). Bu süreçte aileler; pozitif yeniden çerçeveleme, güçlü bir manevi inanç sistemi ve dışarıdan sosyal destek arama gibi başa çıkma stratejilerini kullanırlar.

Engelli çocuğu olan annelerle yapılan nitel bir çalışma, annelerin tükenmişlik deneyimlerine rağmen çocuklarının gelişimindeki küçük ilerlemeleri bir umut kaynağı olarak görme ve bu sayede dirençlerini arttırma yollarını nasıl bulduklarını derinlemesine açıklamaktadır (Yılmaz, 2019). Bu bulgular, ailelerin sadece sorunların kurbanı değil aynı zamanda çözümün ve gücün kaynağı olduğunu; bu gücün aile içi iletişim, duygusal destek ve dış kaynaklardan yararlanma gibi nitel süreçlerle inşa edildiğini göstermektedir. Ailede fiziksel ve ruhsal sağlık alanındaki literatür, büyük ölçüde nicel çalışmalarla (prevalans oranları, risk faktörleri, bakım yükü düzeyleri) zenginleşmiştir. Mevcut aile politikaları ve sosyal hizmet uygulamaları, genellikle nicel bulgulara dayalı genel çözümler sunmaktadır. Ancak bu çözümlerin ailelerin günlük yaşamındaki davranışa yansıması ve sürdürülebilirliği konusunda önemli boşluklar mevcuttur. Bakım verenlere yönelik destek programlarının etkinliğini arttırmak için öncelikle bakım verenlerin kendi seslerini ve perspektiflerini merkeze alan nitel verilere ulaşmak esastır. Gençlik Aile Araştırma Programı ile ailelerin sağlık sorunları karşısındaki deneyim, algı ve süreçlerini nitel yöntemlerle analiz ederek alandaki mevcut sorunlara dikkat çekmeyi ve elde edilen bulgular ışığında, aile politikalarının iyileştirilmesine yönelik bilimsel literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

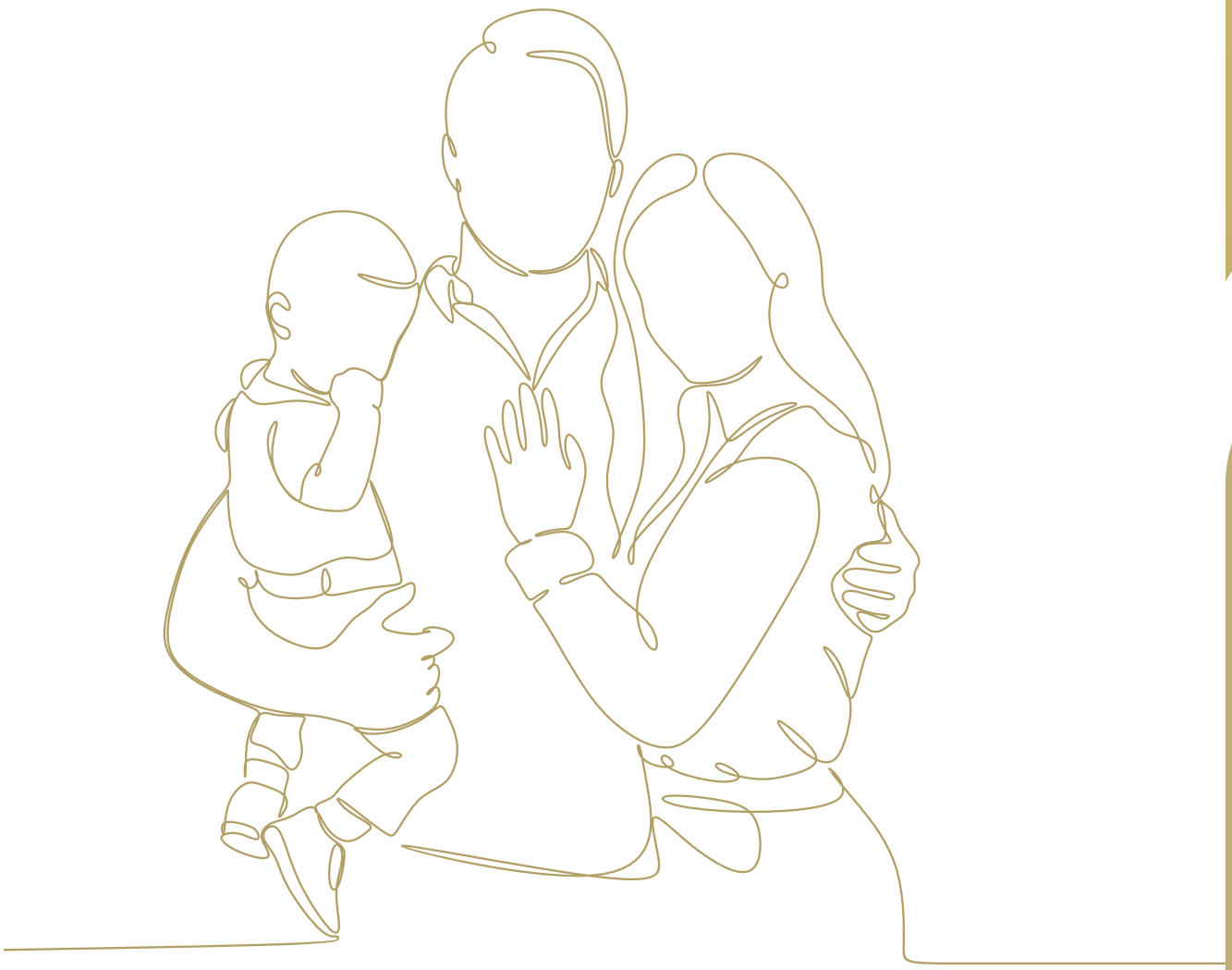

Krize Hazırlık Evde Başlar: Ailede Afet ve Acil Durum Bilinci

2025 AİLE YILI

TÜRK KIZILAY genç

3.2.4 Tema 4: Krize Hazırlık Evde Başlar: Ailede Afet ve Acil Durum Bilinci

Afet; toplumun tamamını ya da belirli bir kesimini fiziksel, psikolojik, sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel kayıplara sürükleyen; ulusal yetkililerin afetin ortaya çıkardığı sonuçlarla baş etme kapasitesinin yetersiz kaldığı durumlarda ulusal ve uluslararası düzeyde dış yardım talebini gerektiren doğa, insan ve teknoloji kaynaklı olaylardır. Bu durum yerel topluluğun kendi öz kaynaklarıyla müdahale ve iyileşme kapasitesini aşan boyutta bir tehlike eyleminin sonucunda ortaya çıkar. Bir olgunun afet olarak nitelendirilmesindeki temel belirleyici kriter, hasarın tek boyutlu olmaktan çıkarak can kayıpları, kapsamlı maddi zararlar ve sağlık, ulaşım, iletişim vb. kritik altyapı hizmetlerinde uzun süreli aksamalar şeklinde çok katmanlı etkiler üretmesidir. Nihayetinde afet; risk altında bulunan bir komünitenin kırılganlıklarını aktive eden bir tehlike-etki etkileşimi sonucunda oluşan, ulusal ya da uluslararası düzeyde dış destek gerektiren, yüksek derecede yıkıcı ve kompleks bir kriz durumu olarak ele alınmaktadır (Bahadır ve Uçku, 2018; Adanalı, Yıyın ve Özenel, 2022; Avcı, Kaplan vd., 2022; Boran ve Ulutaşdemir, 2023; Güldü, 2023; Şekerci, Ayvazoğlu ve Çekiç, 2023; Varışlı ve Kurdoğlu, 2025).

Özellikle teknolojik ve insan kaynaklı afetler kategorisinde yer alan kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer (KBRN) tehditler; yarattıkları çok boyutlu etkiler ile tespit ve müdahale süreçlerinin zorluğu nedeniyle bu kompleks kriz durumunun en çarpıcı örneklerini teşkil etmektedir (Ütük, 2018; Özden ve Yaman, 2022; Taşkıran, Erdemir vd., 2024).

Türkiye afetler bakımından dünya üzerinde riskli ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye'yi bu konuma taşıyan afetlerin başında depremler gelmektedir. Özellikle coğrafi konumu nedeniyle ortalama olarak beş yılda bir geniş çaplı can ve mal kaybına neden olan büyük depremlerin yaşanması bu durumu açık biçimde ortaya koymaktadır (AFAD, 2018). Türkiye tarihinde yaşanan en büyük doğal afetlerden biri 1999 yılında 16 Ağustos'u 17 Ağustos'a bağlayan gece meydana gelen 7,4 büyüklüğündeki Marmara Depremi'nde, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) raporlarına göre can kaybı 17.480 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (TBMM, 2010). Asrın felaketi olarak adlandırılan ve 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş Depremleri'nde ise can kaybı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının (AFAD) yaptığı basın açıklamasına göre 45.089 olarak kaydedilmiştir (AFAD, 2023).

Dünya tarihi boyunca meydana gelen afetler; etkileri ve doğurduğu sonuçlar açısından incelendiğinde afetlerin meydana gelme zamanının çoğunlukla öngörülemez olduğu görülmektedir. Ancak afet öncesinde alınan önlemler, hazırlık ve risk azaltma çalışmaları, oluşabilecek zararları önemli ölçüde azaltabilmektedir; nitekim Japonya örneği bu durumu açık biçimde ortaya koymaktadır. Afet yönetimi yalnızca afet öncesi hazırlık çalışmalarını değil afet öncesi, afet sırası ve afet sonrası iyileştirme süreçlerinin tamamını kapsamaktadır. Ayrıca unutulmamalıdır ki etkili bir afet yönetimi ailede başlamaktadır.

Aile insanlık tarihi kadar köklü bir toplumsal kurumdur. Tarihsel süreç boyunca farklı biçim ve yapılara bürünmüş olsa da XXI. yüzyılda da önemini sürdürmüş; ekonomik, biyolojik, politik ve sosyolojik açılardan çok yönlü tartışmaların merkezinde yer almıştır. Güncel yaklaşımlar ise çoğunlukla "ailenin ne olduğu" ve "hangi biçimlerde var olabileceği" soruları etrafında şekillenmektedir. Aile kavramına ilişkin çok sayıda tanım bulunmakla birlikte aile kuramcılarının büyük bir bölümü belirli ortak noktalarda birleşmektedir (Koçoğlu, 2012; Hallaç ve Öz, 2014). Buna göre aile; aralarında duygusal bağların kurulduğu iki ya da daha fazla bireyden oluşan, aynı mekânı paylaşan, karşılıklı sosyal konumların, rollerin ve sorumlulukların üstlenildiği, sevgi ve aidiyet duygularının paylaşıldığı bir birliktelik olarak tanımlanmaktadır (Ağdemir, 1991; Hallaç ve Öz, 2014; Ervin ve Kulbok, 2018).

Bireyin yaşam boyunca sürecek öğrenme ve gelişim sürecinin temeli aile ortamında şekillenmeye başlar. Aile; çocuğun içinde yaşadığı sosyal ve kültürel yapıya uyum sürecinde değerleri, davranış kalıplarını, temel tutum ve alışkanlıkları aktaran birincil eğitim kurumu niteliği taşımaktadır (Ağdemir, 1991). Bu nedenle aile içinde edinilen ilk deneyimler, bireyin ilerleyen dönemlerdeki akademik, sosyal ve kültürel gelişimini olduğu kadar, verdiği tepkileri de belirlemede kritik bir rol üstlenir. Dolayısıyla bireyin tüm eğitim süreçlerinin temelini oluşturan bu ilk aşama, ailenin toplumsal işlevleri açısından özel bir önem taşımaktadır. Afet anında bireyin verdiği ya da vermesi gereken tepkilerin ve afet sonrası üstlenmesi gereken sorumlulukların eğitimi de ailede başlar.

Bu eğitimler he ne kadar ilk okuldan itibaren bireye aktarılsa da ailesi tarafından verilen ilk eğitimler arasında yer alması kişinin afet bilincinin temelde oluşmasında daha etkili olacaktır. Afete hazırlık aile içerisinde afetlere hazırlıklı ve bilinçli bir toplum olarak Aile Afet Planı hazırlanarak başlanmalıdır. Afet planı olan aile afet anında daha bilinçli ve kontrollü hareket edeceği unutulmamalıdır. Afet planı olan bir aile Afet Çantası (Kişisel Hazırlık Çantası) hazırlayarak tatbikatlar yapmalıdır. Söz konusu planlamaları ve tatbikatları kapsayan tüm hazırlıklar sadece doğal afetlerle sınırlı kalmamalıdır. Bu hazırlıklara doğal afetlerin yanı sıra beşerî (insanların neden olduğu ve büyük can-mal kayıplarına yol açan) afetleri; teknolojinin gelişmesi ve çağın getirdiği riskler göz önüne alınarak KBRN tehditlerine karşı da temel korunma prensipleri aile içi eğitimlere entegre edilmelidir. Yapılan tatbikatlar çerçevesinde ailenin afet anında daha kontrollü olması amaçlanmaktadır. Bireyin aile içinde sorumluluklarının ardından artık eğitimler ile kendisini ve ailesini bilinçlendirmesi sonucunda daha bilinçli ve afete hazır bir toplum oluşacaktır. Arslanoğlu vd. (2023), Boran ve Ulutaşdemir (2023), Güldü (2023) ve Karçkay vd. (2023), çalışmaların sonuçlarından yola çıkarak afet bilincinin bireye ilk okuldan itibaren aktarıldığı, aile içerisinde acil durum ve afet konularının daha az yer aldığı görülmektedir. Aynı zamanda birçok bireyin afet bilinci herhangi bir afet yaşaması sonucunda gelişmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki olası bir afet durumlarında bireyin en yakın ve en hızlı destek kaynağı çoğunlukla ailesidir. Bu nedenle ailenin afetlere yönelik hazırlık düzeyi yalnızca kendi güvenliğini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda toplumun genel direncinin güçlenmesine de katkı sağlar. Ailesel hazırlığın güçlendirilmesi, afet sonrası ilk müdahale ve toparlanma süreçlerinde dayanışmayı artırarak toplumsal kırılganlığı azaltır. Dolayısıyla afetlere karşı hazırlıklı aileler hem bireysel hem toplumsal düzeyde daha güçlü, dayanıklı ve sürdürülebilir bir toplum yapısının temel bileşenlerinden birini oluşturmaktadır.

Şekil 1. Afet Müdahalesinde Kademeli Müdahale ve Dayanışma Modeli

Afetler yalnızca fiziksel yıkımlara yol açan doğa olayları değil, aynı zamanda toplumun en temel yapı taşı olan ailenin işlevselliğini, psikolojisini ve ekonomik dengesini sarsan kriz anlarıdır. Türkiye gibi yüksek afet riskine sahip coğrafyalarda, afet yönetimi devletle birlikte bireylerin ve ailelerin de sorumluluğundadır. Bu yapısal kırılganlıklar ve afetlerin aile işlevselliği üzerindeki çok yönlü etkileri göz önünde bulundurulduğunda Gençlik ve Aile Araştırma Programı ile afetlere hazırlık ve kriz yönetimi süreçlerinde ailelerin dayanıklılık düzeyini ve ihtiyaç alanlarını nitel verilerle tespit ederek alandaki mevcut sorunlara dikkat çekmeyi ve elde edilen bulgular ışığında, aile odaklı afet hazırlığı ve psikososyal destek politikalarının iyileştirilmesine yönelik somut politika önerileriyle bilimsel literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

Ev Ekonomisi: Ailede Geçim ve Sürdürülebilirlik

2025 AİLE YILI

TÜRK KIZILAY genç

3.2.5 Tema 5: Ev Ekonomisi: Ailede Geçim ve Sürdürülebilirlik

Aile, insanlık tarihi boyunca evrensel bir kurum olarak varlığını sürdürmüş ve toplumun temel taşı olma niteliğini korumuştur (Kır, 2011; Sezal, 1981). Sosyal bilimler literatüründe ailenin tek ve evrensel bir tanımını yapmak güç olmakla birlikte (Gökçe, 1976), sosyolojik açıdan genellikle evlilik veya kan bağı ile birbirine bağlı bireylerden oluşan bir sosyal yapı olarak ele alınmaktadır (Sezal, 1981). Aile, toplumun yalnızca bir alt bileşeni değil aynı zamanda toplumsal yapının sürekliliğini sağlayan, alternatifi olmayan temel bir sosyal kurumdur (Kır, 2011).

Ailenin toplumsal önemini belirleyen temel unsur, üstlendiği çok boyutlu işlevlerdir. Üreme ve bakım yoluyla toplumun biyolojik sürekliliğini sağlaması biyolojik işlevini; çocuğun sosyalleşmesi, toplumsal değerlerin, kültürel kimliğin ve ahlaki ilkelerin yeni kuşaklara aktarılması ise toplumsal ve eğitsel işlevini oluşturmaktadır (Kır, 2011; Merter, 1990). Bunun yanı sıra aile, tarihsel olarak ekonomik üretim birimi olma özelliği taşımış; günümüzde aile üyelerinin ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması ve kaynakların yönetilmesi bağlamında üretim ve ekonomi işlevini sürdürmüştür (Kır, 2011). Aile üyelerine güvenlik, sevgi, duygusal destek ve aidiyet hissi sağlaması ise ailenin psikolojik işlevini ortaya koymaktadır (Merter, 1990; Kır, 2011). Bu işlevlerin tamamı, aileyi bireyin sağlıklı gelişimi ve toplumun geleceğinin şekillenmesi açısından merkezi bir konuma yerleştirmektedir (Kır, 2011; Merter, 1990).

Aile kurumu, tarihsel süreç içerisinde sosyoekonomik dönüşümlerden etkilenerek yapısal değişimler yaşamıştır. Sanayileşme, şehirleşme ve modernizm; aile yapısının, işlevlerinin ve iç ilişkilerinin dönüşümünde belirleyici rol oynamıştır (Engin, 2022; Güloğlu, 2019; Sunar, 2019). Bu süreçte, tarım toplumuna özgü geniş aile yapısından endüstriyel ve modern toplumların çekirdek aile yapısına doğru belirgin bir geçiş yaşanmıştır (Engin, 2022). Bireyselleşmenin artması, ekonomik işlevlerin ev dışına kayması ve aile üyelerinin görece bağımsızlaşması, bu dönüşümün temel dinamikleri arasında yer almaktadır (Güloğlu, 2019).

Modernleşme süreciyle beraber aile, bazı ekonomik ve eğitsel işlevlerini diğer toplumsal kurumlara devretmiş; buna karşın duygusal destek, sosyalleşme ve güvenlik gibi psikososyal işlevleri önemini korumuştur (Kır, 2011). Geleneksel değerlerin ve ataerkil yapıların aşınmasıyla aile içi ilişkilerde eşitlik, karşılıklı rıza ve müzakere ilkeleri daha görünür hâle gelmiştir (Engin, 2022). Bu dönüşüm; boşanma oranlarının artması, evlilik ve çocuk sahibi olma pratiklerinin anlam değiştirmesi gibi yapısal sonuçlar da doğurmuştur (Kesgin, 2016). Güloğlu'na (2019) göre aile kurumu varlığını sürdürmekle birlikte, bireyin yaşadığı dönüşüme paralel olarak içsel değişimler geçirmiş ve farklı aile türleri ortaya çıkmıştır.

Türkiye bağlamında aile yapısındaki dönüşüm, güncel demografik verilerle de desteklenmektedir. Ortalama hane halkı büyüklüğünün düşüş eğilimini sürdürmesi, çekirdek aile modelinin yaygınlaştığını göstermektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde hane halkı büyüklüğü daha yüksek seyrederken Batı ve Karadeniz illerinde daha düşük değerler gözlenmektedir. Tek kişilik hane halklarının oranının %20,0'ye yükselmesi ve tek ebeveynli ailelerin toplam haneler içindeki payının artması, aile yapısındaki çeşitlenmeyi ortaya koymaktadır. Ayrıca 25-29 yaş grubundaki hiç evlenmemiş gençlerin önemli bir kısmının ailesiyle birlikte yaşamaya devam etmesi, aile bağlarının genç yetişkinlik döneminde de sürdüğünü göstermektedir (TÜİK, 2025). Bu göstergeler, Türkiye'de çekirdek aile yapısının hâkimiyetini korurken hane küçülmesi, yalnızlaşma ve aile biçimlerinin çeşitlenmesi gibi güçlü dönüşüm dinamiklerinin eş zamanlı var olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu yapısal dönüşümle birlikte aile ekonomisi, ailenin işleyişinde merkezî bir alan hâline gelmiştir. Ev ekonomisi, ailede geçim sağlama çabalarının bilimsel ve sistematik bir çerçevesini oluşturmakta; bütçe yönetimi, kaynakların verimli kullanımı ve geleceğe yönelik sorumluluk ilkeleriyle sürdürülebilirlik kavramı ile doğrudan ilişkilendirilmektedir. Aile ve Tüketici Bilimleri olarak da adlandırılan bu alan; yalnızca finansal kaynakların değil, zaman, enerji, gıda, barınma ve yaşam alanlarının yönetimini de kapsamaktadır.

Bireyin ve ailenin mali kaynaklarını, zamanını ve yaşam alanını etkin biçimde yönetebilmesi; kendi kendine yeterlilik hedefinin temel bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Gelir-gider dengesinin kurulması, bütçe oluşturulması ve bu bütçeye sadık kalınarak kaynakların verimli kullanılması, ev ekonomisinin temel unsurları arasında yer almaktadır.

Ev ekonomisi, sadece finansal dengeyle sınırlı olmayıp beslenme, sağlık, çocuk eğitimi ve ev idaresi gibi ailenin bütüncül refahını etkileyen alanları da kapsamaktadır.

Ailede geçim kavramı, hane halkının barınma, beslenme, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterli gelire sahip olması ve bu gelirin etkin biçimde yönetilmesi durumunu ifade etmektedir. Geçim, gelir-gider dengesinin korunmasını ve ailenin gündelik yaşamını sürdürebilmesini hedeflemektedir (SSSJournal, 2025). Ancak sürdürülebilirlik perspektifi, geçimi anlık bir denge alanının ötesine taşıyarak geleceğe yönelik güvence ve dayanıklılık boyutunu öne çıkarmaktadır. Ekonomik sürdürülebilirlik; mevcut refahı korumakla beraber gelecek kuşakların ihtiyaçlarını gözetmeyi ve uzun vadeli toplumsal yararı garanti altına almayı amaçlamaktadır (SSSJournal, 2025).

Bu bağlamda ev ekonomisi, sürdürülebilir geçimin hane düzeyindeki pratik uygulama alanı olarak değerlendirilmektedir. Kaynakların tasarruflu kullanımı, israfın önlenmesi, beklenmedik giderlere karşı hazırlık ve birikim oluşturma; ailelerin ekonomik dayanıklılığını arttıran temel unsurlar arasında yer almaktadır (SSSJournal, 2025). Sürdürülebilirliğin çevresel boyutunu oluşturan yeşil ekonomi yaklaşımı ise geri dönüşüm, atık yönetimi ve bilinçli tüketim pratikleri yoluyla aile düzeyinde somutlaşmaktadır (TÜBA, 2023; SSSJournal, 2025).

Bu çerçevede çalışma, aileyi ekonomik işleyişin hem öznesi hem de taşıyıcısı olan temel bir toplumsal kurum olarak ele almakta; aile ekonomisi, geçim ve sürdürülebilirlik ekseninde ortaya çıkan yapısal sorunları saha temelli gözlem ve görüşmeler yoluyla analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma, ailelerin ekonomik dayanıklılığını etkileyen faktörleri görünür kılarak kaynak yönetimi, finansal okuryazarlık ve sosyal politika müdahale alanlarına ilişkin veri temelli bir değerlendirme sunmayı hedeflemektedir. Elde edilecek bulguların, aile politikalarının güçlendirilmesine ve sürdürülebilir kalkınma perspektifiyle uyumlu uygulamaların geliştirilmesine katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Dayanışma Evin Kalbinde Başlar: Ailede Sivil Toplum ve Gönüllülük Bilinci
2025 AİLE YILI
TÜRK
KIZILAY
genç

3.2.6 Tema 6: Dayanışma Evin Kalbinde Başlar: Ailede Sivil Toplum ve Gönüllülük Bilinci

Aile, bireyin duygusal, sosyal ve bilişsel gelişiminin temellerinin atıldığı ilk ve en etkili eğitim ortamıdır. Karakter ve değer eğitimi ailede başlar. Anne, baba ve bakım veren tüm ebeveynler çocukların ilk öğretmenleridir ve okula başlama süreci bu durumu değiştirmez. Çocuklar, okula başlamadan önce kendi kimliklerini ve doğru-yanlış hakkındaki inanışlarının büyük bir kısmını geliştirmiş olurlar (Carel, 2001).

Aile; yalnızca biyolojik ve genetik bağlardan ibaret olmayan, aynı çatı altında yaşanmasa ya da durum ve şartlara göre farklı konumlarda bulunulsa dahi güven, dayanışma, karşılıklı saygı ve aidiyet duygusunun inşa edildiği bir sosyal sistemdir. Bireyin kimlik gelişimini destekleyen, değerler kazandıran ve yaşam boyu sürecek öğrenme süreçlerine rehberlik ederek yaşam tarzını belirleyen temel yapıdır. Aile içinde topluma hazırlanan ve yetişen bireylerin tutum ve davranışları yalnızca "deneme-yanılma" süreçlerine bağlı değildir; daha ziyade çocuğun büyüme enerjisine ve yapıcı potansiyeline dayanmaktadır (Adler, 1927).

Gönüllülük bilinci ve toplumsal sorumluluk anlayışı da yaşamın ilk şekillenme yıllarından itibaren aile ortamında gelişir. Çocuğun dünyayı anlamlandırdığı bu erken dönemde toplumsal, millî ve dinî değerler içselleştirilir; sosyal davranış repertuarı büyük ölçüde aile içinde şekillenir. Aile, gönüllülük bilinci ve toplumsal sorumluluk anlayışını kuşaklararası aktarım yoluyla teşvik etmekle kalmaz (Bekkers, 2005; Musick ve Wilson, 2008), aynı zamanda birlikte gönüllü olma eylemi aile bağlarını ve öznel iyi oluşu arttırarak aile bütünlüğünü güçlendirir (Stutzer, Frey ve Goette, 2011).

Ailede öğrenilen içsel sorumluluk duygusu, empati ve etik vatandaşlık gibi değerler bireyin prososyal davranış eğilimini geliştirir (Eisenberg ve Miller, 1987). Aile, çocuğun başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı olma yeteneğini geliştiren ilk deneyim alanıdır. Aynı zamanda bireyin toplum içinde işlev görmesini sağlayan sosyal sermayenin, kültürel kimliğin ve değerlerin ilk ve en kalıcı biçimde aktarıldığı sosyalleşme mikro sistemidir (Kıray, 1984; Ankara Üniversitesi).

Gönüllülük maddi ödül beklentisi olmaksızın bir kuruluşa, bir amaca ya da genel olarak içinde bulunulan topluma hizmet sunarak "iyilik sanatını" icra etmeyi kapsayan sosyal davranışları ifade etmektedir. Bu genel vurguya rağmen literatürde gönüllülük çalışmaları çoğunlukla formel sivil toplum faaliyetlerine odaklanmış; özellikle Türk kültüründe yaygın olan komşuluk ve karşılıklı destek pratikleri gönüllülük kapsamında yeterince ele alınmamıştır (Strietzel vd., 2018).

Cnaan, Handy ve Wadsworth (1996), gönüllülük tanımlarını inceledikleri çalışmalarında gönüllü faaliyetlerin üç temel özelliği paylaştığını ortaya koymuştur: (i) özgür irade ile üstlenilmesi, (ii) başkalarına fayda sağlaması ve (iii) maddi karşılık içermemesi. Araştırmacılar gönüllünün katlandığı özel maliyetlerin, elde edilen özel ve kamusal faydaların toplamını aşması durumunda bu faaliyetlerin gönüllülük olarak tanımlanabileceğini ileri sürmektedir.

Wilson (2000), gönüllü katılımını etkileyen en önemli faktörlerden birinin insan sermayesi (eğitim ve beceriler) ile sosyal sermaye (sosyal bağlantılar) olduğunu; buna karşın zaman kısıtlılığının gönüllülüğün önündeki en yaygın pratik engel olarak öne çıktığını belirtmektedir. Literatür, düşük gelir gruplarında gönüllülük tanımının çoğunlukla formel sivil toplum faaliyetlerinden ziyade informel karşılıklı yardımlaşma pratikleriyle sınırlı kaldığını göstermektedir (Musick ve Wilson, 2008).

Kanıtlar, toplumsal dünyayı anlamlandırmaya yönelik bir çerçeve olarak birincil habitusun (Bourdieu, 1986) gençlerin sivil topluma katılımını şekillendirdiğini; ebeveynler tarafından çocuklara aktarılan kaynakların özel alandan kamusal alana taşınabildiğini ortaya koymaktadır (Muddiman vd., 2019). Ayrıca gönüllü olan ebeveynlerin çocuklarının yetişkinlik dönemlerinde gönüllü olma olasılıklarının daha yüksek olduğu ve ailenin gönüllülüğün önemli bir taşıyıcısı olduğu görülmektedir.

Modernleşme ve kapitalist dünya düzeniyle birlikte çıkar odaklı bireyselliğin güçlenmesi ve aile içi iletişimin zayıflaması değer aktarımını olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkiye'de gönüllü olma niyetini açıklayan en önemli değişkenlerin değerler ve sosyal etki olduğu; gönüllülüğün vicdani sorumluluğun bir gereği olarak algılandığı ortaya konulmuştur (Palaz ve Boz, 2008; Şentürk vd., 2016; Yönten, Balaban ve Çoban, 2015).

Gönüllülüğün en etkili itici gücünün kuşaklararası aktarım olduğunu (Bekkers, 2005; Musick ve Wilson, 2008) ve ebeveynlerin evde rol model oluşturmasının, çocukların gönüllü olma eğilimini belirleyen temel faktör olduğunu göstermektedir. Ancak birçok ailede bu süreç kendiliğinden gelişmekte, planlı ve sistematik bir yaklaşım bulunmamakta ve sosyal öğrenme ile karakter ve değer eğitimi verilmektedir. Bu durum, gönüllülük davranışının düzenli olarak pekiştirilmemesine; daha çok rastlantısal deneyimlerle (deprem, yardım kampanyaları vb.) şekillenmesine neden olur. Gönüllülüğün sürdürülebilir bir değer hâline getirilebilmesi için ailelerin bilinçlendirilmesi, yönlendirilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir.

Toplumsal ilişkilerde imtiyazdan kaynaklanan avantajlar, ancak ötekilerde bir eksiklik ya da yokluk olduğunun farkındalığı hâlinde görünür olur. Öte yandan, ayrıcalığımız olduğunu kabul etmek, bunun için suçluluk hissetmemizi gerektirmez; aksine bu ayrıcalığın görüşlerimizi nasıl şekillendirebileceğini, istemeden de olsa başkalarını nasıl olumsuz etkileyebileceğini ve yaratılan engelleri yıkmak için hangi adımların atılabileceğini anlamak için önemli bir adımdır (Baldwin, 2016). Bu çerçevede gönüllülük, yalnızca bireysel niyetlere bırakılmadan, her düzeydeki aile için erişilebilir ve kapsayıcı bir sorumluluk alanı olarak politika tasarımına dâhil edilmelidir. Eğitim politikaları ve müfredat, gençlerin etik vatandaşlık ve sosyal sorumluluk gelişiminde kritik rol oynarken medya temsilleri de sosyal normların oluşumunda belirleyici olduğundan, gönüllülüğün "boş zaman etkinliği" olarak dar bir çerçevede konumlanması toplumsal algıdaki temel bir eksikliğe işaret etmektedir (Emler ve Ohana, 2018). Bu algının sürdürülebilir katılıma dönüşebilmesi için gönüllülük yönetiminde rol netliği, nitelikli eğitim ve takdir mekanizmalarının birlikte işletilmesi; bu mekanizmaların eksikliğinin ise gönüllülerin yarar algısını ve bağlılığını zayıflatan başlıca unsurlardan biri olduğu vurgulanmaktadır (Haski-Leventhal, 2009). Buna rağmen literatür, ailedeki gönüllülük potansiyelini desteklese de bu potansiyelin toplumsal katılıma sistematik ve sürdürülebilir biçimde dönüştürülmesinde ciddi engeller ve alan boşlukları bulunduğunu göstermektedir (Bekkers, 2005). Ayrıca gönüllülüğe katılımı sınırlayan sosyoekonomik ve zaman/kaynak temelli bariyerlerin ve farklı aile yapılarının özgün ihtiyaçlarının görünür kılınması, kapsayıcı politika tasarımı için kritik önemdedir (Wilson, 2000).

Gençlik ve Aile Araştırma Programı, bu gereksinimden hareketle; aile içindeki gönüllülük potansiyelinin toplumsal katılıma dönüşümünü sınırlandıran nedenleri, katılım bariyerlerini ve farklı aile yapılarının özgün ihtiyaçlarını ortaya koymak ve görünür kılmak amacıyla yürütülmüştür. Program, gençlerin ve ailelerin gönüllülüğü nasıl anlamlandırdığını, katılımı kolaylaştıran ya da zorlaştıran koşulları ve sürdürülebilirliği sağlayan mekanizmaları analiz ederek; gönüllülüğü aile temelli, kapsayıcı ve kalıcı bir vatandaşlık pratiğine dönüştürecek politika ve uygulamalara veri temelli bir zemin sunmayı hedeflemektedir.

EKRANLARIN ARDINDAKİ AİLE: MEDYA KÜLTÜRÜ VE DİJİTAL TEMASLAR

2025 AİLE YILI

TÜRK KIZILAY genç

3.2.7 Tema 7: Ekranların Ardındaki Aile: Medya Kültürü ve Dijital Temaslar

Toplumsal yaşamın en temel kurumlarından biri olan aile, tarihsel süreç boyunca ekonomik, kültürel ve teknolojik dönüşümlerle birlikte değişen; gündelik pratiklerin, ilişkilerin ve değer aktarımının üretildiği birincil bağlamdır. Dijitalleşme ve medya kültürünün gündelik yaşama nüfuz etmesiyle birlikte aile içi etkileşimler, sadece iletişim araçlarının değişmesiyle sınırlı kalmayan; duygu yönetimi, rol paylaşımı, otorite ilişkileri ve mahremiyet anlayışını da yeniden biçimlendiren bir dönüşüm alanına evrilmiştir. Bu tema, dijitalleşmenin aile yapısı üzerindeki etkilerini alan yazın üzerinden tartışırken aynı zamanda bu etkilerin aile içinde nasıl deneyimlendiğini ve hangi baş etme örüntüleriyle karşılandığını eleştirel bir perspektifle değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Bu çerçevede "dijitalleşme", yalnızca teknolojik cihazların yaygınlaşması değil ilişki kurma biçimlerini, yakınlık pratiklerini ve birlikte yaşama kültürünü yeniden tanımlayan toplumsal bir altyapı olarak ele alınmalıdır. Modern toplumlarda ilişkilerin geleneksel bağlardan ziyade müzakere ve duygusal tatmin ekseninde yeniden kurulduğunu ileri süren yakınlığın dönüşümü yaklaşımı, dijital medyanın aile ilişkilerini hızlandırılmış bir dönüşüm hattına taşıyabildiğini göstermektedir (Giddens, 1992). Bu dönüşüm içinde "dijital temas", aile üyelerinin birbirleriyle aynı mekânda bulunmalarına rağmen ekranlar üzerinden sürdürdükleri etkileşimleri ve bu etkileşimlerin duygusal bağlara etkisini ifade eden bir kavram hâline gelmektedir. Bu durumun "birlikte ama ayrı olma hâli" olarak tanımlanması, dijital temasın fiziksel yakınlık ile duygusal yakınlık arasındaki ilişkiyi dönüştürdüğüne işaret etmektedir (Turkle, 2011). Nitekim ekran temelli etkileşimin artışı aile içi ilişkisel doyumun azalmasıyla ilişkilendirilmektedir (Coyne vd., 2014).

Aile içi iletişimde yaşanan bu değişim yalnızca temasın biçimini değil duyguların düzenlenme yollarını da etkilemektedir. Dijital ortamda sürekli görünür olma ve sosyal performans üretme baskısı, aile içinde yeni bir gerilim kaynağı oluşturabilmekte; ekranların bir tür duygusal regülasyon aracı olarak konumlanması ise kaçınma, sabırsızlık ve öfke gibi örüntüleri besleyebilmektedir. Bu bağlam, dijitalleşmenin aile yaşamı üzerindeki etkilerinin yalnızca iletişimsel değil, aynı zamanda klinik ve sosyal psikolojik boyutlar üzerinden de değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir (Kuss ve Griffiths, 2017).

"Rol" ve "otorite" ise aileyi ayakta tutan temel düzenleyici mekanizmalar olarak dijitalleşme ile birlikte yeni bir müzakere alanına taşınmaktadır. Klasik aile sosyolojisinde ebeveyn otoritesi; yaş, deneyim ve statüye dayalı bir düzen kurucu güç ilişkisi olarak ele alınırken (Parsons, 1955) dijitalleşme bu düzenin dayanaklarını dönüştürebilen bir faktör hâline gelmiştir. Dijital teknolojilere yüksek yeterlik gösteren genç kuşaklar, aile içinde tersine mentörlük biçiminde yeni rol konumlarına geçebilmekte; bu da ebeveyn-çocuk ilişkilerinde rol sınırlarının yeniden çizilmesine neden olabilmektedir (Prensky, 2001). Bununla birlikte otoritedeki dönüşüm sadece kuşaklararası bir kayma olarak okunmamalı; karar alma süreçlerinin dijital platformlar ve algoritmik yönlendirmeler üzerinden şekillenmesi olarak da okunmalıdır.

Türkiye bağlamında aile yapısındaki dönüşümleri izleyen kurumsal çerçeveler, aileye ilişkin demografik ve kültürel değişimlere işaret etmektedir (TAYA, 2013). Ancak bu araştırmanın bulguları, teknolojik altyapıdan bağımsız olarak ebeveynlerin söylem-eylem tutarlılığının ve kural koyma biçimlerinin otoritenin sürdürülmesinde daha belirleyici olabildiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, teknoloji kullanımının süresinden çok, aile içinde kuralların hangi ilkelere dayandığı ve nasıl uygulandığı kritik bir değişken olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca ekranın kısa vadede "oyalayıcı/susturucu" bir araç olarak işlev görmesi, uzun vadede çocukların öz-düzenleme becerilerini zayıflatabilen bir etkiyle ilişkilendirilmektedir (Radesky vd., 2016).

Dijitalleşmenin aile üzerindeki bir diğer belirleyici etkisi "değerler" ve "mahremiyet" alanında ortaya çıkmaktadır. Medya kültürü, sergileme, kıyaslama ve onay ekonomisi üzerinden bireylerin öz değerlendirme biçimlerini dönüştürmekte; bu dönüşüm, aile içinde aktarılan geleneksel değerlerle gerilimli bir ilişki üretebilmektedir (Bauman, 2013). Bu bağlamda mahremiyet teknik güvenlik önlemleriyle sınırlanmayan; kültürel normlar, gündelik pratikler ve anlam dünyasıyla iç içe geçen bir değer alanı olarak ele alınmalıdır.

Mahremiyetin kültürel bir müzakere alanı olduğu vurgusu, dijital risklerin bireysel güvenlikle beraber toplumsal ve kültürel referanslarla birlikte tartışılması gerektiğini göstermektedir (Livingstone, 2014). Dijital içeriklerin aile sınırlarını ve ahlaki çerçeveleri belirsizleştirdiğine yönelik katılımcı ifadeleri ise özel alan ile kamusal alan arasındaki gerilimin dijital bağlamda yeniden üretildiğine işaret etmektedir (Cherlin, 2013).

Bu çerçevede Gençlik ve Aile Araştırma Programı, dijitalleşme ve medya kültürünün aile içi iletişim, rol-otorite dengesi, değer aktarımı ve mahremiyet pratikleri üzerindeki etkilerini nitel verilerle görünür kılmayı hedeflemektedir. Çalışma; ekran temelli gündelik yaşamın aile ilişkilerinde ürettiği gerilim alanlarını, risk yönetimi biçimlerini ve ailelerin geliştirdiği uyum/baş etme stratejilerini birlikte ele alarak dijital dönüşüm karşısında aileyi pasif bir "etkilenen" değil, aktif bir "düzenleyen" özne olarak konumlandırmaktadır. Elde edilecek bulguların; dijital ebeveynlik, medya okuryazarlığı ve aile temelli koruyucu-önleyici yaklaşımlar için veri temelli bir zemin sunması ve politika ile uygulama tasarımlarının güçlendirilmesine katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

4. BULGULAR

Bu bölümde, Gençlik ve Aile Araştırma Programı kapsamında elde edilen araştırma bulguları sunulmaktadır. İlk olarak nicel bulguların analizi verilmekte; evlilik fikrine yaklaşım, evlilikten kaçınma eğilimleri ve ekonomik koşulların evlilik kararları üzerindeki etkisi, cinsiyet, yaş, eğitim ve gelir gibi demografik değişkenler açısından değerlendirilmektedir. Ardından nitel bulguların analizi, programın yedi teması çerçevesinde ailede değerler, kuşaklararası etkileşim, fiziksel ve ruhsal sağlık, afet ve acil durum bilinci, ekonomik sürdürülebilirlik, sivil toplum katılımı ve dijitalleşme başlıklarında verilmektedir.

2025 AİLE YILI
TÜRK
KIZILAY
genç

4.1 NİCEL YAKLAŞIM BULGULARI

Bu bölümde araştırmanın nicel bulguları bütüncül bir çerçevede sunulmaktadır. Öncelikle örneklemin demografik ve sosyoekonomik profili ortaya konulmakta, ardından kullanılan ölçeklerin yapısal özellikleri ve madde düzeyindeki frekans dağılımları değerlendirilmektedir. Devamında değişkenler arası ilişkileri inceleyen korelasyon analizleriyle gençlerin evlilik tutumlarına yönelik örüntüleri ortaya çıkaran küme analizlerinin sonuçları yorumlanarak araştırmanın temel eğilimleri ve anlamlı farklılaşmaları bütüncül bir şekilde ele alınmaktadır.

1.1 ÖRNEKLEM PROFİLİ

Araştırma, Türkiye genelinde farklı illerde yaşayan 959 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların %79,8'i kadın, %20,2'si erkek olup yaş dağılımında %60'ı 18-21 yaş aralığındadır. Eğitim düzeyi açısından katılımcıların %46,2'si lisans mezunu, gelir düzeyinde ise %79,8'i asgari ücret ve altı gelir grubundadır. Bölgesel dağılım incelendiğinde katılımcıların önemli bir kısmının büyükşehirlerde yaşadığı görülmektedir; bu durum sosyal beklentiler ve ekonomik koşulların evlilik algısında belirleyici olabileceğine işaret etmektedir. Ayrıca örneklemde %66,9'unun çalışmadığı ve meslek gruplarında eğitim/akademik alanın %68,2 ile baskın olduğu dikkat çekmektedir.

1.1.1 Cinsiyet

Katılımcıların %79,8'i kadın, %20,2'si erkektir.

Şekil 2. Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı

1.1.2 Yaş

Çalışmada yaş değişkeni, genç yetişkinlik dönemine ilişkin ortak özellikleri yansıtacak biçimde 18-21, 22-26 ve 27-30 yaş aralıkları şeklinde yeniden gruplanarak analiz edilmiştir.

Katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde örneklemin büyük çoğunluğunu genç yetişkinler oluşturmaktadır.

Yaş ortalaması $\bar{x}$ = 21,51, standart sapma ss = 2,95, medyan 21'dir. Katılımcıların yaklaşık %60'ı 18-21 yaş aralığındadır. En küçük yaş 18; en büyük yaş 30 olarak ifade edilmiş olup yaş ranjı 12 olarak belirlenmiştir.

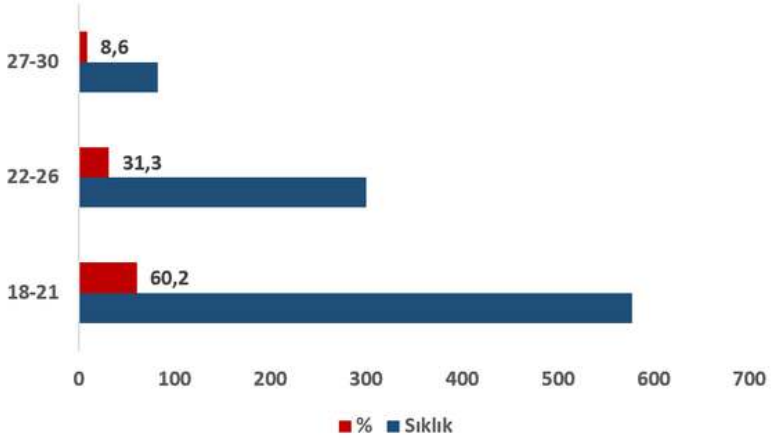

Şekil 3. Örneklemin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

1.1.3 Eğitim Durumu

Katılımcıların eğitim durumu incelendiğinde örneklemin genel olarak yüksek eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların %46,2'si lisans mezunu, %34,2'si lise mezunudur. Ön lisans mezunlarının oranı %16 iken yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim alanların oranı %3,6'dır.

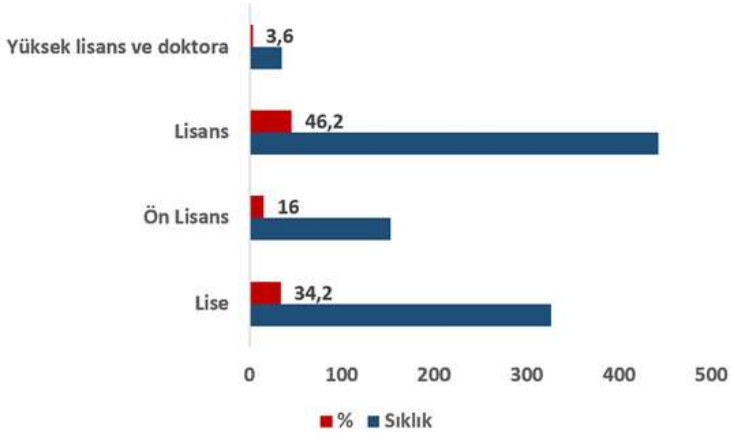

Şekil 4. Örneklemin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

1.1.4 İl-Bölgesel Dağılım

Katılımcıların önemli bir kısmı TR1 (%18,7) ve TR4 (%13,4) bölgelerinde yaşamaktadır; büyükşehir ağırlığı dikkat çekmektedir.

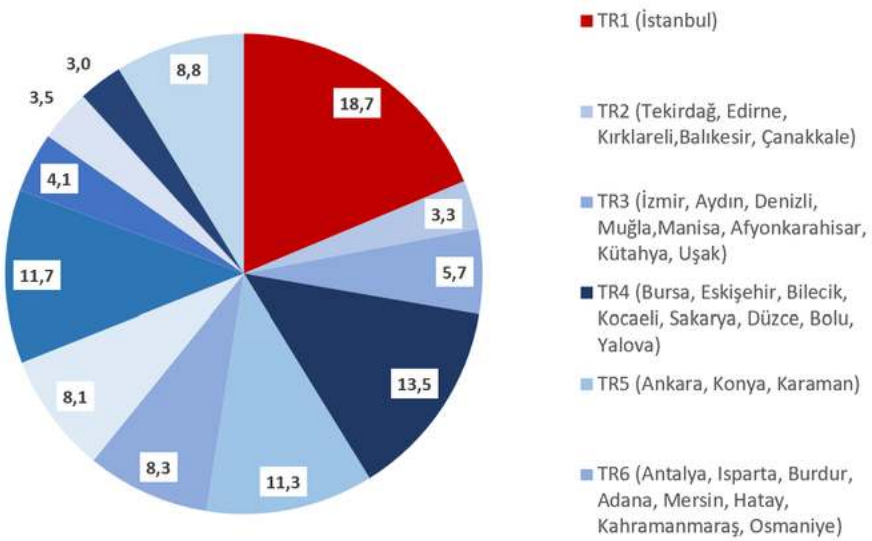

Şekil 5. Örneklemin Türkiye NUTS 1 Bölgelerine Göre Dağılımı

1.1.5 Çalışma Durumu

Katılımcıların çalışma durumu incelendiğinde örneklemin büyük çoğunluğunun ekonomik olarak bağımsız olmadığı görülmektedir. Katılımcıların %66,9'u çalışmadığını, %10,6'sı iş aradığını belirtmiştir. Tam zamanlı çalışanların oranı %13,1, yarı zamanlı çalışanların oranı %7,1, girişimci veya kendi işini yapanların oranı ise yalnızca %2,2'dir.

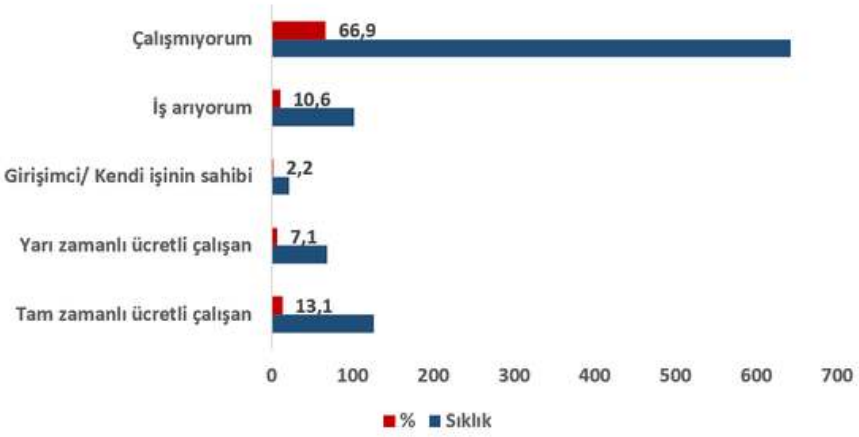

Şekil 6. Örneklemin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

1.1.6 Meslek

Katılımcıların meslek dağılımı incelendiğinde örneklemin büyük oranda akademik çevrede yoğunlaştığı görülmektedir. Katılımcıların %68,2'si eğitim/akademik alanda yer almakta, bu da araştırmanın üniversite öğrencileri veya akademik kariyer hedefleyen gençler üzerinde yürütüldüğünü göstermektedir. Sağlık alanında çalışanların oranı %9,5, teknik/mühendislik/üretim alanında çalışanların oranı %5,8, ofis/kamu/idari görevlerde çalışanların oranı ise %5,3'tür. Hizmet ve sanat/medya alanlarında çalışanların oranı oldukça düşük seviyededir.

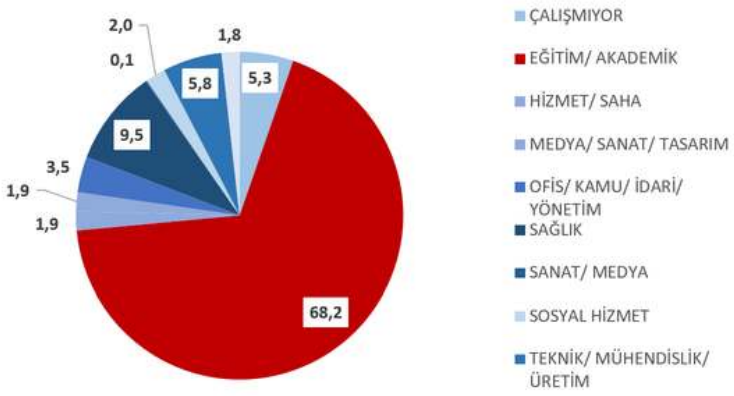

Şekil 7. Örneklemin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı

1.1.7 Aylık Gelir

Katılımcıların gelir dağılımı incelendiğinde örneklemin büyük çoğunluğunun düşük gelir grubunda yer aldığı görülmektedir. Katılımcıların %79,8'i asgari ücret ve altı gelir düzeyindedir. 22.200 TL-30.000 TL aralığında olanların oranı %8,4, 30.001 TL-50.000 TL aralığında olanların oranı %5,2, 50.001 TL-80.000 TL aralığında olanların oranı %4,5, 80.001 TL ve üzeri gelir grubunda olanların oranı ise yalnızca %2,1'dir.

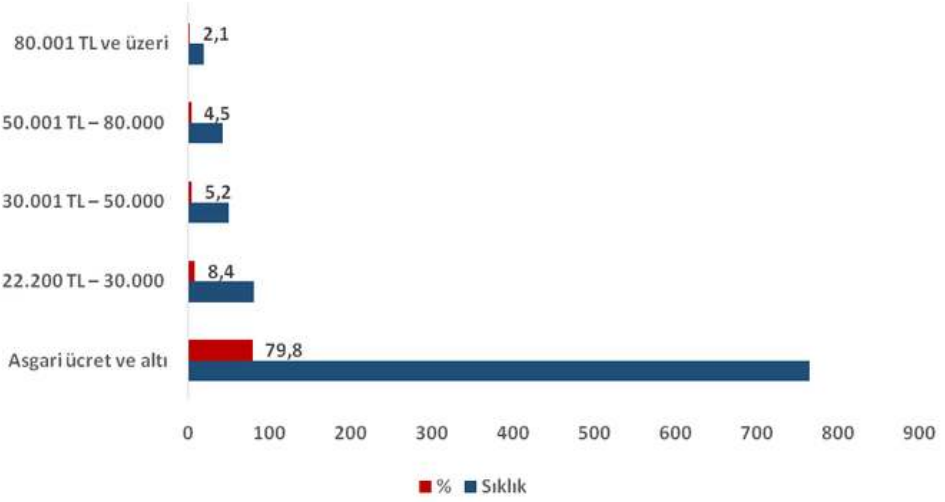

Şekil 8. Örneklemin Aylık Gelire Göre Dağılımı

2.1 ÖLÇEK YAPILARI VE FREKANS ANALİZİ

Araştırmada kullanılan beş ölçek, gençlerin evlilik ve aileye ilişkin tutumlarını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek yapıları bu bölümde ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

Ölçeklerin Cronbach Alfa katsayıları ve açıklanan toplam varyans değerleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere Ait Güvenirlik ve Açıklanan Varyans Değerleri

Ölçek Adı	Cronbach Alfa Katsayısı	Açıklanan Toplam Varyans (%)
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	0.94	53.35
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	0.89	43.09
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	0.85	42.48
Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği	0.77	52.16
Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği	0.67	44.52

Tabloda görüldüğü üzere ölçeklerin iç tutarlılık güvenirlikleri Cronbach Alfa katsayıları ile doğrulanmış; açıklanan toplam varyans değerleri ise ölçeklerin tek boyutlu yapısını destekleyecek düzeydedir. Ölçekler tek boyutludur ve her bir ölçek, kendi içindeki tematik maddeler aracılığıyla belirli bir tutumu bütüncül şekilde ölçmektedir.

Tüm ölçekler 5'li Likert tipi (Kesinlikle Katılmıyorum-Kesinlikle Katılıyorum) olarak uygulanmıştır. Frekans dağılımlarının daha anlaşılır biçimde sunulabilmesi amacıyla raporlamada yanıt seçenekleri üç kategori altında birleştirilmiştir:

- **Katılmıyorum** (Kesinlikle Katılmıyorum + Katılmıyorum)
- **Kararsızım / Fikrim Yok**
- **Katılıyorum** (Katılıyorum + Kesinlikle Katılıyorum)

Bu yeniden sınıflandırma yalnızca raporlama amaçlıdır; tüm istatistiksel analizler ham 5'li Likert verisi üzerinden gerçekleştirilmiştir.

2.2.1 Ölçeklerin Kapsamı ve Puanların Yorumlanması

Aşağıda her ölçeğin ölçtüğü psikososyal boyut ve puanların nasıl yorumlanması gerektiği açıklanmaktadır.

2.2.1.1 Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği

Bu ölçek, gençlerin çocuk sahibi olmayı bir yük veya sınırlayıcı bir unsur olarak görme düzeylerini değerlendirmektedir. Maddeler;

- çocuğun bireysel özgürlüğü kısıtlaması,
- sorumluluk kaygıları yaratması,
- kariyer gelişimini zorlaştırması ve
- evliliğin anlamlı bir unsuru olarak görülmemesi gibi temalar etrafında yapılandırılmıştır.

Puan yükseldikçe çocuk sahibi olma fikrinden kaçınma ve çocukların yaşam planlarını engelleyici bir unsur olarak görülmesi artar. Puan düştükçe çocuk sahibi olmanın olumlu, doğal ve yaşamın anlamını güçlendiren bir deneyim olarak algılanması belirginleşir.

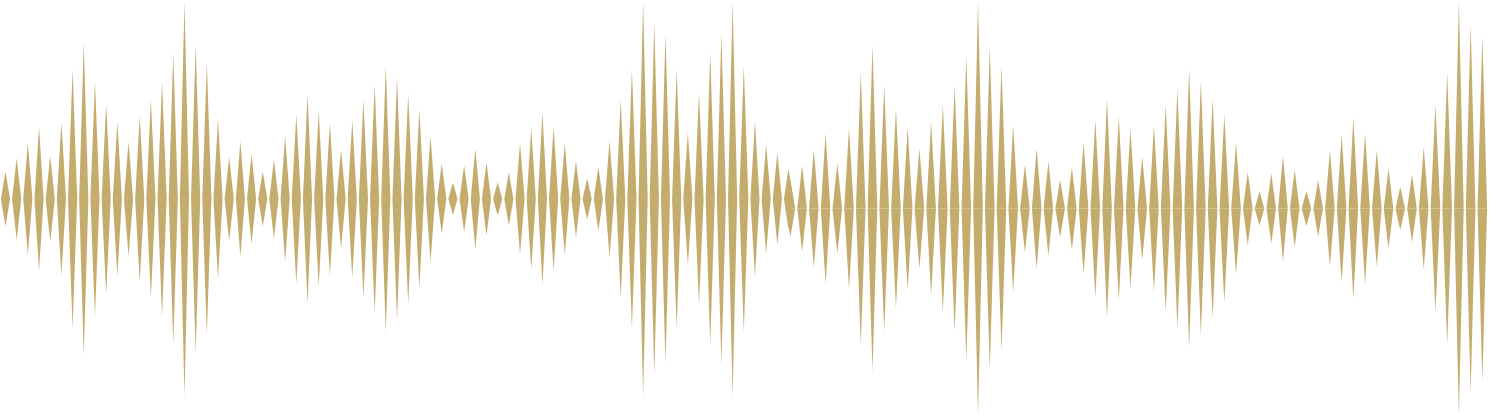

2.2.1.2 Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği

Bu ölçek, ekonomik durumun evlilik kararları üzerindeki belirleyiciliğini ölçmektedir. Maddeler;

- geçim sorumluluğunun yarattığı kaygılar,
- maddi imlanların çocuk sahibi olma kararına etkisi,
- düğün ve ev kurma maliyetlerinin engelleyiciliği,
- ekonomik istikrarın iyi bir evlilik için zorunlu görülmesi ve
- finansal rahatlığın evliliğin sürdürülebilirliği üzerindeki rolü gibi temaları kapsamaktadır.

Bu ölçek doğrultusunda puan yükseldikçe ekonomik koşulların evliliği belirleyici ve sınırlayıcı bir unsur olarak algılanması artar. Puan düştükçe ekonomik faktörlerin evlilik üzerinde daha az belirleyici olduğu ve evlilik kararlarının ekonomi merkezli görülmediği anlaşılır.

2.2.1.3 Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği

Bu ölçek, gençlerin evlilik kurumuna yönelik genel değerlendirmelerini ve evliliğin kültürel, duygusal ve toplumsal anlamını nasıl gördüklerini ölçmektedir. Maddeler;

- evliliğin kutsallığı,
- kültürel kimliği koruma işlevi,
- neslin devamı,
- mutluluk ve huzur sağlayıcılığı,
- güvenlik duygusu oluşturması,
- toplumsal statü kazandırması ve
- bağlılık göstergesi olarak önemi gibi geniş bir değer yelpazesini kapsar.

Puan yükseldikçe evliliğin anlamlı, gerekli, güven veren ve pozitif bir birliktelik biçimi olarak görülmesi güçlenir. Puan düştükçe evlilik kurumuna yönelik olumlu algı zayıflar ve evliliğe dair fonksiyonların daha az değerli görüldüğü anlaşılır.

2.2.1.4 Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği

Bu ölçek, bireylerin evlilik kararını erteleme, kaçınma ya da evlilikten uzaklaşma eğilimlerini ölçmektedir. Maddeler;

- tek başına yaşamanın tatmin edici bulunması,
- çevredeki mutsuz evliliklerin caydırıcı etkisi,
- aile müdahaleleri ve kültürel baskıların yarattığı endişeler,
- evlilikle ilgili korkular ve şüpheler,
- kariyer hedeflerinin evliliğe göre daha öncelikli görülmesi gibi konular üzerine kuruludur.

Puan yükseldikçe evlilikten kaçınma, erteleme veya evliliği riskli/problemli görme eğilimi artar.

Puan düştükçe evliliğe yönelik kaygılar azalır ve evlilik fikrine daha açık ve olumlu bir yaklaşım ortaya çıkar.

2.2.1.5 İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği

Bu ölçek, gençlerin nasıl bir evliliği "ideal" gördüklerine ilişkin normatif beklentilerini ölçmektedir. Maddeler;

- evlilikte güven,
- iletişim,
- ortak karar alma,
- bütçe yönetimi,
- karşılıklı şefkat,
- duygusal bağ,
- sadakat, saygı, empati,
- sosyal paylaşım,
- kişisel hedeflere destek ve
- çocuk bakımında adil sorumluluk paylaşımı gibi sağlıklı evlilik dinamiklerine odaklanmaktadır.

Puan yükseldikçe bireyin evlilikte yüksek standartlara, güçlü ilişki becerilerine ve eşitlikçi bir ilişki anlayışına verdiği önem artar. Puan düştükçe evlilikten beklentilerin daha sınırlı olduğu, ilişki dinamiklerine yönelik standartların düşük kaldığı ve ideal evlilik tanımının daha zayıf olduğu anlaşılır.

2.3.2 Ölçek Puanları ve Frekans Analizleri

Bu bölümde araştırmada kullanılan beş ölçeğin genel puan ortalamaları ile gençlerin evlilik, aile ve ekonomik koşullara ilişkin tutumlarını yansıtan temel eğilimler grafiksel ve betimleyici analizler aracılığıyla sunulmaktadır. Her ölçeğin ardından ilgili maddelerin frekans dağılımları incelenerek gençlerin tutumlarını şekillendiren psikososyal boyutlar daha ayrıntılı biçimde değerlendirilmektedir.

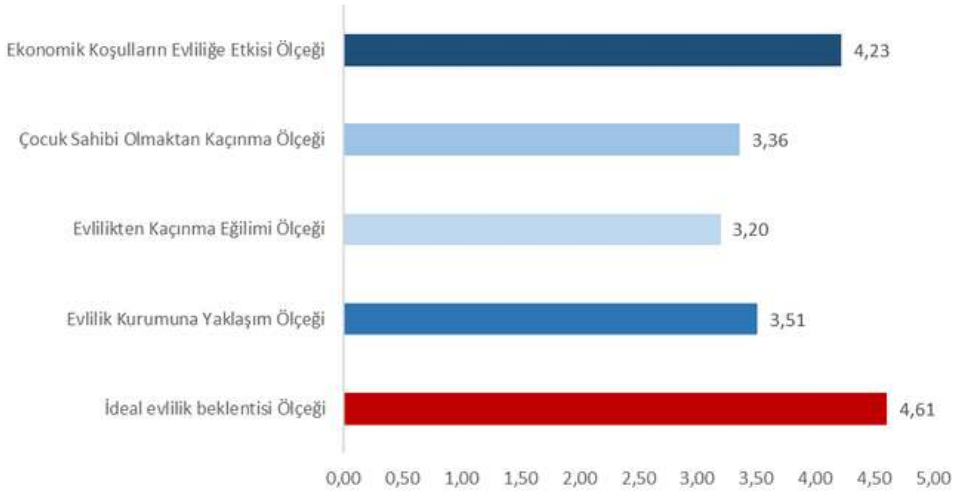

Şekil 9. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Ortalama Puanları

Şekil 9'da görüldüğü üzere gençler evliliği kültürel olarak değerli görmekte ve ideal bir evlilik beklentisini oldukça yüksek tutmaktadır. Ancak düzensiz gelir durumu, çocuk sahibi olmanın getirdiği sorumluluklar ve duygusal kaygılar evlilik kararını daha temkinli bir noktaya taşımaktadır. İletişim, güven, sadakat, iş bölümü ve romantizm gibi unsurlar ideal evlilik algısında güçlü biçimde vurgulanmakta; "Evlilik olacaksa iyi ve sağlıklı olmalı." düşüncesi baskın bir tutum olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte ekonomik faktörler gençlerin evlilik kararında belirleyici bir kaygı alanı oluşturmaktadır. Maliyet, gelir güvencesi ve ekonomik istikrar gibi unsurlar evliliği erteleyen veya zorlaştıran başlıca etkenlerdir.

Toplumsal olarak evliliğe verilen anlam hâlâ olumlu; evlilik huzur, olgunluk ve saygınlık sağlayan bir kurum olarak görülmektedir. Ancak bu olumlu yaklaşım, ideal beklentiler kadar güçlü değildir; kurumsal evlilik fikri olumlu olsa da daha temkinli bir bakış açısı söz konusudur. Çocuk sahibi olmaya ilişkin tutumlarda ise kısmi kaygı düzeyi dikkat çekmektedir. Sorumluluk, kariyer etkisi ve özgürlük kaybı gibi konular endişe yaratmakta; çocuk fikri ne tamamen reddedilmekte ne de tamamen benimsenmektedir, daha çok orta düzeyde bir temkinlilik söz konusudur.
Evliliğe dair genel kaçınma eğilimi çok yüksek değildir ancak belirli düzeyde tereddüt mevcuttur. Yalnızlık isteği, mutsuz evlilik gözlemleri ve aile müdahalesi gibi faktörler bu tutumu etkileyen unsurlar arasındadır. Gençler evliliği tamamen reddetmemekte ancak bazı çekinceler taşımaktadır.

2.2.2.1 Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği

Tablo 2. Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği Maddelerine İlişkin Frekans Dağılımı

MADDE	Katılmıyorum (%)	Kararsızım/ Fikrim yok (%)	Katılıyorum (%)
Çocuk sahibi olmak bireyin özgürlüğünü kısıtlar.	38.48	17.31	44.21
Çocuk yetiştirmenin getirdiği sorumluluklar beni kaygılandırıyor.	20.65	11.26	68.09
Çocuk sahibi olmak evliliği anlamlı kılan en önemli unsur değildir.	38.89	19.81	41.29
Çocuk sahibi olmak bireyin kariyer gelişimini zorlaştırır.	25.03	17.73	57.25
Çocuk sahibi olmadan tatmin edici bir hayat mümkündür.	19.08	26.69	54.22

Ortalama puan: 3,36 (orta düzeyde kaygı)
Standart sapma ss = 0,87
Genel eğilim

- Maddeler arasında belirgin bir yön farklılığı bulunmaktadır; bazı ifadelerde kaygı ve çekinceler yüksekken bazı maddelerde katılmama oranı öne çıkmaktadır.
- Çocuk sahibi olmanın sorumluluk yükü ve kariyer etkisi ile ilgili maddelerde %55-70 aralığında katılım dikkat çekmektedir.
- Buna karşılık çocuğun evliliğe anlam kattığını ifade eden maddede yüksek katılmama oranı (%41) vardır.

Dağılımın özeti

- Kaçınmayı artıran maddelerde en yüksek katılım şu temalarda görülmektedir:

1. Çocuk sahibi olmanın sorumluluk getirmesi.
2. Kariyer gelişimini zorlaştırması.

- Kaçınmayı azaltan veya farklı yönde işaret eden maddelerde ise daha bölünmüş bir dağılım mevcuttur:

3. “Çocuk evliliği anlamlı kılar.” → görece düşük katılım.
4. “Çocuksuz hayat mümkündür.” → orta düzeyde kabul.

Veriler, çocuk sahibi olmaya ilişkin tutumların özellikle yüksek sorumluluk ve kariyer etkisi üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Çocuğun evliliğe anlam kattığına dair ifadeler daha düşük destek görmekte bu nedenle ölçek genel olarak orta düzeyde kaygı içeren bir yapı sunmaktadır.

2.2.2.2. Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği

Tablo 3. Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği Maddelerine İlişkin Frekans Dağılımı

MADDE	Katılmıyorum (%)	Kararsızım/ Fikrim yok (%)	Katılıyorum (%)
Aile geçimini sağlama sorumluluğu bireyler için kaygı unsurudur.	5.42	7.92	86.65
Ekonomik zorluklar insanların çocuk sahibi olma kararını zorlaştırır.	4.69	5.01	90.3
Düğün ve ev kurma maliyetlerinin yüksekliği evliliğin önünde büyük bir engeldir.	8.24	7.61	84.15
İyi bir evlilik için ekonomik istikrar (düzenli gelir, iş güvencesi) zorunludur.	11.57	12.51	75.91
Evliliğin sağlıklı sürdürülebilmesi için ekonomik rahatlık önemlidir.	3.13	8.24	88.63

Ortalama puan: 4,23 (yüksek düzeyde ekonomik kaygı)

Standart sapma ss = 0,6

Genel eğilim

- Ölçekteki tüm maddelerde %75-90 aralığında katılma eğilimi gözlenmektedir.
- Katılımcıların büyük çoğunluğu için ekonomik durum, evlilik ve çocuk sahibi olma kararlarında belirleyici bir değerlendirme alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

Dağılımın özeti

- En yüksek katılım ekonomik yük ve maliyet içeren maddelerdedir:

1. "Düğün ve ev kurma maliyetlerinin yüksekliği evliliğin önünde engeldir."
2. "Sağlıklı bir evlilik için ekonomik istikrar önemlidir."
3. "Aile geçimini sağlama sorumluluğu kaygı yaratır."

- Ekonomik koşulları daha az belirleyici gören ifadelerde ise katılım belirgin şekilde düşmektedir (ör. ekonomik istikrarın zorunlu olmadığını belirten madde).

Veriler, ekonomik koşulların katılımcılar için evlilik ve çocuk kararlarında güçlü ve merkezî bir değerlendirme konusu olduğunu göstermektedir. Yüksek maliyet ve geçim kaygısı temaları, bu ölçek içinde en baskın ilişki örüntüsünü oluşturmaktadır.

2.2.2.3 Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği

Tablo 4. Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği Maddelerine İlişkin Frekans Dağılımı

MADDE	Katılmıyorum (%)	Kararsızım/Fikrim yok (%)	Katılıyorum (%)
Evlilik kutsal bir akittir.	15.64	15.95	68.4
Evlilik kültürel kimliğin korunmasında önemli bir rol oynar.	18.67	18.56	62.77
Evlilik neslin devamı için gereklidir.	10.43	8.65	80.92
Evlilik çiftlere mutluluk getirir.	19.19	34.62	46.19
Sağlıklı bir cinsel yakınlık oluşturmanın en güvenli yolu evlilik ilişkisidir.	9.49	8.03	82.48
Evlilik diğer ilişkilerin veremeyeceği birliktelikleri sağlar.	13.45	14.6	71.95
Evlilik hayatta yalnız başına kalma problemine yönelik en güzel çözümdür.	43.69	18.46	37.85
Çocuk sahibi olmak için evli olmak gereklidir.	12.93	8.45	78.62
Evliliğin insanı olgunlaştırdığını düşünürüm.	16.58	15.85	67.57
Evlilik çiftlere huzur getirir.	15.64	32.01	52.35
Evlilik toplum içinde kendimi güvende hissetmemi sağlar.	39.1	22	38.89
Evlilik çiftler arasındaki sevgiyi arttırır.	18.67	28.68	52.66
Kriz dönemlerinde (işsizlik, hastalık vb.) eşler en güçlü destekçilerdir.	6.26	15.54	78.21
Evliliğin, bireyin toplum içerisindeki saygınlığını arttırdığını düşünürüm.	42.75	21.48	35.77
Evlilik toplumsal bir gerekliliktir.	35.66	17.21	47.13
İnsanlar evlenmelidir.	57.35	17.31	25.34
Evlilik iki kişi arasında bağlılığın bir göstergesi olarak önemlidir.	6.57	9.7	83.73
Evlilik çiftler arasındaki güveni arttırır.	14.39	18.35	67.26
Evlilik olmadan sürdürülen bir hayatın eksik olacağını düşünürüm.	44.84	20.86	34.31

Ortalama puan: 3,51 (orta–yüksek)

Standart sapma ss = 0,73

Genel eğilim

- Maddelerin genelinde %60-75 aralığında katılım görülmekte; bu durum evlilik kurumuna yönelik olumlu yaklaşımın yaygın ancak tam bir mutabakat içermediğini göstermektedir.
- Evliliğin kutsallığı, neslin devamındaki rolü, duygusal huzur sağlaması ve bağlılık oluşturması gibi temalarda katılım yüksektir.
- Buna karşılık evliliğin toplumsal gereklilik veya saygınlık kaynağı olarak görülmesine yönelik maddelerde daha belirgin bir ayrışma dikkat çekmektedir.

Dağılımın özeti

En yüksek katılım evliliğin belirli işlevlerine vurgu yapan maddelerdedir:

- “Sağlıklı bir cinsel yakınlık için en güvenli yol evliliktir.”
- “Evlilik bağlılığın göstergesidir.”
- “Çocuk sahibi olmak için evlilik gereklidir.”

En çok bölünme yaratan maddeler ise toplumsal konumla ilgili ifadeler olmuştur:

1. “Evlilik toplumda saygınlık kazandırır.”
2. “Evlilik toplumsal bir gerekliliktir.”

Evliliğe yönelik değerlendirmelerde duygusal ve bireysel anlamlar güçlü biçimde desteklenirken evliliğin toplumsal statü, normatif gereklilik veya zorunluluk niteliği taşıdığı fikri katılımcılar arasında daha fazla bölünme yaratmaktadır. Bu karşıtlık, ölçeğin genel ortalamasının orta düzeyde seyretmesini açıklamaktadır.

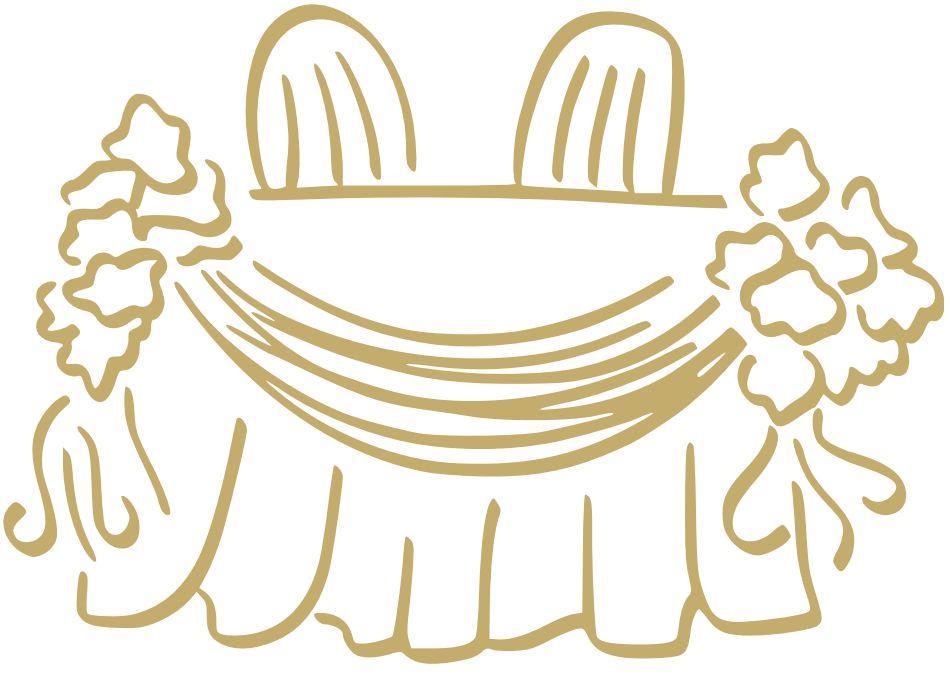

2.2.2.4 Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği

Tablo 5. Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği Maddelerine İlişkin Frekans Dağılımı

MADDE	Katılmıyorum (%)	Kararsızım/ Fikrim yok (%)	Katılıyorum (%)
Tek başına yaşamak tatmin edici bir yaşam biçimidir.	37.96	23.67	38.37
Çevremde gözlediğim mutsuz evlilikler beni evlilik fikrinden soğutuyor.	23.88	14.08	62.04
Toplumun evliliğe dair beklentileri evlilikle ilgili kararlarımı olumsuz etkiler.	22.73	16.58	60.69
Evlilikle ilgili korkularım var.	19.08	21.69	59.23
Evlendikten sonra ailelerimizin sık sık bize müdahale etmelerinden endişe duyuyorum.	32.95	16.68	50.36
Evlilikle ilgili şüphelerim var.	19.71	23.88	56.41
Çevremdeki insanlar evlenmem için baskı yapmasa daha geç evlenirim.	51.41	25.65	22.94
Evlilikte eşimin ailesinin benim de ailem olacağı düşüncesinden rahatsız oluyorum.	60.69	18.14	21.17
Kariyer hedefleri evlilikten daha önceliklidir.	24.09	23.77	52.14
Tatillerimizi hangimizin ailesiyle birlikte geçireceğimiz konusunda eşimle aynı görüşte olamayacağımdan endişe duyuyorum.	41.29	26.38	32.33

Ortalama puan: 3,20 (orta düzeyde kaçınma eğilimi)

Standart sapma ss = 0,77

Genel eğilim

- Maddelerde belirgin bir bölünme ve çift yönlü değerlendirme görülmektedir. Katılımcıların bir kısmı evlilikle ilgili kaygıları desteklerken diğer kısmı bu kaygılara katılmamaktadır.
- Tek başına yaşama, aile baskısı, evlilik korkusu ve belirsizlik içeren maddelerde hem yüksek katılma hem yüksek katılmama oranları bulunmakta; bu durum kaçınma eğiliminin homojen olmadığını göstermektedir.

Dağılımın özeti

Kaçınmayı arttıran maddelerde en yüksek katılım şu ifadelerde görülmektedir:

- "Evlilikle ilgili korkularım var."
- "Evlilikle ilgili şüphelerim var."
- "Çevremde gözlediğim mutsuz evlilikler beni soğutuyor."
- "Toplumun beklentileri evlilik kararımı olumsuz etkiler."

Bu maddeler, kaçınmanın en güçlü tetikleyicilerinin korku, şüphe ve olumsuz gözlemler olduğunu göstermektedir.

Aile müdahalesine dair maddelerde ise orta düzeyde katılım görülmekte; bu alan kaçınmayı güçlendiren ama merkezde olmayan bir değerlendirme olarak görünmektedir.

Ölçek genel olarak kaçınmayı artıran duygusal (korku-şüphe) ve çevresel (olumsuz evlilik gözlemleri, toplumsal baskı) unsurlar ile kaçınmayı azaltan değerlendirmelerin bir arada bulunduğu dengeli bir yapı sunmaktadır. Katılımcıların farklı gerekçeleri benimsediği görülmekte; bu çift yönlü örüntü ortalama puanın orta düzeyde kalmasını açıklamaktadır.

2.2.2.5 İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği

Tablo 6. İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği Maddelerine İlişkin Frekans Dağılımı

MADDE	Katılmıyorum (%)	Kararsızım/Fikrim yok (%)	Katılıyorum (%)
Evlilikten önce kişinin hayattan beklentilerini tanımlaması gerekir.	3.44	5.32	91.24
İyi bir evlilik için güven önemlidir.	1.04	2.5	96.45
İyi bir evlilikte eşler kararları birlikte almalıdır.	1.46	2.71	95.83
Sağlıklı bir evlilik için iletişim önemlidir.	1.04	2.19	96.77
Aile bütçesini eşimle birlikte planlamalıyız.	2.29	3.86	93.85
Evliliğimde eşimle güvenli bir duygusal bağ kurabilmek çok önemlidir.	1.25	2.61	96.14
Eşlerin birbirine karşı şefkatli olması değerlidir.	0.94	2.5	96.56
Eşim ve ben birlikte sosyal etkinliklere katılabilmeliyiz.	1.25	2.82	95.93
Kişi evlenmeden önce kendi finansal güvencesini sağlamalıdır.	4.17	6.78	89.05
Eşimle sorunları açık ve yapıcı iletişimle çözebilmeliyiz.	1.36	2.09	96.56
Ev işleri eşlerin ortak sorumluluğudur.	3.55	5.01	91.45
Sağlıklı bir evlilik için eşlerin birbirine empatiyle yaklaşması değerlidir.	1.36	1.98	96.66
Evlilikte bireysel hedeflerin desteklenmesi değerlidir.	2.29	4.17	93.53
İyi bir evlilik için kişisel başarı/ yeterlilik hissine sahip olmak önemlidir.	3.65	8.55	87.8
Birbirine sadık kalmak (sadakat) iyi bir evlilik için gereklidir.	1.15	2.5	96.35
Çocukların yetiştirilmesinde eşler arasında sorumlulukların adil paylaşılması gerekir.	1.56	3.55	94.89
Sağlıklı bir evlilik için eşler arasındaki saygı önemlidir.	1.46	2.09	96.45

Ortalama puan: 4,61 (yüksek)

Standart sapma ss = 0,48

Genel eğilim

- Ölçekteki tüm maddelerde Katılıyorum-Kesinlikle Katılıyorum oranı yaklaşık %70–95 aralığındadır.
- Araştırmadaki ölçekler arasında en yüksek ortalamaya sahip olan bu ölçek, katılımcılar arasında "iyi bir evlilik nasıl olmalıdır?" sorusuna dair güçlü bir ortak beklenti olduğunu düşündürmektedir.
- Güven, sadakat, empati, birlikte karar alma, duygusal bağ ve iletişim gibi maddelerde %80–90'ın üzerinde katılım gözlenmektedir.
- Ekonomik istikrarın gerekli olduğunu vurgulayan maddede bile katılım oranı %75'e yaklaşmaktadır.

Dağılımın özeti

Katılmama eğilimi (Kesinlikle Katılmıyorum - Katılmıyorum) tüm maddelerde yaklaşık %5-10 bandında kalmakta; bu da güçlü bir karşıt tutum yığılması olmadığını göstermektedir.

En yüksek katılım oranları şu maddelerde yoğunlaşmaktadır:

- "Sağlıklı bir evlilik için iletişim önemlidir."
- "İyi bir evlilik için güven önemlidir."
- "Birbirine sadık kalmak (sadakat) iyi bir evlilik için gereklidir."

Bu örüntü, katılımcıların ideal evlilik söz konusu olduğunda özellikle iletişim, güven ve sadakati temel referans noktaları olarak gördüklerine işaret etmektedir.

3.3 DEMOGRAFİK GRUPLARA GÖRE ÖLÇEK PUANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde, araştırmada kullanılan beş ölçeğin puanlarının demografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Anlamlı fark tespit edilen değişkenlerde, farkın hangi gruplar arasında ortaya çıktığını belirlemek için uygun post-hoc testleri (Tukey HSD veya Tamhane, varyans homojenliğine göre) kullanılmıştır. Analizlerde cinsiyet, yaş grupları, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve kişisel gelir gibi demografik değişkenler dikkate alınmıştır. Bu kapsamda her bir ölçek için, demografik gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunup bulunmadığı değerlendirilmiş ve bu farklılıkların yönü yorumlanmıştır.

3.3.1 Cinsiyet Değişkenine Göre Ölçek Puanları

Tablo 7. Cinsiyete Göre Ölçek Ortalama Puanları ve ANOVA Analizi Sonuçları

Ölçekler	Kadın	Erkek	Gen Ort.	F (1, 957)	p
İdeal Evlilik Beklentisi Algısı Ölçeği	4.7	4.4	4.6	38.3	<0.001
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	3.4	3.8	3.5	54.62	<0.001
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3.3	2.8	3.2	54.34	<0.001
Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3.5	2.9	3.4	76.69	<0.001
Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği	4.2	4.2	4.2	0.019	0.891

Tablo 7'de görüldüğü üzere katılımcıların ilgili ölçeklerden aldıkları puanların cinsiyet (kadın-erkek) değişkenine göre anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizleri (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçları, dört ölçek kapsamında kadın ve erkek gruplarının ortalamaları arasında anlamlı düzeyde fark bulunduğunu göstermektedir.

Sağlıklı Evlilik Algısı Ölçeği için yapılan ANOVA sonucunda cinsiyet grupları arasında anlamlı bir fark saptanmıştır, $F(1, 957) = 38.30$, $p < .001$. Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği puanları açısından da kadın ve erkek katılımcılar anlamlı biçimde farklılaşmaktadır, $F(1, 957) = 54.63$, $p < .001$. Benzer biçimde Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği sonuçları da kadın ve erkek grupları arasında anlamlı bir ayrışmaya işaret etmektedir, $F(1, 957) = 54.34$, $p < .001$. Ayrıca Çocuk Sahibi Olma Algısı Ölçeği için elde edilen bulgular da cinsiyet grupları arasındaki farkın oldukça güçlü olduğunu göstermektedir, $F(1, 957) = 76.69$, $p < .001$.

Bu dört ölçekteki bulgular birlikte değerlendirildiğinde kadın ve erkek katılımcıların evlilik ve aileye ilişkin tutum ve algılarının belirgin biçimde farklılaştığı görülmektedir.

Buna karşın Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği için yapılan analizde cinsiyete dayalı anlamlı bir fark bulunmamıştır, $F(1, 957) = 0.019$, $p = .891$. Bu bulgu, ekonomik koşulların evlilik kararına etkisine ilişkin algıların kadın ve erkek katılımcılar arasında benzer olduğunu göstermektedir.

3.3.2 Eğitim Değişkenine Göre Ölçek Puanları-3.3.3. Yaş Değişkenine Göre Ölçek Puanları

Tablo 8. Eğitim Durumuna Göre Ölçek Ortalama Puanları ve ANOVA Analizi Sonuçları

Ölçekler	Lise	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans ve Doktora	Gen Ort.	F (1, 957)	p
İdeal Evlilik Beklentisi Algısı Ölçeği	4.6	4.7	4.6	4.5	4.6	2.24	0.082
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	3.4	3.5	3.6	3.6	3.5	1.67	0.171
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3.2	3.3	3.2	3	3.2	2.58	0.053
Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3.5	3.3	3.3	3.1	3.4	3.83	0.01
Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği	4.2	4.3	4.2	4	4.2	1.51	0.209

Tablo 8'de görüldüğü üzere katılımcıların ilgili ölçeklerden aldıkları puanların eğitim değişkenine göre anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizleri (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların Sağlıklı Evlilik Algısı, Evlilik Kurumuna Yaklaşım, Evlilikten Kaçınma Eğilimi ve Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi ölçeklerinden aldıkları puanların eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > .05$). Bu sonuç, söz konusu tutum ve algıların eğitim düzeyinden bağımsız olarak benzer düzeylerde seyrettiğini göstermektedir.

Buna karşılık Çocuk Sahibi Olma Algısı Ölçeği için yapılan tek yönlü varyans analizi, eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunduğunu ortaya koymuştur, $F(4, 954) = 2.892$, $p = .021$. Varyansların homojen olduğu belirlendikten sonra uygun post-hoc yöntemi olarak Tukey HSD testi uygulanmıştır. Post-hoc sonuçlarına göre, anlamlı farklılaşma lise mezunları ile yüksek lisans/doktora mezunları arasında gerçekleşmiştir ($p < .05$). Bu sonuç, yüksek lisans ve doktora mezunlarının çocuk sahibi olma algısı puanlarının lise mezunlarına kıyasla daha düşük olduğunu göstermektedir.[1]

Genel olarak eğitim düzeyi değişkeninin yalnızca çocuk sahibi olma algısında anlamlı bir farklılaşma yarattığı; diğer evlilik ve aile tutumlarında ise belirgin bir etki oluşturmadığı söylenebilir.

[1]İlköğretim mezunlarından oluşan kategori (N = 2), grup büyüklüğünün istatistiksel analiz için yetersiz olması nedeniyle ANOVA ve post-hoc analizlerine dâhil edilmemiştir.

3.3.3 Yaş Değişkenine Göre Ölçek Puanları

Tablo 9. Yaş Gruplarına Göre Ölçek Ortalama Puanları ve ANOVA Analizi Sonuçları

Ölçekler	18-21	22-26	27-30	Gen Ort.	F (1, 957)	p
İdeal Evlilik Beklentisi Algısı Ölçeği	4.6	4.6	4.6	4.6	0.249	0.779
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	3.5	3.6	3.7	3.5	4.192	0.015
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3.2	3.2	3	3.2	3.115	0.045
Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3.4	3.3	3.1	3.4	5.296	0.005
Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği	4.2	4.3	4.2	4.2	2.251	0.106

Tablo 9'da görüldüğü üzere katılımcıların Sağlıklı Evlilik Algısı ile Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi ölçeklerinden aldıkları puanların yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > .05$). Bu bulgu, söz konusu iki ölçeğe ilişkin değerlendirmelerin yaş değişkeninden bağımsız biçimde benzer düzeylerde seyrettiğini göstermektedir.

Buna karşılık Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği, Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği ve Çocuk Sahibi Olma Algısı Ölçeği için yapılan tek yönlü varyans analizleri, yaş grupları arasında anlamlı farklar bulunduğunu ortaya koymuştur. Analiz sonuçlarına göre evlilik kurumuna yönelik yaklaşım puanları yaşa göre anlamlı biçimde farklılaşmaktadır, $F(2, 956) = 4.192$, $p = .015$. Benzer şekilde evlilikten kaçınma eğiliminde de yaş grupları arasında anlamlı bir farklılaşma gözlenmiştir, $F(2, 956) = 3.115$, $p = .045$. Çocuk sahibi olma algısına ilişkin puanlarda ise anlamlı farkın daha belirgin olduğu görülmektedir, $F(2, 956) = 5.296$, $p = .005$. Bu sonuçlar söz konusu üç boyutta yaşın belirleyici bir değişken olduğunu göstermektedir.

Varyans homojenliği sonuçları dikkate alınarak anlamlı farkların hangi yaş grupları arasında gerçekleştiğini belirlemek amacıyla uygun post-hoc analizler yapılmıştır. Varyansların homojen olduğu Evlilik Kurumuna Yaklaşım ve Çocuk Sahibi Olma Algısı ölçeklerinde Tukey HSD testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre evlilik kurumuna yaklaşım düzeyleri açısından 18-21 yaş ile 27-30 yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunduğu ($p = .028$), 27-30 yaş grubunun evlilik kurumuna daha olumlu yaklaştığı görülmüştür. Çocuk sahibi olma algısı açısından ise 27-30 yaş grubu ile hem 18-21 yaş grubu ($p = .006$) hem de 22-26 yaş grubu ($p = .006$) arasında anlamlı farklılaşmalar olduğu belirlenmiştir; bu bulgu, 27-30 yaş aralığındaki katılımcıların çocuk sahibi olmaya ilişkin daha düşük bir algıya sahip olduklarını göstermektedir.

Varyansların homojen olmadığı Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği için ise Tamhane's T2 testi kullanılmıştır. Ancak post-hoc sonuçları, yaş grupları arasındaki ortalama farkların istatistiksel olarak anlamlı düzeye ulaşmadığını göstermektedir ($p > .05$).

Genel olarak değerlendirildiğinde yaş değişkeninin evlilik kurumunu algılama, evlilikten uzaklaşma eğilimi ve çocuk sahibi olma tutumları üzerinde etkili olduğu; ancak bu etkinin bazı boyutlarda belirli yaş grupları arasında daha belirgin biçimde ortaya çıktığı söylenebilir.

3.3.4 Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Ölçek Puanları

Tablo 10. Gelir Düzeyine Göre Ölçek Ortalama Puanları ve ANOVA Analizi Sonuçları

Ölçekler	Asgari ücret	22.200-30.000	30.001-50.000	50.001-80.000	80.001 TL ve	Gen Ort.	F (1, 957)	p
İdeal Evlilik Beklentisi Algısı Ölçeği	4.6	4.6	4.6	4.6	4.4	4.6	1.161	0.327
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	3.5	3.6	3.6	3.7	3.8	3.5	2.132	0.075
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3.2	3.1	3	2.9	2.9	3.2	3.742	0.005
Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Algısı Ölçeği	3.4	3.2	3.1	3.2	3.2	3.4	2.94	0.02
Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği	4.2	4.2	4.2	4.2	3.9	4.2	1.835	0.12

Tablo 10'da görüldüğü üzere katılımcıların Sağlıklı Evlilik Algısı, Evlilik Kurumuna Yaklaşım ve Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi ölçeklerinden aldıkları puanların kişisel aylık gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > .05$). Bu bulgu, söz konusu tutum ve değerlendirmelerin gelir düzeyinden bağımsız olarak benzer düzeylerde seyrettiğine işaret etmektedir.

Buna karşılık Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği ile Çocuk Sahibi Olma Algısı Ölçeği puanlarının gelir düzeyine göre anlamlı biçimde farklılaştığı görülmüştür. Evlilikten kaçınma eğilimi için yapılan ANOVA sonucu gruplar arasında anlamlı bir fark bulunduğunu göstermektedir, $F(4, 954) = 3.742$, $p = .005$. Benzer şekilde çocuk sahibi olma algısına ilişkin puanlarda da gelir grupları arasında anlamlı bir farklılaşma saptanmıştır, $F(4, 954) = 2.940$, $p = .020$.

Varyansların homojenliği incelendiğinde Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği için Levene testinin anlamlı olduğu ve varyansların homojen olmadığı görülmüştür ($p < .001$). Bu nedenle bu ölçek için uygun post-hoc yöntem olan Tamhane's T2 testi uygulanmıştır. Post-hoc sonuçlarına göre yalnızca gelir düzeyi 1(Asgari ücret ve altı)ile gelir düzeyi 4 (50.001-80.000 TL) arasında anlamlı bir fark bulunduğu belirlenmiştir ($p = .024$). Bu fark, daha yüksek gelir grubundaki katılımcıların evlilikten kaçınma eğiliminin daha düşük olduğunu göstermektedir.

Çocuk Sahibi Olma Algısı Ölçeği için Levene testi varyansların homojen olduğunu göstermiştir ($p > .05$); bu nedenle post-hoc analizlerde Tukey HSD kullanılmıştır. Tukey sonuçları, gelir grupları arasında anlamlı bir ikili fark bulunmadığını göstermektedir ($p > .05$). Bununla birlikte, ANOVA'daki genel fark, ölçek puanlarının gelir düzeyine göre sınırlı bir değişim eğilimi taşıdığını düşündürmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde gelir düzeyi değişkeni evlilikten kaçınma eğilimi üzerinde etkili olduğu görünmekte; düşük gelir grubundaki katılımcıların evlilikten uzak durmaya daha eğilimli olduğu anlaşılmaktadır. Çocuk sahibi olma algısında ise gelir düzeyi grupları arasında açık bir ikili fark olmamakla birlikte genel varyans düzeyinde gelirle ilişkili anlamlı bir farklılaşma dikkat çekmektedir. Bu sonuçlar, ekonomik koşulların bazı aile ve evlilik tutumlarını dolaylı biçimde etkileyebileceğine işaret etmektedir.

3.3.5 Meslek Değişkenine Göre Ölçek Puanları

Tablo 11. Meslek Gruplarına Göre Ölçek Ortalama Puanları ve ANOVA Analizi Sonuçları

Ölçekler	Çalışmıyor	Eğitim/ Akademik	Hizmet/ Saha	Medya/ Sanat/ Tasarım	Ofis/ Kamu/ İdari/ Yönetim	Sağlık	Sosyal Hizmet	Teknik/ Mühendislik / Üretim	Ticaret/ Satış/ Pazarlama	Gen Ort.
İdeal Evlilik Beklentisi Algısı Ölçeği	4.6	4.6	4.7	4.7	4.6	4.5	4.5	4.6	4.4	4.6
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	3.6	3.5	4.1	3.9	3.7	3.5	3.4	3.5	3.3	3.5
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3.2	3.2	3.1	3	3	3.1	3.1	3.2	3.2	3.2
Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3.3	3.4	3.1	2.9	3.3	3.3	3.2	3.4	3.1	3.4
Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği	4.2	4.2	4.4	4.4	4.2	4.1	4.2	4.3	4.4	4.2

Tablo 11'de görüldüğü üzere katılımcıların Sağlıklı Evlilik Algısı, Evlilikten Kaçınma Eğilimi, Çocuk Sahibi Olma Algısı ve Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi ölçeklerinden aldıkları puanların meslek gruplarına göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > .05$). Bu sonuç, söz konusu tutum ve algıların mesleki konumdan bağımsız olarak benzer düzeylerde seyrettiğini göstermektedir.

Buna karşılık Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği için yapılan tek yönlü varyans analizi, meslek grupları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymuştur, $F(8, 950) = 2.668$, $p = .007$. Bu bulgu, katılımcıların evlilik kurumunu değerlendirme biçimlerinin mesleki konuma göre değişebildiğini göstermektedir.

Varyansların homojen olduğu görüldüğünden ($p > .05$), farklılığın hangi meslek grupları arasında gerçekleştiğini belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırmalarda Tukey HSD testi uygulanmıştır. Post-hoc sonuçlarına göre anlamlı fark Eğitim/Akademi meslek grubunda yer alan katılımcılar ile Hizmet/Saha meslek grubu arasında görülmüş olup Hizmet/Saha meslek grubundaki katılımcıların evlilik kurumuna yaklaşım puanlarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p = .023$). Diğer meslek grupları arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > .05$).

Homojen alt kümeler incelendiğinde meslek gruplarının üç alt kümeye dağıldığı; en düşük ortalamanın Ticaret/Satış/Pazarlama meslek grubunda, en yüksek ortalamanın ise Hizmet/Saha grubunda olduğu görülmektedir. Bu durum, evlilik kurumuna yönelik olumlu yaklaşımın bazı mesleki kategorilerde diğerlerine kıyasla daha belirgin olduğunu düşündürmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde meslek grubunun evlilik kurumuna yönelik tutumlarda sınırlı ama anlamlı bir etkisi bulunduğu; diğer evlilik ve aile tutumları üzerinde ise belirgin bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Bu bulgu, mesleki statünün bireyin evlilik kurumunu algılayışında rol oynayabileceğini ancak evlilikten kaçınma eğilimi veya çocuk sahibi olma algısı gibi daha kişisel ve davranışsal boyutlarda mesleğin belirleyici bir değişken olmadığını göstermektedir.

3.3.6 Yaşanılan Bölge Değişkenine Göre Ölçek Puanları

Tablo 12. Yaşanılan Bölgeye Göre Ölçek Ortalama Puanları ve ANOVA Analizi Sonuçları

Ölçekler	TR1	TR2	TR3	TR4	TR5	TR6	TR7
İdeal Evlilik Beklentisi Algısı Ölçeği	4.7	4.4	4.5	4.6	4.7	4.6	4.6
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	3.6	3.4	3.3	3.5	3.5	3.3	3.6
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3.2	3.1	3.3	3.2	3.2	3.4	3.1
Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3.4	3.3	3.5	3.4	3.3	3.5	3.4
Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği	4.2	4.1	4.3	4.3	4.2	4.2	4.3

Ölçekler	TR8	TR9	TRA	TRB	TRC	Gen Ort.	F (1, 957)	p
İdeal Evlilik Beklentisi Algısı Ölçeği	4.6	4.7	4.5	4.6	4.5	4.6	1.285	0.228
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	3.5	3.3	3.4	3.6	3.6	3.5	1.946	0.031
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3.2	3.3	3.4	3.5	3.3	3.2	1.19	0.289
Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3.5	3.4	3.1	3.4	3.2	3.4	0.998	0.446
Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği	4.2	4.4	4.2	4.4	4.2	4.2	0.866	0.573

Tablo 12'de görüldüğü üzere katılımcıların Sağlıklı Evlilik Algısı, Evlilikten Kaçınma Eğilimi, Çocuk Sahibi Olma Algısı ve Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi ölçeklerinden aldıkları puanların il gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > .05$). Bu bulgu söz konusu tutum ve değerlendirmelerin coğrafi bölgeye göre değişmediğini göstermektedir.

Buna karşılık Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği için uygulanan tek yönlü varyans analizi, il grupları arasında anlamlı bir fark bulunduğunu ortaya koymuştur, $F(11.\ 920) = 1.946$. $p = .031$. Bu sonuç katılımcıların evlilik kurumuna yönelik değerlendirmelerinin yaşadıkları bölgeye göre belirli ölçüde farklılaşabildiğini göstermektedir.

Varyansların homojen olduğu görüldüğünden ($p > .05$) farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere çoklu karşılaştırmalarda Tukey HSD testi kullanılmıştır. Ancak Tukey sonuçları il grupları arasında anlamlı bir ikili farklılaşmanın bulunmadığını göstermektedir ($p > .05$). Bu durum, ANOVA'da görülen genel farkın ikili karşılaştırmalarda belirgin bir şekilde ortaya çıkmadığını düşündürmektedir. Homojen alt kümelere bakıldığında il gruplarının tek bir ortak küme içinde toplandığı ve ortalamaların birbirine oldukça yakın seyrettiği görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde il grubu değişkeninin yalnızca evlilik kurumuna yönelik tutumlarda sınırlı bir etkisi olduğu; diğer aile ve evlilik tutumlarında belirleyici bir farklılık yaratmadığı söylenebilir. Bu sonuç, coğrafi bölgenin evliliğe ilişkin bazı kurumsal algıları etkileyebilse de bireylerin genel evlilik tutumları ve aileye ilişkin değerlendirmeleri üzerinde güçlü bir belirleyici olmadığını göstermektedir.

"Türkiye'de bölgelere göre evlilik kurumuna bakışta küçük dalgalanmalar var; ancak bu dalgalanmalar anlamlı bir farka dönüşmüyor."

3.3.7 Mevcut Çalışma Durumu Değişkenine Göre Ölçek Puanları

Tablo 13. Mevcut Çalışma Durumuna Göre Ölçek Ortalama Puanları ve ANOVA Analizi Sonuçları

Ölçekler	Tam zamanlı ücretli çalışan	Yarı zamanlı ücretli çalışan	Girişimci/ Kendi işinin sahibi	İş arıyorum	Çalışmıyorum	Gen Ort.	F (1. 957)	p
İdeal Evlilik Beklentisi Algısı Ölçeği	4.6	4.6	4.5	4.6	4.6	4.6	0.16	0.959
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	3.7	3.5	3.7	3.5	3.5	3.5	2.428	0.046
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3	3.2	2.8	3.3	3.2	3.2	3.427	0.009
Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3.2	3.4	3	3.3	3.4	3.4	2.144	0.073
Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği	4.2	4.3	4.4	4.3	4.2	4.2	1.671	0.155

Tablo 13'te görüldüğü üzere katılımcıların Sağlıklı Evlilik Algısı, Çocuk Sahibi Olma Algısı ve Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi ölçeklerinden aldıkları puanların çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > .05$). Bu bulgu, söz konusu tutum ve değerlendirmelerin bireylerin çalışma durumundan bağımsız olarak benzer düzeylerde olduğunu göstermektedir.

Buna karşılık Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği ile Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği puanlarında çalışma durumuna göre anlamlı farklılaşmalar saptanmıştır. Evlilik kurumuna yaklaşımda gözlenen fark $F(4.\ 954) = 2.428$, $p = .046$ olarak hesaplanmış; evlilikten kaçınma eğiliminde ise $F(4.\ 954) = 3.427$, $p = .009$ düzeyinde anlamlı bir farklılık görülmüştür.

Her iki ölçek için Levene testi varyansların homojen olduğunu göstermiştir ($p > .05$) ve bu nedenle post-hoc analizlerde Tukey HSD uygulanmıştır. Ancak Tukey sonuçları çalışma durumu grupları arasında anlamlı bir ikili fark bulunmadığını ortaya koymuştur ($p > .05$). Homojen alt kümeler de grupların benzer ortalamalara sahip olduğunu ve farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı düzeye ulaşmadığını göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde çalışma durumu evlilik kurumuna yönelik tutumlarda ve evlilikten kaçınma eğiliminde sınırlı bir etkiye sahiptir; ancak bu etkinin belirgin bir ikili grup farkı yaratmadığı anlaşılmaktadır. Diğer ölçeklerde ise çalışma durumuna bağlı anlamlı bir farklılaşma görülmemektedir.

3.4 KORELASYON ANALİZİ

Korelasyon analizi, iki nicel değişken arasındaki doğrusal ilişkinin yönünü ve gücünü belirlemeyi amaçlayan istatistiksel bir yöntemdir. En sık kullanılan korelasyon katsayısı Pearson Korelasyon Katsayısıdır (r) ve -1 ile +1 arasında değer alır.

$r > 0$ ise pozitif yönlü ilişki (biri artarken diğeri de artar).

$r < 0$ ise negatif yönlü ilişki (biri artarken diğeri azalır).

$|r| \approx 0$ ise iki değişken arasında anlamlı bir doğrusal ilişki yoktur.

Korelasyon katsayılarına göre ilişki düzeylerini aşağıdaki gibi sınıflamak mümkündür (Tablo 14).

Tablo 14. Korelasyon Katsayılarının Yorumlanmasına İlişkin Referans Aralıkları

Korelasyon Katsayısı (r)	**İlişki Düzeyi**	**Açıklama**
0.10 – 0.30	Zayıf pozitif ilişki	Düşük düzeyde. ama yine de yorumlanabilir.
0.30 – 0.50	Orta düzey pozitif ilişki	Orta derecede güçlü ve anlamlı ilişki.
0.50 – 0.70	Güçlü pozitif ilişki	Belirgin. etkili ve çoğu zaman istatistiksel olarak anlamlı.
0.70 – 0.90	Çok güçlü pozitif ilişki	Kuvvetli bir bağlantı. dikkatle yorumlanmalı.

Ölçekler arasında yapılan Pearson korelasyon analizi, değişkenler arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermektedir. Tablo 15'te görüleceği üzere Sağlıklı Evlilik Algısı ile Evlilikten Kaçınma eğilimi ($r = .115$; $p < .001$), Çocuk Sahibi Olma Algısı ($r = .176$; $p < .001$) ve Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi ($r = .440$; $p < .001$) arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Buna karşılık evlilik kurumuna olumlu yaklaşımın evlilikten Kaçınma ($r = –.465$; $p < .001$), Çocuk Sahibi Olma Kaygısı ($r = –.518$; $p < .001$) ve Ekonomik Koşulların Belirleyiciliğiyle ($r = –.120$; $p < .001$) negatif yönde anlamlı ilişkilere sahip olduğu belirlenmiştir.

Evlilikten Kaçınma eğilimi; Çocuk Sahibi Olma Kaygısı ($r = .557$; $p < .001$) ve Ekonomik Koşulları Önemsemeyle ($r = .296$; $p < .001$) ile pozitif yönde ilişkilidir. Benzer şekilde Çocuk Sahibi Olma Kaygısı da Ekonomik Koşulları Önemseme eğilimiyle pozitif ilişki göstermektedir ($r = .318$; $p < .001$).

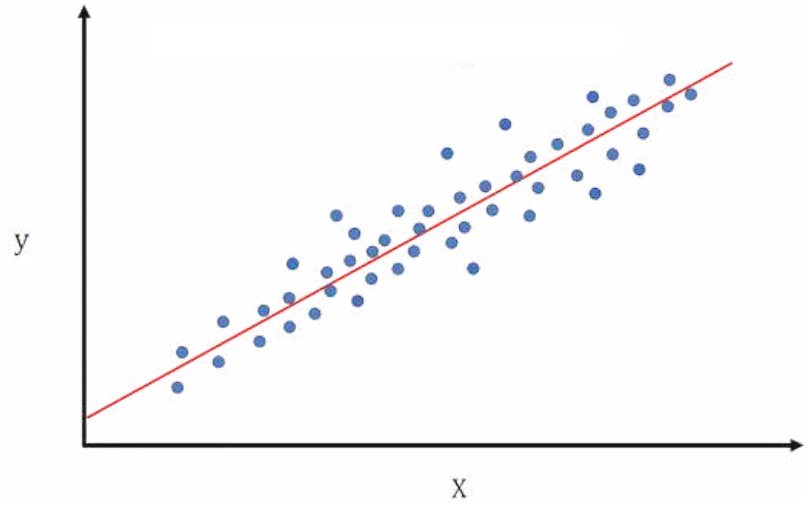

Şekil 10. Değişkenler Arasındaki Doğrusal İlişkiyi Gösteren Serpilme Diyagramı

Tablo 15. Ölçekler Arası Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Ölçekler	N	Sağlıklı Evlilik Algısı	Evlilik Kurumuna Yaklaşım	Evlilikten Kaçınma Eğilimi	Çocuk Sahibi Olma Algısı	Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi
Sağlıklı Evlilik Algısı	959	1	r = .059 p = .066	r = .115* p < .001	r = .176* p < .001	r = .440* p < .001
Evlilik Kurumuna Yaklaşım	959	—	1	r = –.465* p < .001	r = –.518* p < .001	r = –.120* p < .001
Evlilikten Kaçınma Eğilimi	959	—	—	1	r = .557* p < .001	r = .296* p < .001
Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Algısı	959	—	—	—	1	r = .318* p < .001
Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi	959	—	—	—	—	1

Korelasyon analizi; ideal evlilik beklentisi, evliliğe yönelik tutum, ekonomik koşulları önemseme, evlilikten kaçınma ve çocuk sahibi olma kaygısı arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermektedir. Bulgular evlilik ve ebeveynlik kararlarının ekonomik değerlendirmeler, kişisel standartlar ve sorumluluk algıları etrafında şekillenen bütüncül bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

İdeal evlilik beklentisi ekonomik koşulları önemseme, çocuk sahibi olma kaygısı ve evlilikten kaçınma ile pozitif ilişkiler göstermiştir. Bu örüntü, yüksek standartlar belirleyen bireylerde evlilik kararının daha seçici ve koşula bağlı ilerlediğini; ekonomik güvenlik ve ebeveynlik sorumluluğunun belirleyici olduğunu düşündürmektedir.

Evliliğe olumlu tutum evlilikten kaçınma ve çocuk sahibi olma kaygısıyla negatif ilişkilidir; ekonomik faktörleri belirleyici görme eğilimi de bu grupta daha düşüktür. Bu sonuç evliliği değer temelli yorumlayan bireylerde kaygı düzeyinin daha düşük olduğunu göstermektedir.

Evlilikten kaçınma, ekonomik koşulları önemseme ve ebeveynlik kaygısıyla pozitif ilişki göstermektedir. Bu yapı, evliliği yüksek maliyet ve sorumlulukla ilişkilendiren bireylerde kaçınma eğiliminin arttığını ortaya koymaktadır.

Çocuk sahibi olma kaygısı, özellikle ekonomik koşulları kritik gören ve evlilikten kaçınma eğilimi yüksek olan bireylerde daha belirgindir. Bu bulgu. ebeveynlik kaygısının ekonomik belirsizlik ve sorumluluk algısıyla ortak bir psikososyal yapı oluşturduğunu göstermektedir.

Son olarak ekonomik koşulları belirleyici gören bireylerde kaçınma, kaygı ve yüksek ideal standartlar birlikte yükselmektedir. Bu. ekonomik güvenlik ihtiyacının hem evlilik hem de ebeveynlik kararlarını baskılayan önemli bir faktör olduğunu teyit etmektedir.

Bu bulgular, evlilik ve ebeveynlik kararlarının yalnızca bireysel tercihlerle değil ekonomik değerlendirmeler, ideal standartlar, sorumluluk algısı ve evliliğe yönelik değer yönelimleri tarafından birlikte belirlendiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca korelasyon katsayılarının çoğu zayıf-orta düzeydedir; bu durum sosyal bilimlerde beklenen bir örüntüdür. Anlamlı ilişkiler, değişkenlerin birbirleriyle sistematik biçimde bağlantılı olduğunu gösterir fakat nedensel bir ilişki olarak yorumlanmamalıdır.

*[1]r = Pearson korelasyon katsayısı; *p < .01 anlamlılık düzeyini göstermektedir.*

3.5 KÜMELEME ANALİZİ

Kümeleme analizi, verilerin gruplara ayrılmasında kullanılan bir sınıflandırma yöntemidir. Yöntemin amacı gruplanmamış verileri benzerliklerine göre sınıflandırmak ve araştırmacıya özet bilgiler sunmaktır.

Bu çalışmaya katılan gençlerin ölçeklere göre sınıflandırılması işlemi, çok değişkenli istatistik yöntemlerinden biri olan kümeleme analizi 'two-step cluster' yöntemiyle yapılmıştır.

Kümeleme analizinde kullanılan değişkenlerin kümeleri ayırt etmede ne ölçüde etkili olduğunu gösteren önem düzeyleri her bir değişkenin modeldeki göreli katkısını yansıtır. SPSS bu katkıyı 0 ile 1 arasında standartlaştırılmış bir değerle sunar; 1'e yaklaştıkça değişkenin kümeleri ayırt etmede belirleyiciliği artar. Bu ölçüm analizde hangi değişkenlerin kümeler arası ayrımı daha güçlü biçimde sağladığını belirlemek ve yorumları bu doğrultuda derinleştirmek açısından önemlidir. Önem düzeylerini yorumlamada yandaki tablo kullanılabilir.

Tablo 16. Küme Analizinde Değişkenlerin Önem Düzeylerine İlişkin Yorumlama Çerçevesi

Önem Düzeyi	**Yorum**
0.80 - 1.00	Çok yüksek etki - küme ayırmada belirleyici
0.60 - 0.79	Orta-yüksek etki - destekleyici ama temel değil
0.40 - 0.59	Orta-düşük etki - ikincil katkı
0.20 - 0.39	Düşük etki - kümeleri çok az etkiler
0.00 - 0.19	Etkisiz - küme yapısına neredeyse katkı vermez

Tablo 17. Two-Step Kümeleme Analizi Sonuçları: Küme Profilleri ve Değişken Önem Düzeyleri

Ölçek	**Küme 1**	**Küme 2**	**Küme 3**	**Küme 4**	**Önem**
Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Algısı Ölçeği	2.23	3.44	3.12	4.23	1
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	4.29	3.76	3.37	2.72	0.93
İdeal Evlilik Algısı Ölçeği	4.68	4.78	3.92	4.82	0.82
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	2.25	3.19	3.13	3.92	0.77
Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği	4.01	4.43	3.64	4.53	0.43

Tablo 17'de görüldüğü üzere küme analizi sonucunda dört farklı gençlik profili belirlenmiştir. Bu profiller ideal evlilik beklentisi, evlilik kurumuna yaklaşım, ekonomik kaygılar, evlilikten kaçınma ve çocuk sahibi olma kaygısı değişkenlerinin birlikte oluşturduğu duyuşsal-bilişsel örüntüler üzerinden ortaya çıkmıştır. Genel olarak gençlerin tamamında ideal evlilik beklentilerinin yüksek seyretmesi dikkat çekmektedir. Değişken önem düzeyleri incelendiğinde kümeleri ayırt etmede en belirleyici değişkenin Çocuk Sahibi Olma Algısı Ölçeği (Önem = 1.00) olduğu, bunu Evlilik Kurumuna Yaklaşım (0.93) ve İdeal Evlilik Algısı (0.82) değişkenlerinin izlediği görülmektedir. Buna karşılık ekonomik koşulların evliliğe etkisi değişkeni (0.43) kümeler arası ayrımı görece daha sınırlı düzeyde açıklamaktadır. Bu durum, gençlik profillerinin özellikle ebeveynlik algısı ve evlilik kurumuna yönelik tutumlar üzerinden farklılaştığını göstermektedir.

3.5.1 Küme 1: Pozitif ve Güvenli Evlilik Yanlıları

"Evliliğe Hem Duygusal Hem Kurumsal Olarak Güvenenler"

Bu küme, evlilikle ilgili en olumlu yaklaşımı sergileyen gruptur.

- İdeal evlilik beklentisi yüksek (4.68): İletişim, güven, sadakat, empati ve adaletli iş bölümü gibi ilişki içi kalite kriterleri güçlü biçimde önemsenmektedir.
- Evlilik kurumuna yaklaşım güçlü (4.29): Evlilik hem toplumsal hem duygusal olarak değerli ve koruyucu bir kurum olarak görülmektedir.
- Çocuk kaygısı ve evlilikten kaçınma en düşük düzeyde: Bu grupta hem bireysel hem kurumsal düzeyde evliliğe güven baskındır.

Bu küme, korelasyon modelinin "pozitif yaklaşım ekseni"ni temsil etmekte; kaygısı düşük, kuruma güveni yüksek bir evlilik niyeti profili sunmaktadır.

3.5.2 Küme 2: Ekonomik Engelleri Hisseden Geleneksel Evlilik Yanlıları

"Evliliği İsteyen Fakat Ekonomik Koşullarla Sınırlananlar"

Bu grupta evliliğe yönelik tutum olumlu olmakla birlikte ekonomik faktörler belirgin bir rol oynamaktadır.

- İdeal evlilik beklentisi çok yüksek (4.78): İlişki içi kalite beklentileri güçlüdür.
- Evlilik kurumuna yaklaşım olumlu (3.76): Toplumsal olarak evlilik değerli görülmektedir, ancak Küme 1 kadar güçlü bir kurumsal bağlılık yoktur.
- Ekonomik kaygı yüksek: Evlilik isteği mevcut olmakla birlikte finansal koşullar evlilik kararını geciktiren temel unsurdur.
- Çocuk kaygısı ve kaçınma orta düzey: Karar süreci isteğe dayalıdır fakat ekonomik belirsizlik motivasyonu zayıflatmaktadır.

Bu küme, "evliliği isteyen ancak yapısal koşullarla sınırlanan" gençleri temsil etmektedir.

3.5.3 Küme 3: Kararsız Evlilik Profili

"Evliliğe Kararsız Yaklaşanlar"

Bu grup, analiz eksenlerinin tam ortasında konumlanan geniş bir geçiş profili sunmaktadır.

- İdeal evlilik beklentisi görece daha düşük (3.92): Kalite beklentisi mevcut ancak diğer kümeler kadar yüksek değil.
- Evlilik kurumuna yaklaşım orta düzey (3.37): Ne güçlü bir bağlılık ne de reddediş söz konusudur.
- Çocuk kaygısı ve kaçınma orta seviyede: Evlilik kararını erteleme eğiliminde olan, belirsizlikleri yönetme sürecindeki gençlerdir.

Korelasyon yapısında bu küme "orta nokta"yı temsil ederek uç davranışların hiçbirini güçlü biçimde yansıtmamaktadır.

3.5.4 Küme 4: Kaygı Baskın Kaçınmacılar

"Kurumsal Olarak Evliliği Sorgulayan ve Sorumluluktan Kaçınanlar"

Bu küme, tüm değişkenlerde kaygı ve kaçınmanın en yüksek olduğu prototip gruptur.

- İdeal evlilik beklentisi çok yüksek (4.82): Evlilik gerçekleşecekse beklenti düzeyi son derece yüksektir; "mükemmellik" kriteri baskındır.
- Evlilik kurumuna yaklaşım düşük (2.72): Evlilik toplumsal bir kurum olarak cazip görülmemektedir; kurumsal güven zayıftır.
- Evlilikten kaçınma en yüksek (3.92): Özgürlük kaybı, aile müdahalesi ve kültürel baskı kaygıları belirgindir.
- Çocuk kaygısı çok yüksek (4.23): Kariyer-sorumluluk çatışması ve ebeveynlik yükü temel kaygı alanlarıdır.
- Ekonomik kaygı en yüksek: Ekonomik güven eksikliği bu grupta yapısal bir engel olarak konumlanmaktadır.
- Korelasyon matrisindeki tüm negatif duyuşsal göstergelerin aynı anda yükseldiği tek kümedir.

3.5.5 Kümeler Arası Genel Örüntü ve Analitik Yorum

Küme 1 ve Küme 2. korelasyon modelinin pozitif evlilik yaklaşımı ekseninde konumlanmaktadır. Bu gruplarda kurumsal bağlılık yüksek, kaygı düzeyleri düşük-orta seviyededir. Ekonomik kaygılar yalnızca Küme 2'de belirgin bir geciktirici unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Küme 4 ise modelin kaygı eksenini temsil eden prototip profildir. Kaçınma, çocuk kaygısı, kurumsal güvensizlik ve ekonomik belirsizlik bu grupta eşzamanlı zirve yapmaktadır.

Küme 3 ise her iki eksenin ortasında yer almakta olup gençlerin evlilik konusunda kararsız ve bekle-gör yaklaşımını temsil etmektedir.

3.5.6 Gençlerde Evlilik Niyetini Belirleyen Temel Dinamikler

- İdeal evlilik beklentisi tüm kümelerde 4 ve üzerindedir; bu, gençlerin ilişki içi kaliteyi evlilik için temel kriter olarak benimsediğini göstermektedir.
- Evlilik niyetini asıl farklılaştıran değişkenler, evlilik kurumuna duyulan güven, evlilikten kaçınma eğilimi ve çocuk sahibi olma kaygısıdır.
- Ekonomik kaygı, düzeyleri değişmekle birlikte tüm kümelerde yüksek seyreden ortak bir değişkendir (3.6-4.5 aralığı). Bu durum ekonomik belirsizliğin genç nüfusta evlilik kararını yapısal olarak baskılayan geniş ölçekli bir stresör olduğunu göstermektedir.

Veriler, gençlerin evlilik ilişkisini idealize etmeye devam ettiğini ancak kurumsal, ekonomik ve yaşam tarzı temelli kaygıların evlilik niyetini önemli ölçüde şekillendirdiğini göstermektedir. "İdeal-gerçeklik ayrışması" özellikle ekonomik engel hissi ve yüksek sorumluluk algısıyla birleştiğinde belirginleşmekte; bu durum evliliğin giderek daha fazla koşula bağlı ve geciktirilen bir yaşam kararı hâline geldiğine işaret etmektedir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu araştırma Türkiye'de 18-30 yaş arası bekâr gençlerin evlilik kurumuna, ideal evlilik beklentilerine, evlilikten kaçınma eğilimlerine, çocuk sahibi olma tutumlarına ve ekonomik koşulların evliliğe etkisine ilişkin çok boyutlu bir değerlendirme sunmaktadır. Bulgular, gençlerin evlilik ilişkisini hâlâ değerli bir kurum olarak gördüğünü ancak evliliğe yönelik kararların giderek daha fazla ekonomik, psikososyal ve yaşam tarzı temelli koşullara bağlı hâle geldiğini göstermektedir.

Öncelikle ideal evlilik beklentilerinin tüm katılımcı gruplarında son derece yüksek olması dikkat çekicidir. Güven. iletişim, sadakat, saygı ve empati gibi ilişki içi kalite göstergeleri, gençlerin evlilik anlayışında merkezi bir yer tutmaktadır. Bu durum, gençlerin evliliği "sıradan" bir birliktelik olarak değil yüksek standartlara sahip bir ilişki modeli olarak gördüklerini göstermektedir. Ancak bu yüksek beklenti düzeyinin, evlilik kararını geciktiren bir unsur olarak da işlediği görülmektedir; gençler evliliği arzulamakla birlikte "iyi koşullar sağlanmadığında evliliğe adım atmama" yönünde güçlü bir eğilim sergilemektedir.

Evlilik kurumuna yönelik genel tutumlar olumlu olmakla birlikte, bu olumlu yaklaşım toplumsal gereklilikten ziyade bireysel değerler, duygusal güvenlik ihtiyacı ve karşılıklı uyum çerçevesinde şekillenmektedir. Evliliği toplumsal statü, saygınlık veya zorunluluk bağlamında gören yargılarda daha büyük bölünmeler görülmesi, evlilik normlarının gençler arasında yeniden yorumlandığına işaret etmektedir.

Araştırmanın en güçlü ve en belirleyici bulgusu, ekonomik koşulların evlilik ve çocuk sahibi olma kararları üzerindeki merkezi etkisidir. Ölçeklerde "ekonomik kaygı" tüm demografik gruplarda yüksek düzeyde seyretmiş; gelir düzeyi, çalışma durumu veya bölgesel farklılıklar ekonomik baskının etkisini değiştirmemiştir. Gençlerin büyük çoğunluğu için evlilik; gelir güvencesi. yaşam maliyetleri, barınma koşulları ve evlilik başlangıcıyla ilişkili harcamalar nedeniyle ertelenen veya koşullara bağlanan bir karar hâline gelmiştir. Bu bulgular, ekonomik güvenliğin evlilik ve aile kurma niyetinin temel yapı taşı hâline geldiğini göstermektedir.

Çocuk sahibi olma tutumları ise orta düzeyde bir kaygıyı yansıtmaktadır. Kariyer hedefleri, kişisel özgürlük alanı, ebeveynlik sorumluluğu ve yaşam standartlarının sürdürülebilirliği, gençlerin çocuk kararında belirleyici olmaktadır. Çocuk sahibi olmaktan kaçınma eğilimi özellikle kadınlarda ve düşük gelir grubunda daha yüksek seyretmiş; bu da cinsiyet rolleri ve ekonomik güvencesizlik ile doğrudan ilişkili bir örüntü sunmaktadır.

Kümeleme analizi, gençlerin evlilik niyetinin homojen olmadığını göstermiş; dört farklı gençlik profili ortaya çıkmıştır. "Pozitif ve güvenli evlilik yanlıları" ile "ekonomik engelleri hisseden geleneksel yanlılar" evliliği arzulayan ancak farklı koşullarla ayrışan grupları temsil ederken "kararsız orta yolcular" belirsizlik içinde bekleme eğiliminde olan geniş bir grubu temsil etmektedir. "Kaygı baskın kaçınmacılar" ise yüksek ideal beklentiyi kurumsal güvensizlik ve ekonomik belirsizlikle birleştiren, evliliğe en mesafeli gençlik profilidir. Bu yapı, gençlerin evlilik tutumlarının sadece kültürel değerler üzerinden değil ekonomik yük, sorumluluk algısı, özgürlük beklentisi ve yaşam tarzı tercihleri üzerinden şekillendiğini göstermektedir.

Genel olarak bulgular, Türkiye'de gençlerin evlilik tutumlarının ideal beklentiler ile gerçek yaşam koşulları arasındaki gerilim tarafından şekillendiğini ortaya koymaktadır. Gençler evliliği temelde olumlu görmekte; ancak ekonomik güvenlik sağlanmadan, duygusal uyum ve kişisel gelişim beklentileri karşılanmadan evliliğe adım atmayı rasyonel bulmamaktadır. Bu yaklaşım. evliliğin giderek daha fazla bireyselleşen, seçici ve şartlara bağlı bir karar hâline geldiğini göstermektedir.

Araştırma bulguları, gençlere yönelik sosyal politikaların kültürel teşvikler ile ekonomik destek, barınma ve istihdam olanaklarını kapsayan bütüncül yaklaşımlarla güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşımın, gençlerin evlilik ve aile kurma süreçlerine daha güvenli ilerlemelerine katkı sağlayarak toplumsal düzeyde daha sağlıklı bir aile yapısını destekleyeceği değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, nicel veri analizinin 18–30 yaş aralığında yürütülmesine rağmen katılımcıların yaklaşık %60'ının 18–21 yaş grubunda ve büyük ölçüde ekonomik bağımsızlığını henüz kazanmamış bireylerden oluşması, bulguların yorumlanmasında dikkate alınması gereken önemli bir sınırlılık olarak öne çıkmaktadır.

KÖKLERDEN GELECEĞE: AİLEDE DEĞERLER, KİMLİK VE EĞİTİM
2025 AİLE YILI
TÜRK
KIZILAY
genç

4.2. NİTEL YAKLAŞIM BULGULARI

4.2.1. Tema 1: Köklerden Geleceğe: Ailede Değerler, Kimlik ve Eğitim

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular; aile değerlerinin aktarımı, dönüşümü ve gelecek kuşaklara yansıtılma biçimlerine ilişkin çok katmanlı bir yapı ortaya koymaktadır. Araştırma görüşmelerinde katılımcıların deneyim ve anlatılarından hareketle oluşturulan temalar, ailenin toplumsal ve kültürel sürekliliği sağlama işlevini farklı boyutlarıyla görünür kılmıştır. Analiz sürecinde aile değerlerinin yalnızca bireyler arası ilişkilerde değil ailede roller, eğitim, göç ve modernleşme süreçleri gibi yapısal faktörlerle de etkileşim içinde biçimlendiği görülmüştür. Bu kapsamda bulgular "Aile Değerleri ve Aktarımı", "Aile Bireylerinin Rollerinin Farklılaşması", "Geleneksel ve Modern Değerler Arasında Denge", "Eğitimin Rolü", "Sosyo-Kültürel ve Mekânsal Faktörler", "Cinsiyetin Etkisi", "Gençlerin Değerlerle İlişkisi", "Değerler Etrafında Çatışma ve Çözüm", "Zayıflayan Değerler" ve "Gelecek Kuşaklara Aktarım" olmak üzere on tema altında sınıflandırılmıştır.
Temalar ve alt temalar, katılımcı ifadelerinin yoğunlaştığı anlam birimlerinden türetilmiş olup aile yapısının değişen toplumsal koşullar karşısındaki direncini ve uyum kapasitesini açıklamaya yöneliktir. Bulgular sunulurken değer aktarımına ilişkin bireysel yaşantılar ile toplumsal dinamikler arasındaki etkileşim noktalarına vurgu yapılmış; kuşaklararası sürekliliği belirleyen ortak temalar açıklanmıştır. Katılımcı ifadelerinin sonunda, kimlik gizliliğini korumak amacıyla "K1" biçiminde kodlama kullanılmıştır. Bulguların aktarımında doğrudan alıntılar, araştırmanın derinliğini ve anlam geçerliliğini desteklemek amacıyla aynen korunmuştur.

1. Aile Değerleri ve Aktarımı

Araştırmanın ilk teması olan "Aile Değerleri ve Aktarımı" katılımcıların aile içi değer aktarımına ilişkin algı, deneyim ve pratiklerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda tema üç ana alt boyutta ele alınmıştır: Değer Aktarım Yöntemleri, Temel Aile Değerleri ve Bireysel İçselleştirme. "Değer Aktarım Yöntemleri" kategorisinde ailelerin değerleri çocuklarına hangi yollarla aktardıkları incelenmiştir. "Temel Aile Değerleri" kategorisi altında saygı, dürüstlük, yardımlaşma ve hoşgörü gibi aile içi ilişkilerin dayandığı temel değerlerin hem sözel ifadelerle hem de davranışsal biçimlerde nasıl yeniden üretildiği değerlendirilmiştir. Son olarak "Bireysel İçselleştirme" kategorisinde aile üyelerinin bu değerleri nasıl kişisel inanç ve tutumlara dönüştürdükleri, "vazgeçilmez değerler" ve "günlük yaşama yansıma" alt temaları çerçevesinde ele alınmıştır.

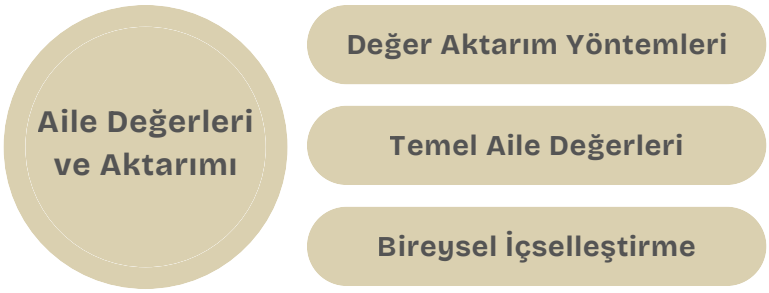

Şekil 11. Aile Değerlerinin Aktarımı ve Birey Üzerindeki Etki Alanları

1.1. Değer Aktarım Yöntemleri

Katılımcıların önemli bir kısmı değer aktarımında birincil yolun örnek olma/rol model olma olduğunu vurgulamıştır. Sözel bildirimin tek başına kalıcı olmadığı, davranışın belirleyici olduğu, "duyduğunu değil gördüğünü" yapan çocuğun yetişkinin tutumunu modellediği ifade edilmiştir.

"Öncelikle onlara örnek olmaya çalışıyorum… yaptığım her davranışa, söylediğim her cümleye dikkat etmeye çalışıyorum." (K16)

Sözel öğüt ve nasihat yaygın bir yöntem olarak yer almakla birlikte katılımcılar öğüdün davranışla desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir.
"Sözlü öğüt veriyoruz ama… davranışlarımızla onlara da örnek olmayı ön planda tutuyoruz." (K27)

Dinî ve kültürel pratikler değer aktarımında etkili bulunan bir diğer yoldur; katılımcılar dinî yaşantının gündelik tutumlara yansıdığını, toplumsal sorumluluk ve saygı davranışlarını pekiştirdiğini dile getirmiştir.
"*Dinî pratikler daha etkili oluyor… nasıl davranacağımızı, nasıl hissedeceğimizi bu şekilde şekillendiriyoruz." (K29)*

Aktarımın yaşa ve gelişim düzeyine uygun yöntemlerle desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Eğitim bağlamında oyun, etkinlik ve deneyimsel çalışmaların daha kalıcı öğrenme sağladığı belirtilmiştir.
"Değerleri… özellikle hayat bilgisi dersinde… oyunla, etkinlikle, alttan alttan öğretmeye çalışıyoruz." (K30)

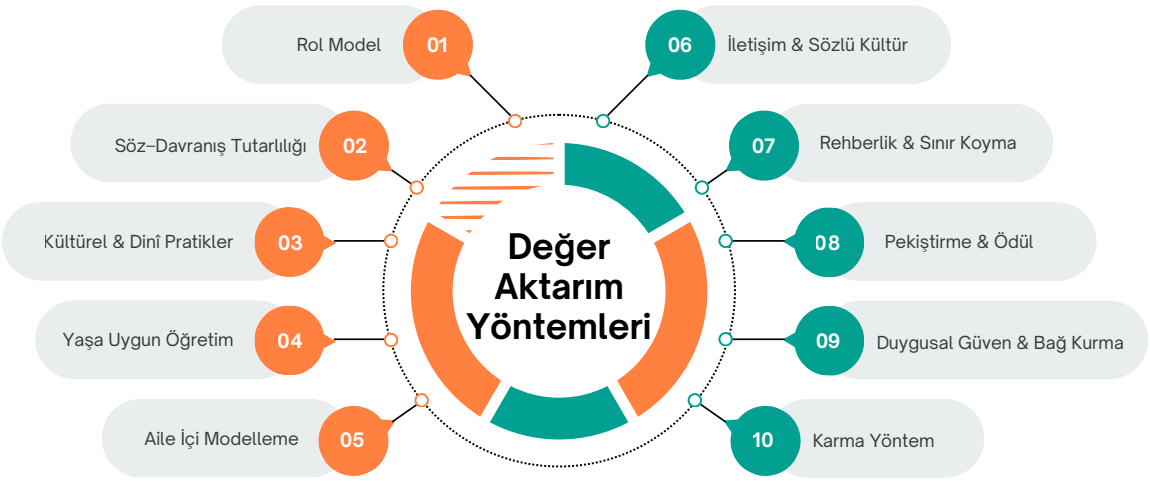

Şekil 12. Değer Aktarımında Kullanılan Yöntemler ve Uygulama Bileşenleri

Aile içi modelleme ve gündelik yaşam pratikleri, sevgi saygı çerçevesinde süreklilik vurgusuyla aktarımın temel zemini olarak sunulmuştur.
"Öncelikle anne babanın birbirlerine davranışını gözlemler çocuklar… sevgi saygıyı süreklilik hâline getirdiğinde daha çok hissediliyor." (K23)

İletişim ve sözlü kültürün (sohbet, hikâye, atasözü) değer aktarımındaki taşıyıcı rolü öne çıkarılmıştır. Katılımcılar aile içi sohbetin ve okuma kültürünün güçlendirilmesini, kültürel kodların gelecek kuşaklara bu yolla taşınmasını önermiştir.
"Kültürel kodlarımızın gelecek nesillere aktarılabilmesi için iletişim kültürünü geliştirmemiz gerekiyor… aile içi sohbetlerin artırılması şart." (K21)

Sınır koyma ve rehberlik yaklaşımı, baskıcı tutumların ters etkisine dikkat çekerek sonuç odaklı açıklama ve eşlik etme ile hatadan öğrenmeye fırsat verilmesini savunmuştur.
"Hayır bunu yapamazsın değil, bunu yaparsan bu olur deyip onu görmesini sağlarım… yanlışlarıyla beraber yanında olmayı tercih ederim… baskı şeklinde olacak hiçbir şeyi şu anki nesil yapamaz." (K1)

Pekiştirici ve ödüllendirmeye dayalı aktarım örnekleri de paylaşılmış; öğrenmenin somutlaştırıldığı durumlarda kalıcılığın arttığı ifade edilmiştir.
"Dedem bize dua ezberlediğimizde para verirdi… burada para pekiştireç gibi oluyor ama sonuçta öğrenmiş olduk duaları." (K10)

Katılımcılar ayrıca çok yöntemli/karma bir çizgi benimsemiş; telkin, örnek olay, pratik ve kültürel etkinliklerin birlikte kullanılmasının etkili olduğunu vurgulamıştır.
"Nasihat-telkin yöntemini kullanıyorum… sonra örnek olma… örnek olaylar üzerinden ilerliyorum… toplumsal yerde gerekli değeri pratiklerle veriyorum." (K22)

1.2. Temel Aile Değerleri

Katılımcılar aile içinde en çok aktarılan ve yaşamı şekillendiren değerlerin saygı, dürüstlük, yardımlaşma ve hoşgörü olduğunu ifade etmiştir. Bu değerlerin hem aile içi ilişkilerde hem de sosyal yaşamda rehber işlevi gördüğü, bireylerin davranış kalıplarını yönlendirdiği ve kuşaklararası süreklilik taşıdığı belirtilmiştir.

1.2.1. Saygı

Katılımcıların büyük bir kısmı saygı değerini aile içinde en temel ve vazgeçilmez unsur olarak tanımlamıştır. Saygının hem kuşaklararası etkileşimde hem de toplumsal etkileşimlerde yol gösterici bir değer olduğu; sevgi, anlayış, empati ve dürüstlük gibi diğer değerlerin de ön koşulu olarak görüldüğü ifade edilmiştir.
"Bir aile içerisinde karşılıklı saygı varsa sevgi de dayanışma da olur, her şey saygı üzerine kurulu bence." (K2)

Saygının yalnızca hiyerarşik bir tutum değil insana verilen değerin göstergesi olduğu; farklı yaş, statü ve görüşteki kişilere de aynı özenle gösterilmesi gerektiği vurgulanmıştır.
"Karşındaki insan Allah'ın yarattığı bir varlık, sırf aklı olduğu için bile saygıyı hak eder." (K30)

1.2.2. Dürüstlük

Dürüstlük değeri, katılımcıların tamamına yakını tarafından "aile içinde güvenin temeli" olarak görülmüştür. Çocukluk döneminde aile üyelerinin doğru söylemeye teşvik edilmesi, küçük yalanlara dahi izin verilmemesi ve bu konuda tutarlılık gösterilmesi aile içi güven ilişkisini güçlendiren önemli bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılardan biri bunu aşağıdaki gibi açıklamıştır.
"Annemin dürüstlük konusunda imtiyazı yoktur; ufak yalanlarda bile azarlardı, bu yüzden dürüstlük bizde çok köklüdür" (K9)

Dürüstlüğün bireyin hem özel hem de mesleki yaşamında davranış rehberi hâline geldiği, çevre tarafından güvenilirlik ve saygınlıkla özdeşleştirildiği gözlenmiştir.

1.2.3. Yardımlaşma ve Hoşgörü

Katılımcılar yardımlaşma, dayanışma ve hoşgörünün aile yaşamının bir diğer temel bileşeni olduğunu belirtmiştir. Yardımlaşmanın sadece ekonomik değil duygusal bir destek biçimi olduğu; aile bireylerinin özellikle zor zamanlarda birbirine maddi ve manevi yardımda bulunduğu vurgulanmıştır.
"Birimiz sıkıntı yaşadığında ailemiz hemen bir araya gelir ve çözüm yolları bulmaya çalışır." (K18) ifadesi, bu değerin aile içi dayanışmadaki rolünü ortaya koymaktadır.

Hoşgörü ise özellikle farklı görüşteki bireylere karşı anlayışlı olma ve yargılayıcı tutumlardan kaçınma biçiminde tanımlanmıştır. Katılımcılar, hoşgörünün toplumsal uyumun ve ilişkilerde huzurun ön koşulu olduğunu vurgulamıştır.
"İnsanlara ön yargı olmadan, küçümsemeden yaklaşmak hoşgörünün göstergesidir." (K5)

1.3. Bireysel İçselleştirme

Katılımcı ifadeleri, aileden devralınan değerlerin "dışarıdan dayatılan kurallar" olmaktan çıkıp benliğin yönlendirici ilkelerine dönüştüğünü; eğitim ve çalışma yaşamında sorumluluk alma, sosyal çevrede güven verme ve ilişkilerde özenli davranma biçimlerinde sürdürüldüğünü göstermektedir. Bu içselleştirme, yeni ortamlara uyumu kolaylaştırırken bireyin "iyi iz bırakma" hedefini de güçlendirir; kimi zaman yoğun empati gibi yan etkiler karar vermeyi zorlaştırsa da genel eğilim, değerlerin kişisel tutarlılığı ve öz saygıyı beslediği yönündedir.

"Çok yönlü bir şekilde beni şekillendiriyor… Hem sosyal hem kişisel hayatımda bu değerler hep benimle. Karşı tarafa da iyi bir iz bırakmaya çalışıyorum." (K29)

1.3.1. Vazgeçilmez Değerler

Katılımcılara göre vazgeçilmez değerler güven üreten dürüstlük ve ilişkilerin zeminini kuran saygı/sevgi ekseninde toplanmakta; buna adalet (kul hakkı duyarlılığı), merhamet/yardımseverlik ve "emek verme/kendi ayakları üzerinde durma" gibi öz yeterlik değerleri eşlik etmektedir. Bu bileşim hem bireysel karakterin omurgasını hem de toplumsal uyumun asgari müştereklerini tanımlamakta; dürüstlük olmadan güvenin, saygı olmadan sevginin sürdürülemeyeceği sıkça vurgulamaktadır.

"Benim için dürüst olmak çok önemli ve vazgeçilmez bir değer… O insanda eğer dürüstlük varsa, size güven veriyorsa bu bir insan için en önemli… karakter meziyeti." (K6)

1.3.2. Günlük Yaşama Yansıma

Değerlerin gündelik pratikteki karşılığı; ev içi ritüellerde (büyüğün yanında beden dilini toparlama, sofrada büyüğü bekleme), kamusal alanda nezaket ve trafikte saygı, iş yerinde hiyerarşi içinde dahi üslubu koruma şeklinde görünmektedir. Kriz anlarında ailece hızlıca bir araya gelme ve dayanışma refleksi, bu değerlerin kolektif eyleme dönüştüğünü göstermektedir. Büyükşehir temposu ve kalabalığın yarattığı gerilimler "içsel normu hatırlama"yla dengelenmeye çalışılmakta, sonuçta değerler hem kişisel disiplin hem toplumsal huzur için pratik bir rehber işlevi görmektedir.

"Evin içerisinde… herkes onun fikrini ilk önce dinler; sonra kendi fikirlerini beyan eder… Karşı tarafın aldığı karara saygı duyar ve arkasında durur… Büyüğümüz içeri girdiğinde onu karşılamak, güler yüz göstermek gibi süreçler de oluyor." (K19)

2. Aile Bireylerinin Rollerinin Farklılaşması

Bu tema, aile içinde duygu düzenleme, karar alma ve otorite inşasının üyeler arasında nasıl paylaşıldığını görünür kılmaktadır. "Anne: Duygusal Aktarım", "Baba: Otorite ve Güç", "Aile Büyükleri: Sessiz Otorite", "Kuşaklararası Etkileşim" kategorileri ön plana çıkmaktadır.

Araştırmanın bulgularına göre aile içerisindeki roller, cinsiyet, kültürel değerler ve kuşaklararası aktarım süreçleriyle biçimlenmektedir. Katılımcı ifadeleri, aile üyelerinin değer aktarımında farklı sorumluluklar üstlendiğini, bu farklılaşmanın ise hem geleneksel rollerin sürekliliğini hem de toplumsal değişimlerin etkisini yansıttığını göstermektedir. Anneler çoğunlukla duygusal aktarım ve bakım süreçlerinde, babalar otorite ve güç temsili alanlarında, aile büyükleri ise sessiz otorite ve rehberlik rollerinde öne çıkmaktadır.

"Biz babamızdan ne aldıysak, annemizden ne aldıysak, onlar da kendi anne babalarından almıştır. Yani bir aktarım zinciri var." (K29)

2.1. Anne: Duygusal Aktarım

Katılımcıların ifadelerinde annelerin değer aktarımında birincil aktör konumunda olduğu; özellikle empati, merhamet ve şefkat gibi duygusal değerlere aracılık ettiği görülmektedir. Annelerin çocuklarla geçirdikleri zamanın uzunluğu, duygusal etkileşimin yoğunluğu ve bakım sorumluluklarının sürekliliği, bu rolün merkezinde yer almasını sağlamaktadır.

Bu durum, cinsiyet rollerinin kültürel olarak yeniden üretildiğini, ancak aynı zamanda içtenlik ve sevgi bağları aracılığıyla pekiştirildiğini göstermektedir.

"Annelerden şefkat ve merhamet öğreniyoruz." (K30)

2.2. Baba: Otorite ve Güç

Katılımcı ifadeleri, baba figürünün çoğunlukla liderlik, disiplini sağlama ve çalışkanlık değerleriyle özdeşleştirildiğini ortaya koymaktadır. Babanın dış dünyaya ilişkin sorumlulukları ve ekonomik üretkenliği, otoritenin dayandığı meşru bir zemin olarak algılanmaktadır.

Bu durum, patriyarkal kültürün sürekliliğini işaret etmekle birlikte bazı katılımcılar babanın rehberlik yönünü de ön plana çıkarmaktadır.

"Baba her zaman liderlik rolünü üstleniyor. Çünkü örnek alınacak biri olduğunu düşünüyorum. Sürekli çalışıyor, evin geçimini sağlıyor." (K29)

2.3. Aile Büyükleri: Sessiz Otorite

Aile büyüklerinin rolü, değerlerin kalıcılığını sağlayan bir "sessiz otorite" biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Dede ve nineler, değerleri doğrudan öğretmekten ziyade yaşantı ve davranış biçimleriyle örnek olurlar. Bu kuşak, aile hafızasının taşıyıcısı olarak sözsüz öğrenmenin ve davranış temelli aktarımın merkezi hâline gelmektedir.

"Dedemin ve ninemin anlattığı hikayeler ailemizin nereden geldiğini, hangi zorluklardan geçtiğini ve hangi değerleri yaşadıklarını anlamamızı sağladı." (K18)

2.4. Kuşaklararası Etkileşim

Kuşaklararası etkileşimde değerlerin özü korunmakla birlikte, aktarım biçimlerinin değiştiği gözlenmektedir. Genç kuşaklar, sevgi ve saygı gibi değerleri önceki kuşaklara göre farklı biçimlerde ifade etme eğilimindedir. Bu durum, toplumsal değişimin aile içi değer sistemine etkisini göstermekte, aynı zamanda "geleneğin yeniden yorumlanması" sürecine işaret etmektedir.

"Gösterme biçimi değişiyor ama kökü aynı. Geçmişte farklıydı, şimdi farklı. İleride benim çocuğuma sevgimi gösterme şeklim de farklı olacak." (K30)

3. Geleneksel ve Modern Değerler Arasında Denge

Geleneksel değerler ile modern yaşam pratikleri arasındaki denge, katılımcıların yaşam deneyimlerinde hem bir çatışma alanı hem de kimlik inşasının önemli bir parçası olarak öne çıkmaktadır. Bu tema, bireylerin köklü kültürel normlar ile hızla değişen toplumsal koşullar arasında nasıl bir uyum stratejisi geliştirdiklerine odaklanmaktadır. Katılımcıların, bir yandan geçmiş kuşaklardan devraldıkları değerleri koruma sorumluluğu hissederken diğer yandan çağın gerektirdiği bireysel özgürlük, teknoloji kullanımı ve yaşam tarzı dönüşümlerine uyum sağlamaya çalıştıkları görülmektedir.

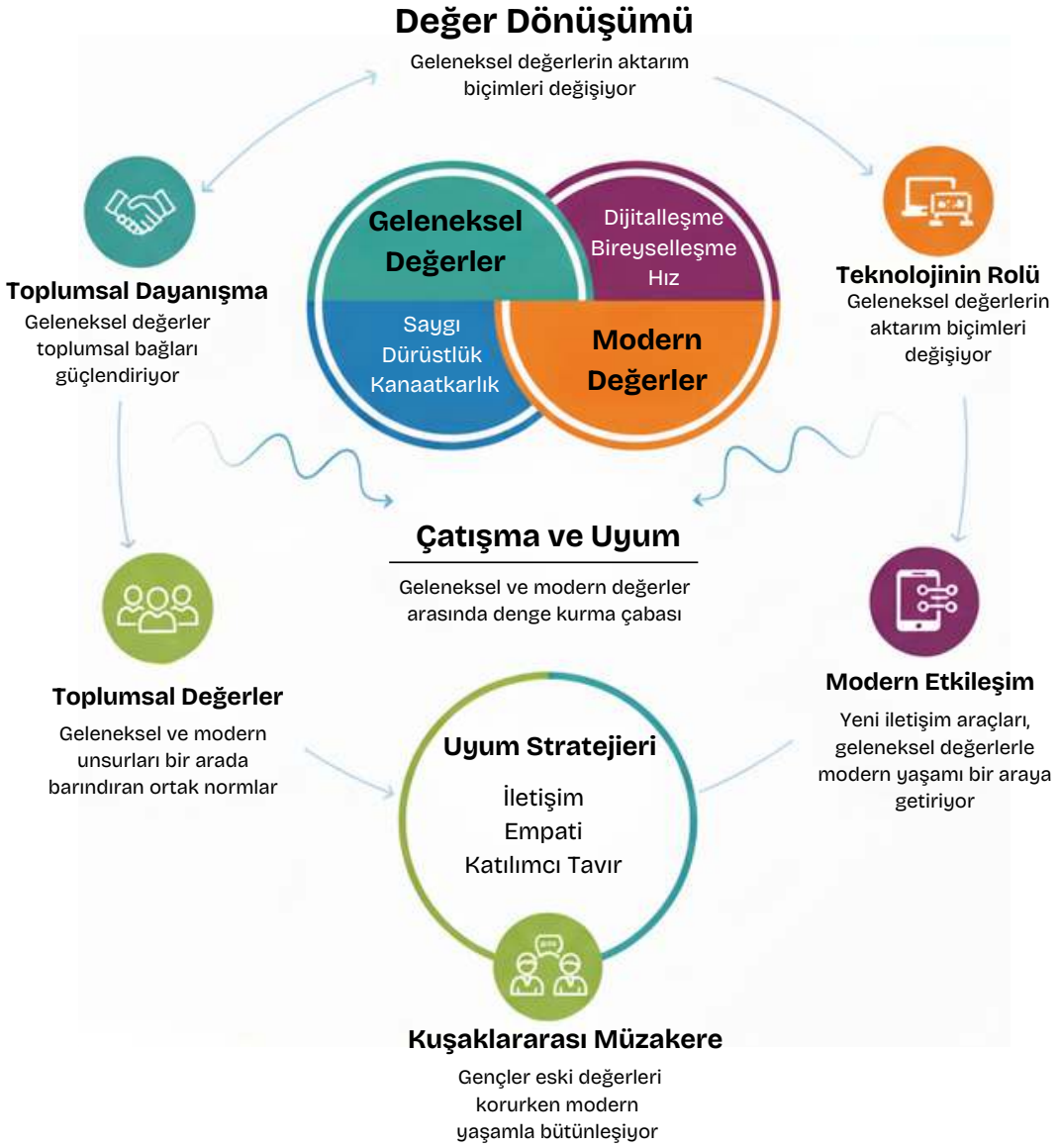

Şekil 13. Geleneksel ve Modern Değerler Arasında Dönüşüm ve Uyum Süreci Modeli

3.1 Geleneksel Değerler

Katılımcılar, geleneksel değerlerin toplumsal yaşamda hâlâ yönlendirici bir çerçeve sunduğunu, ancak bu değerlerin aktarım biçimlerinin dönüşüm geçirdiğini belirtmektedir. Özellikle aile, mahalle ve topluluk yaşamı içinde öğrenilen değerler, bireylerin kimlik oluşumunda belirleyici bir rol üstlenmektedir. Katılımcılar saygı, sadakat, dürüstlük, yardımlaşma ve kanaatkârlık gibi değerlerin geçmiş kuşaklardan aktarıldığını, ancak günümüzde bu aktarımın zayıfladığını belirtmiştir.

"Benim rol modelim çoğu zaman babam oldu… Annemden gördüğüm bir diğer değer ise derleyip toplayıcılığı, uzlaşmacılığı ve arka planda her şeyi halletmeye çalışmasıydı." (K21)

Sadakat ve bağlılık ise diğer öne çıkan değerlerdir. Katılımcıların değer dünyasında aile ve topluluk bütünlüğünün temelini oluşturmaktadır. Sadakat, yalnızca eşler arası bir sorumluluk değil aynı zamanda aile üyeleri arasında güven, sözünde durma ve fedakârlık ilkeleriyle pekişen bir tutum olarak tanımlanmaktadır. Katılımcıların ifadelerine göre bağlılık duygusu bireyin topluma aidiyet hissini güçlendirmekte ve sosyal dayanışmayı mümkün kılmaktadır. Ancak bu değerlerin özellikle kent yaşamında ve hızlı tüketim kültürü içinde zayıfladığı, bireysel çıkarların kolektif sorumlulukların önüne geçtiği de vurgulanmıştır.

"Annemden öğrendiğim en önemli şey sadakat oldu… Onların birbirlerini anlama ve uzlaşma kültürü, aile içinde çok önemliydi." (K21)

3.2. Modern Yaşamın Etkileri

Modern yaşamın hız, bireyselleşme ve dijitalleşme dinamikleri katılımcılar tarafından değerlerin dönüşümünü en fazla etkileyen unsur olarak ifade edilmiştir. Özellikle sosyal medya, iletişimin biçimselleşmesine ve anlamın yüzeyselleşmesine yol açmakta; değerler artık içselleştirilen ahlaki ilkelerden ziyade "gösterilen" birer simgeye dönüşmektedir. Bu bağlamda teknoloji, toplumsal görünürlüğü arttırırken empati ve dayanışma gibi geleneksel erdemlerin pratikte zayıflamasına neden olmaktadır. Katılımcılar, modern yaşamın bireye özgürlük alanı açtığını ancak bu özgürlüğün kimi zaman sorumluluk duygusunu aşındırdığını belirtmiştir.

"Şu anda anne baba elinde telefon… herkes sosyal medyanın esiri olmuş durumda; bu da iletişim döngülerimizi etkiliyor." (K19)

Katılımcıların çoğu, teknoloji ve şehirleşmenin geleneksel değerlerin yaşatılmasını zorlaştırdığı konusunda hemfikirdir. Kırsal yaşamın paylaşımcı ve yüz yüze ilişkilerle desteklenen değer ortamı, şehirleşmeyle birlikte bireyselleşmiş ve hızın belirlediği bir yapıya dönüşmüştür. Özellikle kentte yaşayan ailelerin, zaman ve mekân kısıtları nedeniyle bir araya gelme, dayanışma ve ritüel paylaşımını sınırlı biçimde sürdürebildiği görülmektedir. Buna karşın bazı katılımcılar, teknolojinin coğrafi uzaklıkları aşarak değer aktarımını sürdürmede kolaylaştırıcı bir rol de üstlenebileceğini ifade etmiştir.

"Soba yakar… misafir gelirdi… Teknolojinin olmadığı zamanlardı; taşındıktan sonra bu değerlerin çoğu kaybedildi maalesef." (K11)

3.3. Çatışma ve Uyum

Bulgular, geleneksel değerlerle modern yaşam pratikleri arasında doğrudan bir karşıtlıktan ziyade, dinamik bir müzakere süreci yaşandığını göstermektedir. Katılımcıların çoğu, bu iki değer sisteminin bir arada var olabileceğini, ancak bunun "farklılıkları anlamaya açık" bir tutum gerektirdiğini vurgulamıştır. Özellikle eğitim ve çalışma yaşamında, bireyler hem geleneksel aidiyetlerini koruma hem de modern dünyanın beklentilerine uyum sağlama arasında bir denge kurmaya çalışmaktadır. Bu çaba kimi zaman kuşaklararası çatışmaya, kimi zaman da yeni bir değer sentezine zemin hazırlamaktadır.

"Okulda farklı değerler, evde bambaşka… Ben ayrılmamayı; geleneksel değerlerime sahip çıkarak modern yaşama ayak uydurmayı tercih ediyorum." (K4)

Geleneksel değerlere bağlılık, artık katı bir itaat biçiminden ziyade iletişim, saygı ve empati temelli bir uyum stratejisine dönüşmüştür. Bu dönüşüm, toplumsal değişimle uyumlu bir değer yeniden üretimi biçimi olarak değerlendirilebilir. Katılımcılar, geçmişin değerlerini korurken modern yaşamın gerektirdiği sorgulayıcı ve katılımcı tavrı benimsemenin önemine vurgu yapmıştır.

Sosyal hizmet disiplini açısından bu bulgu, kültürel süreklilik ile toplumsal değişim arasında köprü kuran bir yaklaşımın, özellikle genç kuşaklarla çalışmada koruyucu ve geliştirici bir işlev üstlenebileceğini göstermektedir.
"Aile büyüklerine saygı… sorgusuz itaatle değil; 'Sizin tecrübeniz nedir?' diye sorarak, fikirlerini alarak paylaşıyoruz." (K18)

4. Eğitimin Rolü

Araştırma bulguları, okulun değer aktarımında aileden sonra en etkili kurum olduğunu göstermektedir. Okul, aileden gelen değerleri pekiştirebilen ya da zayıflatabilen bir alan olarak işlev görmekte; öğrencilerin okulda öğrendiklerini ev ortamına, evde öğrendiklerini ise okul yaşamına taşımalarıyla değer aktarımı çift yönlü bir biçim kazanmaktadır. Bu durum, eğitimin yalnızca bilişsel bir süreç değil aynı zamanda toplumsal değerlerin yeniden üretildiği bir alan olduğunu ortaya koymaktadır.
"Sınıfta, okulda, arkadaş çevresinde gördüğü bilgileri ailesine yansıtır. Aynı şekilde ailesinden aldığı değerleri de okul ortamına taşır." (K30)

Okul ile aile değerleri arasında genel olarak bir uyumun varlığını göstermektedir. Katılımcılar bu durumu "çoğunlukla benzer değerlerin paylaşılması" olarak ifade etmiş; bununla birlikte öğretmen tutumları, okul yönetimi veya disiplin anlayışındaki farklılıklar belirli durumlarda çatışmaya yol açabilmektedir. Özellikle okulun idari zayıflıkları veya öğretmenlerin değer aktarımında tutarsızlık göstermesi hâlinde öğrencilerin davranışsal uyumlarında bozulma yaşandığı gözlenmektedir.
"Bence %80 uyum var ama %20 çatışma da mevcut." (K30)

Katılımcıların ifadeleri, öğretmenlerin çocuklara sadece bilgi aktarmakla kalmadıklarını; değerlerin taşıyıcısı ve modelleyicisi konumunda olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin tutumları, kullandıkları dil ve öğrencilerle kurdukları ilişki biçimi, değer aktarımında belirleyici bir rol oynamaktadır. Katılımcılar, öğretmenlerin öğrenciler için "ikinci ebeveyn" konumunda olduklarını, dolayısıyla etik duyarlılık ve tutarlılığın çocukların değer yönelimlerini doğrudan etkilediğini ifade etmektedir.
"Çocuk öğrendiğini değil, gördüğünü yapar. Bu yüzden okul ortamı çok önemli." (K30)

Bulgular, özellikle ilkokul dönemindeki öğretmenlerin çocukların karakter ve değer gelişimi üzerinde uzun süreli etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcılar, öğretmenlerin akademik bilgisinin yanı sıra tutum ve davranış biçimleriyle de rol model olduklarını belirtmiştir. Bu durum, eğitimin duygusal bağ ve güven ilişkisi üzerinden şekillendiğini, değer aktarımının ise öğretmenin kişisel özellikleriyle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

4.1. Dinî ve Kültürel Eğitimin Rolü

Katılımcı ifadeleri; dinî ve kültürel eğitim süreçlerinin değer aktarımında önemli bir tamamlayıcı işlev üstlendiğini göstermektedir. Okul müfredatındaki din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri, ailede verilen eğitimi destekleyici bir rol oynamakta; buna ilaveten yaz kursları, cami merkezli etkinlikler ve toplumsal ritüeller bireylerin "kök değerler" temasını güçlendirmektedir. Bununla birlikte bazı durumlarda dinî içeriğin aile içi yorumlarla çeliştiği ve çocuğun iki farklı değer anlayışı arasında kaldığı görülmektedir.
"Bizim kök değer dediğimiz 18 değer var ve hepsi eğitimle güçlendirilebilir."(K30)

Araştırma bulguları, yaz Kur'an kursları, bayram kutlamaları ve toplumsal ritüellerin, bireylerin değerleri gözlemleyerek içselleştirmelerini kolaylaştırdığını göstermektedir. Bu tür etkinliklerin özellikle çocukluk döneminde sık tekrar edilmesi, davranışın kalıcı hâle gelmesine katkı sağlamaktadır.

Ayrıca katılımcıların bir kısmı, bu eğitimin etkisinin uzun vadede sürdürülebilmesi için aile yaşamı ve okul uygulamalarıyla tutarlı olması gerektiğini vurgulamaktadır.

"Okulun çok büyük etkisi var. ... Mesela okul yaşı gelmiyor. Annesi gönderiyor kızını, oğlunu yaz Kur'an kursuna... Oradaki cami hocaları değerleri aşılıyor. Bence hepsinin aile dışında hepsinin etkisi çok büyük." (K15)

5. Sosyo-Kültürel ve Mekânsal Faktörler

Katılımcılar, değerlerin edinimi ve sürdürülmesinde mekânsal bağlamın belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Kırsal yerleşimlerde küçük ölçekte yoğun temas, görünürlük ve karşılıklılık (imece, komşuluk, akrabalık) değer aktarımını güçlendirirken kentsel alanlarda hızlanan gündelik ritim, bireyselleşme, heterojenlik ve rekabet duygusu değerlerin görünürlüğünü ve tutarlılığını zorlayabilmektedir. Göç ve afet kaynaklı yer değiştirmeler, yeni normlarla karşılaşma, güvenlik ve mahremiyet algısının değişmesi, teknolojiyle temasın artması gibi süreçler üzerinden değerlerde kırılma, yeniden müzakere veya seçici uyum kalıplarını etkilemektedir. Bununla birlikte katılımcılar, bağlamlar arası geçişlerde (köy/şehir; ülke içi/ulusötesi) bazı değerlerin pekiştiğini, bazılarının ise normalleşme yoluyla dönüştüğünü ve deneyimlerin homojen olmadığını vurgulamaktadır.

"Şehirde bir yarış ortamı var. Aile değerleri bu yarış içinde gözetilemiyor. Kırsalda ise herkes birbirini tanıdığı için değerleri uygulamak daha kolay oluyor." (K30)

5.1. Yerleşim Tipi

Katılımcı ifadeleri; kırsal yerleşimlerde ilişkilerin sık ve yüz yüze temasla sürdüğünü, topluluk baskısı ve karşılıklı denetimin davranışları düzenlediğini; kentsel alanlarda ise temasın seyrekleşmesiyle ilişkilerin daha yüzeysel ve bireyselleşmiş bir nitelik kazandığını göstermektedir. Kırsalda küçük ve herkesin birbirini tanıdığı ağların değerlerin sürekliliğini kolaylaştırdığı; kentte hız, rekabet ve çeşitlilikle birlikte kimi değerlerin görünürlüğünün ve aktarımının zayıflayabildiği belirtilmektedir.

"Büyükşehirlerde ise ilişkiler daha yüzeysel olduğu için bazı değerler tam olarak içselleştirilemiyor." (K30)

Bulgular, kırsal bağlamda komşuluk ve imece temelli paylaşımın gündelik yaşamın kurucu unsuru olduğunu; üretim, tüketim ve bakım süreçlerinde ortaklaşmanın değerlerin hem gözlenmesini hem de içselleştirilmesini kolaylaştırdığını ortaya koymaktadır. Katılımcılar "hepimizin" vurgusuyla ifade edilen ortak mülkiyet ve karşılıklılık pratiklerinin sıcaklık, güven ve aidiyet duygusunu güçlendirdiğini vurgulamaktadır.

"Bir hafta önce dediğim gibi köye gittik. Tarlaya gittik, komşularla, bütün köylerle, biber toplama, patlıcan toplama, herkesin orada işte şuradan alabilirsiniz, buradan alabilirsiniz bu köy hepimizin, işte bu yetiştirdiğimiz ürünler hepimizin. Hiç kimsenin hani bu benim girmesin şu benim bana ait dememesi orada benim çok hoşuma gitti yani oradaki o yardımlaşma o paylaşma gerçekten muhteşemdi. Yani şehir hayatına göre bence hala sürdürebiliyor ve bu çok güzel bir değer. Umarım böyle de devam eder. Temennimiz o yönde." (K27)

Katılımcıların ifadeleri, özellikle metropol bağlamındaki çok-kültürlü karşılaşmaların "normal" algısını yeniden tanımladığını; daha önce aykırı görülen davranışların tekrar eden gözlemlerle sıradanlaşabildiğini göstermektedir. Bu süreçte bireyler, kendi değerleri ile çevrede gördükleri uygulamalar arasında müzakere ederek seçici bir uyum ya da mesafe stratejisi geliştirmektedir.

"*Yani köy hayatı tabii ki değerleri etkiliyor, değiştiriyor... Normalde ben ilk geldiğimde bana normal gelmeyen bir şey zamanla bana normalleşebilir." (K5)*

5.2. Göç Deneyimi

Katılımcılar, göçün sadece mekânsal bir yer değişimi olmadığını; dil, teknolojiyle temas, gündelik yaşam pratikleri ve inanç yorumları dâhil değerler sistemi üzerinde çok yönlü bir yeniden konumlanma yarattığını belirtmektedir. Yeni ortamlara uyum sürecinde çocuklukta edinilmiş normların sarsıldığı, bazı değerlerin zayıfladığı, bazılarının ise pekiştiği; aile içi aktarımın da bu değişimden etkilendiği ifade edilmektedir.

"Mesela ben şu an kendi ülkeme gittiğimde çoğu küldür bana yabancı gelmeye başladı… Hani ailem şu an yine aynı şekilde Azerbaycan'da yaşamasına rağmen benim aktarmalarımdan bile etkilenip bazı kültürel değişimleri de olabiliyorlar." (K11)

6. Cinsiyetin Etkisi

Katılımcı ifadeleri; değer aktarımının cinsiyete göre ayrıştığını, aile içi beklenti ve rollerin bölgesel/kültürel bağlama göre farklılaştığını ve bu farklılaşmanın gündelik pratiklerden eğitim ve evlilik kararlarına kadar uzandığını göstermektedir. Kız çocuklarına ilişkin "mahremiyet, itaat ve uyum" vurgusu ile erkek çocuklarına yönelik "güç, cesaret ve dış kamusal alana dönük sorumluluk" beklentileri çocukların kendilik algısı ve ilişki kurma biçimlerinde kalıcı izler bırakmaktadır.

"Batı bölgelerine baktığımızda pek fark yok. Ama Doğu bölgesinde çok büyük farklar var." (K29)

6.1. Kız Çocuklarına Aktarılan Değerler

Katılımcılar, kız çocuklarına aktarılan değerlerin çoğunlukla "itaat, uyum, edeplilik ve bağlılık" etrafında yoğunlaştığını; sosyal çevrede denetime açık konumun gündelik davranışlara (oturma/kalkma, giyim, kamusal alanda görünürlük) yansıdığını belirtmektedir. Koruyucu/kısıtlayıcı pratiklerin, kız çocuklarının hareket alanını daraltırken sorumluluk duygusunu arttırabildiği; fakat aynı zamanda ifade ve katılım düzeylerinde çekingenliğe yol açabildiği ifade edilmektedir.

"Kızlara daha çok, kızlara daha çok edepli ol, namuslu ol gibi değerler aktarılıyor." (K15)

Katılımcı anlatıları; aile ve yakın çevrenin beklentilerine uyumun "makbul davranış" olarak kodlandığını, ihlallerin ise kız çocukları açısından daha görünür ve yaptırıma açık algılandığını; bu durumun "söz dinleme/aidiyet" ekseninde güçlü bir bağlılık üretirken özneleşme alanını sınırlayabildiğini göstermektedir.

"Yani zaten kız ve erkek çocukları eşit büyümüyorlar. … Ahlakıyla aslında değerleri aynı şekilde empoze etmediler. Bize biraz daha fazla empoze ettiler. Erkekler biraz daha rahat." (K26)

6.2. Erkek Çocuklarına Aktarılan Değerler

Bulgular, erkek çocuklarına yönelik aktarımın "güçlü olma, duyguları bastırma, dış dünyada sorumluluk üstlenme ve karar vericilik" vurgularıyla biçimlendiğini; bunun hem öz güveni beslediğini hem de "geçimi sağlama/liderlik" yüklerini erken yaşta içselleştirmeye yol açtığını göstermektedir.

"Toplumumuzda erkek çocuklara; 'Güçlü ol, duygularını hemen belli etme. Dik dur. Dirayetli ol.' denirken kız çocuklarına ise daha çok 'Naif ol, ev işlerini bil, iyi bir anne ol.'…" (K18)

Katılımcı ifadeleri; erkek çocuklarının erken yaşta "dış işlere" yönlendirildiğini, üretim/geçim ve temsil rollerini üstlenmeye teşvik edildiklerini; buna karşılık ev içi bakım ve paylaşım alanlarında deneyim eksikliği oluşabildiğini göstermektedir.

"Tabii ki de var. … Annenin kızına verdiği değerler eğitimi nedir? Mutfak eğitimleridir… Ama babanın oğluna verdiği değer nedir? Dışarıda nasıl ekmek kazanılır? … Verdiği eğitim, verdiği değer her şey farklıdır." (K14)

6.3. Cinsiyetin Kimlik Gelişimine Etkileri

İfadeler, cinsiyete göre farklı değer aktarımının kimlik gelişiminde adalet/eşitlik algısını belirgin biçimde etkilediğini; erkek çocuklarında "gereksiz öz güven ve imtiyaz beklentisi", kız çocuklarında ise "çekingenlik, geri planda kalma ve onay arayışı" örüntülerinin ortaya çıkabildiğini göstermektedir.

"Kesinlikle kimlik gelişimini etkiliyor… Erkek çocukları ön plana çıkartılıp belki bazen şımartılabiliyor… kız çocukları için de gerektiğinde o öz güveni verilmemesi, baskılanması… O da kız çocuklarına daha pasif ya da toplum içerisindeki rolleri farklılaşabiliyor." (K7)

Katılımcılar, aile içinde cinsiyete dayalı farklı muamelenin "hak/sorumluluk" dengesine ilişkin algıları biçimlendirdiğini; çocukların ileriki ilişkilerinde (eş seçimi, ev içi iş bölümü, karar verme) bu kalıpları yeniden üretebildiğini belirtmektedir.

"Kimlik gelişimini… eğer bir erkek çocuk olarak ben … kız kardeşimden üstün tutulduğumu görüyorsam onu ilerideki hayatımda da yansıtıyorum… kendi çocuklarım arasında ayrım yapıyorum." (K5)

7. Gençlerin Değerlerle İlişkisi

Katılımcılar, gençlerin ailelerinden aktarılan değerleri büyük oranda sorgulayıcı bir tutumla karşıladığını belirtmektedir. Geleneksel değerlerin, özellikle modern yaşamın ve dijital kültürün etkisi altında yeniden tanımlandığı, gençlerin bu değerleri bazen benimsedikleri, bazen sorguladıkları, bazen de çatışma içinde dönüştürdükleri görülmektedir. Aile içi değer aktarımının gücü ebeveynin bilgi, tutum ve iletişim becerilerine bağlı olarak gençlerin değerlerle kurduğu ilişkinin niteliğini belirlemektedir. Katılımcılar, özellikle teknoloji ve sosyal medyanın gençlerin değer sisteminde belirleyici hâle geldiğini, ancak bunun tamamen bir kopuştan ziyade daha çok bir yeniden şekillenme süreci gibi görülmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

"Ailelerinden gelen değerleri, ailenin kültürünü ve ebeveynlerin kendini yetiştirme düzeyine göre değerlendirmek gerekiyor. Gerçekten kendinden emin ve sağlıklı bir ailede yetişmesi benimsemesine sebep oluyor." (K23)

Gençlerin önemli bir kısmı, ailelerinden aktarılan değerleri belirli ölçülerde içselleştirmekte ve bu değerleri yaşamlarında sürdürmektedir. Ancak bu benimseme mutlak bir kabullenişten çok, bireysel anlam yüklemelerle biçimlenmektedir. Özellikle "saygı, sevgi, disiplin, dürüstlük ve sorumluluk" gibi değerlerin yaşam pratiklerinde yer bulduğu fakat bu değerlerin uygulanma biçiminin değiştiği görülmektedir.

Benimseme süreci, değerlerin modern yaşamla çatışmadan sürdürülebilmesi durumunda daha istikrarlı hâle gelmektedir. Katılımcılar, ailede değerlerin dengeli bir şekilde aktarılmasının gençlerin hem geleneksel hem de modern kültür arasında bir uyum alanı oluşturmasına yardımcı olduğunu belirtmiştir.

"Bir ailede çocuğa bu değerler dengeli bir şekilde verilirse çocuk bu konuda çatışma yaşamaz. Aynı anda namaz kılıp PlayStation oynayabiliyorsa çatışma olmaz."(K8)

Birçok katılımcı, gençlerin ailelerinden gelen değerleri artık "Neden?" sorusu eşliğinde değerlendirdiğini ve sorgulamanın kuşaklararası farkı görünür kıldığını ifade etmiştir. Bu sorgulama sürecinin özellikle "saygı, itaat, dinî değerler, cinsiyet rolleri ve evlilik" konularında yoğunlaştığı görülmektedir. Gençler, ailelerinden gelen değerleri kendi bireysel özgürlük anlayışları, cinsiyet eşitliği ve adalet duygusu bağlamında yeniden yorumlamaktadır.

"Gençler ailelerinden gelen değerleri sorgulayarak benimsiyor. Biri kabul ediyor, biri sorguluyor; bazen de aile içinde çatışma yaşanabiliyor." (K18)

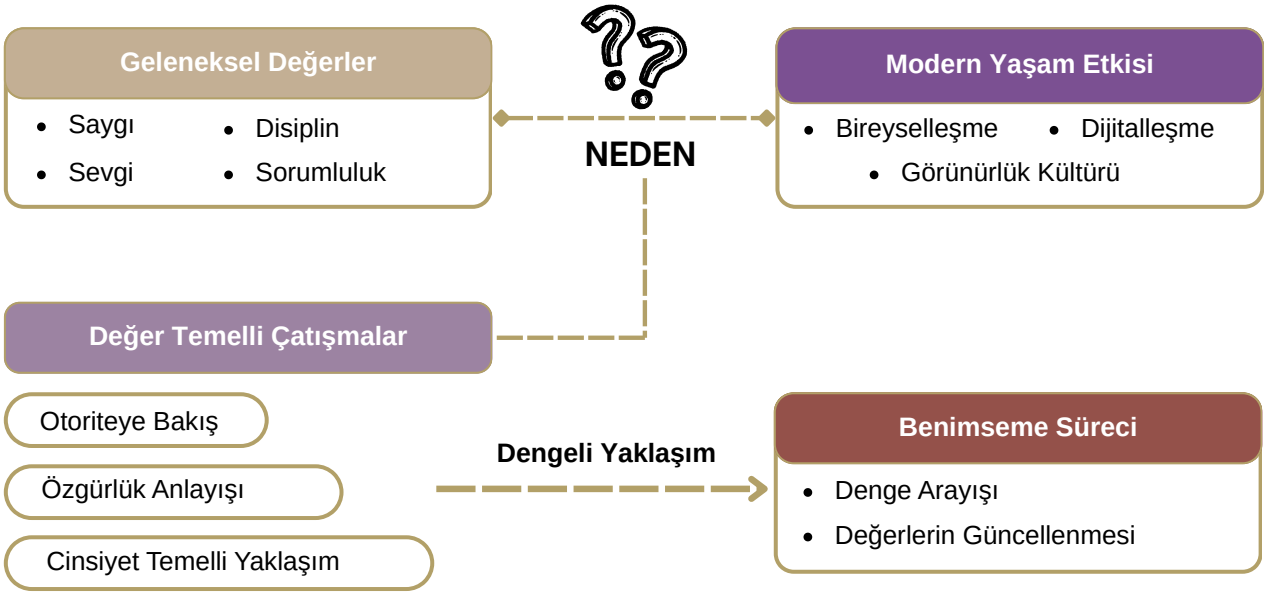

Şekil 14. Geleneksel Değerler ile Modern Yaşam Etkisi Arasında Benimseme ve Denge Süreci

7.1. Modern Kültür Etkisi

Modern kültürün, özellikle teknoloji ve sosyal medya aracılığıyla değer sistemine doğrudan etki ettiği görülmektedir. Sosyal medyanın "özgürlük, görünürlük ve bireysellik" vurgusu, aileden aktarılan "saygı, sabır ve tevazu" gibi değerlerle çatışabilmektedir. Bu durum gençlerde hem bireyselleşme hem de kimlik karmaşası yaratmaktadır.

"Aile sabırlı ol derken sosyal medya hemen tüket diyor. Bu çelişki gençlerin kafasında büyük bir gerilim yaratıyor." (K24)

7.2. Çatışma Alanları

Değerlerin aktarımı ve içselleştirilmesi sürecinde kuşak farkı belirginleşmekte, aile ile genç arasında kültürel ve iletişimsel çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Geleneksel değerlerin modern yaşam pratikleriyle uyuşmadığı, cinsiyet rolleri, otoriteye itaat, aile bağları, evlilik tercihleri gibi alanlarda gerginlik yaşanmaktadır.

"Kuşak farkı burada devreye giriyor. Y kuşağının değerleriyle Z kuşağının benimsediği değerler arasında ölçü farkı var." (K30)

Katılımcı ifadeleri gençlerin aileleriyle değer temelli çatışmalar yaşadığını, bu çatışmaların temelinde ise "otoriteye bakış", "özgürlük anlayışı" ve "cinsiyet temelli roller" bulunduğunu göstermektedir. Ancak bazı ifadelerde bu çatışmanın tamamen olumsuz değil toplumsal değişimin ve değerlerin dönüşümünün doğal bir parçası olarak değerlendirildiği de görülmektedir.

"Çocuklar geleneksel değerlere bir baskı olarak yaklaşıyorlar. Çünkü bu değerler genellikle 'Yapmalısın, etmelisin.' şeklinde söyleniyor." (K18)

"Sorgulamak kötü değil, bazen süzme görevi görür. İyi değerse kabul edilir, kötü değerse toplumdan elenir." (K12)

Bu bulgular, gençlerin değerlerle ilişkisini tek yönlü bir kopuştan ziyade çok katmanlı bir yeniden yapılanma süreci olarak anlamanın önemine işaret etmektedir.

8. Değerler Etrafında Çatışma ve Çözüm

Katılımcılar değerlerin kuşaklar, roller ve yaşam biçimleri arasında farklı biçimlerde anlamlandırılmasının, aile içinde çeşitli düzeylerde çatışma ortaya çıkardığını belirtmektedir. Bu çatışmalar, kimi zaman fikir ayrılıkları şeklinde sınırlı kalmakta, kimi zaman da duygusal kopuşlara, iletişim bozukluklarına ve kuşaklararası gerilimlere dönüşmektedir.

Katılımcılar, değer çatışmalarının "doğru/yanlış" ekseninde sınırlı kalmayıp yaşam tarzı, toplumsal değişim, eğitim düzeyi ve teknolojik dönüşüm gibi çok boyutlu faktörlerle ilişkili olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte değer çatışmalarının çoğu durumda iletişim, empati ve karşılıklı anlayış yoluyla çözüme kavuşturulabildiği görülmektedir.

"Bizim ailede bir sorun olduğunda toplanırız. Herkes açık açık konuşur. Önce büyükler konuşur, sonra küçükler." (K29)

8.1. Çatışma Kaynakları

Katılımcıların ifadeleri, değer çatışmalarının temelinde kuşak farklılıkları, değişen toplumsal normlar, otorite algısı ve bireyselleşme eğilimlerinin bulunduğunu göstermektedir. Özellikle genç kuşakların özgürlük, bireysel karar alma ve kendini ifade etme yönündeki tutumlarının; önceki kuşakların geleneksel otorite, itaat ve saygı anlayışıyla karşı karşıya geldiği görülmektedir. Bu durum yalnızca ebeveyn/çocuk ilişkilerinde değil kardeşler ve geniş aile üyeleri arasında da farklı değer yorumlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ev dışındaki geçirilen zaman ve mekânlar, kılık kıyafet gibi konularda çatışma olabildiği anlaşılmaktadır. Bu konularda ailede kararların ortak alınmasının önemli olduğu görülmektedir.

"Birçok açıdan mesela özellikle bu saatler, gece dışarıda kalma saatleri veya kılık kıyafet… Babam kızının kapalı olmasını ister, ablam kapalı ama ben açık. Zorlama yok ama bir yerde çizgi çekiliyor. Çatışmalar yaşanıyor, her zaman yaşanıyor." (K9)

Katılımcılar kuşaklararasında yaşanan değer farklılıklarının çoğunlukla iletişim biçiminden kaynaklandığını, büyüklerin otoriter söylemlerinin gençler tarafından baskı olarak algılandığını ifade etmiştir. Özellikle teknolojinin hayatın merkezine girmesiyle gençlerin dünyayı algılama biçimleri önceki kuşaklardan ayrışmaktadır. Bu da aile içinde "saygı, dürüstlük, sorumluluk" gibi temel değerlerin farklı biçimlerde yorumlanmasına neden olmaktadır.

"Şimdi o yaşamış 70 yıl, sen yaşamışsın 25 yıl. O kendi tecrübesine dayanarak 'ben bilirim' diyor, seni dinlemiyor bile. Oysa her dönem farklı." (K10)

"Ben babamla tartıştığımda artık onun zamanının geçtiğini söylüyorum. Çünkü şimdi işler geceye kadar sürüyor, hayat temposu farklı. Onların bakış açısı eski, bizimki yeni kuşağa ait." (K25)

Şekil 15. Aile İçinde Değer Temelli Çatışma Alanları

8.2. Çözüm Mekanizmaları

Katılımcı anlatıları, aile içinde yaşanan değer çatışmalarının çözümünde iletişim, karşılıklı anlayış, empati ve alttan alma kültürünün temel belirleyiciler olduğunu göstermektedir. Çoğu katılımcı, çatışmaların tamamen ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığını ancak açık diyalog yoluyla yumuşatılabileceğini vurgulamıştır. Özellikle anne-baba ve çocuk arasındaki anlaşmazlıklarda "konuşma, dinleme ve ortak noktada buluşma" stratejilerinin öne çıktığı görülmektedir.

"Ben ailemle anlaşamadığımda biraz zaman tanıyorum. Sonra sakin bir zamanda konuşuyorum. Karşılıklı niyet iyi olunca uzlaşma sağlanıyor." (K6)

Uzlaşma süreci, farklı kuşakların birbirine empatiyle yaklaşması ve karşı tarafın değer dünyasını anlamaya çalışmasıyla mümkün olabilmektedir. Katılımcılar "alttan alma", "tatlı dil kullanma" ve "büyüklerin ara buluculuğu" gibi geleneksel uzlaşma pratiklerinin hâlâ etkili olduğunu belirtmiştir. Bazı ailelerde ise uzlaşma, bir "hakem" figürü aracılığıyla sağlanmakta; büyükler veya deneyimli aile bireyleri müzakere sürecinde dengeleyici bir rol üstlenmektedir.

"En iyi uzlaşma yollarından biri tarafların birbirini dinlemeyi öğrenmesi. İkincisi de empati yapmak. Karşısındakini kendi yerine koymak lazım." (K18)

"Biz Hataylıyız. Burada aile içi anlaşmazlıklar hararetlidir ama sonunda mutlaka aile bağları ağır basar. Büyükler araya girer, gönül alınır, konu çay sohbetinde tatlıya bağlanır." (K24)

Şekil 16. Aile İçinde Değer Temelli Çözüm Alanları

9. Zayıflayan Değerler

Katılımcılar; aile, akrabalık ve toplumsal yaşamla ilişkili birçok değerin zaman içinde zayıfladığını ya da unutulmaya yüz tuttuğuna işaret etmektedir. Özellikle saygı, sevgi, yardımlaşma, empati ve dayanışma gibi geleneksel olarak toplumsal ilişkileri şekillendiren değerlerin yerini bireyselleşme, yoğun çalışma temposu ve dijital yaşamın getirdiği kopuklukların aldığı belirtilmiştir. Katılımcılar, geçmişte aileyi bir arada tutan akşam yemekleri, bayram ziyaretleri ve misafir kabulü gibi ritüellerin artık sürdürülmediğini, bunun da aile içi bağlılık ve duygusal paylaşımı zayıflattığını vurgulamıştır.

"Eskiden akşam yemekleri mutlaka ailece yenirdi. Herkes sofraya mutlaka otururdu. Şimdi ise herkes farklı saatlerde yemek yiyor. Bu da aile içindeki sohbeti ve paylaşımı azaltıyor." (K24)

Katılımcılar, zayıflayan değerlerin başında saygı, dürüstlük, yardımlaşma, sevgi ve empati geldiğini belirtmiştir. Saygı hem kuşaklararası ilişkilerde hem de aile içi iletişimde en çok yitirilen değer olarak öne çıkmaktadır. Aile büyüklerine duyulan hürmetin azalması, ortak sofraların ve ziyaretlerin seyrekleşmesi, toplumsal dayanışma duygusunun zayıflaması bu değişimin görünür yansımaları arasındadır.

"Saygı, dürüstlük, güven gibi değerler artık yok denecek kadar az. Zincir bozuluyor." (K29)

Katılımcı ifadeleri, saygının toplumsal ilişkilerde "olması gereken" bir norm olmaktan çıkarak "hak eden/hak etmeyen" biçiminde koşullu bir hâle geldiğini göstermektedir. Genç kuşakların büyükleri yalnızca "hak ettikleri ölçüde" saygı göstermesi, geleneksel değer anlayışındaki koşulsuz saygı ilkesinin aşınmasına yol açmıştır. Buna paralel olarak dayanışma ve yardımlaşma kültürü de zayıflamıştır. Özellikle ekonomik zorluklar, zaman kısıtlılığı ve bireysellik eğilimi, aile ve komşuluk dayanışmasının yerini çıkar temelli ilişkilerin almasına neden olmuştur.

"Bence bağlar, aile bağları zayıflıyor. Eskiden bayramlarda büyüklerin evinde toplanılırdı. Şimdi gençler arayıp mesaj atmayı bile unutur hale geldi." (K17)

9.1. Değerlerin Zayıflama Nedeni

Katılımcılar, değerlerin zayıflamasının çok boyutlu nedenleri olduğunu belirtmiştir. En sık dile getirilen faktörler arasında modernleşme, dijitalleşme, şehirleşme, bireyselleşme ve hızlı yaşam temposu yer almaktadır. Teknolojinin aile içi iletişimi azaltması, sosyal medya aracılığıyla yeni davranış kalıplarının "normalleşmesi", ekonomik kaygılar ve iş yoğunluğu, aile bireylerinin bir araya gelmesini güçleştirmektedir. Bu durum, özellikle genç kuşaklarda duygusal mesafe, empati eksikliği ve toplumsal bağların zayıflamasıyla sonuçlanmaktadır.

"Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte dürüstlük ve saygı gibi değerler geri planda kaldı. Çünkü artık düzenbaz olmak daha kolay, dürüstlük ise güçsüzlük gibi görülüyor." (K19)

Katılımcıların büyük bölümü, modernleşmenin ve küresel kültürün etkisiyle Batılı yaşam biçimlerinin Türkiye'de yaygınlaşmasının değer sistemini dönüştürdüğünü ifade etmiştir. "Benlik" anlayışının "bizlik" kültürünün yerini aldığı, hızlı tüketime ve bireysel başarıya odaklanmanın toplumsal bağları zayıflattığı dile getirilmiştir. Özellikle geniş aileden çekirdek aileye geçiş, kadınların iş yaşamında daha aktif olması ve şehirleşme süreci, değerlerin gözlenme ve aktarılma fırsatlarını azalttığı belirtilmiştir.

"Kadınların iş yaşamında yer almasıyla aile yapıları küçüldü. Çocuklar artık birçok değeri yaşayarak öğrenemiyor. Bu da saygı ve sevgi gibi değerlerin unutulmasına yol açıyor." (K22)

"Modern ve gelişen dünya nedeniyle aileler küçüldü, akrabalık bağları zayıfladı. Çocuk artık anne babasına ismiyle sesleniyor; saygı kültürü giderek kayboluyor." (K7)

10. Gelecek Kuşaklara Aktarım

Katılımcıların ifadeleri, değerlerin gelecek kuşaklara aktarımının yalnızca sözlü nasihatlere bağlı kalmadan yaşayarak, örnek olarak ve aile içi iletişimin güçlendirilmesiyle mümkün olabileceğini göstermektedir. Görüşmelerde, ailelerin çocuklarıyla nitelikli zaman geçirmesinin, teknolojinin bilinçli kullanımının, kültürel pratiklerin korunmasının ve ebeveynlerin değerleri içselleştirerek çocuklara model olmasının temel koşullar olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca ailelerin bu süreçte yalnız bırakılmaması; eğitim, rehberlik ve psikososyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Genel olarak katılımcılar, değer aktarımının ailede başladığını ve sürdürülebilir bir toplumsal yapı için aileden topluma doğru genişletilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

"Her şey ailede başlıyor. Eğer bir aile önceki kuşaklardan güzel değerler almışsa bunu çocuklarına da güzel şekilde yansıtabilir." (K30)

10.1. Aktarım Stratejileri

Değer aktarımında en çok öne çıkan strateji, örnek olma ve birlikte zaman geçirme olmuştur. Katılımcılar aile içi etkileşimlerin azalmasının değerlerin unutulmasına yol açtığını, bu nedenle sofrada bir araya gelmek, bayram ziyaretleri yapmak, doğa yürüyüşleri düzenlemek, birlikte oyun oynamak veya dinî-kültürel ritüelleri yaşatmak gibi etkinliklerin değer aktarımında kritik rol oynadığını belirtmiştir.

"Değerleri dayatmak yerine yaşayarak göstermek gerekiyor. Çocuk neyi görürse onu alıyor." (K18)

Katılımcılar değerlerin oyunlaştırma, hikâyeleştirme, dinî öğretiler veya geleneksel bayramlar yoluyla daha etkili biçimde aktarılabileceğini ifade etmiştir. Özellikle çocukluk döneminde somutlaştırılmış deneyimlerin, değerlerin içselleştirilmesi açısından kalıcı etkiler yarattığı görülmüştür.

"Çocuğa değerleri anlatmanın en iyi yolu oyunlardır. Mesela empatiyi araba oyunuyla öğretebilirsin." (K16)

Katılımcılar, ailelerin ortak etkinliklerle çocuklarına değerleri aktarabileceğini vurgulamıştır. Akşam yemekleri, hafta sonu buluşmaları, dinî günlerin kutlanması, hikâye anlatma ya da doğa yürüyüşleri gibi paylaşımlar, kuşaklararası bağların güçlenmesini sağlayan araçlar olarak tanımlanmıştır. Ayrıca ebeveynlerin ve çocukların birlikte katılacağı değerler eğitimi, aile iletişimi seminerleri ve ebeveynlik kursları önerilmiştir.

"Her ailenin teknolojiyi daha bilinçli kullanması ve ortak etkinlikler planlaması gerekiyor. Bu bir kahvaltı, bir akşam yemeği ya da doğa yürüyüşü olabilir." (K23)

"Ailelerin çocuklarıyla iletişim kurma konusunda desteğe ihtiyacı var. Teknolojiyi doğru kullanmayı öğrenirlerse değer aktarımı daha güçlü olur." (K12)

Katılımcılar, ailelerin değer aktarımında yalnızca bireysel çabalarla ilerleyemeyeceğini; kurumsal, toplumsal ve psikososyal destek mekanizmalarının devreye girmesi gerektiğini vurgulamıştır. Özellikle Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, toplum merkezleri, rehberlik birimleri ve okulların bu süreçte aktif rol üstlenmesi gerektiği dile getirilmiştir.

"Ailelerin kuşaklararası iletişimi güçlendirmek için eğitim ve rehberlik unsurlarına ihtiyacı var. Medyada da bu değerlerin doğru bir şekilde ele alınması gerekiyor." (K18)

"Aile sosyal hizmet merkezleri, ailelere yönelik değer aktarımı eğitimleri düzenleyebilir. Bu konularda seminerler, faaliyetler artmalı." (K8)

Katılımcılar, ailelerin ekonomik zorluklar, psikolojik yorgunluk ve ebeveynlik becerilerindeki eksiklikler nedeniyle desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu kapsamda ebeveynlere psikolojik danışmanlık, aile terapisi, toplumsal farkındalık seminerleri ve ekonomik teşvik programları önerilmiştir. Özellikle annelere yönelik psikolojik destek ihtiyacı sıkça dile getirilmiştir.

"Annelere psikolojik destek verilmeli. Çünkü çocuk yetiştirmek hem duygusal hem fiziksel olarak zorlayıcı bir süreç." (K26)

Katılımcılar, değer aktarımının tek seferlik bir davranışla yetinilmeyip süreklilik gerektiren bir yaşam biçimi olduğunu vurgulamıştır. Bu noktada, toplumsal iş birliği, kuşaklararası etkileşim ve kültürel ritüellerin korunması öne çıkmaktadır. Değerlerin sadece ev içinde değil okullarda, medyada, sivil toplum kuruluşlarında ve kamusal alanlarda da görünür kılınması gerektiği belirtilmiştir.

"Değerler aile içinde konuşulursa ve uygulamaya dökülürse zaten yavaş yavaş tekrar gün yüzüne çıkacaktır." (K6)

Katılımcılar, değerlerin sürdürülebilirliğini sağlamak için ailelerle birlikte okulların, yerel yönetimlerin, dinî kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği içinde olması gerektiğini vurgulamıştır.

"Aileler, okullar ve kurumlar birlikte çalışmalı. Değer aktarımı sadece evde kalırsa eksik olur." (K15)

Değerlerin kuşaklar boyunca korunabilmesi için toplumun her kesiminde aynı hedefin benimsenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Şekil 17. Değer Aktarımında Aile, Okul ve Toplum Temelli Müdahale Alanları

“Tema 1: Köklerden Geleceğe: Ailede Değerler, Kimlik ve Eğitim” başlıklı olarak yürütülen bu araştırma, aile kurumunun “bir arada olma biçimi”nden ziyade değerlerin yaşandığı ve yeniden üretildiği aktif bir toplumsal yapı olduğunu bir kez daha göstermiştir. Katılımcıların ifadeleri, değerlerin sözcüklerle sınırlanmayıp yaşantılarla aktarıldığını; çocukların “söyleneni değil, gösterileni” benimsediğini açık biçimde ortaya koymuştur. Aile, burada bireyleri için hem ilk okul hem de ilk varoluş alanıdır.

Araştırma sonuçlarına göre saygı, dürüstlük, yardımlaşma ve hoşgörü değerleri Türk aile yapısının temelini oluşturmaktadır. Bu değerler bireysel davranış kalıplarını oluşturmakla kalmamakta; kuşaklararası köprüleri ve toplumsal uyumu da inşa etmektedir. Katılımcılar için anne, duygusal aktarımın kalbidir; şefkatiyle, sabrıyla, merhametiyle değerleri hissettiren kişidir. Baba, emeği ve sorumluluğuyla güven duygusunu temsil ederken aile büyükleri geçmişin bilgeliğini sessiz bir biçiminde aktarmaktadır. Bu roller, değişen toplumsal koşullara rağmen aile için hâlâ koruyucu bir işlev taşımaktadır.

Araştırma, modern yaşamın getirdiği hız, teknoloji ve bireyselleşmenin değer aktarımında yeni sınavlar oluşturduğunu göstermektedir. Aile içi sohbetlerin azalması, birlikte geçirilen zamanın kısalması ve dijitalleşen iletişim biçimleri, duygusal bağları zayıflatabilmektedir. Buna rağmen birçok katılımcı geleneksel değerlerin tamamen kaybolmadığını, sadece biçim değiştirdiğini vurgulamıştır. Değerler artık sadece “aktarılan” değil, “müzakere edilen” ve “yeniden yorumlanan” bir yapıya dönüşmektedir.

Kırsal yaşam, yüz yüze temasın yoğunluğu sayesinde paylaşım ve yardımlaşma değerlerini güçlü biçimde yaşatmakta; kent yaşamı bireyselliği ve farklı kültürlerle teması arttırarak değerlerin yeniden tanımlanmasına zemin hazırlamaktadır. Göç, afet, eğitim ve ekonomik dönüşümler bu sürecin görünür değişkenleridir.

Eğitim kurumları aileden sonra değer aktarımının en güçlü ikinci halkasıdır. Öğretmenlerin davranış biçimleri, iletişim dili ve çocuklara yaklaşımı, öğrenilen bilginin ötesinde “nasıl insan olunacağına” dair örnekler sunmaktadır. Okul ve aile arasında kurulan iş birliği, değerlerin hem evde hem okulda tutarlılıkla yaşatılmasının temel anahtarıdır.

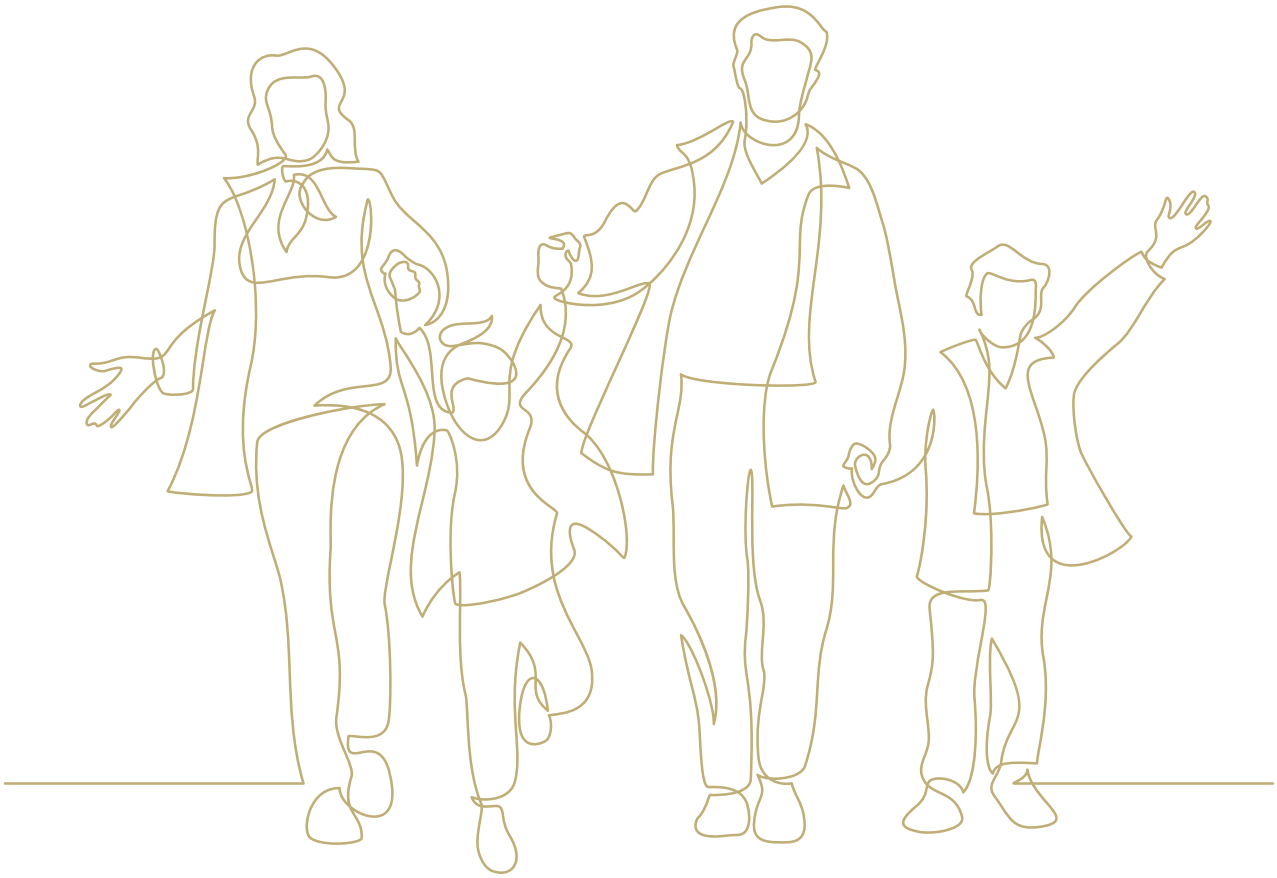

Sessiz Çatlaklar, Güçlü Bağlar: Aile İçi İletişim ve Kuşaklararası Etkileşim
2025 AİLE YILI
TÜRK
KIZILAY
genç

4.2.2. Tema 2: Sessiz Çatlaklar, Güçlü Bağlar: Aile İçi İletişim ve Kuşaklararası Etkileşim

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizi, aile içi iletişimin çok boyutlu yapısını ve kuşaklararasındaki etkileşimin dinamiklerini ortaya koymuştur. Katılımcıların paylaşımları, iletişimin sözel bir paylaşım alanından ibaret olmadığını; duygu aktarımı, değer paylaşımı ve toplumsal rollerin yeniden üretildiği bir etkileşim temini olduğunu göstermektedir. Bulgular iletişim biçimlerinin, karar alma süreçlerinin, gelenek ve değer aktarımının, çatışma ve fikir ayrılıklarının, destek mekanizmalarının ve teknoloji kullanımının aile yaşamında hem bağ kurucu hem de gerilime yol açan bir işlevinin olduğuna işaret etmektedir.

Analiz sürecinde elde edilen temalar aile içi iletişimin bireylerin yaş, cinsiyet ve kuşak konumlarıyla şekillendiğini; modernleşme, dijitalleşme ve toplumsal dönüşüm gibi faktörlerin bu iletişim örüntülerini yeniden biçimlendirdiğini göstermiştir. Bu kapsamda bulgular "İletişim Biçimleri ve Dinamikleri", "Karar Alma Süreçleri", "Gelenek ve Değer Aktarımı", "Çatışma ve Fikir Ayrılıkları", "Destek, Sorumluluklar ve Beklentiler", "Teknoloji Kullanımı", "Profesyonel Destek" ve "Kuşaklararası Farklılıklar ve Benzerlikler" olmak üzere sekiz ana tema altında yapılandırılmıştır. Her bir tema aile içindeki güç dengelerini, duygusal bağları ve karşılıklı etkileşim biçimlerini açıklamaya yöneliktir. Katılımcılara ile üyeleri arasındaki iletişim tarzlarının açıklık, hiyerarşi ve duygusal yakınlık ekseninde farklılaştığını; buna bağlı olarak kuşaklararası etkileşimde sessiz çatlaklar kadar güçlü bağların da bir arada var olduğunu vurgulamaktadırlar.

Bulguların aktarımında, doğrudan alıntılara yer verilerek katılımcıların deneyimlerinin derinliği korunmuş; kimlik gizliliğini sağlamak amacıyla "K1" biçiminde kodlama sistemi kullanılmıştır. Bu tema, aile içi iletişimi yalnızca bir etkileşim biçimi olarak değil, aynı zamanda dayanışma, anlam üretimi ve toplumsal yeniden üretim süreci olarak kavramsallaştırmaktadır.

1. İletişim Biçimleri ve Dinamikleri

Katılımcılar; iletişimin aile yapısının sürekliliğinde ve duygusal bağların korunmasında temel bir işlev gördüğünü belirtmektedir. Aile üyeleri arasındaki iletişim biçimleri bilgi paylaşımıyla beraber duygusal destek, aidiyet ve güven duygularının inşasını da sağlamaktadır. Görüşmelerde iletişimin niteliğinin, aile içi ilişkilerin genel atmosferini yansıttığı; düzenli, açık ve karşılıklı anlayışa dayalı iletişimin aile birliğini güçlendirdiği görülmektedir. Buna karşılık yüzeysel veya tek yönlü iletişimin duygusal uzaklaşmayı arttırdığı ve aile bağlarını zayıflattığı ifade edilmektedir.

Şekil 18. Aile İçi İletişim Biçimleri ve Duygusal Bağ Dinamikleri

1.1. İletişim Kanalları

Katılımcılar; aile içi iletişimde yüz yüze etkileşimin temel ve en nitelikli kanal olarak görüldüğünü belirtmektedir. Yüz yüze iletişimin mimik, ses tonu ve bedensel temas yoluyla duygu aktarımını mümkün kıldığı; bu yönüyle yanlış anlamaları azalttığı ifade edilmektedir. Ayrıca mekânsal uzaklık, çalışma temposu ve zaman kısıtlılığı gibi faktörlerin etkisiyle telefon ve özellikle görüntülü arama araçlarının iletişimde daha fazla kullanılmaya başlandığı görülmektedir.

Şekil 19. Aile İçi İletişimde İletişim Kanallarının İşlevsel Farklılıkları

Mesajlaşma uygulamaları çoğunlukla gündelik bilgilendirme, hâl hatır sorma ve koordinasyon amaçlı kullanılmakta; sosyal medya ise hem aile bireyleri arasındaki haberdar olma ve bağlılık duygusunu koruma aracı olarak hem de mahremiyet sınırlarını bulanıklaştıran bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Çekirdek ailelerde yüz yüze iletişim ön plana çıkarken kardeşler ve geniş akrabalar arasında telefon ve sosyal medya aracılığıyla kurulan iletişim biçimlerinin daha yaygın olduğu belirlenmektedir.

"Yüz yüzenin kalitesi bambaşka… mimikler, duygu geçişleri… insana aktarılıyor."(K22)

1.2. İletişim İçeriği ve Sıklığı

Katılımcıların büyük çoğunluğu, aile bireyleri arasındaki iletişimin yüksek sıklıkta ve düzenli sürdürüldüğünü ifade etmektedir. Görüşmelerden elde edilen bulgulara göre; iş, okul, ev işleri, çocukların durumu gibi günlük yaşamın akışına ilişkin konular iletişimin ana eksenini oluşturmaktadır. Duygusal veya önemli konuların ise çoğunlukla yüz yüze görüşmelerde ele alındığı, telefon ve mesajlaşma yoluyla daha çok kısa ve işlevsel bilgi paylaşımının gerçekleştirildiği görülmektedir. Katılımcılar, vardiyalı çalışma düzeni ve yoğun iş temposunun iletişimi zorlaştırdığını, ancak teknolojinin bu kısıtı kısmen telafi edebildiğini belirtmektedir.

"Önemli konular bence yüz yüze; telefon daha çok 'nasılsın, ne yaptın'."(K24)

1.3. Düzenli İletişim Ortamları

Araştırmanın bulgularına göre akşam yemekleri, çay saatleri ve hafta sonu kahvaltıları aile içi iletişimin en önemli düzenli etkileşim ortamları olarak öne çıkmaktadır. Bu buluşmaların, aile bireylerinin günlük deneyimlerini paylaşma, ortak kararlar alma ve aidiyet duygusunu pekiştirme açısından işlevsel bir rol üstlendiği görülmektedir. Katılımcılar, özellikle birlikte sofraya oturma geleneğinin aile içi bağları güçlendirdiğini ve iletişim kalitesini arttırdığını vurgulamaktadır. Bazı ailelerde "bir kişi eksikse yemeğe başlanmaması" veya "sofra sırasında telefon kullanımının yasaklanması" gibi kuralların sürdürüldüğü, bunun da iletişimin niteliğini olumlu yönde etkilediği belirtilmektedir. Ancak şehir yaşamı, vardiyalı çalışma düzeni ve aile üyelerinin program farklılıkları bu düzenin sürdürülebilirliğini zaman zaman zorlaştırmaktadır. Buna rağmen aile üyelerinin bu anları korumaya yönelik bilinçli çabalarının sürdüğü görülmektedir.

"Bir kişi geç gelecek olsa bile beklenir; birlikte yemek alışkanlığı olumlu etkiliyor." (K2)

1.4. İletişim Tarzı

Görüşmeler, aile içi iletişimin tekil bir çizgide değil eş zamanlı, açık ve kural temelli öğeleri birlikte barındıran karma bir yapıda seyrettiğini göstermektedir. Değerler ve normlar özellikle "sofra düzeni, eve dönüş saatleri, arkadaş çevresi" gibi başlıklarda sınır koyma ihtiyacını güçlendirirken katılımcılar, üsluba dikkat etme, gerekçe sunma ve müzakere etme yoluyla bu sınırları esnetebilmektedir. Bu düzenek gündelik konularda akıcılığı, gerilime yol açabilecek konularda ise dolaylı ve koruyucu stratejileri (nabız yoklama, örnek verme, erteleme) öne çıkarmaktadır.

"Hem böyle katı diyebileceğim bir iletişim var hem de herkesin fikrini rahatça söyleyebildiği bir ortam da var… neden bu katı kurallarımızın olduğunu anlatarak o fikir yanlış geliyorsa onu düzeltmeye çalışıyoruz."(K21)

1.5. Rahat İletişim Örüntüleri

Rahat örüntüler genellikle düşük gerilimli gündemlerde (okul/iş, ev içi düzen, ortak etkinlikler) ve tarafların yargılanmadan dinlendiği güvenli bağlamlarda ortaya çıkmaktadır. Bu alanlarda bilgi ve duygu paylaşımı daha görünür olmakta; karşılıklı anlaşılırlık, aidiyet ve yakınlık hissi pekişmektedir. Bazı ailelerde belirli bir ebeveynle konu sınırı olmaksızın konuşabilme vurgusu öne çıkarken diğerlerinde eğitim ve sağlık gibi yaşam işleyişine ilişkin başlıklar daha rahat ele alınmaktadır.

"Aile içerisindeki soru ve sorunlarda daha rahat hissedebiliyorum. Çünkü karşındaki insanın seni yargılamayacağını, yanlış anlamayacağını bilince insan çok daha rahat konuşabiliyor." (K32)

1.6. Zorlayıcı İletişim Örüntüleri

Zorluklar daha çok mahremiyet, para, gece dışarı çıkma, arkadaş çevresi ve arkadaşlarla ilişkiler gibi yüksek duygu yüklü ve normatif başlıklarda yoğunlaşmaktadır. Bu konularda korumacı ve geleneksel beklentiler ile gençlerin özerklik yönelimleri arasında gerilim oluşmakta; öfke, geri çekilme, konuyu kapatma ya da dolaylı anlatım gibi stratejiler devreye girebilmektedir. Çatışma anlarında müzakere alanı daralmakta, konuşmanın yerini kaçınma alabilmektedir.

"Onlara göre benim akşam arkadaşlarımla kahve içmeye gitmem yanlış… 'Gidemezsin. Başkasının evinde kalamazsın.' Bu tarz konularda çok zor iletişim sağlayabiliyoruz." (K14)

1.7. İletişim Biçimlerinin Etkileri

Yüz yüze teması mümkün kılan aile ritüelleri (akşam yemeği, çay saatleri, hafta sonu kahvaltıları) bilgi akışını arttırarak ortak karar süreçlerini kolaylaştırmakta ve güven duygusunu güçlendirmektedir. Öte yandan vardiyalı çalışma, kent yaşamının zaman baskısı ve dijital medya kullanımı eş zamanlı bulunurluğu azaltarak etkileşimi parçalayıcı bir etki yaratabilmektedir. Bazı hanelerde doğrudan özür yerine dolaylı telafi davranışlarının (ikram/aktivite önerisi) tercih edilmesi, çatışma sonrası onarımın kültürel biçimlerine işaret etmektedir.

"Akşam ezanından önce herkes evde olacak; akşam yemeğinde sofraya beraber oturacağız… Yemek yerken biriktirilenler konuşulur, sorun varsa çözüm aranır; bu düzen iletişimi çok güçlendirir."(K26)

2. Karar Alma Süreçleri

Aile içi karar alma süreçleri hanelerin yapısal özellikleri, kuşak farklılıkları ve toplumsal normlara bağlı olarak farklı biçimlerde şekillenmektedir. Görüşmeler, kararların çoğunlukla istişare ve karşılıklı görüş alışverişi yoluyla alındığını; ancak bu sürecin her zaman eşit katılımı içermediğini göstermektedir. Bazı ailelerde demokratik ve ortaklaşa bir yaklaşım benimsenirken bazı ailelerde geleneksel rollerin sürdüğü ve son sözü genellikle babanın söylediği daha otoriter bir yapı görülmektedir. Bununla birlikte bireylerin eğitim düzeyinin artması ve iletişim biçimlerinin dönüşmesiyle birlikte ailelerde kararların daha çok tartışmaya açıldığı, fikir paylaşımının önem kazandığı belirtilmektedir.

2.1. Karar Alma Yöntemleri

Karar alma yöntemlerine bakıldığında katılımcı paylaşımları üç ana örüntüyü göstermektedir. Öncelikle çiftlerin "konuşup ortak nokta bulma, mantıklı olana yönelme ve iki tarafın da içine sinmesi" ilkesinde uzlaştığı ortaklaşa bir model öne çıkmaktadır. Aynı zamanda çekirdek aile içinde toplantı yapılması ve çoğunlukla uzlaşıyla ilerleme vurgulanmaktadır. Diğer bir karar alma yöntemi ebeveyn ağırlıklı yarı otoriter bir modeldir. Burada, gençlerin fikri sorulsa da belirleyicilik aile büyüklerindedir ve çocuklar kimi zaman sürece "sonradan" ya da "kendini dâhil ederek" girebildiği görülmektedir. Son olarak açık ataerkil ve katılımcı olmayan bir model öne çıkmaktadır. Kararların "böyle yapılacak" biçiminde tebliğ edildiği, gençlerin katılımı sınırlı kaldığı ve çatışma olasılığının yükseldiği gözlenmektedir.

"Büyük önemli kararları annem babam alır ama özellikle babam alır. Bizde okey deriz. Ama hiçbir zaman mesela gençler yani bizlerle uyuşmuyor ki, Z kuşağı asla uyuşmaz ve sürekli sorunlar çıkar. Yani sürekli tartışmalar falan." (K25)

Şekil 20. Aile İçinde Karar Alma Süreci Biçimleri ve Yaklaşım Tipleri

2.2. Katılım Düzeyi

Katılımcılar; karar alma süreçlerine katılımın yaş, eğitim düzeyi ve aile içi rollerle yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir. Çocuklar küçük yaşlarda genellikle sürecin dışında kalmakta, yaş ilerledikçe özellikle eğitim, meslek seçimi veya sosyal yaşamla ilgili kararlarda daha fazla söz hakkı kazanmaktadır. Ancak kuşak farkı ve geleneksel değerlerin baskın olduğu ailelerde bu katılımın sınırlı kaldığı da gözlemlenmiştir.

"Küçükken bize pek sorulmazdı ama şimdi üniversitedeyim, kendi kararlarımı almamı destekliyorlar."(K32)

2.3. Karar Alanları

Alışveriş, ev içi düzen, sosyal etkinlikler gibi gündelik yaşamla ilgili konuların çoğunlukla kısa istişarelerle çözüldüğü; ancak eğitim, taşınma, evlilik gibi kritik kararların daha uzun tartışma ve aile büyüklerinin müdahil olduğu süreçlerde alındığı görülmüştür. Aile bütçesi, çoğu hanede ebeveynlerin kontrolündedir; gelir düzeyine bağlı olarak kararlar daha çok ihtiyaç temelli verilmektedir.

"Yani o mesela. O bir şey alınacak. Mesela bir ürün diyelim eve. Hani ihtiyacımız mı yoksa şey mi…" (K4)

2.4. Ailenin Karar Üzerindeki Etkisi

Ailenin kararlar üzerindeki etkisi hem yönlendirici hem de sınırlayıcı nitelikler taşımaktadır. Bazı katılımcılar ailelerinin fikirlerini önemsediklerini, onların deneyimlerinden yararlandıklarını belirtirken bazıları kararlarının sürekli müdahaleye uğradığını ve bu durumun özerkliklerini kısıtladığını ifade etmiştir. Özellikle geleneksel yapıya sahip ailelerde ebeveyn onayının hâlâ belirleyici olduğu görülmektedir.

"Mesela üniversite tercihlerinde sürecimi anlatayım. Üniversite tercihi yaparken. Evet kendi tercihlerimi yazdım ettim ama tercihlerimi beğenecekler mi, onlar onaylayacak mı? Onların onayından da geçmesi bekleniyor." (K6)

Şekil 21. Ailede Karar Alma Sürecinin Boyutları ve Etki Alanları

3. Gelenek ve Değer Aktarımı

Araştırma bulguları, ailelerde gelenek ve değerlerin aktarımının çoğunlukla gündelik yaşam pratikleri, sözlü uyarılar ve ritüel temelli etkileşimler aracılığıyla gerçekleştiğini göstermektedir. Değer aktarımı süreci, tek yönlü bir öğretimden ziyade özellikle genç kuşakların artan özerklik talebiyle birlikte müzakere ve yeniden anlamlandırma biçiminde sürdürülmektedir. Bu bağlamda "aileye uygun davranış" büyüklere saygı, dinî duyarlılık, misafirperverlik ve akrabalık ilişkilerinin korunması aile değer sisteminin temel bileşenleri olarak öne çıkmaktadır. Gelenek ve değer aktarımı, aile kimliğini koruma, aidiyet duygusunu güçlendirme ve toplumsal normların sürekliliğini sağlama açısından işlevsel bir rol üstlenmektedir.

3.1. Aktarım Kanalları

Ailelerde gelenek ve değerlerin aktarımının büyük oranda model olma ve gözlem yoluyla öğrenme biçiminde gerçekleştiği belirlenmektedir. Ebeveynlerin ve aile büyüklerinin davranışları, çocuklar için birer görünür değer göstergesidir; bu durum aile içi gözlem süreçleriyle pekişmektedir. Sofra adabı, misafir karşılama, temizlik, giyim ve konuşma biçimleri gibi gündelik pratikler aracılığıyla değerlerin içselleştirildiği görülmektedir. Bununla birlikte sözlü öğüt ve hikâye anlatımı da aktarımın destekleyici unsurları arasındadır ve değerlerin gerekçeleri kuşaklararası iletişim yoluyla açıklanmakta ve kalıcılığı sağlanmaktadır.

Şekil 22. Değerlerin Öğrenilme ve İçselleştirilme Yolları

"Daha çok ailemizden görerek öğreniyoruz… somut bir durum olunca da ailemiz uyarır… hareketleri içselleştiriyoruz."(K21)

3.2. Aktarılan Temel Gelenek/Değerler

Ailelerde en sık aktarılan değerlerin dinî inançlar, büyüklere saygı, aile birliğini koruma, misafirperverlik ve yardımlaşma olduğu görülmektedir. Bu değerlerin aktarımı çoğu zaman bayramlar, aile ziyaretleri ve toplumsal dayanışma etkinlikleri gibi ritüeller aracılığıyla gerçekleşmektedir. Katılımcılar; özellikle ahlaki bütünlük, dürüstlük, hoşgörü ve sorumluluk gibi değerlerin nesiller arası aktarımında süreklilik bulunduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte, modernleşme ve toplumsal değişim süreçlerinin etkisiyle bazı geleneksel değerlerin seçici biçimde yeniden yorumlandığı da gözlemlenmektedir.

"Öncelikle dinî değerler güçlü, daha sonrasında büyüklere saygı… bunlara çok dikkat ediliyor ve küçüklere vurgulanıyor." (K16)

3.3. Gelenek ve Değer Aktarımının Etkileri

Elde edilen bulgular değer aktarımının aile içi ilişkilerde bağlılık, güven ve karşılıklı saygıyı güçlendirdiğini göstermektedir. Değerlerin kuşaklararası paylaşımı, aile üyeleri arasında ortak bir kimlik ve dayanışma duygusunun gelişmesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca değişen toplumsal koşullar ve bireyselleşme eğilimleri, bazı geleneklerin müzakere edilmesini veya yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle genç kuşak, geleneksel değerlerin anlamını korumanın yanı sıra bunları çağdaş yaşam biçimlerine uyarlama eğilimi göstermektedir. Bu durum, sosyal hizmet perspektifinden değerlendirildiğinde ailelerin kültürel sürekliliği korurken aynı zamanda esneklik ve uyum kapasitesi geliştirdiğini ortaya koymaktadır.

"Bağlılığımızı arttırır… saygı olmasa anlaşmazlık çıkar; aktarım çatışmaları engelleyip sevgiyi güçlendiriyor."(K12)

4. Çatışma ve Fikir Ayrılıkları

Araştırma bulguları, aile içi çatışma ve fikir ayrılıklarının gündelik yaşam pratikleri, karar alma düzenekleri ve ilişkisel beklentiler etrafında yoğunlaştığını göstermektedir. Katılımcı anlatılarında çatışmaların tekil bir olgu olarak değil yükselen duygu durumunun ardından gelen durulma, yeniden müzakere ve ortak zemin arayışı biçiminde ilerleyen bir süreç olarak deneyimlendiği gözlenmiştir. Bu çerçevede aile üyelerinin, gerilim anlarında dahi iletişim kanallarını tamamen kapatmak yerine çoğu kez soğuma ve yeniden konuşma döngüsüyle ilerlemeyi tercih ettikleri görülmektedir. Söz konusu örüntü, ilişkisel sürekliliğin ve aile içi uyumun korunmasına yönelik bir eğilimin güçlü biçimde varlığını ortaya koymaktadır.

4.1. Çatışma Biçimleri

Katılımcılar, çatışmaların çoğunlukla sözlü tartışma, sessiz kalma, ikna etmeye çalışma ve duygusal mesafe koyma biçimlerinde tezahür ettiğini belirtmektedir. Gerilim; teknoloji kullanımı, ev içi rollerin paylaşımı ve günlük düzenlemeler gibi alanlarda yükselmekte, ancak tarafların sakinleşmesinin ardından yeniden konuşma ve açıklama girişimleriyle yatışmaktadır. Bu akış, çatışmanın keskin kopuşlara dönüşmeden, dalgalı fakat sürdürülebilir bir iletişim ritmi içinde yönetildiğini göstermektedir.

"Bağırmalar, çağırmalar her yerde olduğu gibi bizde de oluyordu. Sonra sakinleşince konuşuyoruz, geçiyor."(K25)

4.2. Çatışma Kaynakları

Bulgular, çatışmaların temelinde çoğunlukla kuşaklararası değer ve beklenti farklılıkları, değişen yaşam tarzları ve iletişim alışkanlıklarındaki ayrışmaların yattığını göstermektedir. Genç kuşağın bireysel özerklik ve hareket alanını genişletme yönündeki talepleri ile ebeveynlerin koruyucu ve denetleyici yaklaşımları arasında gerilim doğmaktadır. Teknoloji kullanımı, sosyal çevreye katılım ve zaman yönetimi gibi başlıklarda "ne kadar" ve "nasıl" sorularına verilen yanıtlar farklılaşmakta; bu farklılaşma, çoğu ailede uzun vadeli bir ikna ve normalleştirme sürecine dönüşmektedir.

"... süreç bizim bir şeyleri onlara böyle kabul ettirmeye çalışmamızla da geçiyor... 'ben bunu yapacağım' şekline girersem tartışmaya yol açıyor; daha yumuşak bir dille nedenlerini anlatınca ikna olabiliyorlar."(K14)

Şekil 23. Aile İçi Çatışmalarda İletişim Tepkileri ve Çözüm Yolları

4.3. Çözüm Yöntemleri

Katılımcıların ifadeleri, ailelerde çatışmaların çözümünde çoğunlukla konuşma, uzlaşma ve duygusal dengeyi yeniden kurma temelli stratejilerin benimsendiğini göstermektedir. Katılımcıların paylaşımları, aile üyelerinin çoğu durumda "herkesin fikrini dile getirdiği, sonrasında ortak bir noktada buluşmaya çalıştığı" bir uzlaşma süreci yürüttüklerini ortaya koymaktadır. Bu durum, çatışmaların kalıcı kırılmalara yol açmadan, ilişkisel süreklilik korunarak yönetilmesine olanak tanımaktadır. Özellikle evli çiftlerde ve kardeşler arası ilişkilerde duygusal kontrolün sürdürülmesi ve karşılıklı anlayışın güçlendirilmesi aile bağlarının devamlılığını destekleyen bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Bununla birlikte bazı ailelerde otoriter müdahale biçimlerinin hâlâ sürdüğü görülmektedir. Bu durum genellikle babanın veya yaşça büyük aile üyelerinin son sözü söylemesiyle kendini göstermekte; çatışma çözümü "otoriteye boyun eğme" biçiminde sonuçlanmaktadır. Ancak genç kuşak katılımcılar bu tür yaklaşımların ilişkisel doyumu azalttığını, uzun vadede iletişimi zayıflattığını ifade etmektedir.

Öte yandan kriz anlarında ailelerin "duygusal yoğunluk" karşısında farklı stratejiler benimsedikleri belirlenmiştir. Bazı aileler zamana bırakma ve sakinleşme yoluyla yeniden iletişim kurmayı tercih ederken bazı durumlarda "sessizlik" ya da "üçüncü kişinin araya girmesi" gibi dolaylı yöntemlerin de işlevsel olduğu görülmektedir. Bulgular, çatışma çözümünün tek bir model üzerinden değil aile üyelerinin karakter yapısı, kuşak farkı ve iletişim biçimlerine göre değişen esnek bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

"Bir kişi sessiz kalarak. Genelde ben sessiz kalıyorum. Çünkü birinin alttan alması gerekiyor ve genelde alttan alan ben oluyorum. Bir kişi sessiz kaldığı zaman olaylar çok kolay çözülüyor. Tabii ki fikrimi söylüyorum ama o anda değil. Eşim çok sinirli ise ben sessiz kalıyorum. Zamanı gelince çok güzel anlatıyorum. Onun siniri geçecek, sakinleşecek. Artık normal bir sohbete girdiğimiz zaman aslında o öyle değil diye anlatabilirim." (K28)

Şekil 24. Aile İçi Çatışma Yönetiminde Temel Yaklaşım Türleri

4.4. Çatışmaların Etkileri

Bulgular, aile içi çatışmaların etkilerinin ilişkinin yapısına, iletişim biçimlerine ve tarafların duygusal olgunluğuna bağlı değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çatışmaların bir kısmı, ilişkisel dayanıklılığı zayıflatmak yerine güçlendiren bir "iletişim sınama alanı" işlevi görmekte; aile bireylerinin birbirlerinin sınırlarını, değerlerini ve beklentilerini daha iyi anlamalarına katkıda bulunmaktadır. Özellikle çift ilişkilerinde ve kardeşler arasında görülen yapıcı tartışma biçimleri, uzun vadede karşılıklı empatiyi ve saygıyı arttırıcı bir rol üstlenmektedir.

Buna karşılık bazı ailelerde çatışmaların ardından duygusal uzaklaşma, küskünlük veya iletişimin geçici kesilmesi gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Sessiz kalma, içe kapanma veya iletişimi bir süre askıya alma gibi davranış biçimleri, çözüm sürecini geciktirmekte; ilişkilerde "kırgınlık birikimi" yaratabilmektedir. Bununla birlikte katılımcılar çoğu zaman bu kırılmaların kalıcı hâle gelmediğini, tarafların bir süre sonra özür, jest veya uzlaşmacı bir eylemle iletişimi yeniden kurduklarını belirtmektedir.

Kuşaklararası çatışmaların ise daha derin etkiler ortaya çıkardığı görülmektedir. Geleneksel değerler ile modern yaşam biçimleri arasında yaşanan gerilim, genç kuşaklarda anlaşılmama hissi ve duygusal uzaklık yaratmakta; ebeveynler açısından ise "kontrol kaybı" duygusuna yol açmaktadır. Buna rağmen çatışmaların ardından karşılıklı anlayışın ve kabullenmenin geliştiği ifadeler de bulunmaktadır. Bu durum, çatışmanın yalnızca olumsuz bir süreç olduğu fikrini doğurmamakta; aile içi ilişkilerin dönüşümüne ve esnekleşmesine aracılık eden bir deneyim alanı olduğunu göstermektedir.

"Ben akraba ziyaretlerini çok severken eşim akraba ziyaretlerini çok sevmez. Bunu nasıl çözüyoruz? Çok abartıya kaçmadan ikimizin de ortak olarak sempati duyduğu aile büyüklerimize ziyarete gidiyoruz. Hem benim sevdiğim oluyor hem ona bir farklılık oluyor. Önemli olan burada ikimizin ne hissettiği. O an onun evde durmaya daha çok ihtiyacı varsa evde duralım; o an benim dışarıya çıkmaya daha çok ihtiyacım varsa dışarıya çıkalım. Hani ortak nokta bir şekilde bulunuyor. Yani değer konusunda farklılıklar yaşanıyor."(K22)

Şekil 25. Aile İçi Çatışmaların Yapıcı, Yıkıcı ve Kuşaklararası Etkileri

5. Destek, Sorumluluklar ve Beklentiler

Araştırma bulguları aile üyeleri arasındaki destek, sorumluluk paylaşımı ve beklentilerin aile ilişkilerinin niteliğinde belirleyici bir rol üstlendiğini göstermektedir. Katılımcıların, kuşaklararası dayanışmanın farklı biçimlerde sürdürdüğünü; ancak destek türlerinin (maddi, manevi, duygusal) ailelerin yaşam koşulları, toplumsal roller ve bireysel ihtiyaçlara göre değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bulgular destek ilişkilerinin aile bağlarını güçlendirdiğini, buna karşılık sorumluluğun eşit dağıtılmaması ve yüksek beklentilerin kimi zaman gerilim yarattığını göstermektedir.

5.1. Kuşaklararası Destek Türleri ve Etkileri

Elde edilen bulgular kuşaklararası destek ilişkilerinin hem maddi hem de manevi boyutlarda güçlü biçimde sürdürüldüğünü göstermektedir. Katılımcılar, aile içinde özellikle ebeveynlerin ve kardeşlerin sağladığı maddi katkının güven duygusunu arttırdığını; manevi desteğin ise duygusal bütünlüğü pekiştirdiğini ifade etmektedir. Ayrıca bazı katılımcılar manevi desteğin eksikliğini vurgulayarak fiziksel uzaklık veya duygusal mesafe nedeniyle bu desteğin her zaman yeterli olmadığını belirtmiştir. Kuşaklararası destek, bireylerin yaşam döngüsü içerisindeki eğitim, evlilik ve sağlık sorunları gibi kırılgan dönemlerde bir tür dayanışma mekanizması gibi işlev görmekte; bireylerin aidiyet hissini güçlendirmektedir.

"Ben ortaokuldan üniversite sona kadar ailemden uzak bir şekilde okudum. O yüzden genellikle annem ve babamdan manevi desteği tam olarak alabildiğimi düşünmüyorum. Ama abim ve eşim bu konuda hem maddi hem manevi olarak çok destek oldular. Eksik parçaları evliliğimde buldum diyebilirim."(K22)

5.2. Sorumluluk Alanları

Araştırmada aile içi sorumlulukların dağılımının genellikle cinsiyete dayalı biçimde şekillendiği; ancak genç kuşaklarda bu rollerin giderek esnediği belirlenmiştir. Katılımcılar, kadınların hem ev içi sorumlulukları hem de çalışma yaşamını üstlenmeleri nedeniyle yüklerinin arttığını; buna karşın yeni kuşakta ev içi iş bölümünde daha eşitlikçi yaklaşımların benimsendiğini ifade etmiştir. Ayrıca küçük yaşlardan itibaren çocuklara sorumluluk verilmesinin aile içi aidiyet duygusunu pekiştirdiği ve bireysel gelişimi desteklediği vurgulanmaktadır. Bulgular sorumluluk paylaşımının dengeli olduğu ailelerde çatışmaların azaldığını, aşırı beklentilerin ise stres ve iletişim sorunlarına yol açabildiğini göstermektedir.

"Toplumda kadına biçilen rol ve erkeğe biçilen rol vardır. Ama biz yeni nesil olarak bunu yıktığımızı düşünüyorum. Her şey ortak. Eşim beni baskılayıcı taleplerde bulunmaz, yorgunsam neden yemek yok tavrı olmaz. Bugün ne pişirelim diye birlikte karar veririz."(K22)

5.3. Beklentiler ve Etkileri

Araştırma bulguları, aile içi beklentilerin ve bu beklentilerin karşılanma biçimlerinin ilişkisel dinamikler üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcı anlatılarında, beklentilerin çoğunlukla toplumsal roller, kuşaklararası değer farklılıkları ve bireysel yaşam koşulları çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Aile üyeleri, özellikle anne-baba ve çocuklar arasındaki karşılıklı beklentilerin hem sorumluluk paylaşımını hem de iletişim biçimlerini doğrudan etkilediğini ifade etmektedir. Bu durum bireylerin rollerini nasıl tanımladıklarıyla yakından ilişkili görünmektedir; bazı ailelerde geleneksel rollerin sürdüğü, bazılarında ise daha eşitlikçi bir anlayışın geliştiği gözlemlenmektedir.

Katılımcılar, cinsiyet temelli iş bölümü kalıplarının hâlen birçok ailede varlığını sürdürdüğünü belirtmekte; ancak yeni kuşaklarda bu kalıplara karşı eleştirel bir farkındalık geliştiğini vurgulamaktadır. Özellikle kadın katılımcılar "kadının ev içi emeği" ve "erkeğin dışarıda kazanç sağlayan rolü" biçimindeki ayrımın sorgulandığını, ev içi rollerin giderek ortaklaştığını ifade etmektedir.

Aile üyeleri beklentilerin açık biçimde ifade edilmediği durumlarda yanlış anlamaların, sessiz gerilimlerin ve değersizlik hissinin ortaya çıktığını dile getirmektedir. Beklentilerin sözel olarak paylaşıldığı ve açık iletişim kurulduğu ailelerde ise ilişkilerin daha dengeli ve huzurlu ilerlediği görülmektedir. Katılımcılar "telepatiyle anlaşmanın mümkün olmadığını" vurgulayarak beklentilerin açık biçimde dile getirilmesinin gerekliliğini sıklıkla yinelemiştir.

"Beklentim varsa da sözel ifade edilmeli. Bizde daha çok 'Benim üstüme ne düşüyor? Ne yapabilirim?' düşüncesi var. Konuşmadan anlaşmaya varılmaz; beklentiler mutlaka dile getirilmeli."(K22)

Ebeveynlerin çocuklardan beklentilerinde ise başarı, sorumluluk ve toplumsal statü kazanımının ön planda olduğu görülmektedir. Katılımcılar ebeveynlerin özellikle "güvenli bir meslek" edinme ve "ekonomik bağımsızlık" kazanma beklentilerini vurguladıklarını belirtmektedir. Bu beklentiler çoğu zaman destekleyici bir motivasyon unsuru olarak algılansa da kimi zaman çocuklar üzerinde baskı unsuru hâline gelebilmektedir.

"Anne babamızın bizden en büyük beklentisi sağlam bir işimizin olması. Bu konuda biz de aynı yönde düşünüyoruz. Onların sorumluluklarını azaltmaya, destek olmaya çalışıyoruz. Karşılıklı bir anlayış ve saygı var." (K21)

Bulgular aşırı beklentilerin aile içi ilişkilerde gerilime yol açabileceğini, özellikle çocukların bireysel yönelimleriyle uyuşmadığında stres ve iletişim sorunlarının ortaya çıkabildiğini göstermektedir. Katılımcılar, çocuklardan beklenen sorumluluk ve başarı düzeyinin onların kişilik özellikleriyle ve becerileriyle uyumlu olması gerektiğini, aksi durumda ilişkisel kırılmalar yaşandığını belirtmiştir.

"Aile çok aşırı beklentili olmamalı, çok sert bir tutumu olmamalı ki çocuk strese girmesin. Çünkü bazı çocuklarda o beceri yok. Keman çalacaksın diyor ama çocuğun o becerisi yok. Kendi isteklerine göre yetiştirilmemeli."(K24)

Bazı katılımcılar, ebeveynlerin beklentilerini çocuklarının mizacını ve sınırlarını tanıyarak oluşturduklarında iletişimin güçlendiği ve ilişkilerin daha uyumlu hâle geldiği ifade edilmektedir. Aile üyelerinin karşılıklı olarak birbirinin potansiyelini tanıması hem beklenti düzeyini gerçekçi kılmakta hem de olası çatışmaların önüne geçmektedir.

"Her çocuk farklı özelliklere sahip. Anne baba önce çocuğu tanırsa beklentisini de ona göre ayarlamış olur. Tanımadan sürekli sorumluluk yüklersek çocukta stres, anne-babada sinir ve sert tutum olur."(K24)

Beklenti olgusunun aile içi dengeyi biçimlendiren çok boyutlu bir unsur olduğu görülmektedir. Eşler arası destekleyici ve paylaşımcı beklentiler ilişkisel doyumu artırırken; hiyerarşik, tek taraflı veya sert biçimde dayatılan beklentiler iletişimde kırılmalara neden olmaktadır.

Katılımcıların büyük bölümü, aile içi uyumun sağlanabilmesi için beklentilerin açık biçimde paylaşılması, sorumlulukların dengeli dağıtılması ve bireylerin farklılıklarına saygı duyulması gerektiğini vurgulamaktadır.

"Bence büyükler küçüklerden çok şey bekliyor. Çünkü kendi anne babaları onlara çok büyük sorumluluklar vermiştir. Bizden de aynılarını bekliyorlar. Ama bazen bizi rahat bırakmaları gerekiyor. Çünkü bilmedikleri bir şeyi yapmak onlar için de zor." (K26)

Şekil 26. Aile İçi Beklentiler ve İletişimin İlişkisel Uyuma Etkisi

6. Teknoloji Kullanımı

Araştırma bulguları, teknolojinin aile yaşamının gündelik pratiklerine derinlemesine nüfuz ettiğini ve bu durumun hem etkileşim biçimlerini hem de iletişimin niteliğini çok boyutlu şekilde dönüştürdüğünü göstermektedir. Katılımcılar; telefon, internet, sosyal medya gibi teknolojik araçların kullanımının yalnızca genç kuşaklara özgü olmadığı, ileri yaş gruplarında da yaygınlaştığını vurgulamaktadır. Bu durumun aile içi etkileşimde hem kuşaklararası rol değişimlerini tetiklediği hem de iletişimde farklılıklar yarattığı ifade edilmektedir. Katılımcılar, teknolojinin özellikle sosyal medya üzerinden kurulan dolaylı iletişimi arttırırken yüz yüze temasın yerini almasının, aile bağlarını zayıflatma potansiyeli taşıdığını belirtmektedir.

Teknolojik araçların kullanımında gözlenen artışın, özellikle aile üyeleri arasındaki fiziksel bir aradalığın niteliğini etkilediği görülmektedir. Birçok katılımcı yemek sofraları, akşam sohbetleri ya da ortak vakitlerin giderek daha az yaşandığını ve bireylerin aynı ortamda bulunmalarına karşın birbirlerinden zihinsel olarak uzaklaştıklarını ifade etmektedir. Teknolojinin iletişimi tamamen ortadan kaldırmadığı ancak "yüz yüze temasın derinliğini" zedelediği yönünde ortak bir farkındalık bulunmaktadır.

Bulgular özellikle sosyal medya ve dijital platformların yüz yüze etkileşimin yerini kısmen aldığını göstermektedir. Katılımcılar, iletişimin dijital ortama taşınmasının duygusal aktarımı zayıflattığını; mimiklerin, ses tonunun ve bedensel jestlerin eksikliğinin ilişkisel bağlarda bir "soğuma" yarattığını dile getirmiştir.

"Yüz yüze görüşmeler paha biçilemez. Telefonda 'iyiyim, bugün de böyle geçti' deyip kapatıyoruz. Ama yüz yüze olunca mimikler, duygu geçişleri, vücudun ısısı bile insana aktarılıyor. O yüzden yüz yüzenin kalitesi çok farklı."(K22)

6.1. Teknoloji Kullanımının Etkisi

Katılımcılar; dijital araçların aile bireyleri arasındaki mesafeyi azaltarak iletişimi sürdürmeyi kolaylaştırdığı ancak aynı zamanda yüz yüze etkileşimlerin niteliğini sınırlandırdığını vurgulamaktadır. Özellikle akıllı telefon, sosyal medya ve internet kullanımı, aile bireylerinin bir aradayken bile zihinsel olarak birbirlerinden uzaklaşmalarına yol açmakta; bu durum, ortak zamanların paylaşımını ve duygusal etkileşimi zayıflatmaktadır. Bulgular, teknolojinin iletişimi tamamen ortadan kaldırmadığını bununla birlikte aile bağlarını güçlendiren doğal sohbet ortamlarının yerini kısa süreli, yüzeysel etkileşimlerin aldığını göstermektedir.

Araştırma bulguları teknolojinin aile yaşamında "denge gerektiren bir araç" olarak konumlandığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların bir kısmı, akşam yemeklerinde veya ortak vakitlerde telefon kullanılmamasına ilişkin aile içi kuralların iletişimin niteliğini korumada etkili olduğunu belirtmiştir. Buna karşın, ekran kullanımının sınırsızlaştığı ailelerde bireyler arası paylaşımın azaldığı, duygusal mesafenin arttığı ifade edilmektedir. Teknoloji, bu yönüyle hem birlikteliği sürdürmeyi mümkün kılan hem de aşırı kullanım durumunda iletişimi zayıflatan bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

"Şimdi büyüklerimiz ekstra telefon kullanıyor ve bizimle iletişimi kesiyorlar. Youtube, Facebook ellerinde hep oradalar ve bu da aile içi iletişimi kısıtlıyor. Engellemiyor ama kısıtlıyor."(K22)

Katılımcılar, teknolojinin yalnızca genç kuşakların değil, ebeveynlerin ve hatta büyük ebeveynlerin yaşamında da belirleyici bir rol oynamaya başladığını vurgulamaktadır. Özellikle sosyal medya kullanımının kuşak farklarını yeniden şekillendirdiği, bazı ailelerde gençlerin teknolojiye hâkimiyeti sayesinde bilgi aktarımının yön değiştirdiği görülmektedir. Bu değişim, geleneksel olarak yaşça büyük olanın öğretici konumda bulunduğu aile içi hiyerarşiyi yer yer tersine çevirmektedir.

"Daha yeni nesil olarak daha çok teknolojiyle iç içeyiz. Ama bu sefer biz, büyüklerimize bir şeyler öğretmeye başladık. Normalde onlar bize aktarırken artık biz onlara aktarıyoruz." (K6)

Teknolojinin aile iletişimi üzerindeki etkisinin yalnızca olumsuz yönde olmadığı, aksine bazı durumlarda bağları güçlendirdiği de belirlenmiştir. Katılımcılar, özellikle farklı şehirlerde yaşayan aile bireylerinin iletişiminin sürdürülmesinde dijital araçların kolaylaştırıcı rolüne dikkat çekmiştir. Sosyal medya ve görüntülü aramaların uzaklık hissini azalttığı, fiziksel mesafeye rağmen aile bağlarının korunmasına katkı sunduğu belirtilmiştir.

"Ablalarım farklı şehirlerde yaşıyor ama sosyal medya sayesinde hiç uzaklaşmamış gibiyiz. Bu, bizi bir arada tutuyor. Yüz yüze kadar güçlü olmasa da bağlarımızı koruyor." (K21)

Diğer yandan bazı katılımcılar teknolojinin aile içi etkileşimde bir denge sorunu yarattığını, bireylerin cihazlara aşırı yöneliminin yüz yüze paylaşımı gölgede bıraktığını ifade etmektedir. Özellikle çocuklarda ve gençlerde ekran süresinin artması ebeveynlerin ilgisiz veya tepkisel tutumlarıyla birleştiğinde, kuşaklararasında iletişim kopukluğuna yol açabilmektedir. Bu durum hem ebeveynlerin sınır koyma çabalarını hem de çocukların taklit yoluyla öğrenme süreçlerini etkilemektedir.

"Biz kullanmadığımızda çocuklar da merak etmiyor. Ama biz elimize telefonu aldığımız anda onlar da istiyor. Evde ne görürse onu yapıyor çocuk. Her şey anne babadan başlıyor zaten." (K28)

Katılımcılar; teknolojinin iletişim biçimlerini dönüştürürken ailelerin bu değişime karşı çeşitli stratejiler geliştirdiğini de belirtmektedir. Bazı ailelerde "yemek sırasında telefon kullanılmaması", "ortak film geceleri düzenlenmesi" veya "ekran süresinin sınırlanması" gibi uygulamaların aile içi birlik duygusunu koruma amacıyla sürdürüldüğü görülmektedir. Bu tür bilinçli sınırlamalar, teknolojinin aile yaşamına tamamen egemen olmasının önüne geçmekte ve iletişimin niteliğini koruma yönünde bir çaba olarak değerlendirilmektedir.

"Yemek yerken telefonla ilgilenmeyiz. Çocuğumuzla oyun oynarken de aynı şekilde. Belli bir sınırlamamız var. Bu dengeyi kurunca iletişimimiz de bozulmuyor."(K2)

Bulgular teknoloji kullanımının aile yaşamında çift yönlü bir etki yarattığını ortaya koymaktadır. Bir yandan fiziksel mesafeleri aşarak iletişimi kolaylaştırmakta, diğer yandan aynı ortamda bulunan bireyler arasında görünmez mesafeler yaratmaktadır. Bu durum, teknolojinin aile ilişkilerinde tamamen olumlu ya da olumsuz bir değişken olarak değil "denge gerektiren" bir etken olarak konumlandığını göstermektedir.

"Denge önemli. Eğer teknoloji ile ayrılan zaman ile aileye ayrılan zaman arasında bir denge varsa, sorunlar konuşulabiliyorsa bir problem yok. Ama denge kurulamazsa, teknolojinin olumsuz etkilerini aile içi çatışmalarda görebiliyoruz."(K32)

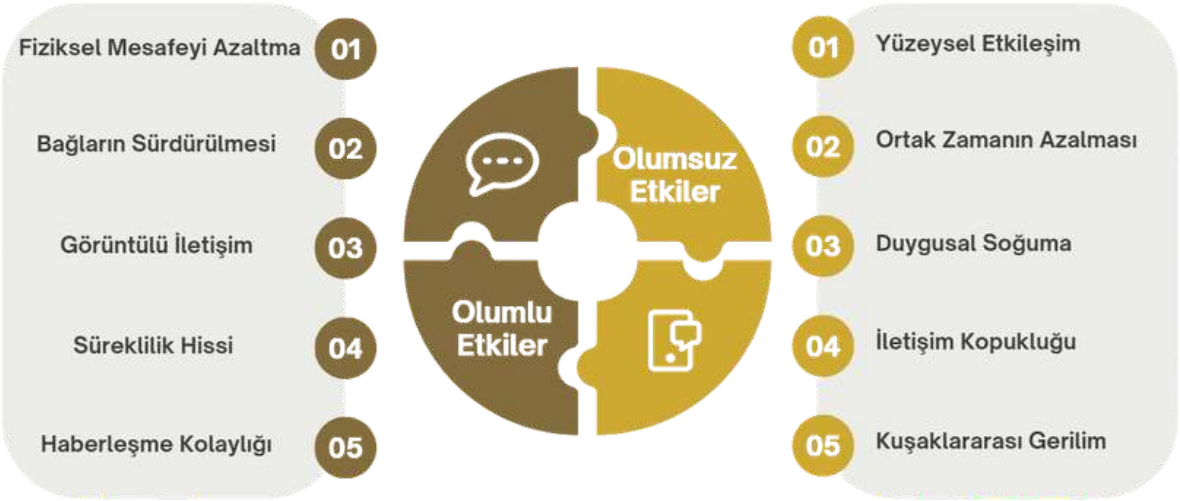

Şekil 27. Dijital İletişimin Aile İçi Bağlar ve Duygusal Dinamikler Üzerindeki Çift Yönlü Etkisi

7. Profesyonel Destek

Araştırma bulgularına göre profesyonel destek alma konusundaki yaklaşımlar ailelerin değer sistemleri, yaşam deneyimleri ve toplumsal algılar çerçevesinde farklılaşmaktadır. Katılımcıların bir kısmı profesyonel desteği işlevsel, geliştirici ve gerekli bir unsur olarak değerlendirirken; bazı katılımcılar bu tür desteğe ihtiyaç duymadıklarını, aile içi sorunların dış müdahaleye gerek kalmadan çözülebileceğini ifade etmiştir. Bu farklılık, bireylerin eğitim düzeyi, kuşak farkı ve psikolojik farkındalık düzeyiyle doğrudan ilişkili görünmektedir.

Şekil 28. Ailelerde Profesyonel Destek Arayışına Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumlar

7.1. Olumlu Tutumlar

Bulgular göre profesyonel desteğe yönelik olumlu tutum sergileyen katılımcılar; psikolojik danışmanlık, terapi veya rehberlik hizmetlerinin aile içi iletişimi güçlendirdiğini ve bireylerin farkındalık düzeyini arttırdığını belirtmektedir. Bu katılımcılar, profesyonel desteği yalnızca kriz durumlarında değil, önleyici ve geliştirici bir kaynak olarak da görmektedir. Görüşmelerde yardım almanın "zayıflık değil olgunluk göstergesi" olduğu vurgulanmakta; bireylerin kendi sınırlarını fark ederek bir uzmandan destek talep etmelerinin sağlıklı bir yaklaşım olduğu ifade edilmektedir. Özellikle genç kuşaklar, psikolojik destek almayı normalleştirmekte ve bu tür hizmetlerin toplum genelinde yaygınlaşması gerektiğini dile getirmektedir.

Katılımcılar, profesyonel desteğin bireylerin duygusal yükünü hafiflettiğini, iletişim sorunlarını çözmede rehberlik sunduğunu ve aile ilişkilerinde daha sağlıklı bir denge kurulmasına katkı sağladığını belirtmektedir. Bu yaklaşımlar, toplumsal farkındalığın arttığı ve bireysel ihtiyaçların daha açık şekilde ifade edilmeye başlandığı bir değişim sürecine işaret etmektedir.

"Biz almadık ama alınması gerektiğini düşünüyorum. Bu ayıp bir şey değil, herkesin ruhsal olarak bir desteğe ihtiyacı olabiliyor. Belki profesyonel bir destek alırsan her şey daha iyi olacaktır. En azından bir yol gösterir sana." (K23)

7.2. Olumsuz Tutumlar

Profesyonel desteğe yönelik olumsuz tutumlar, genellikle geleneksel değerlere bağlı aile yapılarında ve yaşça büyük kuşaklarda gözlemlenmektedir. Katılımcıların bir kısmı, aile içi sorunların "mahrem" olduğunu, bu sorunların dışarıya taşınmasının doğru görülmediğini ifade etmektedir. Bu bakış açısı, yardım arama davranışını engelleyen toplumsal damgalanma korkusuyla da yakından ilişkilidir. Profesyonel desteğe başvurmak bazı ailelerde "ayıp", "gereksiz" ya da "zayıflık göstergesi" olarak nitelendirilmektedir. Katılımcılar özellikle ebeveyn kuşağının "sorunları kendi içinde çözme" anlayışını sürdürdüğünü, bu nedenle psikolojik veya danışmanlık desteğine kapalı olduğunu belirtmiştir. Bu durum kültürel değerlerin, toplumsal beklentilerin ve kuşaklararası farkların profesyonel yardım arama eğilimi üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla olumsuz tutumlar, yalnızca bireysel tercihlerden değil aynı zamanda sosyal çevre, inanç ve geleneksel normlardan beslenmektedir.

"Gelenekselci ailelerde böyle şeyler mümkün olmuyor. Onlar için gidip sorunlarını başkasına anlatmak çok ayıp bir şey. Herkesin yaşadığı şeyler bunlar, kendin çözmen gerekir diyorlar. O yüzden böyle bir şeye ihtiyaç duysak bile yapabileceğimizi sanmıyorum." (K14)

8. Kuşaklararası Farklılıklar ve Benzerlikler

Araştırma bulguları, aile yapılarında kuşaklararasında hem değerler hem de iletişim biçimleri açısından dinamik bir değişim ve süreklilik ilişkisinin bulunduğunu göstermektedir. Katılımcılar; yaş ve deneyim farklarının tutum ve davranışlarla beraber aile içi rollerin algılanışını da etkilediğini belirtmektedir. Geleneksel kuşaklarda sorumluluk, saygı ve uyum değerleri ön plandayken; genç kuşaklarda bireysellik, özgürlük ve eşitlik gibi modern değerlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte kuşaklararasındaki bu değişim çatışma kadar öğrenme, uyum sağlama ve ortak değerleri koruma süreçlerini de içermektedir.

Aile üyeleri arasındaki kuşak farkları, toplumsal dönüşümler, teknolojik gelişmeler ve yaşam koşullarındaki değişimlerle birlikte daha görünür hâle gelmektedir. Katılımcılar, farklı yaş gruplarına ait bireylerin olaylara, kararlara ve ilişkilere yaklaşımında belirgin bir çeşitlilik olduğunu vurgulamaktadır. Ancak bu farklılıklar, aile bağlarının zayıflamasına değil aksine birbirini anlamaya ve yeni ortak dengeler kurmaya yönelik bir sürecin gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Bulgular, kuşaklararası ilişkilerin değişim ve sürekliliği bir arada barındıran çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

8.1. Kuşaklararası Farklılıklar

Alan verileri kuşaklararasında değerler, normlar ve iletişim üslupları bakımından belirgin ayrışmalar bulunduğunu göstermektedir. Yaşça büyük kuşakların, karar alma süreçlerinde geleneksel otoriteyi ve iş bölümünü sürdürmeye daha yatkın oldukları; genç kuşağın ise bireyselleşme, özerklik ve risk tercihlerinde daha esnek ve müzakereye açık bir pozisyon aldığı görülmektedir. Büyükler, belirsizlikten kaçınma ve düzen arayışını öne çıkarırken; gençler hız, erişilebilirlik ve kendini ifade etmeyi öncelemekte, bu da aile içi etkileşimlerde saygı ve özgürlük ekseninde gerilim alanları üretmektedir. Nitekim görüşmelerde gündelik pratiklerden başlayarak otorite paylaşımına uzanan geniş bir yelpazede kuşaklararası çatışma örüntülerinin tekrarlandığı ancak bu çatışmaların çoğu zaman konuşma, erteleme veya uyumlandırma yoluyla yönetildiği belirtilmektedir.

"Zaten anne babamın az önce anlattığım değer ve gelenek yargısıyla, mesela anneannem ve babaanneminki onların bir çarpı on katı daha. Bu yüzden o büyüklerle anlaşma noktası yok... Cinsiyetçilik konusunda bir farklılığımız var. Benzerlik konusu ise genel olarak büyüklere saygı konusudur; ama tam olarak bir benzerlik yok." (K31)

8.2. Kuşaklararası Benzerlikler

Farklılıklara karşın kuşaklararasında süreklilik arz eden ortak temalar da belirginleşmektedir. Aile ilişkilerinde saygı ve sevgi çerçevesinin koruyucu bir üst norm olarak kuşaklar boyunca yeniden üretildiği; gündelik iletişimde üslubun çoğu ailede sınır gözeterek kurulmasının beklendiği ifade edilmektedir. Bu ortak çerçeve, aile içi dayanışma, bir arada olma arzusu ve akrabalık bağlarını canlı tutma yönelimiyle desteklenmekte; kimi hanelerde dijital ortamlar bu birliktelik duygusunu tamamlayıcı bir köprü işlevi görmektedir. Görüşmelerde, kuşaklar değişse de temel bağlayıcıların istikrarlı biçimde sürdüğü gözlenmektedir. Bu anlamda, kuşaklararası benzerlikler ayrılıktan ziyade ortak bir ilişkinin farklı bağlamlara uyarlanarak yaşatılması biçiminde görülmektedir.

"Saygı ve sevgi çerçevesi bence aynıdır. Aileden aileye değişse de bizim ailemizde bu şekilde." (K32)

"Tema 2: Sessiz Çatlaklar, Güçlü Bağlar: Aile İçi İletişim ve Kuşaklararası Etkileşim" başlıklı olarak yürütülen bu araştırma aile içi iletişim ve aile üyeleri arasındaki etkileşimlerin, sağlıklı bireyler ve sağlıklı toplumun oluşturulmasındaki önemini göstermiştir. Birbiriyle doğrudan ilişkili insan topluluğu olarak tasvir edilen aile kurumunun niteliğini, sürdürülebilirliğini, toplumsal kimlik yapısı üzerindeki etkisini kaliteli hâle getirebilmek için doğru ve sağlıklı iletişimin yeri elzemdir. Bireylerin aynı çatı altında yaşarken kendilerini aile olarak nitelendirmesinde rol oynayan aidiyet, bağlılık, sevgi, saygı ve paylaşımın ancak iletişim ile sağlanabileceği gösterilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ile birlikte geçirilen anlar, paylaşılan anılar ve yüz yüze iletişimin aile kurumu için önemi pekiştirilmiştir. Fiziksel temas, jest ve mimikler gibi iletişimi destekleyen ögeler olmadan kurulan iletişimin bireyler arasında soğumaya yol açacağı birçok kez vurgulanmış, bu sorunun çözümündeki kilit rol ise yüz yüze iletişim olarak belirtilmiştir. Değişen yaşam koşulları ile internet, sosyal medya gibi seçenekler yeni iletişim alternatifleri oluşturuyor olsa da birçok kişi elzem konuları ele alırken tercihini hâlâ yüz yüze iletişimden yana kullanmakta olduğunu dile getirmiştir. Kuşaklar değişse dahi yüz yüze iletişim aileyi birbirine bağlayan köprü olarak görülmüş; aileler çalışma düzenleri ve günlük rutinleri sebebi ile azalan yüz yüze birliktelik vakitlerini korumak için önlemler almak için çaba harcadığını belirtmiştir.

Araştırma sonucunda kuşaklararasında meydana gelen ayrışmaların değerler, normlar ve iletişim üslupları gibi belirli başlıklar üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Farklı zaman diliminde farklı değerler, doğrular ve beklentilerle yetişmiş olan aile bireylerinin anlayışlı ve uyum sağlamaya istekli olması önem arz etmektedir. Aile içinde yargılayıcı, otoriter veya asi tutumlar içeren bir ortam yerine esnek bir zeminin olması ailedeki kuşaklararasındaki aktarımının sürdürebilirliğini sağlayacaktır. Araştırma ile büyüklerin, belirsizlikten kaçınma ve düzen arayışını içinde olduğu öne çıkarken; gençlerin hız, erişilebilirlik ve kendini ifade etmeyi öncelediği, bu farklı tutumların da aile içi etkileşimlerde saygı ve özgürlük ekseninde gerilim alanları ürettiği görülmüştür. Dikkat çeken nokta şudur ki kuşaklararasında meydana gelen iletişim ve paylaşım sorunları olsa da aradaki bağ kopmuş değildir. Gençler, önceki neslin tecrübelerine değer vermeye ve onların aktarımından faydalanmaya çalışmaktadır. Bu aktarım içerisinde önemli nokta ise büyüklerin değişen koşullara uyum sağlamaya çalışması, kuşakların arasında saygı ve sevgi bağlarının güçlendirilmesidir.

Araştırma, aile içinde duygu ve beklentilerin açıkça ifade edilmesinin doğru anlaşılmayı güçlendirdiğini; susma, içine kapanma ve küsme gibi tutumların ise sorunu çözmek yerine derinleştirdiğini göstermektedir. Bu nedenle sorunları önlemek ve çözmek için sağlıklı iletişimin sürmesi kritik görülmüştür. Ayrıca çözülemeyen sorunlarda profesyonel desteğe bakış, genç/modern ailelerde daha olumlu iken geleneksel/yaşça büyük kuşaklarda "ayıp" ya da "gereksiz" olarak değerlendirilebilmektedir.

Sağlıklı Aile, Sağlıklı Toplum: Ailede Fiziksel ve Ruhsal Sağlık
2025 AİLE YILI
TÜRK
KIZILAY
genç

4.2.3. Tema 3: Sağlıklı Aile, Sağlıklı Toplum: Ailede Fiziksel ve Ruhsal Sağlık

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular, sağlık sürecinin aile yaşamındaki çok katmanlı etkilerine işaret etmektedir. Katılımcıların deneyimleri, hastalığın yalnızca bireysel bir sağlık durumu olmaktan çıkarak aile sisteminin bütününde yeniden yapılanma gerektiren sosyal bir olguya dönüştüğünü göstermektedir. Analiz sürecinde, ailelerin hastalıkla karşılaştıklarında yalnızca duygusal değil; ekonomik, bakım emeği, iletişim, rol dağılımı ve günlük yaşam pratikleri gibi yapısal alanlarda da kapsamlı bir uyum sürecine girdikleri ortaya çıkmıştır.

Bulgular, ailelerin karşılaştıkları güçlükleri, başa çıkma stratejilerini ve sosyal destek mekanizmalarına ilişkin gereksinimlerini çok boyutlu bir çerçevede değerlendirmektedir. Bu doğrultuda temalar; "Hastalığın Aile Yaşamını Yeniden Şekillendirmesi", "Aile İçi Roller ve Bakım Yükünün Dağılımı", "Psikososyal Uyum ve Duygusal Süreçler", "Sağlık Hizmetlerine Erişim Deneyimi", "Ekonomik Yük ve Sosyal Destek İhtiyacı", "Cinsiyetin Belirleyici Rolü", "Kronik Bakımda Dayanıklılık ve Koruyucu Faktörler", "Kamusal Hizmetlere ve Politikaya Dair Beklentiler" olmak üzere sekiz ana temada sınıflandırılmıştır. Temalar ve alt temalar, katılımcı ifadelerinde yoğunlaşan anlam birimlerinden türetilmiş, hastalığın aile sistemi içindeki etkilerini bütüncül bir bakışla açıklamaya yöneliktir. Bulguların sunumunda, bireysel deneyimlerin aile içi ilişkiler ve toplumsal yapı ile kurduğu etkileşim noktalarına özellikle dikkat edilmiştir. Katılımcıların aktarımı, ailelerin hastalıkla başa çıkma sürecinde hem kırılganlık hem de dayanıklılık üreten ikili dinamiklerin iç içe geçtiğini göstermektedir. Ayrıca bakım sorumluluğunun ağırlıklı kadınlar üzerinde yoğunlaşması, cinsiyet temelli rol kalıplarının sağlık süreci içerisinde yeniden üretildiğini ortaya koymuştur. Ekonomik yük, ev içi iş bölümü, duygusal destek ihtiyacı ve kamusal hizmetlere erişimde yaşanan güçlükler, ailelerin sosyal politika mekanizmalarına yönelik beklentilerini belirleyen temel başlıklar olarak öne çıkmıştır. Katılımcı ifadelerinin aktarımında kimlik gizliliğini korumak amacıyla "K1", "K2" biçiminde kodlama yapılmış; analizde kullanılan doğrudan alıntılar, araştırmanın derinliğini ve anlam geçerliliğini güçlendirmek amacıyla özgün hâliyle sunulmuştur. Bu çerçevede bulgular, sağlık deneyimlerinin aile temelli bir perspektifle ele alınmasının politika geliştirme süreçleri açısından önemine işaret etmektedir.

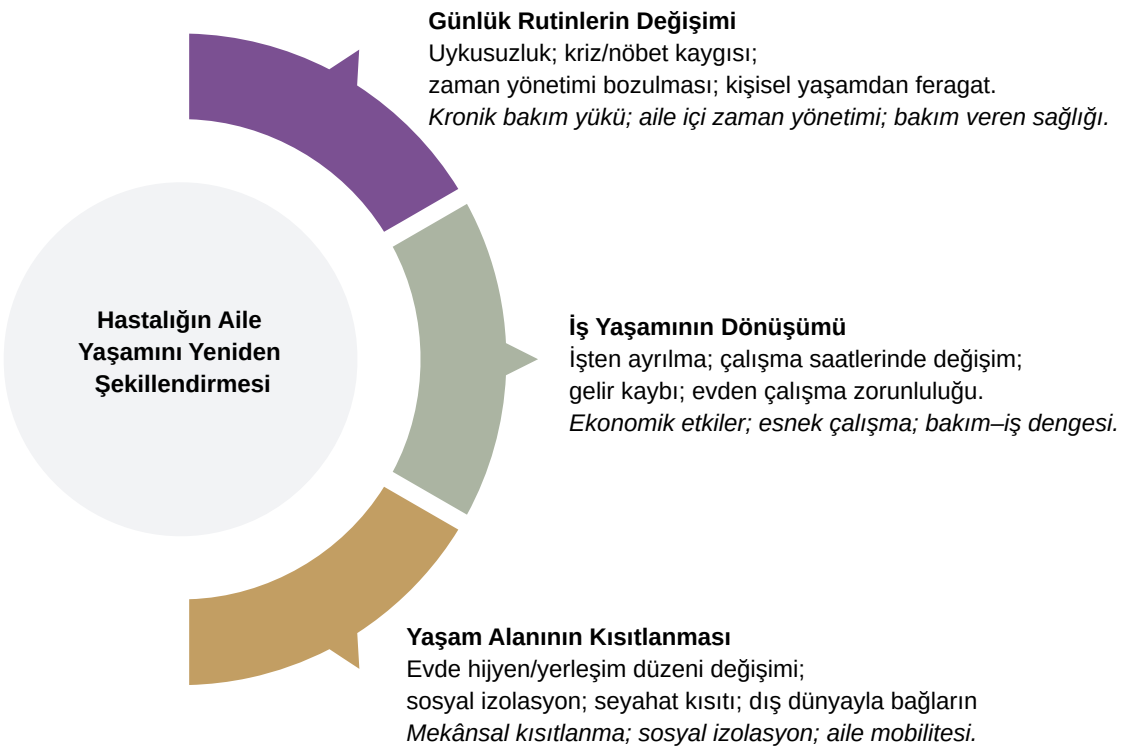

Şekil 29. Hastalık Sürecinin Aile Yaşamı, İş ve Günlük Rutinler Üzerindeki Etkileri

1. Hastalığın Aile Yaşamını Yeniden Şekillendirmesi

Araştırmanın ilk teması olan "Hastalığın Aile Yaşamını Yeniden Şekillendirmesi" katılımcıların hastalık sürecinin aile dinamikleri üzerindeki etkilerine ilişkin algı, deneyim ve uyum stratejilerini ortaya koymaktadır. Bu tema, aile bireylerinin gündelik yaşam pratiklerinden çalışma düzenlerine kadar geniş bir yelpazede yaşadıkları dönüşümü kapsamaktadır. Tema, üç temel alt boyutta ele alınmıştır: Günlük Rutinlerin Değişimi, Yaşam Alanının Kısıtlanması ve İş Yaşamının Dönüşümü. "Günlük Rutinlerin Değişimi" kategorisinde hastalığın aile bireylerinin alışılmış yaşam akışında nasıl kesintilere yol açtığı, bakım verme yükünün artmasıyla birlikte zaman yönetimi, roller ve sorumluluklarda meydana gelen yeniden yapılanma analiz edilmiştir. "Yaşam Alanının Kısıtlanması" kategorisi, hastalığın fiziksel ev ortamını nasıl dönüştürdüğünü ele almaktadır. Bu bağlamda hijyen önlemleri, odaların yeniden düzenlenmesi, hareket alanının daralması ve ev içi mahremiyetin değişen biçimleri gibi mekânsal ve duygusal sıkışmalar incelenmiştir. Son olarak "İş Yaşamının Dönüşümü" kategorisinde hastalık sürecinin aile bireylerinin çalışma yaşamını nasıl etkilediği değerlendirilmektedir. Katılımcıların işe devamlılıklarında azalma, çalışma saatlerinin esnetilmesi, evden çalışma düzenine geçiş veya iş bırakma gibi zorunlu uyum biçimleri; ekonomik kaygılarla birlikte aile içi iş bölümünde yaşanan değişimler çerçevesinde ele alınmıştır.

1.1. Günlük Rutinlerin Değişimi

"Günlük Rutinlerin Değişimi" alt teması, kronik hastalığın hanedeki tüm bireylerin temel yaşam ritimleri (uyku, beslenme, kişisel zaman) üzerinde yarattığı köklü, zorunlu ve sürekli dönüşümü incelemektedir. Hastalık, günlük akışı yeniden tanımlayan ve kişisel ihtiyaçları geri plana iten birincil belirleyici hâline gelmektedir.

Bu bağlamda rutinlerdeki değişim; uyku düzeninde bozulma ve tetikte olma durumu, beslenme pratiklerinin zorunlu yeniden düzenlenmesi ve kişisel yaşamdan ve sosyal aktivitelerden feragat olmak üzere üç ana boyutta gözlemlenmiştir. Katılımcılar, özellikle nöbet, ağrı veya kasılma riski taşıyan hastaların bakımı nedeniyle gece ve gündüz kavramlarının iç içe geçtiği yoğun bir süreç yaşadıklarını vurgulamıştır. Bakım veren, hastayı sürekli gözetim altında tutma zorunluluğu nedeniyle kendi uyku düzeninden feragat etmekte, kronik hâle gelen uykusuzluk bakım verenin sağlığını olumsuz etkilemektedir.

"Uyuyamadığım için de bana bir tanı konuldu. Baş dönmesi, uyku bozukluğu, denge bozukluğu falan."(K4)

"Gecemiz ve gündüzümüzün birbirinden çok ayırt edemediğimiz bir süreç bu iki yıl. Çünkü kasılmalar oluyor, uykusuzluk oluyor." (K 25)

Bakım verenler için hastanın yanında nöbet tutma, kriz beklentisi ve korkusu ile tetikte olma rutin bir hâl almaktadır.

"Ben mesela geceleri uyumuyordum. Onun başında bekliyordum." (K9)

"Uyurken hani geçirdin mi geçirecek mi tarzında uyku problemi çok oluyordu." (K 25)

"Uyurken daha az uyuma, ondan sonra nöbet geçirecek mi korkusu... biz uyuyamıyorduk. Çünkü her dakika başı havale geçirecek, havale geçirdi mi diye düşündüğümüz için."(K9)

1.2. İş Yaşamının Dönüşümü

*"*İş Yaşamının Dönüşümü" alt teması, kronik hastalığın hanedeki bir bireyde ortaya çıkmasının, aile üyelerinin (özellikle bakım verenlerin) aktif çalışma hayatında neden olduğu zorunlu değişiklikleri ve kariyer kesintilerini analiz etmektedir. Hastalık süreci yalnızca duygusal ve fiziksel bir yük getirmekle kalmamış, aynı zamanda ailelerin ekonomik güvencesini ve iş gücüne katılımını doğrudan etkileyen temel etken hâline gelmiştir. Bu dönüşüm; işten ayrılma ve kariyer kesintileri, çalışma saatleri ve şeklinin değiştirilmesi ve dolaylı olarak hane gelirine yansıması boyutlarında ele alınmıştır.

1.2.1. İşten Ayrılma ve Kariyer Kesintileri

Bakım sorumluluğunun ağırlığı ve hastanın sürekli ilgi ihtiyacı, aile üyelerinin (çoğunlukla birincil bakım verenlerin) meslek hayatlarına ara vermesine veya tamamen işten ayrılmasına yol açmıştır. Bakım verenlerin tüm yaşam düzenleri hastalığa göre değişmekte ve bu durum mecburi iş bırakmaya neden olmaktadır.

"Bu süreçte işlerimizi bırakmak zorunda kaldık. Şu anda tekrar işe dönme sürecindeyiz." (K1)

Aileler, tüm enerjilerini hastayı korumaya ve bakımını sağlamaya harcadıkları için kariyerleri ve diğer sorumlulukları geri planda kalmaktadır. Onu korumak ve bakımını sağlamak için tüm enerjilerini harcadıkları için bazen diğer şeyleri gözden kaçırmış gibi görünüyor olabilir.

1.2.2. Çalışma Saatleri ve Şeklinin Değiştirilmesi

İşten tamamen ayrılmayan bireyler bakım sorumluluğu ve hastane randevularına eşlik edebilmek için çalışma saatlerinde köklü değişiklikler yapmak zorunda kalmaktadır.

"[Babam] Sırf bu yüzden zaten iş değişikliği yaptı. Gece çalışıyor gündüz hastaneye gitmek için." (K13)

Çalışma şeklinin değişmesi, bakım yükünü evde kalan diğer bireylere aktarmaktadır.

"Babam şimdi evde çalıştığı için dediğim gibi hani onun yemeğini olsun, çayı olsun, düzenini... Bunlardan annem sorumlu oluyor." (K13)

Bu değişimler ekonomik yükün artması (yüksek tedavi masrafları) ve gelir kaybının birleşmesiyle ailelerin üzerindeki baskıyı katlanarak çoğaltmaktadır; bu, hastalığın yarattığı maliyet zincirinin önemli bir halkasını oluşturmaktadır.

1.3. Yaşam Alanının Kısıtlanması

"Yaşam Alanının Kısıtlanması" alt teması, kronik hastalığın ailelerin fiziksel ve sosyal hareketliliğine getirdiği sınırlamaları, sosyal izolasyonu ve evin içindeki mekânsal düzenlemelerin zorunlu değişimini kapsamaktadır. Hastalık, ailenin yaşam alanını ve sosyal çevresini küçülterek günlük pratikleri ve uzun vadeli planları hastanın durumuna endekslemektedir. Bu tema; sosyal ve coğrafi kısıtlamalar, mekânsal düzenlemeler, seyahat ve dış dünya ile etkileşimden feragat boyutlarını kapsamaktadır.

Hastalığın getirdiği sürekli bakım ve enfeksiyon riskleri, ailenin yaşam alanını hem fiziksel hem de sosyal düzeyde daraltmaktadır. Bu durum, ailenin dış dünya ile bağlarını koparmasına ve tüm rutinlerini hastanın kısıtlılıklarına göre ayarlamasına neden olmaktadır. Aileler, artık hastanın durumu çerçevesinde hareket etmekte ve evde kalınan süre boyunca dahi mekânsal değişimler yaşamaktadır. Hasta bireyin astım gibi rahatsızlıkları varsa zorunlu hijyen ve eşya düzenlemelerine gidilmektedir. Bu zorunlu kısıtlanma sosyal hayattan tamamen feragat etme anlamına gelmektedir. İlaveten ailelerin sosyal ve coğrafi hareketliliğini de ciddi ölçüde sınırlamaktadır.

"Yünlü herhangi bir şey evin içinde yok. Tamamen tüm evin yastıklarından yorganına her şey değişti." (K12)

"Tamamen bağları kopardık bu süreçten,"(K1)

Bulgular hastanın sürekli takibi gerekliliği nedeniyle tüm ailenin sosyal etkinliklerden mahrum kaldığını göstermektedir. Hastanın hareket kabiliyeti sınırlıysa veya çevresel uyaranlardan kaçınıyorsa ailenin yaşam alanı daralmaktadır:

"Hiç olmazsa annemle, ailemle bir yere gidemiyoruz, beraber vakit geçiremiyoruz bireysel olarak çıksam da ailecek topluca gidemiyoruz." (K10)

"Ev değişti artık istediğimiz gibi dışarı çıkamıyoruz."(K18)

2. Aile İçi Roller ve Bakım Yükünün Dağılımı

Araştırmanın ikinci ana teması "Aile İçi Roller ve Bakım Yükünün Dağılımı" kronik hastalığın aile içerisindeki geleneksel görev ve sorumluluk hiyerarşisini nasıl değiştirdiğini ve bakım emeğinin belirli aile üyeleri üzerinde nasıl yoğunlaştığını analiz etmektedir. Bulgular, bakım sorumluluğunun dağıtımında cinsiyetin belirleyici rolünü, bu durumun birincil bakım verenlerde yol açtığı tükenmişlik sendromunu ve artan bakım gereksinimleri nedeniyle diğer aile üyelerinin (özellikle çocukların) ihtiyaçlarının fark edilmeden ihmal edilme riskini ortaya koymaktadır. Tema, üç temel alt boyutta ele alınmıştır: Kadınların ve Kız Kardeşlerin Bakım Yükü, Bakım Verenin Tükenmişliği ve Diğer Aile Üyelerinin İhmali.

2.1. Kadınların ve Kız Kardeşlerin Bakım Yükü

Bu alt tema, bakım sorumluluğunun kültürel beklentiler ve duygusal yakınlık nedeniyle çoğunlukla anne ve kız kardeşler üzerinde merkezîleştiğini göstermektedir. Kadınlar, hastanın temel ihtiyaçlarından (beslenme, hijyen) tıbbi takibe ve ev içi düzene kadar uzanan geniş bir yelpazede ana taşıyıcı rolünü üstlenmektedir.

Anneler, hastalığın gerektirdiği tüm rutinlerin (ilaç takibi, beslenme düzeni, ev işleri) merkezindeki kişi olarak tanımlanmaktadır. Bu ağır yük, hastalığın yarattığı zorlukların anneler tarafından tek başına sırtlanmasına neden olmaktadır.

"*En çok ev konusunda sorumluluk üstlenen kişi annemdir. Temizliğiyle ilgilenir. İlaçları bile bazen o takip ettiği de oluyor. Babam unuttuğu zaman. Babam şimdi evde çalıştığı için dediğim gibi hani onun yemeğini olsun, çayı olsun, düzenini, eşyalarını kontrolü olsun. Babam kendine özel bir köşe yaptı. Dosyalarının düzeni olsun. Bunlardan annem sorumlu oluyor." (K2)*

"Tüm sorumluluk annem bende gibisinden düşündü ve aslında haklı bir düşünceydi. Çünkü kadın tek başına tüm sorumluluğu yüklenmişti. Çünkü babam da burada değildi. Şehir dışında çalışıyordu. Kendi tercihlerinden ve seçimlerinden kaynaklı. Annem tek başına yapmayı denedi." (K7)

"Annemle ikimiz diyebilirim. Babam dışarıda daha çok çalıştığı için evde biz bakıyoruz. Biz normalde iki kardeşiz o evli olduğu için almamış oldu evde ise hastane sürecinde götürme vs. dışarı çıkarmada babam etkili. Diğer durumlarda annemle ben sorumluluk alıyoruz."(K10)

Kız çocuklar, erken yaşta annelerine destek olmak amacıyla beklenmedik ölçüde yetişkin sorumlulukları üstlenmektedir. Bu durum küçük anne rolü olarak gözlemlenmektedir.

"Yani kızım da yani küçük anne gibi diyebilirim artık. Çok sorumluluk sahibi yani. Sürekli işte suyunu içireyim, yatağından kaldırayım, fizik yapayım." (K1)

Bakım süreci sadece fiziksel işlerle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda hastane süreçleri, randevular ve bürokratik işler de yine kadınlar arasında paylaşılmaktadır.

"Annemle ikimiz diyebilirim. Babam dışarıda daha çok çalıştığı için evde biz bakıyoruz."(K6)

2.2. Bakım Verenin Tükenmişliği

Sürekli ve yoğun bakım, birincil bakım verenlerde (çoğunlukla anneler ve kız kardeşler) fiziksel yorgunluk, duygusal yıpranma ve kişisel ihmal ile karakterize edilen bir tükenmişlik durumuna yol açmaktadır. Bu durum, kendilerine bile bakamayacak noktaya gelmelerine neden olmaktadır.

Kronik uykusuzluk ve sürekli tetikte olma, bakım verenin kendi sağlığını bozmaktadır.

"Hiç kendimi unutuyorum. Yeri geliyor çocuk doğurmadım, hiçbir şey yapamıyorum, yeri geliyor kahvaltı yapamıyorsun, yeri geliyor uyuyamıyorsun, hiçbir şey yapamıyorsun." (K4)

Sürekli kriz ve nöbetlerle yaşamak, bakım verende travmatik bir tetikte olma hâli yaratmakta ve sağlığını olumsuz etkilemektedir.

"Uyuyamadığım için de bana bir tanı konuldu. Baş dönmesi, uyku bozukluğu, denge bozukluğu falan."(K4)

Bakım yükü, kişisel gelişim ve rahatlama aktivitelerine ayrılan zamanı sınırlamaktadır.

"Onun dışında hani açıkçası hobi olarak da çok vaktinizin olmadığı bir süreç."(K1)

2.3. Diğer Aile Üyelerinin İhmali

Bakım yükünün tek bir kişiye veya hastalığa odaklanması ailenin diğer üyelerinin, özellikle de bakıma muhtaç olmayan çocukların ihtiyaçlarının gözden kaçmasına neden olmaktadır. Bu ihmal, eğitim ve psikososyal alanlarda ciddi sonuçlar doğurabilmektedir. Bakıma odaklanılması nedeniyle diğer çocukların okul hayatı ve problemleri istemsizce göz ardı edilmektedir.

"Annem babamla ilgileneyim derken kardeşimi birazcık kaçırdı sanırım. Çünkü yani bunu en iyi şöyle anlıyoruz. Kardeşim 6. sınıfta kaldı bir sene mesela." (K22)

Diğer çocuklar ihmal edilmekten çok, erken yaşta ev işleri ve diğer kardeşlerin sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalmışlardır:

"Genellikle evin sorumluluğu bendeydi. Annem kardeşimle ilgileniyordu. Evin temizliğidir, yemeğidir. Onlarla ilgilenen bendim."(K22)

"Annem babamla ilgileneyim derken kardeşimi birazcık kaçırdı sanırım. Çünkü yani bunu en iyi şöyle anlıyoruz. Kardeşim 6. sınıfta kaldı bir sene mesela. Ve biz onun okuldaki durumunun kötü olduğunu öğrenemedik. Çünkü o süreçte babamı arıyorlar ve babam da telefona cevap veremediği için bilmiyoruz. Yani eğitim süreci çok kötü gidiyor. Kötü arkadaşlıklar edilmiş. Yani kötü şeyler yapıyormuş ama bizim haberimiz yokmuş. Zaten babamla ilgilenmek zorunda kaldığımız için onunla da ilgilenecek vaktimiz olmadı. Onu da ihmal ettik."(K11)

"Kısıtlanmak yani bu. Babamın kendisi de dâhil olmak üzere hepimiz kısıtlandı, kısıtlandık. Bu hastalık çerçevesinde hareket ediyoruz. Yani onu yok sayıp dediğim gibi yapamıyoruz yani. Örnek vermem gerekirse mesela eylülün yirmisinde hastaneyi arayıp kendisinin randevusu vardı işte bize uygun bir eylül ekim gibi uygun saat ve gün verin diyeceğiz. Şimdi baktığınız zaman ben yetişkinim, çalışıyorum, annem yetişkin falan. Hani şunu yapamıyoruz mesela hastalığın olmadığı dönemi varsayıyorum ya da okullar da açıldı hani biz memlekete gidelim mi? Bir hafta dinlenelim. Böyle bir şey yapamıyoruz. Hani önceden hani bunu diyebiliyorduk? Mesela okullar açıldı, işte yollar o kadar kalabalık değildir, kimse seyahat etmiyordur. Gidelim bir işte üç gün beş gün kafa dinleyelim diyemiyoruz. Neden? Çünkü bir rahatsızlığı var, bunun takip edilmesi lazım. Bir de yolda falan çok rahatsızlanıyor yola çıkıldığında." (K19)

3. Psikososyal Uyum ve Duygusal Süreçler

Bu tema, kronik hastalığın aile sisteminde yarattığı duygusal ve ilişkisel zorluklara odaklanmaktadır. Hastalık; aile içinde duygusal paylaşım kanallarını tıkamakta, çatışmaları arttırmakta ve hem hastada hem de bakım verenlerde öfke, motivasyon kaybı ve travmatik kaygı gibi yoğun duygusal tepkilere neden olmaktadır. Ailelerin hastalıkla kurduğu ilişki yalnızca bakımın yönetiminde sınırlı kalmamakta, aynı zamanda belirsizlikle baş etme ve süreci anlamlandırma biçimleri üzerinden de şekillenmektedir.

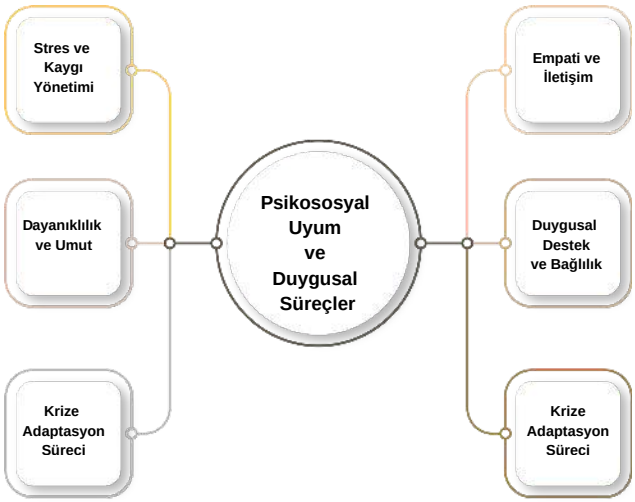

Şekil 30. Psikososyal Uyum ve Duygusal Süreçlerin Bileşenleri

3.1. Duygusal İçe Kapanma ve Paylaşmama

Bulgular hastalık sürecinin aile üyeleri arasında duyguların açıkça ifade edilmesini zorlaştırdığını; genellikle içsel yaşama, söze dökülmeden yönetme ve gizleme eğilimlerini beraberinde getirdiğini göstermektedir. Aileler, çevrelerinin ön yargıları veya damgalaması korkusuyla konuyu yakın çevresiyle bile konuşmaktan kaçınmaktadır. Aile bireyleri, duygusal yoğunluklarını dışa vurmak yerine içe atmayı tercih etmektedir.Bu süreçte aile bireylerinin duygu paylaşımının her zaman açık olmadığı, çoğu zaman duyguların içsel yaşandığı, söze dökülmeden yönetildiği bir iletişim biçiminin benimsendiği görülmektedir.

İçe atma durumu ruhsal hastalık deneyimlerinde daha belirgindir.
"Asla konuşulmuyor. Hatta üstü kapatılıyor. Önemli bir şey değilmiş gibi görülüyor." (K24)

"Yani gizlemek de diyemeyiz buna. Çok fazla dillendirilen bir mesele de değildi. Yani böyle rahat bir biçimde bu konu konuşulmuyor." (K27)

3.2. Aile İçi Çatışma ve Gerginlikler

Bulgular çerçevesinde denilebilir ki hastalık yükü mevcut aile içi gerginlikleri arttırmaktadır; bakım rolleri, sorumluluklar ve hastaya yaklaşım konularındaki farklılıklar nedeniyle çatışmalar yaygınlaşmaktadır. Günlük görevlerin kim tarafından ve nasıl yürütüleceği konusundaki beklenti farklılıkları, eşler ve diğer bakım verenler arasında tartışmalara yol açmaktadır.
"Sorumluluklar, görevler. Annem bir süre sonra babamdan beklemeye başladı. Tam tersi babam annemden yapmaya başlamasını istedi... Öyle olunca o tartışmalar ufak tefek başladı zaten." (K20)

Özellikle ruhsal hastalık ve kaygı bozukluğuna sahip bireylerin yaşadığı hanelerde çatışma düzeyinin yükseldiği gözlemlenmiştir.

"Kesinlikle yaşandı. Yaşanmaması mümkün değil. Zaten huzursuzlukla çıktığı için... Çoğunlukla evin içinde bir kaos ortamı. Devamlı bir tartışma, Devamlı bir suskunluk, devamlı bir kavga." (K33)

Farklı kuşaklardan (anneanne, dede) üyelerin bakıma dâhil olduğu ailelerde hastaya karşı sergilenen tutumlardan da anlaşmazlık yaşanabilmektedir:
"Ben olaya biraz daha realist yaklaşmaya çalışıyorum ama dediğim gibi babası da işte anneanne ve dedesi biraz daha duygusal yaklaştığı için böyle minik minik çatışmalar oluyor yani illaki." (K22)

3.3. Hastalıkla Gelen Öfke/Motivasyon Düşüklüğü

Hastalığın kendisinin neden olduğu fiziksel rahatsızlık, ağrı veya psikolojik bozukluklar, hastanın ruh hâlini ve motivasyonunu olumsuz etkilemekte; bu durum aile içi iletişimin daha temkinli ve kontrollü olmasını gerekli kılmaktadır. Hastaların yaşadığı öfke, motivasyon düşüklüğü ve içe kapanma gibi tepkiler, iletişimde hassasiyet gerektirmektedir.
"Hastanın hastalığına bağlı olarak gösterdiği öfke, içe kapanma ya da genel motivasyon düşüklüğü gibi tepkiler, aile içi iletişimi çatışmacı bir yapıya taşımaktan çok iletişimin daha temkinli, ölçülü ve kontrollü yürütüldüğü bir duruma neden olmaktadır." (K33)

Hastanın duygusal kırılganlığı, aile üyelerinin kendilerini ifade etme biçimini kısıtlamaktadır.
"Bir hasta bu kadar kırılgan durumdayken sert bir söz onun tüm motivasyonunu yok edebiliyor."(K8)

Hastanın, hastalığına bağlı gösterdiği öfke, içe kapanma ya da genel motivasyon düşüklüğü gibi tepkiler aile içi iletişimi çatışmacı bir yapıya taşımaktan çok iletişimin daha temkinli, ölçülü ve kontrollü yürütüldüğü bir duruma neden olmaktadır. Bu süreçte aile bireylerinin duygu paylaşımının her zaman açık olmadığı, çoğu zaman duyguların içsel yaşandığı, söze dökülmeden yönetildiği bir iletişim biçiminin benimsendiği görülmektedir.
"Şimdi şöyle, bu hasta bireyle biz kolay kolay iyi geçinemiyorduk. Çünkü hasta, biraz dediğim gibi baştan söylüyorum, bu hastalıkta kolay kolay iyi insana rastlamadım, bizim sülalede genetik olarak bu hastalık var.
Bu hastalığı kapan kişinin, sen iyi niyetle yaklaşırsın seni kötü anlar. Sen iyilik yapmaya çalışırsın seni kötüye çeker. Bu konularda bu şekilde biraz zorluklarımız oluyor."(K8)

3.4. Travmatik Etkiler ve Tetikte Olma Hâli

Bulgulardan anlaşıldığı üzere hastalığın belirsizliği, ilerleme potansiyeli ve kriz anları özellikle bakım verenlerde yüksek düzeyde kaygı, gelecek korkusu ve sürekli tetikte olma (hipervijilans) hâline yol açmaktadır. Bakım verenler, hastanın kriz geçirme ihtimali nedeniyle sürekli bir korkuyla yaşamaktadır.
"Okuldan geldiğimiz zaman o korkuyla kapıyı açardım. Bir şey mi oldu? Bir zarar mı geldi anneme hani?"(K33)

"Yani ben olmazsam ne olacak? İleride ben olmazsam ne olacak?" (K4)

Uzun süredir devam eden tedavi ve bakım çabalarının sonuçsuz kalması ihtimali motivasyonu düşüren bir kaygı olarak gözlemlenmiştir.
"Hani emeklerimizin ve yaptıklarımızın boşa çıkacak olması en büyük kaygımız." (K1)

Hastalığın uzun vadeli seyri ve bakıma kimin devam edeceğiyse ana endişe kaynağıdır.
"Ya anne ve babanın hani biz daha önce vefat edersek önünde olacak. Kim bakacak? Kim bakımını üstlenecek? Hayatı boyunca kim yanında olacak?" (K12)

4. Sağlık Hizmetlerine Erişim Deneyimi

Bu tema, kronik hastalığı bulunan bireylerin ailelerinin, tıbbi bakıma erişim ve tedavi sürecini sürdürme aşamalarında karşılaştıkları yapısal, lojistik ve iletişim temelli güçlükleri kapsamaktadır. Bulgular, sağlık hizmetlerinin tıbbi boyutun çok ötesine geçtiğini; zaman, mekân ve idari sorunlarla şekillenen bir deneyime dönüştüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

4.1. Yapısal Erişim Engelleri

Sağlık sisteminin işleyişine dair yapısal sınırlılıklar ve var olan destek yöntemlerinin bilinmemesi, hizmete erişimi yavaşlatan ve zorlaştıran temel faktörlerdir. Özellikle çocuk nörolojisi, fizik tedavi ve rehabilitasyon, romatoloji gibi uzmanlık alanlarında doktor eksikliği yaşanmaktadır. Bu durum aileleri tedaviyi gecikmeli sürdürmeye veya hastaneler arasında yer değiştirmeye zorlamaktadır.

''Çocuk nörolog mevcut değildi.''(K16)

Romatoloji bölümü ilçelerde olmadığı için hastanın büyük şehirlere gitmesi gerekmektedir. Randevu sisteminin işleyişi hizmete erişimi yavaşlatmakta, tahlil ve muayene için uzun bekleme süreleri oluşmaktadır.

"Çok beni yoran şu randevu alamamak ve alınan randevuda hani gidilip orda beklenmesi, tahlili yapılması falan. Neredeyse bütün gün sürüyor yani bir randevu."(K19)

"15-20 gün sonra MR sırası veya işte her neyse doktorun verdiği hangi tetkik bu bir ay sonra da verilebiliyor."(K17)

Reçete, rapor veya kontrol işlemleri için hastanın her defasında hastaneye gitme zorunluluğu, bakım verenlerin zaman ve ekonomik yükünü arttırmaktadır. Sistemdeki zorluklar nedeniyle bazı ailelerin resmî kanallardan sonuç alamayıp tanıdık veya referans temelli gayriresmî yolları devreye sokmasına neden olmaktadır.

"Onsuz bir çözüm üretilebilse daha iyi olacak illaki tanıdık gerekiyor bu konularda. Araya birilerini koyarak rapor sağlanabiliyor. Raporlu ilaçlarda zorluk yaşıyoruz. Raporu çıkartmak ve o ilacı alabilmek için referans gerekiyor." (K10)

4.2. Ulaşım ve Konaklama Zorlukları

Tedavinin hastanın kendi şehrinde yapılamadığı durumlarda ailelerin şehir dışına gitme zorunluluğu lojistik ve ekonomik bir sorun oluşturmaktadır. Branş doktoru bulunmaması veya özel tedavi gerekliliği nedeniyle aileler, tedavi için uzak ilçelere veya şehirlere seyahat etmek zorunda kalmaktadır. Kalp ameliyatı riskinde büyük şehirlere gitmek gerektiği belirtilmiştir.

"En son artık Niğde'de çözüm bulamayınca Kayseri'ye götürmek zorunda kaldım annemi." (K16)

Şehir dışı tedaviler, konaklama, ulaşım, refakat ve gıda gibi ek düzenlemeler yapmayı gerektirmiş, bu da maliyet ve tükenmişliği artırmıştır. Ulaşım konusunda sorun yaşandığı için özel ambulanslar kullanılmak zorunda kalınmıştır.

"Başka bir şehirde. Pansiyonlarda. Çok kaldık, çok hastanelerde. Arabada çok yattık yani şu anda."(K1)

Hastanelerde uzun bekleme süreleri ve kalabalık ortamlar, hastalar için enfeksiyon riskini arttırmakta; bu durum bakım verenler için ek bir kaygı sebebi olmaktadır.

4.3. Sağlık Personelinin Yaklaşımı

Sağlık personeliyle kurulan iletişim sürecinin zaman zaman mesafeli, aceleci ya da duygusal olarak destekleyici olmayan bir nitelik taşıması, ailelerin kendilerini görülmemiş veya yeterince dinlenmemiş hissetmesine neden olmaktadır. Hastanın kırılgan durumu göz önüne alındığında personelden farklı ve empatik bir yaklaşım beklenmektedir. Personelin iletişim tarzı, ailelerin sürece güven duyma ve desteklenme algısını önemli ölçüde etkilemekte, kendilerini dikkate alınmama kaygısıyla baş başa bırakmaktadır.

"Bir hasta bu kadar kırılgan durumdayken sert bir söz onun tüm motivasyonunu yok edebiliyor." (K13)

"Doktor geliyor doktor da babama ters ters davrandı falan. Yani bilmiyorum bu işi bilen insanlar biz mi öğreteceğiz işlerini. Ya bu insan kanser hastası. Nasıl böyle davranabiliyorsunuz şok olmuştum." (K11)

"Bu dönemde benim tek şikâyet ettiğim açıkçası hastanelerdeki doktorlar oldu. Çünkü doktorlarla birebir görüşmek çok zor oldu. Özellikle bir profesör iyi dediklerinde gidiyorsunuz ama o profesörle yüz yüze görüşemiyorsunuz. Ya da size böyle üstü geçmiş bir şekilde söyleyebiliyorlar. Ya tamam bunu yapalım, şunu yapalım diyorlar. Sadece size net bir açıklama sunmuyorlar. Ne olduğunu tam olarak bilmiyorsunuz. Şu an mesela bize de bir terapi, tedavi önerdiler. Ama biz onun ne olduğunu ya da nasıl işlediğine dair bir bilgi sahibi değiliz. Açıkçası bu konular biraz zor." (K5)

"Doktora biz dedik işte. Doktor bey bu hastanın durumu ağır. Sıra olduğu için beklemek lazım dedi... Sen önce ağır hastaya mı bakmak zorunda olursun? İllaki ağır hastaya bakmak zorundasın. O yüzden orada bir doktor beyle atışmıştık." (K8)

4.4. Yetersiz Bilgilendirme

Ailelerinin hastalığın seyrine ve tedavi yöntemlerine ilişkin doktorlardan yeterince bilgi alamaması yahut bilginin açıklayıcı ve detaylı olmaması, ailelerin tedavi seçenekleri ve hastalığın seyri konusunda net bir plan yapmasını zorlaştırmaktadır.

"Sadece size net bir açıklama sunmuyorlar. Ne olduğunu tam olarak bilmiyorsunuz." (K5)

"Özellikle bir profesör iyi dediklerinde gidiyorsunuz ama o profesörle yüz yüze görüşemiyorsunuz. Ya da size böyle üstü geçmiş bir şekilde söyleyebiliyorlar." (K5)

Bilgilendirme eksikliği ailelerde sürece aktif biçimde dâhil olamama ve duyulmama duygusu yaratmaktadır. Aileler, bilgi değil değer aktarılmıyor hissiyle karşı karşıya kalmaktadır.

"Şu an mesela bize de bir terapi, tedavi önerdiler. Ama biz onun ne olduğunu ya da nasıl işlediğine dair bir bilgi sahibi değiliz."(K5)

"Çocuğumuzun düzelmesi için nerede bir iyi bir doktor varsa onun hepsini götürmeye çalışıyoruz. Belki biri bir şey demezse biri bir şey der, bir çözüm üretilir, bir çözüm bulunur o acıdan." (K23)

5. Ekonomik Yük ve Sosyal Destek İhtiyacı

Bu tema, kronik hastalığın aile bütçesi üzerinde yarattığı ağır maliyete, bu maliyetin getirdiği gelir kaybı riskine ve ailenin bu zorluklarla başa çıkabilmek için ihtiyaç duyduğu kapsamlı sosyal güvence ve destek mekanizmalarına odaklanmaktadır. Hastalık sürecinde ekonomik yük, sadece tedavi masraflarıyla sınırlı kalmayıp özel beslenme gereksinimleri ve psikolojik destek maliyetleri gibi çok yönlü giderleri içermektedir.

5.1. Yüksek Tedavi ve İlaç Masrafları

Hastalığın tedavisinde kullanılan ilaçlar, tıbbi cihazlar ve zorunlu hâle gelen özel sağlık hizmetleri, aile bütçesi üzerinde büyük bir maliyet oluşturmaktadır. Özellikle uzun süreli veya nadir hastalıkların tedavisinde bu yük daha da artmaktadır. Kronik hastalık tedavisinde kullanılan ilaçların çok pahalıdır; kemoterapi ve iğne tedavisi gibi süreçler aileleri maddi açıdan zorlamaktadır. Haftalık kullanılan özel iğneler dahi ciddi bir maliyet getirmektedir. Devlet hastanelerinde çözüm bulunamaması veya yetersiz kalınması durumunda özel sağlık hizmetlerine başvurulmak zorunda kalınmaktadır; bu da yüksek maliyetlidir. Ciddi ameliyatlar, pil takılması veya diğer cihaz gerektiren durumlar büyük maliyetler doğurmaktadır. Annesini özel doktora götürmeyi hayal etmek ancak buna maddi olarak yetememek, sağlık maliyetlerinin bireysel çabaları aştığını gözler önüne sermektedir.

“Benim en büyük hayalim annemi özel bir doktora götürmekti ama maddi imkânlar buna yetmiyor.”(K13)

“Bir çocuğa tekerlekli sandalye hiçbir şekilde karşılanmıyor. Mecbur alıyorsun yani çok zorladı bizi maddiyat.”. (K4)

“Annem klasik kemoterapi almadı, onun yerine vücuduna yerleştirilen bir cihaz sayesinde belirli aralıklarla ilaç salınıyor. Bu cihaz beş yıl boyunca kalacak. Maddi açıdan bu süreç bizi çok zorladı. Annem günde 15-20 ilaç kullanıyor ve bunların birçoğu reçeteli olmasına rağmen çok pahalı. Benim en büyük hayalim annemi özel bir doktora götürmekti ama maddi imkânlar buna yetmiyor. “(K13)

“Ya şüphesiz, içinde bulunduğu fiziki engel durumundan kaynaklı istediği şekilde çalışamaması nedeniyle bir gelir kaybı durumu söz konusu oldu. Emsallerine göre daha iyi işlerde, daha yüksek gelirli işlerde çalışabiliyorken daha kısıtlı çalışma imkânları altında, daha kısıtlı gelirlerle yaşamak zorunda kalan birisi oldu.” (K21)

“Bu süreçte işlerimizi bırakmak zorunda kaldık. Şu anda tekrar işe dönme sürecindeyiz.” (K1)

5.2. Özel Beslenme Maliyetleri

Bazı hastalıkların (diyabet, çölyak, fenilketonüri vb.) gerektirdiği özel beslenme düzenleri, ailenin gıda harcamalarını büyük ölçüde arttırarak ek bir ekonomik yük yaratmaktadır. Bu gıdalara erişim zorluğu ve yüksek fiyatlar, aileleri zorlamaktadır. Özel gıdaların, tam tahılların ve şekersiz ürünlerin sıradan beslenmeye göre daha maliyetli olduğu belirtilmiştir. Bazı katılımcılar, hastalıkların maliyetinin gereksiz yere pahalı olduğunu vurgulamıştır. Okul ve kantin gibi kamu kurumlarında dahi özel beslenme gereksinimlerine uygun menülerin bulunmaması maliyeti tamamen ailenin üzerine yıkmaktadır.

“Kesinlikle maddi ederim. Çünkü hala şeyi savunacağım. Çölyak çok gereksiz yere pahalı bir hastalıktır. Bu lütfen kabul edilsin ve kabul edilen de bir şey bence. Gereksiz yere pahalı ulaşılabilir bir şey değil. Kesinlikle maddi yönden çok zorladı.” (K7)

“Mesela normal bir öğrenci bunu yerken ben şeker hastası bir öğrencinin o makarnaya böyle bakmasını istemem ya da herhangi bir şeye onlara da uygun menüler çıkması en basitinden mesela glütensiz undan yapılan gibi gibi devlet kurumlarında mesela ya da işte kantinlerde bunun çeşitliliğinin artmasını isterdim.” (K18)

5.3. Psikolojik Destek İhtiyacı

Hastalık süreci hem hastanın hem de bakım verenlerin duygusal ve ruhsal dayanıklılığını önemli ölçüde yıpratmaktadır. Aileler, bu yükü taşımak için psikolojik danışmanlık ve manevi destek hizmetlerine büyük ihtiyaç duymaktadır. Aile üyelerinde kaygı, yorgunluk ve tükenmişlik durumları yaşanmakta; bu nedenle moral ve motivasyona ihtiyaç duyulmaktadır. Aileler, yalnız olmadıklarını hissetmek ve deneyimlerini paylaşmak için sosyal destek mekanizmalarının ve grup terapilerinin geliştirilmesini istemektedirler. Psikolojik destek ihtiyacının farkında olunsa bile seans ücretlerinin yüksek olması nedeniyle bu hizmetlere erişim zorlaşmaktadır.

"Sürecin başarısız yürümesinden korkuyoruz açıkçası. Çünkü yürürse gerçekten hepimiz yıkılırız. O yüzden. Tabi ki var ama bildiğiniz gibi kanser sonuçta. O yüzden ne olur ne biter bilemiyoruz. Çünkü annemin teyzesi kanserdi. Her şey çok iyiyken bir anda vefat etmişti. Yani öyle travmatik korkularımız var" (K5)

"En çok manevi boyutu bizi zorladı. Manevi boyut, ıuı manevi boyutuna bakıldığınız zaman manevi boyut daha çok zorlayıcı oldu ilk başta..."(K12)

Mesela terapi ücretleri çok fazla. Tamam bir ilaç tedavisine başlanıyor ama... Ama terapiye gidemiyor. Yani ona verdiği ücreti gereksiz olarak görüyor. Aslında terapi hizmetlerinin yoğunlaştırılması, daha makul ücretler olması, daha ulaşılabilir olması. Bu kesinlikle yani geliştirilmesi gereken bir konu."(K24)

5.4. Sosyal Güvence ve Donanım Talebi

Aileler, bakım yükünün yalnızca bireysel sorumluluk alanı olmaktan çıkarılıp kapsayıcı bir sosyal politika yaklaşımıyla desteklenmesini talep etmektedir. Bu, maddi yardımın ötesinde, hak temelli ve sürdürülebilir bir güvence isteğidir. Hastalığın gerektirdiği tıbbi cihazlar, tekerlekli sandalye veya ortez gibi donanımların devlet tarafından karşılanması güçlü bir beklentidir. Bakım verenlerin iş kaybına karşı koruyucu sosyal politikaların geliştirilmesi ve doğrudan destek mekanizmalarının güçlendirilmesi talep edilmektedir. Aileler, sadece kendileri için değil genel olarak tüm hastalar ve yakınları için hem maddi hem de sosyal desteklerin artırılmasını istemektedir.

Bence engelli bireylerin tüm tedavi masraflarını devletin alması gerekmekte." (K25)

"Ya anne ve babanın hani biz daha önce vefat edersek önünde olacak. Kim bakacak? Kim bakımını üstlenecek? Hayatı boyunca kim yanında olacak?" (K14)

Hani emeklerimizin ve yaptıklarımızın boşa çıkacak olması en büyük kaygımız." (K1)

"İmkânların artırılması gerektiğini düşünüyorum. Yani gerek gebelikte gerek çocuk doğduktan sonra da psikolojik destek verilmesi gerektiğini düşünüyorum." (K22)

Söz konusu ihtiyaç tüm tedavi ve bakım sürecinin devamını destekleyen duygusal güçlendirme ve psikososyal iyileşme odaklı süreklilik içeren bir destek modeline duyulan ihtiyacı ifade etmektedir. Bazı durumlarda hastanın tek bir sağlık sorunuyla sınırlı kalmayıp birden fazla sağlık sorunu ile eş zamanlı uğraşması, bakım sürecinin hem duygusal hem yönetilmesinde de ek bir düzenleme gerektirebilmektedir.

6. Cinsiyetin Belirleyici Rolü

Bu tema, kronik hastalık sürecinde bakım emeğinin dağılımında cinsiyetin oynadığı merkezi rolü ve bu durumun kadınların (anne ve kız kardeşler) yaşamı üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Bulgular, bakım sorumluluğunun kültürel ve toplumsal beklentiler doğrultusunda kadınlar üzerinde nasıl yoğunlaştığını, erkek üyelerin ise bu birincil bakım rollerinden nasıl uzak durduğunu ortaya koymaktadır.

6.1. Bakım Emeğinin Kadınlarda Merkezîleşmesi

Bakım sorumluluğu, kültürel beklentilerle sınırlı kalmayıp hastaya en yakın olan, duygusal bağ kurma kapasitesi yüksek görülen veya "doğal bakım verici" olarak kabul edilen kadınlar, özellikle anne ve kız kardeşler etrafında merkezîleşmektedir. Anneler, hastalığın gerektirdiği tüm rutinlerin (ilaç takibi, beslenme, ev işleri) ve fiziksel bakımın ana taşıyıcısı konumundadır ve tek başına tüm sorumluluğu üstlenmektedir.

En çok ev konusunda sorumluluk üstlenen kişi annemdir. Temizliğiyle ilgilenir. İlaçları bile bazen o takip ettiği de oluyor... onun yemeğini olsun, çayı olsun, düzenini, eşyalarını kontrolü olsun. Babam kendine özel bir köşe yaptı. Dosyalarının düzeni olsun. Bunlardan annem sorumlu oluyor" (K2)

Kız kardeşler, annenin yükünü hafifletmek için erken yaşta beklenmedik sorumluluklar üstlenir. Bu durum, rol kimliği dönüşümüne yol açarak kız çocuklarını küçük anne rolüne itmektedir.

"Yani kızım da yani küçük anne gibi diyebilirim artık. Çok sorumluluk sahibi yani. Sürekli işte suyunu içireyim, yatağından kaldırayım, fizik yapayım. Bir de fizik yapıyoruz. Öyle yani bu süreçte. Ona da sorumluluk yüklendi." (K4)

6.2. Erkek Üyelerin Rollerden Çekilmesi

Erkek üyeler (baba/erkek kardeşler), genellikle duygusal bakım ve rutin ev içi sorumluluklardan uzak durma eğilimi gösterirken sorumlulukları daha çok maddi gelir sağlama veya hastaneye götürme gibi dışsal görevlerle sınırlamaktadır. Babaların rolü, genellikle dışarıda daha çok çalıştığı için evin dışındaki işlere (hastaneye götürme, ulaşım sağlama) kaymaktadır. Erkek üyelerin bakım sorumluluğunu üstlenmekten kaçınması veya yükün bilincinde olmaması kadınlar üzerindeki baskıyı arttırmaktadır. Hatta zaman zaman annelerin hem anne hem de baba rolünü üstlenmek zorunda kaldığını bulgularda ortaya çıkmaktadır.

"Annem benim hem baba olmayı tercih etti hem de anne olmayı tercih etti. Aslında bu ona yüklenmiş bir sorumluluktu." (K7)

6.3. Kadınların Hayatında Kısıtlanma

Bakım emeğinin kadınlar üzerinde yoğunlaşması, onların kişisel zaman, eğitim, kariyer ve sosyal yaşam alanlarında ciddi kısıtlamalar yaşamasına neden olmaktadır. Bakım veren kadınlar, kendi temel yaşam rutinlerinden feragat etmektedir.

"Hiç kendimi unutuyorum. Yeri geliyor çocuk doğurmadım, hiçbir şey yapamıyorum, yeri geliyor kahvaltı yapamıyorsun, yeri geliyor uyuyamıyorsun, hiçbir şey yapamıyorsun." (K4)

Bakım gereksinimi ve hareket kısıtlılığı, kadınların sosyal aktivitelerden ve akran desteklerinden mahrum kalmasına yol açmaktadır.

Sosyal açıdan biraz zorluklar oldu. Hiç olmazsa annemle, ailemle bir yere gidemiyoruz, beraber vakit geçiremiyoruz bireysel olarak çıksam da ailecek topluca gidemiyoruz." (K10)

Kadınların, özellikle kız kardeşlerin ve genç annelerin, hastanın durumu nedeniyle okul veya iş hayatına ara vermek zorunda kalması gelecek planlarını olumsuz etkilemektedir. Kadınlar, tüm planlarını hastanın sağlık durumuna göre yapmak zorundadır.

"Her şeyi anneme göre ayarlamak zorundayız. Mesela bir yere gezilecek, gezmeye gidilecekse veya uzun süre oturması gerekiyorsa, bir yolculuğa çıkılacaksa her şeyi anneme göre ayarlıyoruz.". (K17)

7. Kronik Bakımda Dayanıklılık ve Koruyucu Faktörler

Bu tema, kronik hastalık sürecinde ailelerin karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmak için geliştirdikleri stratejilere ve aile sisteminin dayanıklılık kapasitesini artıran dışsal ve içsel koruyucu mekanizmalara odaklanmaktadır. Aileler, süreçle mücadele ederken umut, anlam arayışı ve destek ağlarını aktif olarak kullanmaktadır.

7.1. Maneviyat ve İnanç Temelli Başa Çıkma

İnanç ve manevi kaynaklara yönelme ailelerin belirsizlikle baş etme, yaşanan zorlukları anlamlandırma ve süreci kabullenme biçiminde güçlü bir dayanıklılık unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşım, durumu bir isyan nedeni olarak görmek yerine sürece daha kabullenici ve umut dolu bir perspektifle yaklaşmayı sağlamaktadır. Aileler, yaşanan durumu bir sınav veya imtihan olarak görme eğilimindedir, bu da onlara duygusal güç vermektedir.

"Babam çok inançlı birisiydi... Hani inancının verdiği şeyler. Bu içinde bulunduğu durumu, durumumuzu hiçbir zaman bir isyan nedeni olarak görmedik." (K21)

İnanç, hastanın iyileşebileceği veya durumunun düzelebileceği yönünde motivasyonel bir araç olmaktadır. Dua, zikir ve ibadet gibi pratikler stresi yönetme ve içsel huzur bulma yöntemleri olarak kullanılmaktadır.

"Dinin temeli inanç ve şunu fark ettik. İnanç olmadıkça... hiçbir şekilde geri dönüşü olmayacak bir süreç." (K1)

7.2. Sosyal Çevre Desteği

Akraba, komşu ve arkadaş çevresinden alınan pratik ve duygusal destekler, bakım yükünün paylaşılması ve günlük ihtiyaçların düzenlenmesi açısından tamamlayıcı bir işlev üstlenmektedir. Komşular veya arkadaşlar hastaneye ulaşım, günlük ihtiyaçların karşılanması veya hastayla vakit geçirme gibi konularda somut destek sağlamaktadır. Komşuların araçlarıyla hastayı hastaneye götürmesi veya komşuların ambulans gelene kadar yardımcı olması gibi olaylar yaşanmaktadır. Hastalık sürecinde hâl hatır sorulması veya ziyaret edilmesi, ailenin kendini yalnız hissetmemesini sağlamaktadır. Kızılay gibi kurumlardan alınan maddi, erzak ve sosyal yardımlar ailelerin zorlu süreçlerinde dışsal bir güvence sağlamıştır.

"Yani her konuda destek oldular diyebiliriz... Babam bir kere ambulansla gitmek zorunda kaldığında biz evde değildik ve komşularımız hemen destek oldu.". (K15)

7.3. Profesyonel Desteğe Başvurma

Aileler, duygusal tükenmişlik ve stresle başa çıkabilmek amacıyla profesyonel destek (psikolog, psikiyatrist) veya kurumsal kaynaklara yönelmektedir. Bakım verenler, artan psikolojik yükü yönetmek için kişisel olarak terapi almaktadır.

"Dolayısıyla bir yerden sonra psikolojik durumunuz bunu kaldırmayabilir. Ben bu dönemde psikolojik bir yardım aldım". (K11)

Profesyonel kaynaklara başvurma, aynı zamanda hastalığın seyri ve bakımı hakkında bilgi edinme stratejisi gibi işlev görmektedir. Hastanın tedaviye devam etmesi konusunda profesyonel destek, kilit rol oynamaktadır.

"Her şeyi Ertuğrul doğduktan sonra böyle onunla işte gelişimini takip ederek, işte kitapları okuyarak, videolar izleyerek biraz öğrenmeye çalıştık," (K22)

7.4. İletişim, Empati ve Kabul

Aile içinde geliştirilen uzlaşmacı iletişim biçimleri, empati, durumu kabullenme ve hastayla nitelikli vakit geçirme çabaları içsel ilişkileri koruyucu ve güçlendirici faktörlerdir.

Çatışma ve gerginlik dönemlerinde aileler yıkıcı tartışmalardan kaçınarak, uzlaşmacı çözüm yöntemleriyle sorunları konuşarak ve alttan alarak çözmeyi öğrendiği gözlenmiştir.

"Konuşarak çözüm ürettik. Yani tartışmanın kimseye bir faydası olmadığını gördük. Oturarak, konuşarak, sakince, o şekilde kendimizce çözümler bulmaya çalıştık." (K23)

Durumu kabullenme ve hastaya sevgiyle yaklaşma ilişki bağlarını güçlendirmektedir.

"Daha çok birbirine bağlıyor bence hastalık." (K9)

Hastayla birlikte vakit geçirme, moral desteği sağlama ve iyileşmeye dair umut verme hem hastanın hem de bakım verenin duygusal dengesi için önemlidir.

"Her zaman daha iyi olduğunu söylerim ona. Daha iyilerini, onlardan daha iyilerini yapacağını söylerim ve bu şekilde motivasyon vererek..." (K23)

8. Kamusal Hizmetlere ve Politikaya Dair Beklentiler

Araştırmanın sekizinci teması olan "Kamusal Hizmetlere ve Politikaya Dair Beklentiler" katılımcıların hastalık ve bakım süreçlerinde devlet kurumlarından, yerel yönetimlerden ve genel kamu politikalarından beklentilerini ortaya koymaktadır. Bu tema, bireylerin gündelik yaşamda karşılaştıkları yapısal engellerin azaltılmasına yönelik taleplerini ve kamu otoritelerinden bekledikleri destek mekanizmalarını kapsamaktadır. Tema dört temel alt boyutta ele alınmıştır: Toplumsal Farkındalık ve Ön Yargıyla Mücadele, Kamusal Fiziksel Erişim Düzenlemeleri, Sağlık Sisteminin İyileştirilmesi ve İlaç/Tedavi Ücretlerinin Karşılanması.

8.1. Toplumsal Farkındalık ve Ön Yargıyla Mücadele

Bulgular katılımcıların hastalık deneyimlerine yönelik toplumsal anlayışın geliştirilmesi, damgalayıcı söylem ve davranışların azaltılması, toplumun hastalığa ilişkin bilgi düzeyinin arttırılması gibi beklentilerinin olduğunu göstermektedir. Özellikle görünmez engellere ilişkin yanlış kanaatlerin giderilmesi ve toplum içinde daha kapsayıcı bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

"Benim hastalığımı gören yok; görünmediği için de insanlar hasta olduğuma bile inanmıyor. Sürekli kendimi anlatmaktan yoruldum." (K4)

"En büyük sorun aslında bilgisizlik. İnsanlar bilmediği için garip bakıyor, yanlış yorumluyor. Devletin bu konuda eğitim ve farkındalık kampanyası yapması lazım." (K11)

8.2. Kamusal Fiziksel Erişim Düzenlemeleri

Kamusal alanlarda erişilebilirliğin arttırılmasına yönelik taleplerin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, ulaşım araçlarının engelli bireyler için uygun hâle getirilmesi, kamu binalarındaki fiziki engellerin kaldırılması, rampaların ve asansörlerin standartlara uygunlaştırılması gibi düzenlemeler dair talepler bulunmaktadır. Katılımcılar, bu fiziksel düzenlemelerin yalnızca teknik bir iyileştirme değil aynı zamanda toplumsal katılımın güçlendirilmesi açısından kritik bir gereklilik olduğunu belirtmektedir.

"Otobüsler kâğıt üstünde erişilebilir ama pratikte değil. Şoför yardımcı olmuyor, rampa bozuk oluyor… Bu yüzden çoğu yere tek başıma gidemiyorum." (K7)

"Hastaneye gittiğimde bile merdiven çıkmak zorunda kalıyorum. Engelli rampaları var ama ya çok dik ya da kapalı." (K2)

8.3. Sağlık Sisteminin İyileştirilmesi

Bulgular arasında sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması, randevu süreçlerindeki aksaklıkların giderilmesi, uzman hekimlere ulaşımın hızlandırılması ve hastalara yönelik koordinasyon mekanizmalarının güçlendirilmesi gibi beklentiler değerlendirilmiştir. Katılımcılar, sağlık çalışanlarının kronik hastalıklar konusunda daha bilinçli olması ve hastalara yönelik bütüncül bir yaklaşım benimsenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

"Randevu almak imkânsız. Hastalığım ilerliyor ama doktora görünmem haftalar alıyor." (K9)

"Aile hekimi bile hastalığımı bilmiyordu, bana internete bakmamı söyledi. Uzmanlık gerektiren bir durum olduğunu anlatmak zorunda kaldım." (K11)

8.4. İlaç/Tedavi Ücretlerinin Karşılanması

Katılımcıların hastalığın ekonomik yükünün azaltılmasına yönelik beklentileri olduğu tespit edilmiştir. Özellikle yüksek maliyetli ilaçlar ve uzun süreli tedavi süreçleri için geri ödeme politikalarının genişletilmesi, katkı paylarının azaltılması ve sosyal güvence kapsamının geliştirilmesi yönünde bir talep ortaya koymaktadır. Bu talepler, ekonomik güçlüklerin hastalık deneyiminin en ağır yüklerinden biri olduğunu göstermektedir.

"Kullandığım ilacın kutusu 3 bin lira. Ben bunu her ay nasıl alayım? SGK karşılamadığı sürece tedaviye devam etmek neredeyse imkânsız." (K1)

"Bazı tahliller bile ekstra ücret. Hastalık zaten zor, bir de maddi yükün ağırlığı var." (K15)

Bu temada ortaya konan sekiz alt tema, sağlıklı bir toplumun temelini oluşturan aile sisteminin fiziksel, ruhsal ve sosyal boyutlarıyla çok katmanlı bir yapı olduğunu göstermektedir. Katılımcıların ifadeleri, sağlık sorunlarının etkilerinin bireyle sınırlı kalmayıp aile içi ilişkileri, günlük yaşam pratiklerini, ekonomik kararları ve geleceğe yönelik beklentileri de kapsayan bütüncül bir süreç olduğunu ortaya koymuştur.

Hastalığın aile yaşamını yeniden şekillendirmesi, aile içi rollerin, günlük rutinlerin ve iş yaşamının zorunlu olarak yeniden düzenlendiğini; bu süreçte özellikle kadınların bakım yükü nedeniyle daha fazla duygusal ve fiziksel sorumluluk üstlendiğini göstermektedir. Dijitalleşme, ruhsal sağlık, sosyal çevre ve destek mekanizmaları ise modern yaşamın aile üzerindeki çifte etkisini ortaya koymuştur: Bir yandan iletişim ve bilgiye erişimi kolaylaştırırken diğer yandan yalnızlaşma, ekran bağımlılığı ve sosyal kopuş gibi riskleri arttırmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, ruhsal sağlığın aile içi ilişkilerle doğrudan bağlantılı olduğunu ve duygusal görünmezliğin aile bağlarını zayıflattığını vurgulamıştır.

Bakım yükü, kronik hastalıkların getirdiği maliyetler ve iş-yaşam dengesinin bozulması araştırmanın kritik bulgularındandır. Hastalıkla mücadele eden ailelerde gelir kaybı, artan giderler, tükenmişlik duygusu ve bakım verenin yalnızlaşması belirgin şekilde öne çıkmıştır. Buna paralel olarak toplumsal destek, sosyal hizmetler ve kamusal politikalarla ilgili beklentiler ailelerin sağlıkla bağlantılı sorunları tek başına yönetemediğini göstermektedir. Katılımcılar fiziksel erişilebilirliğin arttırılması, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, ruh sağlığı desteğinin yaygınlaştırılması, toplumun ön yargılarla mücadele eden bireyleri daha kapsayıcı biçimde kabul etmesi gerektiğini belirtmiştir.

Genel olarak araştırmanın tüm bulguları, sağlıklı bir toplumun sağlıklı ailelerden oluştuğu ilkesini güçlendirmektedir. Sağlık yalnızca hastalığın yokluğu değil; duygusal dayanışmanın, sosyal katılımın, ekonomik güvenliğin ve kamusal desteklerin bir bütün olarak var olmasıyla sürdürülebilen bir iyilik hâlidir. Bu nedenle aileyi merkeze alan koruyucu, önleyici ve destekleyici politikaların güçlendirilmesi, bireylerin olduğu kadar toplumun da uzun vadeli refahı için zorunlu görünmektedir.

Krize Hazırlık Evde Başlar: Ailede Afet ve Acil Durum Bilinci

2025 AİLE YILI

TÜRK KIZILAY genç

4.2.4. Tema 4: Krize Hazırlık Evde Başlar: Ailede Afet ve Acil Durum Bilinci

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizi, ailelerin afet ve acil durumlara yönelik hazırlık süreçlerinin çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcı anlatıları, afetlere ilişkin farkındalığın çoğu zaman bilgi düzeyinde kaldığını; ekonomik koşullar, sosyal destek ağları ve aile içi dinamiklerin hazırlık davranışlarını önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymaktadır.

Bu doğrultuda elde edilen bulgular; "Ailelerin Afetlere İlişkin Bilgi Kaynakları ve Güvenilirlik Algısı", "Biliyoruz Ama Yapamıyoruz: Hazırlık Yetersizliği ve Eylemsizlik", "Afet Hazırlığında Ekonomik ve Çevresel Engeller", "Destek Mekanizmaları: Sosyal Ağlar ve Kurumlar", "Psikolojik Hazırlık ve Aile İçi Dinamikler", "Afetlerde Aile İşlevselliği" ve "Afetlere Hazırlanmak İçin Gençlerin Önerileri" olmak üzere yedi alt başlık altında ele alınmıştır.

Bulguların aktarımında katılımcı kimliğini korumak amacıyla katılımcılar "K1", "K2" vb. biçiminde kodlanmıştır.

1. Ailelerin Afetlere İlişkin Bilgi Kaynakları ve Güvenilirlik Algısı

Ailelerin afetlere ilişkin bilgi edinme davranışları çeşitlilik göstermektedir. Bu bağlamda üç temel bilgi kaynağı öne çıkmaktadır:

1.1. Resmî Kaynaklar (AFAD, Uzmanlar, Devlet Kurumları)

Resmî kurumların sağladığı bilgiler aileler tarafından güvenilir bulunmakla birlikte bu bilgilerin düzenli takip edilmediği ve çoğu ailenin yalnızca kriz sırasında bilgi arayışına yöneldiği tespit edilmiştir. Katılımcılar, özellikle AFAD, jeologlar ve deprem uzmanlarının açıklamalarını en güvenilir bilgi kaynağı olarak görmektedir.

"Afet risklerine ilişkin bilgileri, resmî kurumlardan alıyorum. Özellikle AFAD. İkincisi, jeologların, YouTube, sosyal medya hesaplarındaki paylaşımları ve deprem uzmanlarından ve resmî yetkililerden gelen açıklamalar. En önemlisi bu." (K26)

"Zaten büyük bir şey olmadan böyle çıkıp profesörler de açıkçası çok konuşmuyor. Yani bir şey olduğunda daha çok insanları telaşa sürüklüyorlar." (K29)

"Aslında işte pek çok kanalda profesör, doçent çıkıp konuşmalar yaptı ve biz de bunları dinledik, çünkü dinlemek zorundayız. Biz ailecek zaten çok fazla haber izleyen, çok fazla belirli konularda kendilerini geliştirmeye çalışan insanlarız." (K20)

"Konya'da herhangi bir fay hattı olmadığını biliyorum... ama bu ifadenin ne kadar doğru olduğunu bilmiyorum." (K7)

1.2. Medya ve Sosyal Medya

Gençler arasında popülaritesini koruyan sosyal medya her ne kadar hem hız hem erişilebilirlik açısından avantajlı olsa da bazı gençler tarafından bilgi kirliliğine yol açtığı, ailelerde yanlış risk algılarının oluşmasına neden olduğu düşünülmektedir.

"Günümüzde sosyal medyanın çok fazla doğru bilgi yansıttığını düşünmüyorum. Çünkü algı yönetimi orada çok güçlü olduğu için bazı bilgilerin çarpıtıldığını düşünüyorum. O yüzden genelde resmî kaynaklardan bilgi almayı tercih ediyorum." (K3)

"Haber kaynakları ve televizyon kanalları gibi yerlerden gerekli bilgileri öğreniyorum." (K17)

"Bu bilgileri sosyal medyadan, genellikle meteorolojiyi takip ederek ve haber kanallarından alıyoruz." (K33)

"Sosyal medyadan bilgi alıyoruz. Zaten artık her şey sosyal medyada. Sosyal medyadan çok fazla haber alıyoruz o şekilde." (K29)

"Sosyal medyadan bilgiler edindim. Özellikle deprem yaşandıkça insan ister istemez yaşadığı yerin deprem bölgesi olup olmadığını araştırıyor. Ben de bu şekilde bilgi sahibi oldum." (K8)

"Sosyal medyada Twitter önemli bir şey, sonuçta aniden bir şey olduğunda hemen bilgi alabiliyoruz." (K15)

"Genelde sosyal medyada işte karşımıza çıkan haberlerden bilgi alıyoruz. Çok televizyon seyretmiyoruz." (K27)

1.3. Yerel ve Deneyim Temelli Bilgi

Özellikle daha önce deprem veya sel yaşamış aileler yakın çevrelerinin deneyimlerini dikkate almakta, bu durum çoğu zaman bilimsel bilgi ile çelişen pratiklere yönelmeye neden olmaktadır.

Ön plana çıkan bulgu teorik bilginin ötesinde "yaşayarak öğrenmenin" etkili olduğunun vurgulanmasıdır. Sel ve deprem gibi afet deneyimi yaşayan katılımcılar bunun önemini belirtmektedir.

"En çok etkili olan şey, bizzat yaşamak. Yaşayınca insanın aklına kazınıyor" (K12)

"Afetten etkilenmiş isimler olsun. Afette görev yapmış insanlar olsun. Bunlarla görüşerek yaşadıkları anıları, tecrübeleri dinleye dinleye bu bilgileri edindim." (K26)

"En büyük risk sel ve heyelan. Karadeniz coğrafyası buna çok müsait; dağlar dik, yağmur bol. Bunları hem yaşayarak öğreniyoruz hem de haberlerden, televizyon ve sosyal medyadan takip ediyoruz. Ama itiraf edeyim, çevreden gelen tecrübeler ve kulaktan kulağa bilgi daha baskın." (K2)

"Adıyaman'da depremi yaşadık zaten. Samsun'da ise sel ve heyelan çok sık oluyor, özellikle yaz yağmurlarında. Bunları yaşayarak öğrendik. En çok etkili olan şey, bizzat yaşamak. Yaşayınca insanın aklına kazınıyor." (K12)

"Bu öğrendiğimiz şeylerin gerçeğe dönüşmesini bizzat görmüş insanlarız biz. Hani ilkbaharda yağışlar böyle kontrolden çıkınca ya da kar erimeleri falan meydana gelince bir anda suyun debisi çok fazla yükselir ve etrafında ne varsa hemen hemen yıkar geçer." (K19)

2. "Biliyoruz Ama Yapamıyoruz": Hazırlık Yetersizliği ve Eylemsizlik

Saha verileri, ailelerin büyük çoğunluğunun afetlere yeterince hazırlıklı olmadığını göstermektedir. Bu durum ailelerin afet bilinci ile hazırlık davranışları arasında derin bir uçurum olduğunu kanıtlamaktadır. Bu eksiklikler; afet eğitimlerinin yetersiz ve yalnızca teorik düzeyde kalmasından, yapısal denetim ve düzenlemelerin eksikliğinden, fiziksel afet hazırlığının yapılmamasından ve özel gereksinimli bireylerin göz ardı edilmesinden kaynaklanmaktadır.

2.1. Fiziksel Hazırlık

Fiziksel hazırlık kapsamında afet bilincine sahip aileler de dâhil birçok ailede afet çantası olmaması ve bu hazırlığın ekonomik nedenlere de bağlanarak ileri tarihlere atılması en dikkat çekici eksiklikler arasında yer almaktadır. Afet çantası hazır ve afet bilinci olan bazı ailelerin ise eşyalarını sabitlemediği, afet sonrasında toplanma alanlarının bilinmediği gözlemlenmiştir.

Bireysel önlemler (eşya sabitleme vb.) alınsa dahi binanın zeminine veya sağlamlığına duyulan güvensizlik "Ne yaparsak yapalım boşuna." hissiyatı ve "Allah ne yazdıysa o olur." anlayışı tedbir almayı engelleyen kültürel bir bariyerler olarak anlaşılmaktadır. Bu durum, gençlerin hazırlık çabalarına karşı bir direnç oluşturmakta ve aynı zamanda motivasyonlarını düşürmektedir.

"Depreme hazırlık için birçok yetersiz konular söz konusu. Somut olarak eşyalarımız hazır değil, acil durum çantamız yok." (K17)

"Ben kendim bilinçli olduğum kadar aileme aktarmaya çalışıyorum ama ailem yapısal olarak, özellikle annem biraz eski kafa yapısında… Kardeşlerim de küçük, panik havasında…" (K30)

"Bakım olarak bir şey yok. Hiçbir önlem yok. Biz ev içinde önlem aldık mı derseniz? Neredeyse bir iki eşya anca sabitlenir. Hiç umursamıyorlar yemin ederim, hiç umursamıyorlar. Bizim ailede gelin çanta yapalım desem hadi oradan derler." (K5)

"Depreme maruz kaldığında direkt çökebilecek bir binada yaşıyoruz. Çünkü, en son geçirilen depremde bile odamızın duvarları çatladı resmen. Yani, aslında bu konuda söyledik babama, ev sahibimize de söyledik. Ama adamın dediği kelime bu binaya bir şey olmazdı" (K30)

"Ailemin hazırlığını yeterli bulmuyorum. Yaş ortalamaları biraz yüksek olduğu için bazı eğitimleri almakta, onları uygulamakta, tatbik etmekte zorlanıyorlar." (K3)

"Hazırlık konusunda ben biraz daha temkinliyim ama diğerleri, annem ve babam değil. Çünkü kaç kere çanta yapın dedim ama yapmadılar. Öyle söyleyebilirim." (K15)

Yapılan görüşmelerdeki cevaplara göre olası afet durumları aileler tarafından önemsenmekte ve aile içinde afetlerle ilgili konuşmalar yapılmaktadır. Ancak yapılan görüşmelerin somut bir plana veya uygulamaya dönüşmediği görülmektedir.

"Afetler hakkında konuşmalar yapıyoruz. Bir konuşma şöyleydi... En üst katta oturduğumuz için deprem sırasında çatıya çıkmamız söylendi. Binanın dayanıklı olup olmadığı hakkında konuştuk... Ama hiçbir prosedür belirlenmedi." (K5)

"Sadece düşünüyoruz. Hani deprem olursa şurada dururuz, şu masanın altına gireriz gibi gibi..." (K24)

"Babam bir kez bir usta gelmişti o zaman evin o köşelerine gitmişlerdi, bakmışlardı. İşte sağlam değil demişlerdi ama sonrasında ustayı çağırmadı, usta gelmedi ya da olmadı. Yani şu an hala o şekilde kalıyoruz. Yine ilk yardım çantası konuşulmuştu, olmadı." (K22)

"Bir çanta hazırladık ama eksiklerle dolu. Su var ama yetmez, yiyecek yok, ilaç yok." (K12)

"Deprem anında yapılması gerekenleri biliyoruz ama uygulama kısmında eksiklerimiz var. Mesela deprem çantası hazırlamamız gerektiğini biliyoruz ama hiçbirimiz evimize almış değiliz." (K17)

"Sadece önlem olarak dediğim gibi afet çantası hazırladık ama ondan sonrasında hani konu biraz ciddiye bindiğinde fazla konuşulmuyor. İşte deprem olduğunda ne yaparız falan. Hani kendimizi dışarı atarız kısmına kadar konuşuluyor ama ondan sonrasında işte toplanma bölgeleri falan konuşulmuyor." (K27)

"Deprem anında yapılması gerekenleri biliyoruz ama uygulama kısmında eksiklerimiz var. Mesela deprem çantası hazırlamamız gerektiğini biliyoruz ama hiçbirimiz evimize almış değiliz." (K17)

Ayrıca inşaat zemin veya güçlendirme gibi konularda yapısal yetersizliklerin ve yapısal denetim uygulamalarında bireysel bilinç ve sorumluluk algısının, afet riskini azaltmada tek başına yeterli olmadığını, yapısal ve çevresel koşulların belirleyici rol oynadığını göstermektedir.

"Bizim evimiz bataklığın üzerine yapılmış. Bataklıktı burası önceden ve bataklık olduğu için daha çok sallanıyor bizim binalarımız ama binaların altında bir sistem olduğunu söylüyorlar. Ne kadar doğru bilmiyorum." (K23)

"Sadece bilinç yetmiyor, bilinç hayatını kurtarmıyor. Bilinçli olup çürük bir binada oturduğumuz zaman o bilinç seni ayakta tutmuyor. Ne kadar çok güzel bir bina da yapsak, sağlam yapsak, zeminli kötü olduğumuz zaman tutacak bir şey kalmıyor." (K26)

"Mesela konut güçlendirmesi yapıldı mı diye sordunuz, yapılmadı. Bina yöneticisi bunu yapmadı ama biz de talep etmedik. Daha demim binada yangın tüpü olup olmadığını hatırlamadım. Mesela bilinçli olsaydım bu şekilde olmazdı." (K18)

"Özellikle bir deprem olsa eski ev olduğu için korkuyorum. Yani çok güvenlikli olduğunu düşünmüyorum. Bir de sağlam bir zemine ait değil. Evin altı önce böyle ıslak araziymiş. Yani tam deprem olsa yıkılacak bir arazi. O yüzden açıkçası korkuyorum." (K22)

"Ev için risk değerlendirmesi yaptırmadık. Fakat hani diyorlar ya eski yapılar depreme daha dayanıklı falan. Gerçi bölgemiz de ne kadar sağlam orası da düşündürüyor tabi." (K38)

"Bizim yeterli, yetersiz veya güçlü güçsüz olarak çabamız boşa gidecektir. Hani yardım çantası olsun, işte düdük olsun bunları yanımızda bulundurmalıyız. Fakat sağlam olmayan bir binada masanın altına girmek, kolonun yanında durmak, kirişten uzak durmak gibi şeylerin hiçbir önem arz etmediğini düşünüyorum. Binalar sağlam olmadığı sürece biz ne kadar tedbir alsak da hepsinin boş olacağını düşünüyorum." (K24)

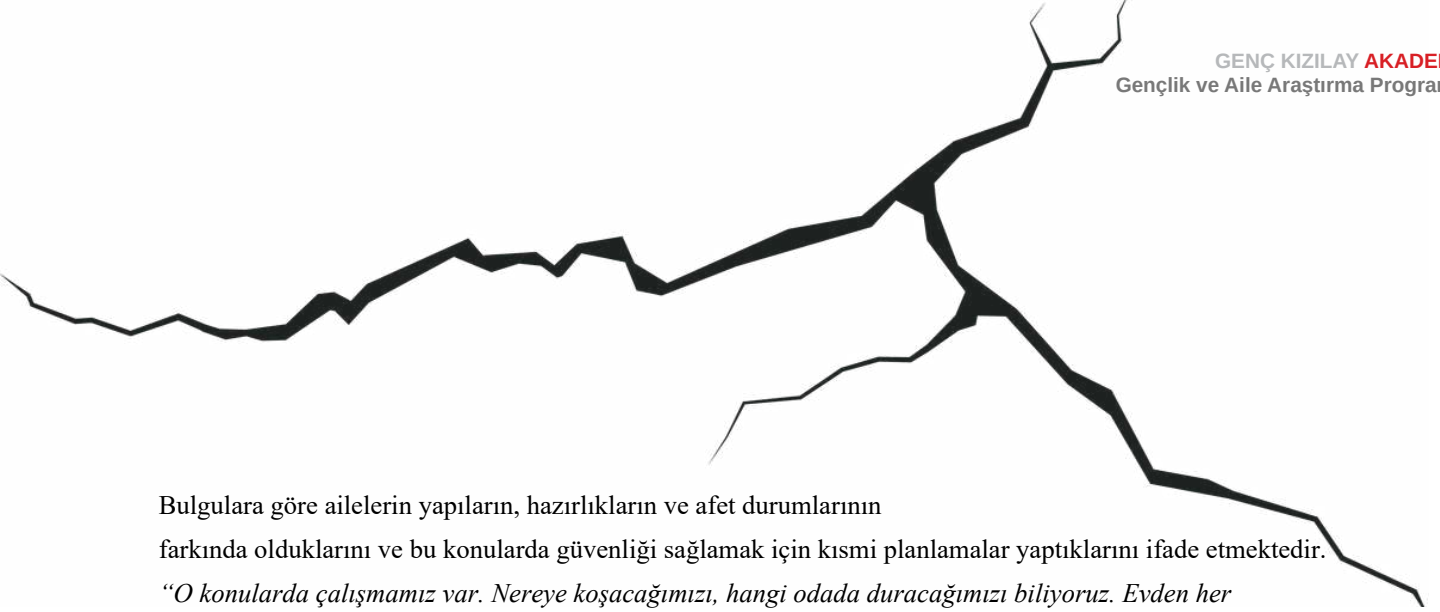

Bulgulara göre ailelerin yapıların, hazırlıkların ve afet durumlarının
farkında olduklarını ve bu konularda güvenliği sağlamak için kısmi planlamalar yaptıklarını ifade etmektedir.
"O konularda çalışmamız var. Nereye koşacağımızı, hangi odada duracağımızı biliyoruz. Evden her çıktığımda tüm prizleri mutlaka kapatıyorum. Ondan sonra da doğalgaz vanasını. Mümkün olduğunca arabamı binaların altına park etmemeye çalışıyorum." (K26)

"Deprem çantası. Çocuk için önemli olan eşyaların olduğu bir çantamız var. Bunun dışında tıbbi müdahale ile ilgili hazırlıklarımız var. Deprem sırasında ya da herhangi bir doğal afet sırasında buluşacağımız bir toplanma alanımız var. Bununla ilgili oluşturduğumuz bir kendimize ait pusulamız var." (K11)

"Yani öncelikle eğer büyük bir deprem olduğunu hissedersek, yatak kenarlarına veya masa kenarlarına veya güvenli sağlam yerlere de baktık evde hani nereler sağlam diye. Öncelikle çökeceğiz ve depremin geçmesini bekleyeceğiz. Bir müddet sakinleştikten sonra da hepimiz sakince aşağı ineceğiz bu şekilde merdivenlerden ama asansörden değil. Bu şekilde anlaştık yapıyoruz." (K23)

"Deprem sırasında apartman boşluğuna ya da merdivenlere çıkmamamız gerektiğini biliyoruz, çünkü en fazla yıkım ve can kaybı genellikle oralarda oluyor. Bunun yerine evde buzdolabı veya yatak gibi sağlam demirbaşların yanına uzanmayı tercih ediyoruz. Deprem bittikten sonra ise sarsıntı durduğunda en hızlı şekilde dışarı çıkmayı hedefliyoruz. Daha sonra toplanma alanlarına gitmeyi ve deprem riski tamamen ortadan kalkana kadar boş alanlarda bulunmayı planlıyoruz." (K8)

"Şimdi olası bir depremde ne yapacağımızı konuştuk. Biz evin en üst katında yaşıyoruz ve dedik ki hani asla dışarı çıkmayacağız. Bu konuda bilinçliyiz. Merdiven, asansör ve benzeri binmeyeceğiz. Allah korusun öyle bir durumda yıkıma bağlı ama yine üste çıkmayı konuştuk." (K10)

"Hem yangın hem deprem gibi olası durumlarda nerelerde toplanılacağını, nasıl hareket edileceğini, eşyaların hazırlığında nelerin öncelikli olduğunu belirlemek adına bir çalışma yaptık. Panik çalışması." (K31)

2.2. Bilgi Temelli Hazırlık

Ailelerin afet anı ve sonrası davranış biçimlerine (çök-kapan-tutun, tahliye prosedürleri vb.) ilişkin bilgi düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Aile içinde afetlerin konuşulduğu, ancak bu konuşmaların somut bir plana dönüşmediği görülmektedir.
"Afet çantası hazırlamamız gerektiğini biliyoruz ama hiçbirimiz evimize almış değiliz." (K17)

Yerel yönetim ve sivil toplum örgütlerinin sağladıkları gönüllülük esasına dayanan eğitimlerin teorik olarak verilmesi ve herhangi bir uygulamaya dökülmemesi sonucunda verilen bilgilerin zaman geçtikçe unutulduğu ve afet esnasında bu bilgilerin faydası olmadığı gençlerin afet esnasında ne yapmam gerektiğini hatırlayamadıklarını dikkat çekmektedir.
"Bizim zayıf yanımız bilgisizlik. Ne eğitimimiz var ne de hazırlığımız." (K12)

"Yani mesela o bilincimiz yok. Nasıl hazırlanmamız gerektiğini bilmiyoruz… Ebeveynlerimizin ya da evdeki kardeşlerimin duygusal davranması. Bunlar birçok yönden yetersiz olduğumuzu destekliyor." (K6)

"Eğitim, bilinç kısmımız yetersiz. Belki bu ön yargılarını kırıp ya da ne bileyim işlerini birazcık kenarı koyup bilinçlendirmek için farklı eğitimler ve seminerlere katılırlarsa olayın ne kadar ciddi bir şey olduğunun farkına varabilirler." (K3)

"Yani şöyle. Olay anında kimin ne yaptığı belirsiz olduğu için, herkes bir kendini kurtarma peşinde olacağı için çok hâkim olduğumuzu düşünmüyorum." (K28)

"Açıkçası ailemin afet bilinci zayıf. Daha çok "Allah ne yazdıysa o olur" anlayışı var. Böyle düşününce insanlar tedbir almayı geri plana atıyor." (K12)

Geçmiş afet deneyimlerinden yola çıkarak afet sırasında ailelerinde riskli davranışların olduğu ifade edilmiştir.
"Yok. Afet yaşamış biri olarak söylüyorum yok, gelişine yaşıyoruz. Tek bildiğimiz şey canımızı kurtarmak, sonra eğer ayrıysak birbirimize ulaşırız." (K25)

"Babamın hiçbir bilinci yoktu. Bir anda deprem oldu… Babam hemen atıldı, merdivenlerden koştu. Aslında bu çok yanlıştı. Ben orada doğruyu yapmam gerekirken yanlışa sürüklendim." (K22)

Ayrıca aileler ev içi düzenlemelerle ve pratik önlemlerle yaşadıkları konutlarda riskleri azaltmaya çalışmaktadır. Ailelerin bu çabaları yaşadıkları fiziksel ortamı güvenli hâle getirmeye yönelik bilinçli bir yaklaşımı yansıtmaktadır.
"Genellikle çatı yalıtımı, çift cam gibi şeylere dikkat ediyoruz. Kasırga ve fırtınalara karşı dayanıklı pencereler takıyoruz. Sel baskınlarını önlemek için zemini hazırlıyoruz." (K33)

"*Bunun için evdeki yangın sistemlerinin tekrardan kontrolünü yaptırdık. Bir yerde sürekli binanın yangın tüpü olsun diğer malzemeleri hazır bulunduruyoruz." (K31)*

"Deprem haricinde sel durumlarında yukarıya kireç gibi bir şey atılması gerekiyormuş. Biz onu yaptık sadece tek önlemimiz bu olabilir. Onda da işte yukarıdan su akmıyor." (K22)

Birçok ailede bilgi eksikliğinden kaynaklı problemler olsa da bazı ailelerin önemli bir bölümü özellikle eşyaların sabitlenmesi ve acil durumlarda çıkışın engellenmemesi için çaba göstermektedir.
"Eşyalarımızı sabitledik. Kesici delici eşyaların ortada bulunmamasına özen gösterdik. Dökülüp düşebilecek, kırılabilecek, çarpılabilecek eşyaları ortadan kaldırdık. Yangın çıkarabilecek şeyleri evden uzaklaştırdık." (K11)

"Şimdi çıkış kapısı burası. Vestiyer burada. Aynı zamanda büyük olur onlar. Allah muhafaza deprem oldu. Diğer odadan tahliye olman lazım. Çıkman lazım. O bir devrilse sen hiçbir şekilde çıkamıyorsun. Hadi çık çıkabiliyorsan. Ama onu sabitlersen gerekli önlem alınır. Çocuk odası kuruyoruz şimdi Allah nasip ederse. İlk yaptığım iş bebek divanı ya da karyolası dolaplardan uzak olsun yani Allah muhafaza devrilse o yatağa bir şey gelmesin diye." (K26)

"Sabit olmayan pek fazla eşyamız yok. Genel olarak eşyalarımızı duvara sabitledik. Devrilecek eşyalarımızın çoğu hemen hemen sabit diyebilirim." (K19)

Katılımcıların afet eğitimi deneyimleri, yetersiz ve yüzeysel eğitimlerden yapılandırılmış tatbikat ve toplum temelli programlara kadar geniş bir çeşitlilik göstermektedir. Bununla birlikte katılımcıların büyük bölümü, mevcut eğitimlerin özellikle psikolojik hazırlık açısından eksik kaldığı görüşündedir.

"Lisede bir ders aldım, seçmeliydi ve hocamız geçiştirip duruyordu, hiç önemsemiyordu. Bizim öğrendiğimizi pek umursamıyordu. Sürüş dersleri alırken, sakin ol, derin nefes al, stresliysen nabzına üç kez dokun derlerdi... Ama bana yardımcı olup olmadığını sorarsanız, hayır derim." (K22)

"Ben üniversitede afet eğitimi almıştım. Faydalı oluyor belli bir noktada ama daha da etkinlikler olabilir. Kendi mentalimi buna hazırlamaya çalışıyorum." (K33)

"Yani şöyle bir şey anlatabilirim mesela. Çocuklar dışarıda top oynuyorlar. Zil çalınca onlara öğretileni yapıyorlar. Okulun içine girip masaların altına giriyorlar. Yani dışarıdasın, okulun içine giriyorsun. Afet durumunda hani bu beynimize işlenmiş. Hani ne bileyim daha profesyonel ve tatbikatlı olmalı." (K29)

"Ezbere bilgiler de bir işe yaramıyor. Aslında stres yönetimini bilsek, stresimizi o an kontrol altına alabilsek daha rahat atlatabiliriz ya da daha az hasarlı atlatabiliriz." (K32)

Kurumlar tarafından verilen eğitimlerin bir defaya mahsus alınması ve sürekliliğinin olmaması bilgilerin unutulmasına ve bilinçli davranışlar geliştirmeye özellikle afet esnasında doğru davranış sergilemeye engel olduğu düşünülmektedir.
"Dediğim gibi biz eğitimimizi alırız her yıl. Yani kitabi bilgi olarak bilgi alırız. Ama biz onu tatbikatını yaparak eyleme dökersek her yıl yenilenir. Bu da bir meleke kazandırır. Böyle bir durumda ne yapacağını kestirebilirsin." (K34)

"Eğitimde o dönem farkındalık oluşuyor ama süreklilik arz etmediği için unutuluyor. Dediğim gibi ya da sürekli önümüze bu noktada haberler, eğitimler vesaire çıkmadığı için çok sönük kalıyor." (K18)

2.3. Özel Durumlara Yönelik Hazırlık Eksikliği

Yaşlı, bebek, kronik hastalık, engellilik gibi özel gereksinimleri olan bireylere yönelik planların çoğunlukla oluşturulmadığı anlaşılmaktadır. Yaşlı, engelli veya bakıma muhtaç bireyler için özel bir tahliye planının bulunmaması önemli bir risk teşkil etmektedir. Aileler, afet anında bu bireyleri nasıl tahliye edeceklerine dair bir strateji geliştirmemiştir.
"Depremden sonra bahçede buluşalım diye konuştuk ama onun dışında hiçbir şey yapılmadı. Görev dağılımı yok. Yani kim kapıyı açacak, kim yaşlıya, kim çocuklara bakacak. Hiç düşünülmedi." (K12)

"*Ailemizde özel gereksinimli birey olarak dedem var. Zaman zaman bizde kalıyor. Yaşlı ve hareketleri yavaş olduğu için afet anında ona nasıl yardımcı olacağımızı da hiç planlamadık. Yani işin en hassas tarafı da burası." (K2)*

"Babam yaşlı, bastonla geziyor. Küçük yeğenim var, o da çok küçük olduğu için tamamen bize bağımlı. Onlar için hiçbir özel hazırlığımız yok. Bu beni en çok korkutan şeylerden biri. Çünkü afet anında en çok yardıma ihtiyaç duyanlar onlar olacak, ama biz onlara nasıl destek olacağız, planımız yok." (K24)

2.4. Önceki Afet Deneyimlerinden Ders Alma

Yaşanan afet deneyimleri hane halkının hazırlıklarına yansımaktadır. Bulgular arasında yaşanan afetler sonrası ailelerden yapısal güçlendirmeler yapanlar ve çevresel riskleri azaltmak için çaba gösteren de bulunmaktadır. Ailelerin bu davranışlarının sonucunda yaşadıkları olaylardan dersler çıkardıkları ve önlemler aldıkları anlaşılmaktadır.

"Ailem aslında 2023 depreminden sonra hazırlıklı olma konusunda eskiye göre biraz daha yeterli bir şekilde korunuyorlar. Yani işte dediğim gibi evde su olsun, her odada düdük olsun, bir afet çantamız da var o şekilde tam olarak." (K29)

"Depremden sonra daha sıkı bir önlem aldık. Evi güçlendirdik mesela. Evet, deprem için malzemeleri arttırdık. Özellikle halattır, iptir. Evden çıkmak için tahliye edilebilmek için bütün malzemeleri arttırdık." (K34)

"Deprem olduktan sonra binayı güçlendirme çalışmaları yapıldı. Hatta binanın çevresinde bazı ağaçlar vardı. Ağaçları bile söktüler. Oradan binayı güçlendirmeye çalıştılar." (K21)

"Evet afet yaşadık, illa bilinçli olmak için yaşamaya gerek yoktu fakat yaşadıktan sonra bunun bilincine varmak gerekiyor. Bilinçli değildik ya da hazırlıklı değildik. Artık dediğim gibi afetleri göz önünde bulundurarak hayatımızı devam ettiriyoruz. Eve bir şey alacakken dahi depremi göz önünde bulunduruyoruz. Mesela kamp çadırı ve kamp yatağı, mat. Bunları alıp evin birinci derecede ulaşabileceğimiz yerlerine koyduk." (K13)

"Depremden önce yani öyle ekstradan bir bilgim yoktu. Ama tabii ki ondan sonra insanlar, benim ailem de daha çok bilinçlendi. Hatta depremden sonra yardım kuruluşlarını daha çok öğrendik. Çünkü o dönemde çoğunu kullandığımız oldu. İhtiyaçlarımız oldu, çünkü karşılanacak bir durum yoktu o zaman." (K37)

Çocukken ailece bir yangın yaşamıştık. Yani o zamandan sonra lise zamanında zaten afet bilincini kazanmaya başladım. Ondan sonraki süreçte tekrardan yangın yaşadık bu arada oturduğumuz binada. Mesela orada daha bilinçli olduğum için nasıl müdahale edilmesi gerektiğini, insanları oradan nasıl uzaklaştırmam gerektiğini bu tarz konularda daha çok yardımcı olabilme imkânım oldu." (K30)

"*2012'deki büyük selde bodrumumuza kadar su girmişti. Açıkçası o zaman hiçbir hazırlığımız yoktu. Afet çantası nedir, bilmiyorduk. O olaydan sonra hazırlıklı olmalıyız diye düşündük ama dürüst olayım, hâlâ eksiklerimiz var." (K2)*

"Depremden sonra oturduğumuz binamızın sağlamlığı konusunda endişe duyduk ve bunlar için çalışmalar başlattık. Depreme aslında hazır olmadığımızı fark edip deprem için hazırlık çalışmaları, deprem çantası vesaire bunları hazırladık." (K3)

"Depremden önce hayır. Yani öyle ekstradan bir bilgim yoktu. Ama tabii ki ondan sonra daha çok biliyoruz ki benim ailem de bilinçlendi böyle." (K4)

"Daha önce yaşadığımız için annemler 99' depremlerini de gördüğü için benden ziyade onlar daha psikolojik olarak hazır." (K15)

"*En son yaşadığımız Şubat depreminden sonra birazcık korktuk. Bu telaşa girdik aslında ülkece bence ama sonrasını da unuttuk açıkçası. Başta deprem çantası vesaire hazırlasak mı gibi konuşmalar geçerken, şu süreçte unutuldu." (K18)*

"Açıkçası anlık yaşadığımız için deprem sonrasında bazı şeyler daha çok önemseniyor. Mesela 6 Şubat depreminden sonra biz de hissetmiştik ve o zaman bir çanta hazırlamıştık. Ama şimdi unutuldu, şu an öyle bir hazırlığımız yok." (K8)

"Yani mesela o zaman korku anında herkes böyle hani bir şeyler yapmamız gerektiğini fark etmişti ama tabii o korku geçince kimsede şu an bir şey kalmadı." (K21)

Önceki afet deneyimlerinin aile bireylerinde afetlere ilişkin bilgiyi ve sorumluluk duygusunu geliştirdiği anlaşılmaktadır. Yaşanan deneyimler bir sonraki muhtemel afetlere hazırlık için bir temel oluşturmaktadır. Ancak her ne kadar yaşanan afet deneyimleri ailelerin bilinçlenmesine katkıda bulunsa da ailelerin başlangıçtaki farkındalığını ve hazırlıkları zamanla risk algısının hafiflemesiyle birlikte azalabildiği görülmektedir.

3. Afet Hazırlığında Ekonomik ve Çevresel Engeller

Afet hazırlığının önündeki engeller yalnızca farkındalıkla sınırlı olmayıp, aynı zamanda ekonomik kapasite ile de ilişkilidir. Ailelerin bir kısmının ekonomik nedenlerle konut güçlendirme, afet çantası hazırlığı ve sigorta gibi önlemleri hayata geçirmekte zorlandığı görülmektedir. Bulgular, günlük yaşam koşullarının afet hazırlığı süreçlerini sınırlayabildiğini göstermektedir.

"Geçim çok zor... Finansal olarak sıfırız diyebilirim. Afet sonrası için de kenarda bir paramız yok" (K12)

Sigorta maliyetlerinin artması aileleri bu güvenceden yoksun bırakmaktadır. Bu da zorunlu doğal afet sigortası yaptırma oranının düşmesine, yaptırılanlarda da poliçe içeriği yeterince anlaşılmamasına neden olmaktadır.

3.1. Ekonomik Engeller

Katılımcılar olası afetlere finansal yönden bir hazırlık yapılması için ekonomik imkânlarının yetersiz olduğunu ifade etmektedir.

"... hiçbir şekilde bunun için kenara bir para koyulmuyor. Haliyle olası bir depremde gerçekten öylece ortada kalabilme gibi bir riskimiz var. Kesinlikle bir eksiklik." (K1)

"... insanlar bu konulara para bağlamak istemiyor. Ne kadar ihtiyaç olsa dahi kendi ihtiyaçlarını göz önüne getirdiklerinde bu pek mümkün olmuyor." (K13)

"Sigortamız yok, birikimimiz yok. Finansal olarak sıfırız diyebilirim. Afet sonrası için de kenarda bir paramız yok. Böyle olunca hazırlık yapmak da imkânsızlaşıyor." (K12)

"Sitenin geneline bakıldığı zaman uygun raporu çıkmadığı zaman yıkım kararı verildiği için insanlar mesela onu düşünerek başvuru bile yapmıyorlar bir deprem incelemesi için. Şöyle aslında, biraz da bunu bence realist bir bakış açısıyla baktığımız zaman Türkiye şartlarında da o insanların evleri yıkıldığı zaman şimdi o süreç boyunca hayatlarını idam ettirebilmeleri gerekiyor." (K7)

Bulgular, bazı ailelerin riskli konutlarda yaşadıklarının farkında olduklarını ancak mevcut yapısal şartlar nedeniyle daha güvenli bir yere geçemediklerini göstermektedir.

"Biraz yaşadığım konut yokuşta kalıyor. O yüzden bir deprem anında vesaire çok dayanıklı olduğunu düşünmüyorum ama hayat şartlarından kaynaklı daha güvenli bir yere geçmemiz şu an için mümkün değil." (K18)

"Şu anda Samsun'da kirada oturuyoruz. Bina eski. Sağlam mı, bilmiyoruz. Kimi iyi diyor, kimi riskli diyor. Ama başka çaremiz yok. Ekonomik durumdan dolayı yeni bir eve çıkma şansımız yok. Mecbur orada oturuyoruz, içimiz de hep tedirgin." (K12)

"Ben normalde hiç nakit para bulundurmazdım. Mutlaka artık nakit para bulunduruyorum. Aracımda sonuna kadar benzin ışığı yanana kadar benzin bulundurmazdım. Aracın yakıt deposu yarıya inmeden fullemeye başladım. Tek tek sebeplerini anlatabilirim. Afet alanında nakit para çok iş yapıyor. Banka kartları çalışmıyor, internet- poz cihazları çalışmıyor o yüzden artık nakit para taşınması gerektiğini düşünüyorum. Mutlaka yanımda 5 bin ya da 10 bin o şehirden dönecek şekilde nakit para bulunduruyorum." (K26)

"Yani finansal olarak da köşeye bir destek ayırmamız lazım. Aslında, mesela bankalarda da bir hesap açılabilir veya hesabınız varsa oraya da biraz aslında kenara bir şeyler ayırmak veya ayrı bir hesap açmak da iyi olabilir." (K30)

"Dask benzeri sigorta vesaire yaptırmadık. O da şundan kaynaklı aslında. Depremden önce işte yıllık 100 TL olan DASK ya da buna benzer sigortalar bir anda yıllık işte 30, 40, 50 bin liraya çıktı." (K13)

"Afet için örneğin önceki yaşadığımız hortum olayında ekstra bir sigortamız olsaydı daha iyi olur diye düşünüyorum. Çünkü seramız yıkılmıştı. Sera için sigorta yaptırılabilirdi. Bu büyük bir eksiklikti." (K33)

"Şöyle deprem sigortası yaptırdık sadece. Yani sırf depremle alakalı değil, başka bir konu vardı o yüzden yaptırıldı." (K21)

3.2. Çevresel Engeller

Katılımcılar afetlere hazırlık konusunda genel bir bilinç oluşmasına rağmen fiziksel çevredeki düzenlemelerin yetersiz olduğunu vurgulamaktadır. Dar sokaklar, sık yapılaşma ve toplanma alanlarının eksikliği gibi çevre düzensizlikler olası bir afet anında etkili bir müdahale sürecini zorlaştırmaktadır.

"Bulunduğumuz bölgede çok sık sık evler olduğu için toplanma alanı gibi bir durum yok ya da acil müdahale bölgesi yok. Ondan dolayı ne kadar konuşsak da aslında pratikte işlemeyecek." (K13)

"Mesela şu an tamam hani hemen evet çıkarız ama o telaşla nerede toplanılacak? Yani sokağımızın alanı dar her yerden ara sokaklar olduğu için toplu bir şekilde her binadan inildiğinde nerede toplanacağı belli olmadığı için b planı yok." (K14)

"Bundan 3-4 yıl evvel sanırım Bozkurt tarafında bir sel meydana geldi ve epey bir zarar oldu. Bütün arkadaşlarım o bölgelerde yaşıyordu o dönemde. Haliyle hepsiyle ilgili haber almak, onlara ulaşmaya çalışmak, onlarla ilgili etkileşime girmek, iletişime girmek çok zordu. Psikolojik olarak da yıpratıcıydı." (K20)

"Günümüz şartları ile telefon hatlarının çekmeyeceğini biliyoruz. Bu konuda sıkıntı var ülkemizde. Hani bunun önlemi alınmıyor. Bu da en büyük eksiklik. O yüzden afet anında Amerikan yapımı WhatsApp'ı kullanmayı tercih edeceğiz." (K24)

4. Destek Mekanizmaları: Sosyal Ağlar ve Kurumlar

Kriz anlarında ailelerin başvurduğu destek sistemleri hiyerarşik bir yapı göstermektedir. Bu hiyerarşik sıralama fiziksel yakınlıktan başlamaktadır. Bulgular afet anında ilk başvurulan kaynağın akrabalar ve komşular olmasından ve devlet yardımlarının ulaşmasının zaman alabileceği öngörüsünün olduğunu ifade etmektedir.

"*Önce en yakınımızdaki insanlara güveniyoruz.*" *(K12)*

Ancak büyük çaplı afetlerde komşuların ve akrabaların da aynı yıkımı yaşaması, sosyal destek ağlarını işlevsiz kılabilmektedir.

"*Komşulardan yardım almak pek mümkün olmuyor. Çünkü onlar da aynı durumun içerisinde." (K13)*

AFAD, itfaiye, Kızılay ve 112 Acil Çağrı Merkezi profesyonel yardımın ana adresleri olarak kodlanmıştır sağlık ekipleri ve gönüllü kuruluşlar en güvenilir destek kaynakları olarak görülmektedir. Bu güvenin şekillenmesinde geçmiş deneyimlerin payı büyüktür.

4.1. Sosyal Destek

Aile üyelerinin yakınları, komşuları ve arkadaşları afetler sırasında ilk destek alabilecekleri kişiler olarak algılanmaktadır. Fiziksel yakınlık ve anında ulaşılabilir olmaları nedeniyle bu kişilerin desteğinin ilk anlarda kritik önemi olduğunu vurgulanmıştır.

"Atıyorum deprem gibi bir durum oldu, yaşandı. İlk başta sığınacağım kişi sanırım komşularım olur ya da arkadaşlarım olur." (K22)

"Öncelikle komşulardan destek alırım. Çünkü ilk anda herkes birbirine koşuyor. Sonra akrabalarımızdan. Devlet elbette gelir ama ilk refleks herkesin çevresine bakması oluyor. Biz de önce en yakınımızdaki insanlara güveniyoruz." (K12)

"İlk aklımıza akrabalar geliyor, sonra komşular. Bizim kültürde önce aile–komşu dayanışması var. Devlet kurumları elbette var ama ilk refleks dayımı arayalım, amcam gelsin oluyor. Acil numaraları biliyoruz ama pratiğe dökerken yine yakın çevreye koşuyoruz." (K2)

"Tanıdıklarımızdan destek alırız büyük ihtimalle, anlık çevreden. Bahsettiğim depremde korkmuştuk. Tanıdıklarımızın yanına köye gitmiştik. 2-3 gün orada kalmıştık." (K17)

"Kendi çekirdek ailem dışında geniş ailemden yardım tabi ki isterim, amcam dayım vesaire. Komşum, yani şu an mesela yaşadığım yere, bana en yakın kişilerden birisi komşum komşumdan da tabiki yardım isterim." (K18)

"O sırada şarjım çok azsa, ulaşacağım yüksek ihtimalle akrabam olur. Çünkü arkadaşların da kendi aileleri var ve ilk başta üçüncü kişilere uğraşmak istemezler. Önce akrabamı ararım, onların da el birliğiyle yardım etmesini beklerim." (K17)

"Ya şöyle ki aslında benim yaşadığım apartman aile apartmanı. O nedenle yakınlarımıza biraz daha yakın oturuyoruz. Büyük ihtimalle öyle bir anda kayıtlı olarak bana en yakın kişiler işte bu apartmandakiler ya da işte ne bileyim yan apartmandakiler olur." (K9)

"Uzun süre dışarıda kalma ihtimalim olacağı için deprem esnasında büyük ihtimalle bana koyduğum şeyler yetmeyecektir. O yüzden onlardan hem giyecek hem de diğer barınma ihtiyaçları için de yardım isteyebilirim." (K14)

"Yani şöyle o anki bulunduğum konuma göre mesela biz Kırıkhan'da depremde komşumuzla birlikteydik. Maddi destek olmasına gerek yok, psikolojik olarak da destek olunabiliyor. Onu da bekliyorsun. İnsan bazen sadece sarılmak istiyor, sarılıp yanında olabilir. Ya da telefonla sesini duymak bile rahatlatabiliyor." (K25)

"İlk olarak ailelerimizi, akrabalarımızı ararız tabi. Zaten aynı yerde isek akrabalarımız da aynı durumdadır. Yani böyle bir sıkıntı var. Herhalde ilk başta akrabalar arasından destek ararız ama onlardan bir yardım geleceğini de düşünmüyorum." (K5)

"Sosyal çevre çoğunlukla akrabalar olsun, başka şehirlerde olduğu için akrabalar gelemez. Komşulardan da karşı komşumuz var, o yardım edebilir, şanslıysak o da etkilenmediyse." (K16)

"Komşulardan yardım almak pek mümkün olmuyor. Çünkü onlar da aynı durumun içerisinde olduğu için herkes kendi derdine düşüyor. Dediğim gibi bunu deneyimlediğimiz için direkt yaşayarak öğrendik bunları." (K13)

"Afet sırasında sonrasında daha çok komşularımızdan yardım alırız, akrabalarımız uzakta yaşıyorlar çünkü." (K23)

Katılımcılar, yaşanan afet deneyimlerinden edindikleri çıkarımlar doğrultusunda afet anında fiziksel yakınlığın ve erişilebilir sosyal destek ağlarının kritik bir öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal desteğin, yalnızca pratik yardım sunma işleviyle sınırlı kalmayıp aynı zamanda psikolojik rahatlama ve duygusal dayanıklılığı arttırıcı bir rol üstlendiği ifade etmişlerdir. Katılımcılar, afet anında başvurabilecekleri temel sosyal destek kaynakları olarak yakın çevrelerini tanımlamış; ancak aynı coğrafi bölgede yaşayan bireylerin benzer risk ve kayıplara maruz kalmasının karşılıklı yardım kapasitesini sınırlayabileceğine dikkat çekmişlerdir. Ayrıca farklı şehirlerde ikamet eden akrabaların fiziksel mesafe nedeniyle etkin destek sunmakta yetersiz kalabileceği vurgulanmış; bu durum, sosyal destek ağlarının coğrafi dağılımının afetlere hazırlık ve müdahale süreçlerinde belirleyici bir unsur olduğunu ortaya koymuştur.

4.2. Kurumsal Destek

Afetler sırasında ihtiyaç duyulan, aileler için kurumsal destek alınabilecek ilk ve en hızlı erişilebilir noktanın 112 Acil Çağrı Merkezi olduğunu belirtilmiştir. Çoğu katılımcı kurumsal destek için yalnızca 112 Acil Çağrı Merkezini belirttiği görülmektedir. Bunlara ilaveten AFAD, AKUT ve Kızılay gibi afet yönetimi kuruluşlarını ile gönüllü kuruluşları afet olaylarında destek sağlayan profesyonel ve güvenilir kaynaklar olarak görmektedirler.

"Aslında kurumların çoğu 112'ye bağlı. O yüzden 112'yi arasam hepsi gelir." (K5)

"Biliyorum, yani ambulans, jandarma 112'nin arandığını biliyorum. Orayı arar destek yardım isterim." (K22)

"112 acil numaralar zaten bağlandığı için 112'den hepsine bağlatabiliyoruz." (K28)

"Yani genel olarak şöyle söyleyeyim 112'yi aramaktan başka çok bir şey bildiğimizi düşünmüyorum. Yani kendi adıma öyle. (K27)

"Ailem dışında tabii ki AFAD gibi ekiplere güvenirim. Zaten en çok yardım isteyebileceğimiz ekipler onlar. Çünkü hem işlerinde profesyoneller hem de gerçekten gönüllüsü, destekçisi çok. Her şeyiyle gerçekten bir ekipler. Canla başla çalıştıklarını hep biliyoruz, hep gördük." (K15)

"Ailemiz yakınlarımız dışında yani AFAD veya Türk Kızılay yine bizim yardım alabileceğimiz kurumlar arasında yer alıyor." (K30)

"AFAD yardım etti, AFAD yardım çadırı gönderdi, Kızılay gönderdi. Akrabalarımızdan çok yardım alanlar oldu. Onun dışında biz deprem zamanında Konya'ya gitmiştik. Oradaki bir köyde yeni yapılmış evleri bize hibe etmişlerdi. Yardım almıştık." (K37)

"Deprem çadırları ve benzeri Kızılay'dan temin edildiğini biliyorum. Onun dışında Bakanlıklara hukuki haklarımız için başvurabileceğimizi biliyorum." (K10)

"Yani benim tek bildiğim AFAD, işte Kızılay tarzı kuruluşlardan yardım alınabilir gibi düşünüyorum. Buralara zaten ararsak, ulaşırsak bize destek olacaklarını da düşünüyorum." (K27)

5. Psikolojik Hazırlık ve Aile İçi Dinamikler

Fiziksel hazırlıksızlık kadar psikolojik hazırlıksızlık da afet anında kriz yönetimini zafiyete uğratmaktadır.

5.1. Kaygı ve Panik

Herhangi bir afet yaşayan katılımcılar, ne yapacaklarını bilseler bile afet anındaki korku ve stresin eyleme geçmeyi engellediğini ("donup kalma") belirtmektedir. Bulgular, psikolojik dayanıklılık eğitiminin eksikliğine işaret etmektedir.

"Teori ve pratik çok değişken oluyor... O deprem anındaki korku, stres bunu yapmamıza pek müsaade etmiyor." (K13)

Afet tecrübesi olmayan ailelerin ise önemli bir kısmı afet sırasında panik yaşayacağından endişe etmektedir. Bu durum doğru müdahaleyi zorlaştırmaktadır.

"*Önceden ne yapacağımızı biliyoruz, ama yaparken ne yapacağımızı bilmiyoruz... Çünkü aile olarak çok endişeliyiz ve aniden bazı şeyler hakkında panikliyoruz. Ama dediğim gibi, önceden planlama yok. İşte o zaman insanlar panikleyip bir şeyler yapmaya çalışıyor." (K22)*

"Yani şöyle söyleyeyim, annem falan hiç sakin kalamıyorlar. Genelde böyle bir ufak sarsıntıda bile çok panik oluyorlar. Gerçekten büyük bir deprem olduğunda ne yaparız, nasıl hareket ederiz, hiç bilmiyoruz yani." (K27)

"Yani ailem yeteri kadar bilinçliler ama o anda ne yapabileceklerini kestiremiyorlar. Elleri ayaklarına dolaşır mesela. Bunu aşmak da öyle bir kere de olacak iş değil. Önemli olan soğukkanlı olmak." (K34)

"Yani, bilirsiniz, buraya veya dolaba bir şey inşa edebilirim ve bu benim için bir yaşam üçgeni oluşturur, evet, ama kafamda... Ama o anda... bir yaşam üçgeni oluşturmayı unuttum." (K7)

"O afeti yaşayan biri olarak söylüyorum ki o anda insanın aklına hiçbir şey hazırlık yaparsan ne kadar bilinçli olursan ol ne kadar hazırlık yaparsan yap, o anda sadece tek düşündüğüm kendi ve çocuğunun canını kurtarmak olduğu için yaptığın bütün planlar boşa gidebiliyor maalesef." (K25)

"Aslında evet bilinçlendik fakat ne kadar bilinçlensek de afet anında bu bilinci yerine getirmek pek mümkün olmuyor. Çünkü teori ve pratik çok değişken oluyor. Deprem yaşayınca gidip de bir masayı bulayım, masanın altına geçip cenin pozisyonunda bekleyeyim demiyor insan. Ne kadar bilinçli olsak dahi o deprem anındaki korku, stres bunu yapmamıza pek müsaade etmiyor." (K13)

5.2. Travmatik Deneyimlerin Etkisi

Daha önce deprem veya sel gibi afetler yaşamış ailelerde travmaya bağlı stres, tetikte olma hâli, kaçınma davranışları, uyku bozukluğu, aşırı irkilme ve sürekli kaygı hali gibi travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) belirtilerine yol açmaktadır.

"Evet en büyüğüm. En büyük abla olmanın etkisiyle, o ablalık duygusuyla bence afet durumunda kardeşlerimden daha sakin davranacağımı düşünüyorum." (K30)

"Yani şöyle eğer yanında çocuğun varsa zaten birinci olarak ona korktuğunu hissettirmemeye çalışıyorsun. Çünkü onun psikolojisi daha çabuk bozuluyor. Doğal olarak sen de gidişata ayak uydurmaya çalışıyorsun." (K25)

"Deprem sırasında özellikle iki küçük kardeşim var, onlar korkabilir. Deprem anında onları yanıma alıp sakinleştirebilirim." (K8)

Bazı gençler, aile üyelerinin psikolojik olarak kırılganlıklarına vurgu yaparak bazı aile bireylerinin mevcut psikiyatrik hastalıklarından dolayı afetlerin psikolojik etkilerine karşı daha açık olduklarını belirtmektedir.

"Aslında bu konuda çok tedirginim. Çünkü dediğim gibi babamın panik atağı var. Böyle bir senaryo durumunda ne yaparız hiç bilmiyorum." (K33)

"Benim abim biraz hastalık hastası kaygılı bir insandır. Başı ağrıdığında falan böyle deprem olacak diye söyler. Deprem korkusu yaşayan bir insan. O yüzden hiç psikolojik olarak hazır değil kendisi." (K21)

"Annem çok korkan bir kadın… Büyük bir deprem, Allah korusun ya da büyük bir sel yaşasak annemi düşünemiyorum. Ağır bir psikolojik destek alması gerekir diye düşünüyorum." (K22)

"Psikolojik olarak aslında annemin pek hazır olduğunu düşünmüyorum. Babam ve dayım da yaşıyor bizle. Ama babamla dayım daha sakin kalır büyük ihtimalle anneme göre. Ben de hazırım psikolojik olarak ama kardeşim küçük olduğu için etkilenebilir." (K23)

"İstanbul'da yaşadığımız depremler gerçekten bende panik atak oluşturdu. En ufak bir sarsıntı anında aklım gidiyor. Sinop'ta yaşadığımız sel baskını da çok korkunçtu. Evimiz binanın giriş katı sürekli siliyorduk. Her yer çamurdu. O da kötüydü. Yaşadığımız yer bayağı hasar almıştı." (K15)

"Bizde bir yıkım olmamasına rağmen psikolojik olarak çok fazla etkilendik. Artçılar olduğu için endişe, stres bozukluğu, kaygı gibi durumlarla uzun bir süre baş etmeye çalıştık." (K3)

"Annem hala (gülerek) kendini tam anlamıyla toparlayabilmiş durumda değil. Hala çakmağın ateşinden dahi böyle bir aman dikkat edin, işte ateşle oynamayın tarzında tepkiler verebiliyor." (K3)

Özellikle 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen Kahramanmaraş Depremleri'nin bölgede yaşayan aileler için çoklu kayıplara yol açtığı, derin izler bıraktığı ve aile bireyleri arasında travma sonrası stres tepkilerinin yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum ailelerde aşırı uyarılma ve yeniden yaşama gibi travmatik belirtilerin öne çıktığı göstermektedir. Bölgedeki birçok aile için henüz iyileşme süreci tamamlanmamıştır.

"Özellikle son zamanlarda bilinen 6 Şubat Depremleri'ni biz yaşadık. Onun bünyenizde bıraktığı travma çok daha farklı. Çünkü orada hepimiz öyle ya da böyle herkes mutlaka ya bir arkadaşını ya bir işini kaybetmiş oluyor. Bunun bıraktığı acı çok daha büyük. Ve bu travmalar hani ister istemez biz unuttuğumuzu düşünsek bile herhangi bir depremle karşılaştığımızda bununla yüzleşiyoruz." (K9)

"Adıyaman'daki depremi yaşadık. Çok ağır geçti, hayatımızın en zor günleriydi. Yakınlarımızı kaybettik, cenazeler oldu, herkesin hayatı altüst oldu. Annem hâlâ geceleri uyuyamıyor, uykudan sıçrayarak kalkıyor. Ben de çoğu zaman rüyamda sallandığımı görüyorum, yataktan panikle uyanıyorum." (K12)

"En küçük yatağım sallandığı zaman bile hala o psikolojiye gidebiliyorum. Sallantılar, yüksek sesler, toz dumanı, ışıkların yanıp sönmesi bile hala beni tedirgin ediyor. (K32)

"Deprem gerek ailem gerek benim üzerimizde maalesef çok travmatik sonuçlara sebep oldu. Yani bir çocuğun kanepeye otururken çıkardığı sese dahi biz aman deprem oluyor korkusuyla bir süre yaşadık." (K13)

"Yani bu psikoloji bambaşka bir şey. Zaten halkın yüzde ellisi iyi durumda değil o kadar yardım yapılmasına rağmen. Kiminin annesi, babası, eşi, çocukları, evleri, malları, mülkleri hepsi gittiği için yani normal değil aslında. Kesinlikle bir afet daha kaldırabilecek güçte değil buranın insanı." (K34)

5.3. Gençlerin Psikolojik Rolü

Gençler, aile içinde afet bilincini arttıran ve kriz sırasında sakinliği sağlayan konumda olduklarını ifade etmektedir. Kriz anlarında ebeveynlerini sakinleştirme ve soğukkanlılığı koruma misyonunu üstlenmektedir. Bu durum genç nüfusun afet eğitiminde stratejik rolünü ortaya koymaktadır.

"Ben biraz böyle bu konuları sevdiğim için. Birazcık araştırmıştım. Yani şöyle ben dediğim gibi işte biraz daha strese ya da ne bileyim sakinleşme tarzında şeylere daha çok yatkınlığım olduğu için elimden geldiğince aileme o şekilde yardım ederim." (K29)

"Öncesinde önlem alırsam ve o anda neler yapabileceğimi bilirsem sonrası zaten kolay. Psikolojikmen çok etkilenen bir yapıya sahip değilim." (K22)

"Acil olarak sakinleştirme adımları atarım. Diğer kişilere bilgi vererek sakinleştirmeye çalışırım." (K16)

"Deprem geçtikten birkaç dakika sonra yine evin içerisinde en sakin bendim. Biraz daha böyle onları sakinleştirmeye çalıştım. Bizimkileri, çocukları. Özellikle anne babam çok korkmuştu. Onları sakinleştirmek için ben devreye girmiştim. Soğukkanlı bir şekilde ailemi biraz sakinleştirdim." (K13)

"Hani o duyguyu bizzat yaşamadım ama çok soğukkanlı bir insanım. Eşim, çocuklarım, annem, babam için ilk yapmam gereken neyse onu yaparım. Yani hata yapıp belki kurtulamayacak derecede ben de kendimi ateşe atmam, yani mantıklı davranırım." (K34)

6. Afetlerde Aile İşlevselliği

Araştırma sonucuna bakıldığında ailelerin afetlere hazırlık süreçlerinde belirleyici bir role sahip olduğunu ancak bu işlevselliğin çoğu hanede sınırlı kaldığını görülmektedir. Gençlerin aktarımlarına göre aileler afetleri ciddiyetle değerlendirse de bilgi düzeyi, hazırlık davranışları ve kriz yönetimi açısından önemli eksiklikler bulunmaktadır.

Birçok ailede afet öncesi hazırlık görevlerinin yerine getirilmediği; acil durum çantası olmadığı, eşyaların sabitlenmediği, toplanma alanının bilinmediği ve olası afet anındaki rol paylaşımının yapılmadığı gözlenmektedir. Bu durum afet anında panik, karar verme güçlüğü ve koordinasyon eksikliğine sebep olmaktadır.

Afet bilincine sahip bir aile, olası risklere karşı yalnızca anlık müdahaleye değil afetin öncesi, anı ve sonrasını kapsayan bütüncül bir hazırlık sürecine odaklanmaktadır. Acil durum planını önceden oluşturmakta, her bireyin rol ve sorumluluğunu netleştirmekte, temel ihtiyaçları içeren bir acil durum çantası hazır bulundurmakta ve ev içinde eşya sabitlemeyerek tedbirlerini almaktadır. Aile üyelerinin kolayca erişebileceği bir toplanma alanı belirlemekte ve bu alan ailedeki tüm fertlere öğretilmektedir; resmî ve güvenilir bilgi kaynaklarını düzenli takip etmektedir. Çocuklar, yaşlılar ve özel gereksinimli bireyler için ayrı ve uygulanabilir planlar geliştirmektedir. Afet anında sakinliği korumak ve koordineli hareket etmek temel ilkedir. Afet sonrasında aile içi dayanışma güçlendirilerek duygusal destek sağlanmakta; barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlar birlikte ve planlı şekilde yönetilmektedir.

Bulgularla Afetler sırasında aile içi dayanışmanın, bir arada olmanın ve karşılıklı duygusal desteğin dayanıklılık üzerindeki önemi vurgulanmaktadır.

"Duygusal olarak öncelikle hepimiz çok fazla panik olduğumuz için birbirimizi sakinleştirmeye çalıştık. Daha sonrasında bunların olabileceğini, zaten bir afet ülkesinde yaşadığımızı ve bu gibi durumların herkesin başına gelebileceğini düşündük. En azından kendimiz sağlıklıydık o an." (K3)

"Bunu yaşamıştık zaten. Birbirimize sarılarak birbirimizden hem psikolojik hem de fiziksel olarak güç almıştık. Bir de sözlü olarak birbirimizi sakinleştirip psikolojik olarak destek oluyoruz." (K13)

"Güçlü yanımız kalabalık olmamız ve dayanışmamız. Zor zamanda hepimiz kenetleniyoruz. Bu bizim en büyük gücümüz." (K12)

"Geniş aileden olunca deprem zamanında o desteği biz daha çok hissettik. Çünkü bütün akrabalarımızın evleri binaydı ve herkes bize gelmişti." (K37)

"Dediğim gibi insana en iyi yara merhemi insan oluyor, o yüzden. Bağların güçlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum." (K18)

"Güçlü olduğumuz noktalar her zaman birbirimizin yanında olmamız. Bunu şu şekilde atlatacağız, o acil durumda yan yana olmaya çalışarak, psikolojik olarak." (K27)

"Hani yine de bir şekilde hep beraber birbirimize yardımcı oluyoruz. Bence bu tarafımız güçlüdür diye düşünüyorum." (K23)

7. Afet Hazırlığına İlişkin Öneriler

Katılımcıların değerlendirmeleri, mevcut afet risk yönetimi uygulamalarının gönüllülük temelinden çıkarılarak devlet denetiminde ve zorunluluk esasına dayanan daha sistematik politikalara dönüştürülmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu kapsamda katılımcılar, afet eğitimlerinin yalnızca okul ortamıyla sınırlı kalmamasını; aileleri, mahalleleri ve geniş toplum kesimlerini kapsayan, uygulamalı simülasyonlar ve düzenli tatbikatlarla desteklenen bütüncül bir yapıya kavuşturulmasını gerekli görmektedir. Ayrıca afet eğitiminin yalnızca teorik bilgi aktarımına dayanmasının yetersiz olduğu; psikolojik dayanıklılık, stresle başa çıkma ve kriz yönetimi gibi becerilerin müfredatın ayrılmaz bir parçası hâline getirilmesi gerektiği vurgulamaktadır.

Çözüm odaklı değerlendirmelerde, özellikle yapısal güvenliğin bireylerin inisiyatifine bırakılmaması gerektiğini belirtilmektedir. Bu doğrultuda bina güvenliği, risk tespitleri ve denetim süreçlerinin düzenli, zorunlu ve kamu otoriteleri tarafından yürütülen mekanizmalarla desteklenmesi gerektiği ifade edilmektedir.
Veriler, gençlerin afet bilincinin toplum genelinde yaygınlaştırılması gerektiğini düşündüğünü ortaya koymaktadır. Bu minvalde okullarda zorunlu ve kapsamlı afet eğitiminin verilmesini, ailelere yönelik mahalle temelli hazırlık programlarının yaygınlaştırılmasını, düzenli afet tatbikatlarının zorunlu hâle getirilmesini, medyada doğru ve güvenilir bilgiye erişimi güçlendirecek düzenlemelerin yapılmasını ve "Mahalle Afet Gönüllüsü" sistemlerinin ülke genelinde yaygınlaştırılmasını önemli ve gerekli adımlar olarak ifade etmişlerdir.

7.1. Toplum Temelli Afet Eğitimi Girişimleri

Katılımcılar, afet bilincinin geliştirilmesinde kurumsal sorumluluğun güçlendirilmesi, eğitimin merkezî rolü ve toplum temelli hazırlık yaklaşımlarının önemini vurgulamaktadır. Bu çerçevede sistematik afet eğitimi ve hazırlık süreçlerinin planlanması ve uygulanmasında kamu kurumları ile resmî kuruluşların belirleyici bir role sahip olduğu ifade edilmektedir. Özellikle AFAD gibi yetkili kurumlar tarafından yürütülen resmî eğitim programlarının afetlere hazırlık açısından gerekli olduğu kabul edilmekte; bu programların kapsam, süreklilik ve etkililik açısından geliştirilmesi gerektiği savunulmaktadır.
Yapılan görüşmelerde, afetler sırasında aile içi dayanışmanın, bir arada olmanın ve karşılıklı duygusal desteğin dayanıklılık üzerindeki önemini dile getirilmiştir. Ayrıca ailedeki ilişkilerin ve bağların iyileştirici gücünü ve karşılıklı destek, dayanışma ve birlik duygusunun dayanıklılığı arttırdığını da ifade etmişlerdir.

"Özellikle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının çalışmalar yapması lazım aileler özelinde. Onun haricinde belki kamu spotlarının daha iyi değerlendirilmesi ve yerel yönetimlerin bu işlerle ilgilenmesi lazım." (K16)

"AFAD'ın geldiğini gören insanlar biraz daha merak sardığı için, biraz da AFAD'a daha duyarlı olduğu için o anki eğitimi unutmuyorlar. Tatbikatı unutmuyorlar. Eğitimler aşı yaptı mı, insanların daha çok tedbirli olacağını düşünüyorum." (K28)

"Yani aslında AFAD kapsamında doğrusu eğitimler yapılıyor. Bence öncesinde afetlerin bilgilendirmesini yapılıp sonrasında insanlara neler yapmamız gerektiğini söylemek daha doğru olur." (K30)

Katılımcılar, afet eğitimlerinin yalnızca okul temelli uygulamalarla sınırlı kalmasının yetersiz olduğunu, bu eğitimlerin aile bireylerini de kapsayacak biçimde genişletilmesi ve günlük yaşamda uygulanabilir pratikler içerecek şekilde yapılandırılması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca afet türlerine özgü pratik uygulamaları ve psikolojik dayanıklılığı güçlendirmeye yönelik içerikleri kapsayan bütüncül ve kapsamlı bir yaklaşımla sunulmasının önemine dikkat çekilmektedir.
"Okullarda zaten depremden sonra genel manada eğitim verildi. Bunun aile kapsamına da taşınması gerek olduğunu düşünüyorum." (K37)

"Bir saatlik dersten haftalık bir şey olmaz. Yani nasıl? İlkokul, ortaokul, lise bu seviyelerdeki sınıflara, okullara konulması gereken bir ders olduğunu düşünüyorum. Ve ailelerin de bilinçlenebilmesi için özellikle veli toplantıları falan oluyor o dönemlerde. Onlara da ekstradan okul aile birliği kapsamında eğitim verilebilir." (K34)

"Biz okullarda tamam güzel bir eğitim aldık ama okullarda olan sadece. Bence her aile bireyinin yaşlısından çocuğuna kadar hepsinin bir güzel bir eğitim alması gerek." (K29)

"*Bence, genel olarak deprem anında sakin kalmayı öğrenmeli aileler. Nasıl bir pozisyon almamız gerektiğini ve evler güçlendirilmiş mi güçlü mü? Evdeki eşyalar monteli mi değil mi? Bunlara bence genel bir bakılmalı. Deprem yaşayabilecek bölgelerde özellikle." (K23)*

"Yani afet bilinci eğitimi gerekiyor. Afetin ilk anında neler yapılması gerekiyor? Afet sonrası ilk ulaşılması gereken kurum ve kuruluşlar neresi? Bireysel olarak afet anında bizler neler yapabiliriz? Nasıl o an gönüllü olup kendi bölgemize fayda sağlayabiliriz?" (K13)

"Toplum olarak bence birçok desteğe ihtiyaç duyuyoruz açıkçası. Yardım çantası nasıl hazırlanır en basitinden. Bina nasıl boşaltılır ya da ev nasıl boşaltılır. İlk yapmamız gereken şeyler. İlk önce zaten her şeyden ziyade psikolojik dayanıklılığın topluma öğretilmesi gerektiğini düşünüyorum." (K6)

"Evet eğitim çok önemli ama ne eğitimi olduğu çok daha önemli. Afet psikolojisinin eğitimi verilmeli mutlaka. Afetlerde ilk yardım, afetlerde davranış tarzı, bundan sonra bunu biraz daha bölüp işte depremlerde, yangınlarda, sellerde, kayıplarda çok fazla çeşitlendirmeliyiz. En büyük riski yangın mı? Yangınla ilgili olanlar biraz daha arttırılsın." (K3)

"Bazı bölgelerde de mesela çığ tehlikesi olabiliyor, özellikle Doğu Anadolu'da. Biz bu bölgeye de mesela bunun için neler yapılması gerektiğini, böyle bir durumla karşı karşıya kaldığımızda yine nasıl başa çıkabileceğimizi aktarabiliriz." (K19)

Katılımcılar afetlere yönelik bilincin geliştirilmesinde alternatif bilinçlendirme yöntemlerinin önemine dikkat çekerek resmî kuruluşlar tarafından sunulan eğitimlerin STK'lar ve medya tarafından desteklenmesi gerektiğini vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, sivil toplum kuruluşlarının eğitim süreçlerine aktif katılımının ve medyanın bilgilendirici, farkındalık artırıcı rolünün, aileler ve toplum genelinde afet bilincinin yaygınlaştırılmasında tamamlayıcı bir işlev üstlendiği ifade edilmektedir. Aile ve toplum düzeyinde sürdürülebilir bir afet bilincinin oluşturulabilmesi için resmî kurumlar, farklı disiplinler ve meslek grupları, sivil toplum aktörleri ve halkın iş birliği içinde hareket etmesi gerektiğini vurgulanarak çok paydaşlı ve iş birliğine dayalı bir eğitim yaklaşımının önemine işaret edilmektedir.

"Şimdi şöyle STK'lara bu konuda büyük bir iş düşüyor. İlkokulda başlanabilir. Mesela ilkokulda depremin ne olduğunun anlatılması lazım. Depremde neler yapılması gerektiğinin anlatılması lazım." (K28)

"Afet olayları yaşandıkça haberlere yansıyor. İnsanlar eğitim olarak gördüğü için izlemeyebilir belgeselleri, haberleri ama dizilerde araya belki reklam olarak konulabilir ya da bilinç oluşturulabilecek sahneler eklenebilir. Yani daha çok insanların dikkatini çekmek açısından diyorum." (K18)

"Afişler olabilir ama bunlar genelde TV'de, sosyal medyada olsa daha çok dikkat çeker. Çünkü çoğu kişi ya telefonda ya da televizyon izleyerek vakit geçiriyor. Kimse oturup bir gazete, bir dergi okumuyor. Ekranda önlerine düşse belki bir adım daha atılabilir." (K32)

"Deprem simülasyonlarının yapılması gerektiğini düşünüyorum, özellikle ülkemizde. Zorunlu olarak her sene, tüm insanlara belirli zaman aralıklarıyla uygulanmalı. İnsanlar genellikle bir şeyi, empati kurarak ve kendileri yaşadıklarını anlayarak önemsemeye başlıyor. Çünkü depremi yaşayanla yaşamayan asla aynı olamaz." (K17)

"Özellikle halkla birlikte devletinde, insanlarında, müteahhitlerin, mimarların, şehir planlamacılarının, hukukçuların el birliği içerisinde hareket etmesi gerekiyor. Bir deprem ülkesine göre nasıl yaşanmalı diye eğitimlerin böyle kısım kısım ülkemize uyarlanması gerekiyor." (K10)

"Şimdi genel olarak eğitim diye düşünürsek bu Millî Eğitim Bakanlığı ve ilgili bakanlıkların himayesinde olabilir. Mahalli ve yerel idareler iş birliği içerisinde olabilir. Ondan sonra kolluk kuvvetlerinin, sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla yine aynı şekilde bu süreç daha verimli hale getirilebilir." (K19)

Görüşler, afetlere hazırlık kapsamında konut güvenliğinin bireysel çabaların ötesinde kurumsal sorumluluk ve zorunlu denetim gerektirdiğini göstermektedir. Denetimlerin gönüllülük veya bireysel talep temelinde değil belediyeler ve ilgili kamu kurumları tarafından doğrudan ve sistematik biçimde yürütülmesinin daha güven verici olacağı vurgulanmıştır. Ayrıca yapı üretim süreçlerinde müteahhitlerin ve kullanılan malzemelerin etkin biçimde denetlenmesi ile mahalle ölçeğinde risk tespitine yönelik uygulamaların afet risklerinin azaltılmasında önemli olduğu ifade edilmiştir.

"Konutların bir belediyeden ya da gerekli kurumlardan incelenmesi gerekiyor. Umarım, bu incelemeler diğer bölgelerdeki gibi belediye tarafından gönüllü olarak değil de direkt olarak yapılabilir. Talebimiz üzerine değil de böyle olsa güzel olur." (K8)

"Afetler için dediğim gibi bu bireyselden daha çok toplumsal bir ihtiyaç. O yüzden gerek Bakanlığın gerek devletin bu konuda biraz daha titiz davranması gerektiğini, müteahhitlerin daha iyi denetlenmesi, işlerin daha iyi denetlenmesi, demirden, kumdan çalmaması için gerekli denetimlerin daha titiz yapılması gerektiğini düşünüyorum." (K24)

"Belki özel ekiplerle beraber mahalle taraması diyebileceğimiz yöntemlerle daha kolay bir şekilde bu soruna el atılabilir diye düşünüyorum. Bilgi sormayan insanlar için özellikle örnek vermek istiyorum. Bu dolabın burada olmaması gerekiyor gibi" (K9)

Katılımcılar gönüllülük esasına dayalı sunulan eğitimlerin katılım ve etkililik açısından sınırlı kaldığını ifade etmekte; bu nedenle afetlere yönelik bilinçlendirme çalışmalarının zorunlu eğitim uygulamaları ile desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Makro düzeyde planlanacak araç ve ekipman desteğini de içeren sistematik bilinçlendirme çalışmalarının, toplum genelinde afet farkındalığını ve hazırlık düzeyini arttırmada daha etkili olacağı değerlendirilmektedir.

"Açıkçası bu eğitimler gönüllülük üzerine olunca insanlar başına gelmeden çok anlamıyor ve gitmiyor gönüllülük işlerine. Hani öğrenme fırsatım yok, zamanım yok. Gündeminde olmayınca insanlar gidip eğitim almıyor. Bu ne kadar yaygınlaştırılırsa yaygınlaşsın gönüllülük esası olunca olmuyor." (K10)

"Devletin eğitim vermesi, insanlara yol göstermesi lazım. Evler güçlendirilmeli, afet çantaları dağıtılmalı. Bizim gibi aileler tek başına baş edemiyor. En büyük ihtiyacımız destek." (K12)

"Gerekirse, deprem çantaları da zorunlu olarak ve ücretsiz şekilde, deprem vergilerinden karşılayarak tüm insanlara dağıtabilir. Böylece insanlar depreme daha iyi hazırlanabilir." (K17)

Genç katılımcılara göre afetlere hazırlık, aileyi temel alan yaklaşımlarla başlayıp mahalle ve kırsal topluluklara yayılan yerel düzeydeki çalışmalarla güçlendirilebilir. Bu doğrultuda yerelde yürütülecek bilgilendirici eğitim programları, bilinçlendirme kampanyaları ve pratik rehberlerin yanı sıra karşılıklı öğrenme ve dayanışmayı teşvik eden ortak tatbikatların afet farkındalığını arttırmada ve dayanıklı, hazırlıklı toplulukların oluşturulmasında etkili olduğu değerlendirilmektedir. Özellikle mahalleler ve kırsal alanlarda yürütülecek bu tür bütüncül çalışmaların, toplumsal afet hazırlığını yaygınlaştırmada kritik bir rol üstlendiği vurgulanmaktadır.

"Bence bunun için yerel düzeyde ya da ne bileyim illerde, ilçelerde daha çok böyle ailelere dokunarak çalışmalar yapılabilir." (K32)

"Şunu da düşünüyorum. Yani halk eğitim merkezleri olsun, belediye vs. Bence özellikle ailelere bunun için eğitim vermeli, bilgi vermeli, kurs açmalı ve zorunlu olmalı. Yani aileler eğer bilinçli olursa çocuklar da bilinçli olur. Ailenin, çocukların bilinçli olması demek toplumun bilinçli olması demek." (K22)

"Sanırım 3 sene önce falan bütün ülke olarak bir tatbikat girişimimiz oldu. Bence aynı şekilde şehir şehir olsun, ilçe ilçe olsun yapılmalı. Beraber yapılan tatbikatlar, gerçeğe yakın senaryolarla biz bu bilgilendirmeyi, bu süreci daha iyi hale getirebiliriz diye düşünüyorum." (K19)

"Mahalle mesela ne kadar bir araya geliyor ve depremde işte ne bileyim beklenilecek noktayı ne kadar biliyor. Bence kendi mahalle ortamında insanların birbirlerine senkronize olması gerekiyor. Mesela mahallelerde de tatbikat olabilir." (K33)

"Kırsala inmek gerekiyor. Toplumun en detaylı yerine inmek gerekiyor. Mikro bir şekilde incelemek gerekiyor. Bunun için basit bir şekilde gerekirse muhtarlardan destek almak gerekiyor. Bölgeyi, mahalleyi en iyi bilen, en iyi tanıyan muhtarlardır. Muhtarlarla iş birliği halinde bu aileler düzenli bir şekilde bilinçlendirilebilir." (K13)

"Okul–mahalle–köy düzeyinde sürekli eğitimler, pratik tatbikatlar ve çocukların sürece aktif katılımı gerekli. İnsanlar ne yapacağını önceden prova ederse panik azalır, zarar da azalır. Bizde dayanışma güçlü ama dayanışmanın yanında plan ve prova şart." (K2)

Araştırma bulguları, afet yönetiminde aile odaklı, sürdürülebilir ve denetlenebilir bir hazırlık yaklaşımına ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Katılımcı anlatıları, afetlere hazırlığın yalnızca bireysel farkındalıkla sınırlı kalmaması; aile içinde planlama, görev paylaşımı ve düzenli hazırlık pratikleriyle desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda afet çantası hazırlama, bina güvenliği değerlendirmesi ve temel afet eğitimleri gibi uygulamaların düzenli eğitim ve denetim mekanizmalarıyla desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bulgular, afet eğitimlerinin yalnızca teorik bilgilerle sınırlı kalmaması; tatbikat ve simülasyon temelli uygulamalarla güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca afet eğitim programlarına "afet psikolojisi" ve "stres yönetimi" modüllerinin eklenmesi, bireylerin ve ailelerin psikolojik dayanıklılığını artıracak önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Genel olarak bulgular, krize hazırlığın evde başladığını ve bu hazırlığın sürdürülebilir olmasının devletin destekleyici rolü ile ailelerin bilinçli katılımının birlikte güçlendirilmesine bağlı olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda bilinçli ailelerin attığı küçük hazırlık adımlarının toplumun afetler karşısındaki dayanıklılığını güçlendiren önemli unsurlardan biri olduğu değerlendirilmektedir.

Ev Ekonomisi: Ailede Geçim ve Sürdürülebilirlik

2025 AİLE YILI

TÜRK KIZILAY genç

4.2.5 Tema 5: Ev Ekonomisi: Ailede Geçim ve Sürdürülebilirlik

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular, ailelerin ekonomik yaşam pratiklerinin, gelir kaynaklarının niteliği, para yönetimi biçimleri ve kriz dönemlerine uyum stratejileri açısından çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Katılımcıların anlatıları, aile ekonomisinin yalnızca gelir-gider dengesine indirgenemeyeceğini; değerler, toplumsal roller, dayanışma ağları ve gelecek tasavvurlarıyla örülü bir sistem olarak işlediğini göstermektedir.

Analiz sürecinde ekonomik kararların ve hane-içi finansal düzenin; cinsiyet, yaşam döngüsü, eğitim düzeyi, mekânsal koşullar ve kültürel normlarla yakından ilişkili olduğu görülmüştür. Katılımcı ifadeleri, gelir kaynaklarının çeşitliliği, tasarruf eğilimleri, kriz dönemlerinde geliştirilen başa çıkma yolları ve para yönetimi biçimlerinin hane dayanıklılığını belirleyen temel unsurlar olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda elde edilen bulgular dokuz ana tema altında sınıflandırılmıştır: "Gelir Kaynakları ve Çalışma Koşulları", "Gelir–Gider Dengesi ve Beklenmedik Masraflar", "Gelir Değişimleri ve Kriz Dönemleri", "Tasarruf ve İsraf Önleme Alışkanlıkları", "Para Yönetimi ve Maddi Planlama", Aile Ekonomisinin Sürdürülebilirliği", "Ailede Bütçe Yönetimi ve Ekonomik Kararlar", "Ailede İyi Geçimin Anlamı" ve "Ekonominin Aile İşlevselliğine Yansımaları". Her bir tema ailelerin geçim stratejilerini, ekonomik karar alma süreçlerini ve sürdürülebilir yaşam pratiklerini farklı boyutlarıyla görünür kılmaktadır.

Temalar ve alt temalar, katılımcı anlatılarında yoğunlaşan anlam birimlerinden türetilmiş, ailelerin değişen ekonomik koşullar karşısındaki uyum kapasitesini ve direnç stratejilerini açıklamaya yöneliktir. Bulgular sunulurken ekonomik davranışların yalnızca bireysel tercihlerin değil toplumsal, kültürel ve yapısal etkenlerin de bir sonucu olduğu vurgulanmıştır.

Katılımcıların kimlik gizliliğini korumak amacıyla alıntıların sonunda "K1", "K2" biçiminde kodlama yapılmıştır. Doğrudan alıntılar, araştırmanın derinliğini ve anlam geçerliliğini desteklemek amacıyla aynen korunmuştur. Bulguların analizi, mikro düzeydeki hane pratiklerinden makro ekonomik ve kültürel dinamiklere uzanan bütüncül bir çerçeve içinde sunulmuştur.

1.Gelir Kaynakları ve Çalışma Koşulları

Bu tema, katılımcıların ailelerinin ekonomik yapısını belirleyen gelir türleri, hane içi çalışma biçimleri ve istihdam koşullarını kapsamaktadır. Görüşmelerden elde edilen veriler aile gelirlerinin büyük ölçüde düzenli maaş, emekli geliri ve mevsimlik/geçici işler etrafında şekillendiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra bazı ailelerde kiradan elde edilen ek gelirler veya çocuk ve gençlerin geçici katkıları da ekonomik döngüye dâhil edilmektedir. Katılımcıların ifadeleri, gelir çeşitliliğinin sınırlı, çalışma koşullarının ise çoğunlukla güvencesiz ve yoğun emek gerektiren sektörlerde sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır.

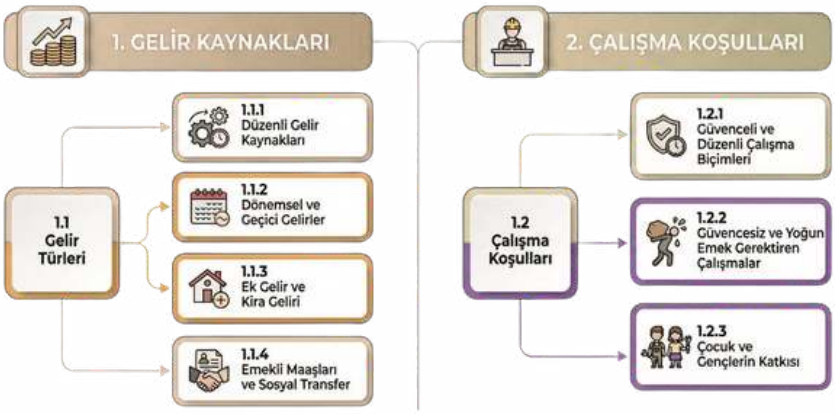

Şekil 31. Ailelerin Ekonomik Yapısını Belirleyen Gelir ve Çalışma Dinamikleri

1.1. Gelir Türleri

1.1.1. Düzenli Gelir Kaynakları

Birçok katılımcının ailesinde temel geçim kaynağı, düzenli maaşlı işler veya emekli maaşlarıdır. Bu durum hane gelirlerinde belli bir istikrar sağlamakla birlikte artan yaşam maliyetleri karşısında bu istikrarın görece bir rahatlık sağlamadığı da görülmektedir. Özellikle kamu kurumlarında çalışan bireylerin gelirleri, diğer aile üyelerinin güvencesiz çalışma biçimleriyle kontrast oluşturmuştur.

"Ailenin gelir kaynağı babam. Devlet memuru. Başka kimse çalışmıyor, düzenli bir işi var." (K22)

"Ben kamuda çalışıyorum. Bu yüzden genel olarak düzenli bir işim var. Babam kendi işini yapıyor, abimle birlikte inşaatta çalışıyorlar. Ama onların işi hava koşullarına bağlı, bazen duruyor." (K1)

Katılımcı ifadeleri, düzenli gelirin genellikle tek bir aile üyesi üzerinden sağlandığını ancak bu düzenliliğin ekonomik güvenliği bütünüyle garanti etmediğini göstermektedir.

1.1.2. Dönemsel ve Geçici Gelirler

Katılımcıların bir kısmı aile bütçesine katkı sağlayan mevsimsel veya geçici işlerde çalıştıklarını belirtmiştir. Özellikle turizm, tarım ve hizmet sektörlerinde dönemlik istihdam biçimleri yaygındır. Bu durum hanelerin yıl içindeki gelir dengesini kırılganlaştırmaktadır.

"Annem turizm sezonu boyunca çalışıyor, kışın ev hanımı. Babam emekli ama peyzaj işleriyle uğraşıyor." (K10)

Bulgular, kırsal veya düşük gelirli ailelerde çocuk ve genç emeğinin hâlen geçim stratejilerinin bir parçası olduğuna işaret etmektedir.

1.1.3. Ek Gelir ve Kira Geliri

Bazı aileler, ev sahipliği üzerinden elde ettikleri kira gelirleriyle bütçelerini desteklemektedir. Ancak bu gelirler genellikle sınırlı düzeydedir ve hane ekonomisine tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

"Ayrıyeten bir artı evimiz daha var, onun da kirasını alıyoruz." (K10)

"Ailemizin başlıca gelir kaynakları... annem evi var, kiraya veriyor, ordan geçiniyor. Bir de benim maaşım var." (K28)

Bu ifadeler, ailelerin sermaye birikimi düzeylerinin düşük olmasına rağmen küçük ölçekli gayrimenkul gelirleriyle ekonomik esneklik kazanmaya çalıştıklarını ortaya koymaktadır.

1.1.4. Emekli Maaşları ve Sosyal Transferler

Emeklilik gelirleri ve engellilik maaşları, bazı hanelerde temel veya tamamlayıcı gelir olarak öne çıkmaktadır. Bu gelirler çoğu zaman hane halkı arasında paylaştırılmakta ve ortak ihtiyaçların karşılanmasında kullanılmaktadır.

"Babam emekli. Ayrıyeten bir evden kira geliri geliyor. Babaannemin emekli maaşını da biz alıyoruz." (K5)

"Babam %70 engelli, engellilik maaşı alıyor. Bu maaş sadece kişisel ihtiyaçlarını karşılamaya yetiyor." (K31)

Bu bulgu, sosyal transferlerin hanedeki ekonomik baskıyı tamamen hafifletmediğini ancak yaşlı, engelli veya işsiz üyeler için kritik bir güvence oluşturduğunu göstermektedir.

1.2. Çalışma Koşulları

1.2.1. Güvenceli ve Düzenli Çalışma Biçimleri

Bazı aile bireyleri için kamu kurumlarında veya düzenli özel sektör işlerinde çalışmak, ekonomik ve psikolojik güvenlik sağlamaktadır. Bu durum çalışma koşulları açısından görece memnuniyet yaratmıştır.

"Babam belediyede işçi olarak kadrolu çalışıyor, kardeşim berber ustası, ben fırında ustayım. Genel olarak herkesin işi düzenli." (K21)

"Babam teknisyen. Çalışma koşulları ideal gibi, memnun. Ben de uzaktan çalışıyorum, zamanımı kendim ayarlıyorum." (K11)

Düzenli çalışma biçimi yalnızca gelir değil aynı zamanda hane içinde "istikrar" duygusu da sağlamaktadır.

1.2.2. Güvencesiz ve Yoğun Emek Gerektiren Çalışmalar

Diğer bir grup katılımcı ise uzun çalışma saatleri, düşük ücret ve mevsimlik istihdam biçimleri nedeniyle gelir güvencesizliği yaşadıklarını belirtmiştir. Özellikle turizm, otelcilik, gıda ve inşaat sektörlerinde çalışan bireyler için bu durum belirgindir.

"Babam sabah 8 akşam 10'a kadar mutfakta çalışıyor. Bazen bulaşık yıkıyor, bazen yemek yapıyor. Ben de jokerim, kim izinliyse yerine geçiyorum. Belli bir görevim yok." (K12)

"Çok düzensiz çalışıyorlar. Gece/gündüz saatleri belli değil; özel sektörde oldukları için saatler değişken." (K33)

Bu bulgular ailelerin büyük kısmında yoğun iş yükü, düşük gelir ve zaman baskısının iç içe geçtiğini, bunun da sosyal yaşam ve aile içi ilişkiler üzerinde olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir.

1.2.3. Çocuk ve Gençlerin Katkısı

Bazı hanelerde genç bireylerin ekonomik katkısı hem bireysel ihtiyaçlarını karşılamak hem de aileye destek olmak amacıyla ortaya çıkmaktadır. Bu katkı genellikle geçici ve mevsimsel işler üzerinden sağlanmaktadır.

"Kardeşim yazları çalışıyor, kendi ihtiyaçlarını karşılamak için. Ama evin geçimine katkı olmuyor." (K4)

"Biz çocuklar yaz tatillerinde mevsimsel işçi olarak çıkıp çalışıyoruz." (K29)

Bu durum, ekonomik sıkışıklığın gençler üzerindeki etkisini, erken yaşta çalışma sorumluluğu ve gelir üretme baskısı olarak yansıtmaktadır.

2. Gelir–Gider Dengesi ve Beklenmedik Masraflar

Bu tema, katılımcıların aile bütçesini dengeleme pratiklerini, ekonomik dalgalanmalar karşısında yaşadıkları zorlukları ve bu durumlara verdikleri tepkileri kapsamaktadır. Bulgular ekonomik kırılganlığın bireysel tüketim alışkanlıkları, hane içi dayanışma biçimleri ve borçlanma stratejileriyle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Katılımcılar gelir-gider dengesini sağlamada enflasyon, istikrarsız gelir, yüksek yaşam maliyetleri ve beklenmedik giderler gibi dışsal faktörlerin belirleyici olduğunu ifade etmişlerdir.

2.1. Zorlanma Durumları

Katılımcıların büyük bir bölümü, özellikle son yıllarda artan yaşam maliyetlerinin gelirle orantısız biçimde yükselmesi nedeniyle geçim dengesini korumakta zorlandıklarını belirtmiştir. Günlük ihtiyaçların bile "kısıtlamayla" karşılandığı, bazı durumlarda ise borçlanmanın kaçınılmaz hâle geldiği görülmektedir. Bu durum, ekonomik güvencesizliğin bireylerde sürekli bir "endişe hali" yarattığını göstermektedir.

Bazı katılımcılar geçmişte zorlandıklarını ancak şu anda gelir-gider dengesini kurabildiklerini ifade ederken bazıları "her ay enflasyon karşısında eriyen maaşlar" nedeniyle süreğen bir sıkıntı yaşadıklarını belirtmiştir. Özellikle düşük gelirli veya tek maaşla geçinen hanelerde borçlanma, geçici çözüm olarak öne çıkmaktadır. Bu bulgu, sosyal hizmet literatüründe ekonomik stresin aile içi ilişkiler ve psikososyal iyi oluş üzerinde olumsuz etkiler yarattığı yönündeki araştırmalarla uyumludur.

".. Aldığım maaş senede bir kere zam alıyor...sıkıntı çekiyorum." (K12)

Özel sektördeki maaş değişimlerinin katılımcıların beklentisisini karşılamadığı görülmüştür.

"... mutfak masrafları çok zor. Dengelemek için bir yerden kısmak gerekiyor ya da birikim gerekiyor." (K19)

Bu ifadeler, bireylerin ekonomik koşulları deneyimleme biçimlerinde belirli bir sürekliliğe işaret etmektedir. Katılımcıların "zorlanıyoruz", "yetmiyor" ve "bir yerden kısmak gerekiyor" şeklindeki ifadeleri, geçim süreçlerinin gündelik yaşam üzerinde belirli bir etki oluşturabildiğini göstermektedir.

2.2. Beklenmedik Masraflar

Beklenmedik harcamalar karşısında katılımcıların ilk başvurduğu yöntem kredi kartı kullanımı olmaktadır. Kredi kartı, kısa vadede bir "rahatlama" aracı olarak görülse de uzun vadede borç sarmalını derinleştirmektedir. Bazı katılımcılar akraba veya aile desteğine başvurduklarını, bazılarıysa küçük birikimlerini "acil durum fonu" olarak değerlendirdiklerini belirtmiştir.

"Beklenmedik bir masraf çıktığında genel olarak kredi kartına başvururum. Vade farksız seçeneği varsa direkt vururum." (K11)

"Allah kahretmesin... kredi kartı... yapacak bir şey yok, battık artık yani. Annem hiçbir zaman onaylamaz ama bazen gerçekten eş dost bile yanında olmuyor. Bankadan yardım alıyoruz yani, istemsiz." (K27)

Bulgular, bireylerin ekonomik kriz dönemlerinde "formel finansal sistem" (kredi, kredi kartı) ile "enformel dayanışma ağları" (aile, akraba, arkadaş desteği) arasında gidip geldiklerini göstermektedir. Özellikle borçlanma ve dayanışma arasında bir "ikili strateji" gözlenmektedir. Sosyal hizmet bakış açısından bu durum, yoksullukla baş etmede dayanışma ağlarının ve finansal farkındalığın önemini vurgulamaktadır.

2.3. Çözüm Yolları

Katılımcıların gelir dengesizliği karşısında geliştirdikleri baş etme biçimleri üç düzeyde öne çıkmaktadır:

Aile içi dayanışma ve katkı: Aile bireylerinin (özellikle gençlerin) küçük işlerde çalışarak veya burs gelirlerini paylaşarak katkı sunmaları sık rastlanan bir durumdur.

Kredi ve borçlanma: Bankalardan veya yakın çevreden alınan borçlar, kısa vadeli finansman aracı olarak kullanılmaktadır.

Harcamaları kısmak ve tasarruf: Eğlence, giyim ve sosyal aktivitelerden kısarak temel ihtiyaçlara yönelme eğilimi belirgindir.

"Kredi kartı direkt herkesin çözümü. Olmazsa halam, dedem, yengem… o tür kişiler aracılığıyla borç alıyoruz." (K11)

"Babam borca sürüklendi. O borçlarımızı ödeyemedik. Sahip olduğumuz bir tarlayı satmak zorunda kaldık." (K12)

"Bizim evde bir havuz sistemi var... Herkes gelirinden bir kısmı oraya koyuyor. Bu sistem daha bereketli oluyor. Faize bulaşmadan ihtiyaçlarımızı karşılıyoruz." (K32)

Bu ifadeler, ekonomik zorluklar karşısında aile dayanışmasının Türkiye bağlamında hâlen güçlü bir "sosyal koruma mekanizması" işlevi gördüğünü göstermektedir. Ancak bu destek genellikle geçici ve sınırlıdır; yapısal ekonomik kırılganlıkları ortadan kaldırmaz. Katılımcılar borçlanmanın "mecburiyet", dayanışmanın ise "vicdani yükümlülük" olarak içselleştirildiğini ifade etmektedir.

2.4. Çocukların/Gençlerin Bütçeye Katkısı

Bu tema, hanelerde çocuk ve gençlerin gelir-gider dengesine ne ölçüde ve hangi yollarla dâhil olduklarını, katkının süreklilik düzeyini ve hane içi finansal yönetişim pratikleriyle ilişkisini ortaya koymaktadır. Bulgular katkının çoğu hanede ihtiyaç ve kriz odaklı, esnek ve dönemsel nitelikte örgütlendiğini; nadiren kurumsallaşmış "ortak havuz" modellerine dönüştüğünü göstermektedir.

2.4.1. Katkının Biçimleri: Ücretli Çalışma, Burs/Harçlık Transferi, Tasarruf

Katkı üç ana kanaldan gerçekleşmektedir: (i) kısa süreli/yevmiye ya da yarı zamanlı ücretli çalışma, (ii) burs/harçlıkların haneye yönlendirilmesi, (iii) tasarruf ve harcamayı kısmayla "dolaylı katkı". Katkı çoğu zaman düzensiz/dönemsel ve olay tetiklemeli (okul açılışı, büyük alımlar, beklenmedik gider) biçimde işlemektedir. Bu pratikler, literatürde tanımlanan "hane-içi enformel sigorta" mekanizmalarıyla uyumludur; genç emeği ve burs akışları, hanenin nakit akışındaki dalgalanmalara tampon işlevi görmektedir.

"Kardeşim ve ben günlük yevmiye olarak çalışıyoruz… Babam da aylık aldığı zaman hiçbir sıkıntı olmuyor." (K21)

"Ben de ara sıra part-time çalışıyorum. En azından kendi masraflarımı karşıladığım için [katkı] oluyor." (K3)

2.4.2. Süreklilik ve Yaşam Döngüsü: Dönemsel/Rotatif Katkı

Katkı, gençlerin eğitim-istihdam geçişleri, kredi/borç yükleri ve hane olayları (evlilik, ev kurma) doğrultusunda rotatif biçimde el değiştirmekte; bir dönemde katkı sunan genç, başka bir dönemde katkıyı devredebilmektedir. Bu rotasyon, "aile içi risk paylaşımı"nın dinamik karakterini yansıtır; katkı bir "sabit rol" değil döngüsel roldür.

"Benim destek olamadığım dönemde abim destek oluyordu… Şu anda abim evlilik sürecinde… Onun yerine beni devreye soktuk." (K1)

2.4.3. Hane İçi Finansal Yönetişim: "Havuz Sistemi", Faturalara Ortaklık, Faturalandırılmış Sorumluluklar

Bazı haneler "havuz sistemi" kurarak tüm fazla gelirleri ortak bir fonda toplamakta; diğerlerinde gençler belirli fatura/kalemleri (internet, yakıt, pazar alışverişi) düzenli üstlenmektedir. Bu, katkının şeffaf ve işlevsel biçimde kurumsallaşabildiği bir örüntüye işaret ekmektedir. "Havuz" ve "fatura sahipliği" uygulamaları, gençlerin finansal okuryazarlığını ve aidiyet-sorumluluk duygusunu güçlendirebilmekte ve borçlanma maliyetlerini düşürmektedir.

"Bizim evde bir havuz sistemi var… Babam giderleri karşıladıktan sonra kalanını havuza atıyor. Biz de harcamalarımızı ayırıp kalan fazlayı havuza ekliyoruz… Faize bulaşmadan ihtiyaçlarımızı hızlı karşılıyoruz." (K32)

"Bazen arabaya mazotu ben alıyorum… market alışverişlerini yine ben yapıyorum… Ev internetini ben ödüyorum." (K12)

2.4.4. Aile Dayanışmasının Normatif Çerçevesi: Gönüllülük, Utangaçlık, "Anne Üzerinden" Dağıtım

Katkı çoğu hanede talep edilmeden gönüllü sunulmakta ve çoğunlukla anne üzerinden koordine edilmetkedir. "Baba zorlanmasın." söylemi yaygındır. Bu normatif çerçeve, katkının itibar ve mahremiyet boyutlarını ortaya koymakta; aile dayanışması hem ekonomik hem ahlaki bir pratik olarak yaşanmaktadır..

"Ailemiz… bu durumları bize yansıtmıyor… Zorluklar ebeveynler tarafından aşılmaya çalışılıyor." (K25)

2.4.5. Karşıt Örüntüler: Katkının Olmadığı ya da Özbakımla Sınırlı Olduğu Haneler

Bazı hanelerde gençlerin düzenli katkısı yoktur; öğrencilik veya "çalışmıyoruz" gerekçesi öne çıkmaktadır. Bazı durumlarda gençler kendi masraflarını üstlenmekle yetinmektedir.

Bu örüntü, çocuk/ergen emeğinin hane geçimine katılmadığı, eğitim öncelikli modelleri işaret etmektedir; aynı zamanda kırılgan hanelerde ebeveynlerin koruyucu stratejisini göstermektedir.

"Ben ve kardeşlerimin de bütçeye bir katkısı olmuyor, çalışmıyoruz." (K22)

"Çocuklara yansıyan bir durum olmuyor… 'Siz de yardımcı olun' gibi bir dönüş yapmadılar." (K25)

2.4.6. Çocuk/Genç Emeğinin Sınırı: Yaşa Uygunluk, Eğitimle Uyum, Etik Duyarlık

Katılımcılar yaşa uygun, zorlamayan işlere yönlendirme ve eğitimin önceliğini koruma duyarlığına vurgu yapmıştır. Bazı örneklerde "geçici/uygun iş" tercih edilmekte; katkı çocuk işçiliğine dönüşmemesi için sınırlandırılmaktadır. Sosyal hizmet perspektifinden, katkının gönüllü-yaşa uygun ve eğitimle uyumlu olması esastır; kalıcı yoksunluk durumlarında kurumsal destek (sosyal yardımlar, burslar, istihdam geçiş programları) ile çocuk haklarının gözetimi kritik önemdedir.

"Çalışmayan biri varsa, ona yaşına uygun, onu çok zorlamayacak bir iş bulup çalışmasını sağlıyoruz; böylece o da katkıda bulunabiliyor… Evde çalışmayan biri varsa, ona uygun bir iş bularak devamlı katkı sağlamasını istiyoruz." (K33)

3. Gelir Değişimleri ve Kriz Dönemleri

Bu tema, hanelerin son yıllardaki gelir hareketliliğini, pandemi-deprem gibi makro şokların bütçe ve aile yaşamına etkilerini ve bu dönemlerde geliştirilen başa çıkma stratejilerini kapsamaktadır. Bulgular, hane gelirinin yalnızca "tutar" düzeyinde değil gelir kaynağının niteliği, sürdürülebilirliği ve hanedeki iş gücü kompozisyonundaki değişimlerle birlikte dalgalandığını göstermektedir. Analiz, üç alt başlık altında sunulmuştur.

Şekil 32. Aile Ekonomisinde Gelir Değişimleri, Kriz Etkileri ve Başa Çıkma Stratejileri

3.1. Gelir Artışı/Düşüşü Nedenleri

3.1.1. Hanede Çalışan Sayısının Artması (Gençlerin/Stajyerlerin İşe Katılımı)

Gençlerin mezuniyet veya stajla birlikte ücretli işe geçmeleri hane gelirini yükseltmektedir. Bu artış çoğu zaman "alım gücü"ne tam yansımasa da nakit akımını istikrarlı hâle getirmektedir. Hane içi iş gücü arzının artması, kırılganlığı azaltan bir "yaşam döngüsü etkisi"dir; ancak yüksek enflasyon koşullarında reel gelir kazanımlarını sınırlamaktadır.

"Ben çalışmaya başladım… aile ücretine de gelirine de bir katkımız oluyor." (K8)

"Üç yıldır da annem de aktif bir işte çalışmaya başladı. Hane geliriniz de bu şekilde bir artış olmuş oldu." (K2)

3.1.2. Enflasyon ve Ücret/Asgari Ücret Ayarlamaları (Nominal Artış, Reel Erime)

Asgari ücret ve maaşlarda nominal artışlar gözlemlenmekle birlikte, katılımcı ifadeleri bu artışların günlük yaşam koşullarına yansımasının sınırlı olabildiğine işaret etmektedir. Katılımcılar, gelirdeki artış ile harcama düzeylerindeki değişim arasındaki farkı açık biçimde ifade etmektedir.

"Asgari ücret artıyor… maaşlara zam geliyor… ama yine de etkiliyor." (K11)

3.1.3. İstihdam/Beceri Düzeyinde Değişim

Terfi ve iş değişiklikleri, ücret artışı yoluyla geliri yükseltmektedir; ancak borçlanma döngüsü (araç/konut kredisi) bu kazanımı hızla tüketebilmektedir. Mesleki ilerleme gelirde yukarı yönlü hareket yaratırken finansal yükümlülükler hanenin nefes aralığını daraltmaktadır.

"Görev değişimi oldu biraz daha çok para gelmeye başladı… evin borcu vardı onu bitirdim… sonra araba aldım yine borca girdik." (K28)

"Annem… restorana geçti… zamanla yükseldi… maaş olarak onda da yüzdesel artış oldu." (K12)

3.1.4. Sektörel/Kaynak Özellikleri (Kamu–Özel, Tarım, Emeklilik, Kira)

Kamu istihdamı ve tarımsal gelirler görece istikrar algısı üretirken; emeklilik geçişi ve düşük kira artışları geliri aşağı çekebilmektedir. Gelirin kaynağına içkin risk profili aynı şoku farklı haneler için farklı sonuçlara dönüştürmektedir.

"Babam çiftçi olduğu için bizim gelirimiz genelde stabil." (K26)

"Emekli oldu… maaşına düşüklük oldu… kira gelirini çok cüzi yükselttik." (K5)

"Babam aktif kamu personeli… ücreti devamlı olarak yatıyordu." (K21)

3.1.5. Makro Şoklar ve Fiyatlar (Enerji, Gıda, Barınma)

Akaryakıt ve gıda fiyatlarındaki artışlar ile kiralardaki sıçrama, reel geliri bastırmaktadır. Haneler, "gelir artışı"nı çoğu zaman "maliyet şoku" izlediğini, bu nedenle net faydanın sınırlı kaldığını belirtmektedir.

"Mazot… 8 TL'ydi, şu anda 40 TL… market fiyatları da aynı şekilde… "Tahıllar artınca… temel gıda ürünlerinde maliyetler arttı." (K8)

3.2. Kriz Dönemi Etkileri (Pandemi-Deprem)

3.2.1. Bütçe Daralması ve Borçluluk

Pandemi döneminde iş/gelir kesintileri fatura ve gıda başta olmak üzere bütçe baskısı yaratmış; kredi, kredi kartı ve akraba borçlanması devreye girmiştir. Kısa vadeli likidite çözümleri (kredi/borç) yaygın bir tampon mekanizmadır; ancak kırılganlığı orta vadede arttırmaktadır.

"Çalışmıyordu… işyeri maaşının yarısı… yetmedi… kredi çekildi… kartlar kullanıldı… altınlar bozduruldu." (K11)

"Maaş yeterli olmadı. Kişisel ihtiyaçlarda çok zorlandık." (K17)

3.2.2. Reel Harcamalarda Azalma ve Zorunlu Tasarruf (Heterojen Etki)

Evde kalma dönemi bazı hanelerde harcama azaltıcı (dolaylı tasarruf) etki yaratmış; diğerlerinde gelir kaybı daha baskın olmuştur. Pandemi etkisi sektöre ve istihdama bağlı olarak çift yönlüdür: sabit maaşlı/kamu çalışanı lehine, günlük kazançlı/esnaf aleyhine.

"Pandeminin maddi olarak bize artısı oldu… harcamalar azaldı." (K28)

"Babam esnaf olduğu için… sosyal ilişkiler zayıfladı… gelir düşüşümüz oldu." (K25)

"Kamu personeli olduğu için ücreti devamlı yattı." (K21)

3.2.3. Mekânsal ve Demografik Etkiler (Göç, Kiralar, İşgücü Rekabeti)

Deprem sonrası iç göç alan bölgelerde kira ve iş gücü piyasası baskısı artmış, hane bütçeleri üzerinde ek yük oluşturmuştur. Afet sonrası nüfus hareketliliği, konut-istihdam piyasaları üzerinden dolaylı bütçe riski üretir.

"Deprem… göç etmek zorunda kaldılar… kiralar yükseldi… iş gücü arttı… daha düşük maaş." (K12)

3.2.4. Psikososyal Etkiler ve Aile İçi Dinamikler

Katılımcılar kaygı, belirsizlik ve "geçicilik" hissinin güçlendiğini; aile içi dayanışma ve birlikte zaman geçirmenin koruyucu rol oynadığını vurgulamaktadır. Psikososyal dayanıklılık (aile bağlılığı, anlam üretimi) ekonomik baskının subjektif yükünü hafifletmektedir.

"Hiçbir şey bizim değilmiş… aile boyu bir şeylerin kıymetine vardık." (K27)

"Manevi anlamda etkiledi… özel sektörde işler durağanlaştı." (K1)

3.3. Başa-Çıkma ve Uyum Stratejileri

3.3.1. Finansal Tamponlar: Kredi–Borç–Birikim Bozma

Kısa dönem likidite için banka kredisi, kredi kartı ve akraba desteği; orta dönem için altın/döviz bozumları yaygındır. Bu stratejiler ani şoklara karşı esneklik sağlar; ancak gelir toparlanmazsa borç yükü artar.

"Kredi çektik… birikmişlerimizi harcadık… akrabalardan borç." (K11)

"Her ay belli bir miktar ayırıyoruz… altın ve döviz yatırımlarım var… çok zorda kaldığımda bozduruyorum." (K5)

3.3.2. Harcama Kısmak ve Bütçe Disiplini

"Kemer sıkma", kategori bazlı bütçeleme (mutfak-konut-sağlık-eğitim-birikim) ve gereksiz tüketimden feragat yaygındır. Planlı bütçeleme, gelir dalgalanmalarının haneye yansımasını yumuşakmakta; davranışsal finans disiplini güçlendirmektedir.

"50 bin lira maaş… 3–5 kategoriye bölmelisiniz… biz planlamamızı böyle yapıyoruz." (K32)

"Elektrikten tasarruf yapılıyor." (K27)

3.3.3. Ek İş–Sektörel Esneklik–Yer Değiştirme

Ek iş yapma veya yoğun dönemlerde ek çalışma, farklı sektörlere geçiş ve giderleri azaltmak amacıyla kırsal alanlara geçici taşınma gibi yöntemler katılımcılar tarafından başvurulan geçim stratejileri arasında yer almaktadır.

Bu stratejiler, hane gelirini çeşitlendirerek ve yaşam maliyetlerini azaltarak ekonomik riskin hem gelir hem de gider kanallarında dengelenmesini sağlamaktadır.

"*Kendimiz çıkıp… ne kadar yapabiliyorsak çalıştık… barınmadan da kıstık." (K29)*
"Pandemide fırında çalıştım… sıkıntımız olmadı." (K21)
"Köye yerleştik… masraflar azaldı." (K24)

3.3.4. Sosyal Sermaye ve Aile/Akraba Desteği

Aile büyükleri ve yurt dışındaki akrabalardan gelen maddi destek kritik tampon işlevi görmüştür; ancak "muhtaçlık" deneyimi duygusal yük üretmektedir. Enformel destek ağları, sosyal yardım mekanizmalarının boşluklarını kısmen telafi etmektedir ancak buna damgalanma hissi eşlik edebilmektedir.
"Muhtaçlık çok zor… tasarrufa yöneldik." (K27)

3.3.5. Finansal Okuryazarlık ve Yatırım Tercihleri

Bazı haneler pandemi döneminde düşük maliyetli krediyi yatırım araçlarına yönlendirerek kazanç elde etmiştir; döviz/altın birikimiyle değer koruma hedeflenmiştir. Spekülatif fırsatları öngörebilen haneler için kriz "fırsata" dönüşebilir; risk yönetimi bilgisi belirleyicidir.
"Devletin verdiği kredilerden yararlanıp finansmana döktük… kar etmiş olduk." (K8)

"Birikimi dövize veya altına yatırınca değer kazanıyor… böylece gelirimizi koruyoruz." (K32)

4.Tasarruf ve İsraf Önleme Alışkanlıkları

Bu tema, hanelerin tasarruf ve israfı önleme pratiklerini, bu pratikleri güdüleyen değer ve kaygıları, aile içi rol dağılımlarını ve bağlamsal (kentsel–kırsal, ekonomik belirsizlik) etmenleri bütüncül biçimde ele almaktadır. Bulgular, klasik "gelir-gider rasyonalitesi"nin ötesinde; gelecek kaygısı, dinî/etik hassasiyet, aile-içi dayanışma, kırsal pratiklerin sürekliliğinin tasarruf davranışlarını belirgin biçimde şekillendirdiğini göstermektedir. Aşağıda alt temalar, kanıtlayıcı alıntılar ve analitik yorumla birlikte sunulmaktadır.

4.1. Tasarruf Alanları ve Güdüler

4.1.1. Gelecek Kaygısı ve "Değer Koruma" Yatırımları

Katılımcıların önemli bir kısmı tasarrufu, belirsizliklere karşı değer saklama stratejisi olarak görmektedir. Altın ve döviz birikimi, özellikle annelerin yönettiği "geleneksel yatırım" pratikleri şeklinde öne çıkmaktadır. Enflasyon ve gelir oynaklığı koşullarında hane tasarrufları likit/yarı likit değer koruma araçlarına yönelmektedir. Tasarruf, yalnız finansal değil ahlaki-sorumlu ebeveynlik ve riskten kaçınma anlatısının bir parçasıdır.
"Her parayı gidip altın yapıyor… annem iyi altın yatırımı yapmış, geleceği sağlam tutmuş." (K11)

"Bizde genelde para annemde birikiyor… değerli maden alıp koyuyorlar." (K12)

"Geleneksel yatırım yöntemleri." (K13)

4.1.2. Amaç Odaklı Birikim: Eğitim–Konut–Evlilik–Araç

Tasarruf hedefleri sıklıkla eğitim, ev/konut, evlilik ve araç gibi yaşam dönümü gereksinimlerine yöneliktir. Tasarrufun yaşam döngüsü ile hizalanması, hanelerin orta-uzun vadeli planlama kapasitesini ve risk yönetimini güçlendirmektedir.
"Bekâr olduğumuz için öncelikle evlilik için, sonra ev ve araba için kullanıyoruz." (K32)

4.1.3. Aile İçi Dayanışma ve "Havuz Sistemi"

Bazı hanelerde "ev kumbarası" veya ortak havuz modeli benimsenmiştir; birikim ihtiyaca göre aile üyeleri arasında döngüsel kullanıma açılmaktadır. Bu uygulama hane içi karşılıklılık ve enformel sosyal güvence işlevi görür; düşük ve dalgalı gelir koşullarında kırılganlığı azaltır.

"Ev kumbarası… kimin ihtiyacı varsa onun." (K27)

"Herkes gelirinin fazlasını koyuyor… ihtiyaç olana havuzdan karşılanıyor." (K32)

4.1.4. Bütçeleme, Alışveriş Listesi ve Fırsat Takibi

Listeyle alışveriş, indirim/market karşılaştırması, sadakat/indirim kartları ve fiyat esnekliği yaygındır. Mikro düzeyde davranışsal iktisat stratejileri (önceden taahhüt, uyaran kontrolü) ile tüketim fazlası sınırlandırılmaktadır.

"Alışverişe gitmeden önce liste… indirimleri takip ediyoruz." (K12)

"Annem… pazara akşama doğru gider… hangi market uygunsa oradan alırız." (K28)

4.1.5. Tasarrufun Yokluğu, Bireysel Farklılık ve "Varyemezlik" Tartışması

Bazı katılımcılar tasarruf alışkanlığının zayıf olduğunu ya da kişisel düzeye kaydığını belirtirken bazıları aşırı birikimi "varyemezlik" olarak eleştirmektedir. Moda/tüketim baskısı, özellikle giyim alanında tasarrufu zorlaştırmaktadır. Tasarruf söylemi yekpare değildir; yaşam kalitesi-birikim arasında müzakere ve kuşaklararası gerilimler gözlemlenmektedir.

"Ailemde genel bir tasarruf alışkanlığı yok." (K16)

"Tasarruftan daha çok varyemezlik yapmışlar." (K11)

4.2. İsraf Önleme Yöntemleri

4.2.1. Gıdanın Değerlendirilmesi ve Dolaşıma Sokulması

Artan yemeklerin ertesi öğünde tüketimi, dönüştürme (çorba, tost, köfte içi), dondurma/kurutma, hayvanlara/kuşlara verme, akraba-komşu-köy ağına yönlendirme yaygındır. Atık hiyerarşisine uygun biçimde yeniden kullanım ve paylaşım, hem ahlaki (israf günah/kötü) hem pragmatik (bütçe) temellere dayanmaktadır.

"Bayat ekmekleri çöpe atmıyoruz… köfte içi ya da tost oluyor." (K3)

"Artan ekmek… hayvanlara/kuşlara veriyoruz." (K5)

"Sebze artanlarını donduruyoruz; köye götürüp kurutup öğütüyoruz." (K12)

4.2.2. Enerji–Su Yönetimi ve Teknik/Alışkanlık Temelli Önlemler

Gereksiz ışıkların kapatılması, tek odada toplanma, fiş çekme/beklemeye alma önleme, A sınıfı cihaz tercihleri, akıllı ampuller, şofben düşük kademede kullanım, hortum yerine damlama sulama, duş sıklığı ve süre kontrolü, musluk onarımı, güneş enerjisi kullanımı ön plana çıkmaktadır. Haneler hem düşük maliyetli davranışsal (ışık, fiş, ortak oda) hem orta maliyetli teknik (verimli cihaz, damlama, güneş) çözümleri birlikte kullanmaktadır.

"Gereksiz ışıklar… fişi çekiyoruz… A/B/A+ sınıfı cihazlara bakıyoruz." (K12)

"Aynı odada oturuyoruz; bu elektrik israfını önlüyor." (K3)

"Yazın güneş enerjisi, kışın doğal gaz." (K31)

4.2.3. Yeniden Kullanım, Onarma ve İkinci El Dolaşımı

"Yenisini almadan eskisini atma", uzun ömürlü kullanım, defter/giysi devri, onarma ve ikinci el paylaşım vurgulanmaktadır. Bu pratikler hem ekonomik rasyonalite hem de kuşaklararası aktarılmış tasarruf normları ile meşrulaşmaktadır.

"Annemin lafı: 'Yenisini almadan eskini atma.'" (K27)

"Kullanılmayan defterler atılmıyor, değerlendiriliyor." (K3)

"Kuzenler arası giysi devri ve köye gönderim." (K25)

4.2.4. Kırsal Pratiklerin Sürekliliği

Ev yapımı/kışlık hazırlık, kurutma-dondurma, gıda atıklarının hayvanlara verilmesi kırsal aidiyetle süreklilik göstermektedir. Kırsal pratikler, kentte de tasarruf kültürünün taşıyıcısı olarak işlev görmekte; kendi gıdasını üretme ve atık azaltma kapasitesini güçlendirmektedir.

"Yazın kendi gıdalarımızı üretiyoruz… kuruturuz." (K29)

4.2.5. Dini/Etik Hassasiyet ve Normatif Çerçeve

İsrafın dinî/ahlaki olarak olumsuzlanması (günah, vebal) ve "herkesin payı" fikri, su ve gıdada ihtiyatlı kullanımı desteklemektedir. Tasarruf, sadece ekonomik çıkar değil toplumsal-ahlaki sorumluluk olarak da inşa edilmektedir.

"Suyu boşa akıtmanın günah olduğunu biliyoruz… dikkat ediyoruz." (K5)

"İsrafa karşı olduğun zaman zaten tasarruf etmiş oluyorsun." (K28)

4.3. Aile İçi Roller

Ev ekonomisinin operasyonu çoğunlukla anne tarafından yürütülmekte; "evin mali disiplini" ve tasarruf normlarının bekçiliği kadınlara atfedilmektedir. Erkeklerin tasarrufa mesafesi/kısıtlılığı da dile getirilmiştir. Tasarruf pratikleri, bakım emeği ve görünmeyen finansal emek ile iç içedir; "tasarruf–fedakârlık–annelik" üçlemesini yeniden üretmektedir.

"Ev ekonomisi annem üstünden dönüyordu." (K32)

4.4. Gerilimler, Sınırlar ve Çelişkiler

Bazı haneler "asgari yaşam standardının altına inmeden tasarruf" vurgusu yaparken diğerleri "aşırı tasarruf/var yemezlik" eleştirisi getirmektedir. Genç kuşakta deneyim ve tüketim arzusu (özellikle giyim/moda) tasarrufla gerilimlidir. Tasarruf, refahın ertelenmesi ile güncel yaşam kalitesi arasında sürekli yeniden pazarlık edilen bir pratik olarak görünmektedir; sınıfsal köken deneyimleri ("dibin dibini görme") tasarrufun ahlaki ve duygu yüklü bir çerçeveye yerleşmesine yol açmaktadır.

"Standart önlemlerden öteye gitmiyor… kıstığımızda 'yaşanabilir' olmuyor." (K8)

"Geldiğimiz yeri biliyoruz; elimize geçen her parayı yatırım/birikim için kullanıyoruz." (K5)

"Rutinin dışına çok çıkmıyoruz… gerektiği kadar kullanılıyor." (K1)

5. Para Yönetimi ve Maddi Planlama

Bu tema, hanelerde para yönetiminin örgütlenişini, birikim stratejilerinin araç ve hedeflerini, ayrıca sürdürülebilir planlamayı zorlaştıran engelleri ortaya koymaktadır.

Bulgular, para yönetiminin çoğunlukla anne merkezli örgütlendiğini; amaç odaklı (evlilik-konut-araç) ve değer koruma (altın/döviz) eksenli birikim pratiklerinin yaygınlaştığını; bütçe ve kayıt tutma gibi mikro tekniklerin ise düzensiz gelir, enflasyon, borç ve ani harcamalar karşısında sınandığını göstermektedir.

5.1. Para Yönetimi Yöntemleri

5.1.1. Anne Merkezli Yönetim ve Hane İçi Rol Dağılımı

Hanelerin büyük bölümünde gelirlerin toplanması, harcama önceliklerinin belirlenmesi ve birikim araçlarına transfer süreçlerini anne yürütmektedir. Erkeklerin (baba/oğul) rolü çoğu anlatıda "kazanç" ya da "destekleyici" konumla sınırlıdır. Para yönetimi "görünmeyen finansal emek" olarak bakım emeğine eklemlenmekte; "anne=mali disiplin" örüntüsünü pekiştirmektedir.

"Babam kazanır… geriye kalanı anneme veriyor… annem de altın, döviz gibi şeylere yatırım yapıyor." (K11)

"Annem yapıyor, babam itaat ediyor… annem bizim evin reisi." (K27)

"Para yönetimi… anne üzerinden dönüyor. Baba yan faktör." (K5)

5.1.2. Ortak Karar ve Hane içi İstişare Mekanizmaları

Büyük ölçekli harcamalarda (tatil, araç, ev eşyası) aile bireyleri toplantı/istişare ile karar alınmakta; önceliklendirme ve erteleme stratejileri kullanılmaktadır. Bu mekanizmalar, belirsizlik ortamında risk paylaşımı ve meşruiyet üretmektedir.

"Yüksek fiyatlı bir şey alacağımızda aile bireyleri arasında toplantı yapıyoruz… önceliklendirme yapıyoruz." (K12)

"Genelde babam ve annem… ortak bir kararla verilir düzenlemeler." (K29)

5.1.3. Planlı Bütçe ve Kayıt Tutma Uygulamaları

Gelir ve giderin aylık toplanması, alışveriş listesi/katalog takibi, kredi/banka kartı hareketlerinden iz sürme, borç/fatura önceliği belirgin pratiklerdir. Mikro-düzey finansal hijyen uygulamaları, enflasyonist baskılara rağmen nakit akışı görünürlüğü sağlar.

"Geliri topluyoruz… liste yapıyoruz, harcamayı not alıyoruz." (K12)

"Maaş yatınca önce faturalar ve kredi kartı borçları ödenir; kalanı ihtiyaç ve birikime." (K2)

5.1.4. Bireysel Sorumluluk Devri ve "Aile CFO (Chief Financial Officer- Finans Direktörü) 'su"

Bazı hanelerde bir birey (çoğunlukla genç yetişkin) tüm hesapları ve yatırımları tek elde yönetmektedir. Dijital finans araçlarına yatkınlık hanede merkezî finansal uzmanlaşma yaratmaktadır; bu durum güvene dayalıdır ancak tekil bilgiye bağımlılık riski taşımaktadır.

"Ailedeki bütün finans yönetimini ben yapıyorum… yatırım araçları arasında takla attırıp kazanç sağlıyorum." (K8)

5.1.5. Planlı Olmayan/örtük Yönetim

Bazı hanelerde planlı yönetim yok ya da süreçler büyüklerle sınırlı tutulup gençlerle paylaşılmamaktadır. Şeffaflığın sınırlı olması, finansal okuryazarlık aktarımını zayıflatabilmektedir.

"Planlı bir para yönetimi yapmıyoruz." (K17)

"Genellikle annem ve babam tarafından yapılıyor; bizimle çok paylaşılmıyor." (K26)

5.2. Birikim Stratejileri

5.2.1. Değer Koruma: Altın ve Döviz

En yaygın strateji altın (gram/çeyrek) ve döviz birikimidir; bazı haneler TL'yi elde tutmaktan kaçınmaktadır. Altınla borç verme/alma da enflasyona karşı koruyucu araçtır. Enflasyonist ortamda likit/yarı likit değer saklama davranışı rasyoneldir; ancak alış-satış makası ve işlem komisyonları verimliliği düşürebilmektedir.

"Evde TL tutulmaz ya dövizdir ya altındır… dönemlik eklenir." (K8)

"Borcu altın bazında veriyoruz; değer kaybetmiyor." (K11)

5.2.2. Amaç Odaklı Birikim ve Kurallı Tasarruf

Evlilik-konut-araç gibi belirli hedeflere dönük, aylık düzenli kenara koyma ve indirim/karşılaştırma eşlik eden "hedefli birikim" yaygındır. Davranışsal çerçevede ön-taahhüt ve uyaran kontrolü (liste/katalog) tüketimi sınırlarken hedef tutarlılığını kuvvetlendirmektedir.

"Hedef odaklı birikim… her ay düzenli para koyuyoruz; katalogları takip ediyoruz." (K12)

"Gençlerin evlenebilmesi için ayda bir–iki kez altın birikimi." (K31)

5.2.3. Varlık Çeşitlendirme: Hisse, Faiz, Gayrimenkul ve Canlı Varlık

Bazı haneler hisse/faiz arasında dönemsel geçişler; arsa/konut gibi reel varlık edinimi; kırsalda küçük/büyükbaş yatırımı yapmaktadır. Çeşitlendirme kur/altın dışı getiri arayışı sağlamakta; ancak piyasa zamanlaması, likidite, operasyonel risk (dolandırıcılık, hayvan ölümü) kırılganlık yaratmaktadır.

"Resesyonda altını toplar, faizler düşünce satar; altın–TL–hisse arasında geçişler." (K8)

"Koyun–keçi yatırımı yaparız… ama hayvanlar ölebilir." (K29)

5.2.4. Mikro Birikim Pratikleri ve Ev Kumbarası

Kumbara, bozuk para birikimi, çocuklara tasarruf eğitimi sık gözlenmektedir; "ev kumbarası" acil/ihtiyaç durumunda devreye girmektedir. Bu uygulamalar finansal alışkanlık ve ailesel karşılıklılık kültürünü pekiştirmektedir.

"Mutfağın köşesinde kumbara… dolmadan açılmaz; herkes bozuğunu atar." (K4)

"Kardeşlere kumbara alıp birikmeyi öğrettik." (K33)

5.3. Engeller

5.3.1. Enflasyon ve Fiyat Oynaklığı

Fiyat hareketleri hane bütçe planlamasını zorlaştırmakta; tasarrufları sınırlayabilmektedir. Katılımcılar, bu nedenle nominal yerine reel hedeflerle planlama ihtiyacını ifade etmektedir.

"4.000'lik market bütçesi hızla 5.000'e çıkıyor… birikimi engelliyor." (K12)

"Altın al–sat makası en çok zorlayan durum." (K32)

5.3.2. Gelir Yetersizliği ve Borç Önceliği

Bazı haneler yalnızca temel ihtiyaçları karşılamak için birikim yapamamakta; birikimden önce kredi kartı/borç/faturalar ödemektedir. Zorunlu borç servis yükü tasarrufun ikincil kalmasına yol açmaktadır.

"*Ailemde para yönetimi yapılamıyor; sadece temel ihtiyaçlar." (K31)*

"*Önceliğimiz borçların ödenmesi; kalan para bizimdir." (K5)*

"Şu an birikim yapamıyorum." (K24)

5.3.3. Ani/Öngörülemez Giderler ve Politika/Afet Belirsizlikleri

Sağlık (özellikle diş), seyahat, mevsimsel iş dalgalanması, afet ve ekonomik/politik şoklar planları bozmaktadır. Haneler "acil fon" oluşturmaya çalışsa da olay sıklığı ve gelir volatilitesi fonları hızla tüketebilir.

"Beklenmedik sağlık giderleri zorluyor… enflasyon nedeniyle altın alamıyoruz." (K3)

"Deprem, yangın, turizmde aksama… işten çıkarma riski." (K12)

5.3.4. Finansal Okuryazarlık ve Araç Seçimi Güçlükleri

"Yeni nesil" araçlara (kripto vb.) güvensizlik; eğitim/kılavuz eksikliği; dolandırıcılık deneyimleri bildirilmiştir. Yatırım araçlarının karmaşıklığı bilişsel yük ve kaygı sebebidir; "bildik/geleneksel"e yönelim rasyonel bir risk azaltma stratejisidir.

"Eğitimini almadan girince okyanusta küçük balık… kayıplar." (K2)

"Araba yatırımında dolandırıldık." (K29)

"Bitcoin vb. girmiyoruz; altın/arsa gibi klasikler." (K25)

6. Aile Ekonomisinin Sürdürülebilirliği

Katılımcılara göre aile ekonomisinin sürdürülebilirliği ailelerin genel masrafları, aile üyelerinin yaptığı kısıtlamalar, yatırımlar ve girişimcilik stratejileri, ailede kaynakların yönetimi gibi eylemlerle sağlanmaktadır. Aileler daha çok temel hane halkı harcamalarına odaklanmakta ve aynı zamanda yaptıkları kısıtlamalarla gelirlerini ve giderlerini dengelemeye çalışmaktadırlar. Gençler aile ekonomisini desteklemek için çeşitli alternatif ve yenilikçi yatırımları ve girişimcilik stratejilerini aktarırken proaktif bir yönelimi vurgulamaktadır. Geri dönüşüm, enerji verimliliği ve atık önleme gibi kaynakların yönetimi hem ekonomik hem de ekolojik açıdan sürdürülebilirliğe katkı sağlayabilecek uygulamalar olarak değerlendirilmektedir. Ekonomik düzenin sağlanması ve kültürel değerler gibi ekonomik güçler aile ekonomisini daha sürdürülebilir ve dayanıklı hâle getirmektedir.

6.1. Ailelerin Genel Masrafları

6.1.1. Temel Gıda ve Market

Ailelerin harcamaları temel ihtiyaçlar üzerine yoğunlaşmaktadır. Gıda, market alışverişi ve temizlik ürünleri, kaçınılmaz olarak ailelerin günlük yaşamının merkezinde konumlanmaktadır.

"Genellikle haftalık olarak alışveriş yapıyoruz. Çoğunlukla bunlar masraf oluyor. Bazı şeyleri aylık alıyoruz. Tabi yine onlar da gıda ve market üzerine oluyor." (K2)

"Bizim temel ihtiyaçlarımız; yemek, içmek ve market alışverişi. Onun dışında büyük bir giderimiz olmuyor." (K31)

"En çok belli yiyecek yani sebze, meyve ve temizlik ürünleri, bunlar bütçeyi bitiriyor bence. Mutfak, deterjan, temizlik malzemeleri gerçekten evin belini büküyor." (K29)

6.1.2. Eğitim ve Çocuk Bakımı

Temel tüketim kalemlerinin yanı sıra çocuk bakımı ve eğitim masrafları özellikle küçük çocuklu aileler için önemli mali harcamalardır ve bunlar aileleri zorlamaktadır.

"Hane harcamalarımız genelde çocuk, kreş bu tarz harcamalarımız daha çok. Okul giderleri çok oluyor." (K1)

"Daha çok eğitime para harcanıyor bizim ailemizde. Çünkü ailemizde toplam 3 üniversiteli 3 liseli olduğu için ailemiz genellikle eğitime para harcıyor." (K30)

"Eğitim olarak harcamalarımızın en yoğun olduğu kısım burası oluyor. Çünkü 3 tane öğrenci ve üçü de yoğun olarak kalem, defter, kitap işte bu tarz şeyler kullanmak durumunda kalıyor. Onların ihtiyaçlarını karşılamak, aynı şekilde okula gittikleri için ya da sürekli dışarıda oldukları için giyim gibi ihtiyaçlarını karşılamak gerekiyor." (K31)

6.1.3. Ulaşım ve Enerji

Ulaşım ve enerji maliyetleri de aile harcamalarının bir diğer önemli boyutunu oluşturmakta ve aylık bütçe üzerinde baskıyı arttırmaktadır.

"Başlıca masraflarda en çok mazot harcaması oluyor. Çünkü arabanın mazotunu, motorun benzinini hep ben alıyorum. Aylık 1.000 kilometreden fazla yol yapıyoruz biz." (K12)

"Babamın işinden dolayı, kamyon kullanılıyor ama kamyonun bakım ve yakıt giderleri ekstra masrafımız, öyle şekilleniyor." (K31)

6.1.4. Kredi Masrafları

Bazı gençler beklenmedik harcamaların aile üyeleri arasında kredi kullanımına ve ekonomik sıkıntılara yol açabildiğini ifade etmiştir.

"Gelir genellikle yeterli oluyor ama beklenmedik kredi çekimleri veya masraflar bazen zorlayabiliyor." (K33)

"Fatura ödemeleri masraf oluyor. Benim kendi açımdan kendi kredilerim var. Onların ödemesi söz konusu." (K1)

6.2. Ailelerin Yaptıkları Kısıtlamalar

6.2.1. Lüks Gıda Harcamaları

Aileler gelirlerini ve giderlerini dengelemek için tüketim alışkanlıklarını düzenleyerek finansal kısıtlamalara gitmektedir. Aile üyeleri temel gıda ve market harcamalarının dışındaki lüks ve pahalı harcamalarını sınırlandırmaktadır.

"Keyfi harcamalardan uzak duruyoruz. Diyelim canımız ciğer istediği zaman biz bir mekanda döner yiyoruz. Allah göstermesin o kadar sıkışmadık boğazımızdan kesmedik hiçbir zaman." (K26)

"Babam genellikle et tüketimini seviyor. Et tüketimi diğer şeylere göre biraz masraflı olabiliyor. Daha çok belki sebze tüketimine gidebiliyoruz Böyle durumlarda kardeşimle de abur cubur yönünde belli bir kısıtlama olabiliyor." (K3)

6.2.2. Giyim Harcamaları

Bazı gençlerin giyim harcamalarını erteledikleri veya azalttıkları ve ihtiyaç duyulduğunda alışveriş yaptıkları anlaşılmaktadır.

"Şimdi biliyorsunuz sosyal uygulamalar üzerinden hemen bir insanın alası geliyor her şeyi. Özellikle gece saatinde girdiğiniz zaman alışveriş dürtüsü geliyor. O süreçte mümkün mertebe direkt uygulamaya girmemeyi tercih ediyorum." (K8)

"Kıyafet açısından her zaman kıyafet alınmıyor açıkçası. Ya böyle özel günlerde giyilmesi gereken şeyler olduğu zaman veyahut ihtiyaç olduğunda genellikle toplu bir alım oluyor." (K2)

"Normalde her ay giderim bir kıyafet alırım kendime. Öyle bir huyum vardır eskiden beri ama şu an düğün arefesinde olduğum için kendimi kısıtlıyorum 2-3 aydır yani bunları düğünden sonra da yapabilirim diyorum." (K32)

6.2.3. Enerji Harcamaları

Aileler özellikle ekonomik sıkıntı çekilen zamanlarda enerji tüketimini bilinçli bir şekilde azaltmaktadırlar.

"Zorlandığımız dönemlerde enerjiden tasarruf etmeye çalışıyoruz. Gereksiz yere bilgisayar, televizyon açmayarak da enerjiden tasarruf sağlayıp kısıyoruz." (K9)

"Fatura kısmında mesela olabildiğince kısıtlıyoruz. Çünkü evde internet var. Kendi telefonumda da ekstra internete gerek yok." (K29)

"Elektrik harcayan cihazları dikkatli kullanıyoruz. Mesela bilgisayar, tablet veya televizyon kullanımını azaltıyoruz. Gereksiz ışıkları kapatıyoruz. Küçük şeylerden tasarruf ederek büyük etkiler yapıyoruz." (K33)

6.2.4. Sosyal Yaşam Harcamaları

Gençlerin sosyal etkinliklerini ve boş zaman aktivitelerini sınırladıkları ve keyfi harcamaları azaltarak uygun maliyetli alternatiflere yöneldikleri görülmektedir.

"Sosyal hayatımdan, dışarı çıktığım zaman yememden kesiyorum. Yani evde yiyorum ya da kahve içeceksem çay içiyorum. Ya da gidip bir yerde iskender yemek yerine büfeden tost yiyorum yani. Aslında böyle ufak küçültmelere gidiyorum diyeyim." (K5)

"Çünkü dışarıya bir adım attığımız zaman selamünaleyküm deyince 1000 lira gidiyor biliyoruz biz. Öyle bir durum var. O yüzden çok adım atmamayı tercih ediyorum." (K8)

"Genelde benim hayatımda hobiler olabilir, gezme olabilir. Bunlar için çok zorunlu olmadıkça para harcamıyoruz. Sosyal etkinliklerden kısıyorum." (K3)

6.3. Yatırım ve Girişimcilik Stratejileri

6.3.1. Alternatif Yatırım Araçları

Bazı gençlere göre bireysel yatırım fırsatları ve bazı küçük ekonomik girişimler ailelerinin ekonomik sürdürülebilirliğine katkı sağlayabilmektedir.

"Düzenli olarak belki bunu çok yapmıyoruz ya da altın üzerinden yapıyoruz. Yani ufak yatırımlar olabilir. Bazen de risk alınabilir. Örneğin e-ticaret, belki de ufak bir e- mağaza açmak gibi. Bu yeni fikirlere açık olmamız gerekiyor" (K3)

"Borsa için söyleyeyim en azından. Alınacak hisselerin ya da şirketlerin hisselerinin araştırılıp alınması olabilir. Borsa dışında farklı yatırım araçları da bulunabilir açıkçası. Arsa olabilir. Böyle yatırımlar keşfedilebilir açıkçası." (K2)

"Zaten bizim evde genelde hiç TL tutulmaz. Hani ya dövizdir, ya dolardır, ya bir şekilde altındır veya fiziki altındır. Bunlar evin içinde tutulduğu zaman genelde biriktirme aşamasında olur ve dönemlik olarak bir kenara eklenir." (K10)

6.3.2. Küçük Ölçekli Ticari Girişimler

Alternatif veya esnek işlerle geliri çeşitlendirmek uzun vadede ekonomik sürdürülebilirliği sağlamak için bir strateji olarak ortaya çıkmaktadır.

"*Alternatif işler, kısa ve verimli işlerde çalışmak gerekiyor. Abim normal sektörde çalışıyor ama e-ticaretle de ek gelir sağlıyor. Ablamın çalışma saatleri belli olan bir iş bulmasını düşünüyoruz. Evden e-ticaret, influencerlık ve satış danışmanlığı ile gelir artırmayı hedefliyoruz." (K33)*

"Biriktirilen paranın da çok bereketli olduğunu düşünmüyorum. Kuru kuru biriktirmek çok hoşuma gitmiyor ama biraz cesaretlenirsek en azından ticari anlamda bir şey yapabiliriz." (K32)

6.4. Ailede Kaynak Yönetimi

6.4.1. Geri Dönüşüm

Aileler çeşitli ürünleri yeniden değerlendirerek, bağışlayarak ve geri dönüştürülebilir atıkları dikkatlice ayırarak eşyalarının kullanım ömrünü uzatırken gereksiz maliyetleri en aza indirmektedir.

"Bayatlayan ekmeklerimizi biriktiriyoruz, köye götürüyoruz. Kurutuyoruz mesela. Daha sonra hayvanlara veriyoruz onları. Mesela içtiğimiz çayın, kalanını hayvanlara tekrardan yem olarak veriyoruz." (K12)

"Geri dönüşüm konusunda ailemde bilinç var. Kapımızın önündeki geri dönüşüm kutusu var. Mesela benim kardeşim çöp atmaya gittiğinde, annem onun eline verdiği çöpleri geri dönüştürülecek malzemeler ve normal çöpe atılacak malzemeler diye ikiye ayırıyor." (K21)

"Genellikle özellikle kıyafetleri atık kutuları var onlar için ayırıyoruz. Artık kullanamayacak olduğumuz kıyafetlerin, geri dönüşümünü yapıyoruz. Onun dışında cam, plastik bunları ayırıyoruz." (K3)

6.4.2. Enerji Tasarrufu ve Yenilenebilir Kaynaklar

Ailelerin çoğunun bilinçli bir şekilde enerji tasarrufu yaptıkları ve yenilenebilir kaynakları tercih ettikleri görülmektedir. Güneş enerjisi gibi daha yenilikçi ve ucuz enerji kaynaklarının kullanımının yanı sıra gereksiz ışıkları kapatmak, cihazları fişten çekmek ve akıllı teknolojileri benimsemek gibi günlük tasarruf uygulamaları ailelerin hem çevresel hem de finansal sürdürülebilirlik bilincini ortaya koymaktadır.

"Dediğim gibi akıllı ampuller aldık evimize. Gereksiz lamba açmamaya çalışıyoruz. Ev aletlerini kullandığımızda fişini çekmeye çalışıyoruz işimiz bittiğinde." (K17)

"Gereksiz ışık açık bırakmamaya çalışıyoruz. Suyu çok israf etmemeye çalışıyoruz vesaire. Doğa gazı da çok yakmıyoruz biz kışın. Ben çok sıcakta oturmayı sevmiyorum zaten. Ilık olması yeterli yani." (K8)

"Yaz aylarında sıcak suyu güneş enerjisiyle elde ediyoruz, bu hem elektrik hem para tasarrufu sağlıyor." (K31)

"Suyu çok fazla açmamaya, ihtiyacımız kadar kullanmaya ya da su tekrar tekrar kullanılabilecekse o şekilde kullanmaya devam ediyoruz. Bulaşık makinesi olsun, çamaşır makinesi olsun bunları biraz daha uygun şekilde kullanmaya çalışıyoruz." (K31)

6.4.3. İsrafın Önlenmesi

Katılımcıların görüşleri, gıdaların muhafaza edilmesi ve israfın azaltılmasına yönelik tercihlerin hem ekonomik sürdürülebilirlikle hem de kültürel veya dinî değerlerle bağlantılı olduğunu göstermektedir.

"Annem bu konuda çok hassastır. Hiçbir şeyi zayi etmez yani geri dönüşüm konusunda annemden çok şey öğrendik. Yazın sebzeler olgunlaştığı zaman tadı olduğu zaman biz napıyoruz? Onları kurutuyoruz kışın tüketmek için. Yani böylece daha sağlıklı daha ekonomik gıdalara ulaşmış oluyoruz." (K26)

"Öyle net bir bilgileri yok. Sadece dini olarak israf kültüründen hareket ederek tasarruf yapıyorlar. Yani işte hem enerji konusunda hem de gıda konusunda israf kültürüyle hareket ediliyorlar. Bizim ailemiz biraz daha muhafazakar o konuya dikkat ediyor." (K32)

6.5. Ailelerin Ekonomik Güçleri

6.5.1. Ekonomik Düzen

Gençlerin ifadelerinden ailelerin finansal istikrarı ve düzenli geliri koruyucu bir faktör olarak algıladıkları anlaşılmaktadır. Bu durum hane halkının harcamalarını daha güvenle planlamalarına olanak sağlamaktadır.

"Borçlarını ödüyor olabilmek. Düzenli bir gelirimizin var olması bizim güçlü yönümüz." (K1)

"Bence ekonomik gücümüz maaşların belirli ve aynı tarihte verilmesi. Çünkü bu sayede harcamalar daha net ve daha doğru şekilde yapılıyor diye düşünüyorum ben." (K22)

"Kardeşim ve ben günlük para kazandığımız için hiçbir sorun yaşamıyoruz ve en iyi yönümüz bu. Çünkü hiçbir zaman parasız kalmıyoruz. Babam da aylık para aldığı zaman hiçbir gelir gider sıkıntımız olmuyor." (K21)

6.5.2. Ekonomik Varlıklar

Bazı gençler ekonomik varlıklarını ve birikimlerini ailelerinin güçlü yönleri arasında görmektedir. Geçmiş birikimlerin ve yatırımların değerini sürdürdüğü ve bu birikimlerin aileleri artan yaşam maliyetlerinden kısmen koruduğu anlaşılmaktadır.

"Tek güçlü olduğu yanı şu, eskiden birikimlerimiz filan olduğu için döviz bazında. Onlar da zamanla değer kaybetmediği için hani o yüzden birikmiş paramız aktif bir şekilde değerini arttırdığı için hani artan hayat pahalılığına bir nebze de olsa en azından engel oluyor." (K21)

Bazı gençler ebeveynlerinin daha önce biriktirdikleri mal varlıklarının ekonomik zorluklarda onlar için bir teminat olduğunu belirtmişlerdir.

"Her zaman gerektiği kadar harcama hususunda ailem biraz dikkatlidir ki çalıştıkları zaman boyunca kendilerine bir ev, araba alabilmiş insanlar. Buna kendi açımdan geleceğim olarak bakıyorum. Yaşadığım şartları kendim elde edebilmem pek mümkün görünmüyor şu an. Anca hayatta kalabilecek kadar maddi gelirim olabilir." (K2)

6.5.3. Kültürel Değerler

Gençlere göre tutumluluk, şükretmek ve kanaatkârlık gibi kültürel değerler özellikle ekonomik belirsizlik zamanlarında ailelerin dayanıklılığını arttırmaktadır. Ailelerinin tutumlu davranışları ve israftan kaçınmaları kuşaktan kuşağa aktarılan önemli güçler arasında yer almaktadır.

"Öncelikle bir kere temel ihtiyaçların ardından koşa koşa elimizdeki ne olursa olsun diye boşa bir harcama yapmamak bizim güçlü yönümüz. Örneğin evde bir yemek varken henüz tazeyken sırf dünden kaldı diye yemeyip dışarı atan kişiler olabiliyor. Biz bunu öğlen ve akşamda toplayıp biriktirip birlikte yiyebiliyoruz." (K3)

"Krizi yönetebilme ve tasarruf yapabilme gücümüz var. Kenara koyduğumuz parayı bir sonraki ay artırabiliyoruz." (K33)

"Bizim ailemizde şöyle bir şey vardır, eğer bir şey alınacaksa araştırılır. Nerede daha ucuz, nerede bir kampanya var mesela. Gidilir, oradan alınır o şey. Örnek veriyorum, Çarşamba günü ayçiçek yağı şu kadar fiyata düşecek. Öyle olduğu zaman mesela annem gidiyordu, alıyordu yağını. Bir tane de fazladan alıyordu, kenara koyuyordu." (K4)

"Şöyle, biz boşa para harcamayı sevmeyen bir aileyiz. En basitinden dışarıda yemek yemem. Yani arkadaş ortamında çıkarsam yerim. Çünkü dışarıda bir yemeğe 200-300 lira para vermek bana çok mantıksız geliyor." (K5)

Bazı gençler özellikle aile büyüklerinin tüketimde ölçülü davrandıklarını hem kıtlığı hem de bolluğu şükrederek ve kanaatle karşıladıklarını ifade etmiştir.

"E*konomik açıdan güçlü yönleri kanaat edebiliyorlar. Hani şöyle örnek veriyorum. Bize geçti belki büyüklerden bir şeylere sürekli kanaat ediyorlar. Az veriyorsun, ona da çok şükür diyor, çok veriyorsun diyor bunu bir yere saklıyayım diyor. Bunu yeri gelir kullanırım diyor. Her şekilde bir şükürcülük var bizim millette." (K29)*

"*Çok fazla parada pulda gözümüz yok. Çok fazla yüksekte ya da lükste gözümüz yok. Bu yüzden çok aşırı harcamalarımız olmuyor. Orta halli kendimize yetebilecek düzeydeyiz. Çok şükür muhtaç olduğumuz durumlar da olmadı ama bunun da dengesini bizim sağladığımızı düşünüyorum. Önemli olan helal para kazanmak. Önemli olan kazandığım paranın değerini bilebilmek." (K31)*

7. Ailede Bütçe Yönetimi ve Ekonomik Kararlar

Katılımcılar bütçe yönetiminde hane halkı arasında aile büyüklerinin ve özellikle annelerin mali kararlar üzerinde etkisi olduğu ifade etmektedir. Bütçeyi aşabilecek kararlarda aile büyükleriyle istişare etme kültürünün sürdüğü anlaşılmaktadır. Ailede çocuklar büyüdükçe yetişkin çocuklar kararlara dâhil edilmekte ve kendi kişisel bütçelerini ve harcamalarını kontrol edebilmektedir. Yüksek bütçeli harcamalar demokratik bir yaklaşımla aile içinde tartışılmaktadır. Aileler içinde harcamalara yönelik yaklaşımlar kuşaklara ve cinsiyetlere göre farklılaşabilmektedir.

7.1. Aile Büyüklerinin Kararlardaki Etkisi

7.1.1. Aile Büyüklerinin Öncülüğü

Genellikle daha ileri yaşta veya daha deneyimli aile üyeleri ekonomik kararlarda otoriteye sahiptir ve gençleri bütçe ve harcama seçimlerinde yönlendirmektedir.

"Annem ve babam karar veriyor genelde. Hani yaşça büyük olanların sözü daha çok dinleniyor diyebilirim." (K28)

"Harcamalar ebeveynlerin kararına bağlı ilerler. Annem ve babam karar alır bize pek yansıtmazlar" (K29)

"Genellikle babamın kararları geçerli. Yani babam son kararı verir ama tabi ki de anneme fikrini sunar, tartışılır aile içerisinde öyle karar verilir. Daha çok eski kuşak olduğu için yani büyüklerin sözü daha çok geçer. Küçüklere fikir sorulur ama onlar kararı vermez." (K30)

7.1.2. Annelerin Kararlardaki Etkisi

Anneler ev bütçesi üzerindeki kontrolleri ve edindikleri deneyimler neticesinde genellikle yüksek bütçeli finansal kararlara öncülük etmektedir. Kararlar ortak veya bireysel olarak alınsa bile aile içinde genellikle annelerin görüşlerinin daha çok önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

"Yüksek bütçeli şeylerde ve genelde tartışmayı annem yönetiyor. Dediğim gibi para kasamız annem olduğu için, birikimleri o yönettiği için." (K12)

"İlk annemdir emir komuta, babam sonra. Anneme der ki tamam sen ne diyorsan o'dur. Çünkü, babam zamanında annemi dinlemediği için çok hatalar yapmış. Yani bir zamandan sonra tecrübe kazanıyorsun artık anneme itaat ediyor rahat ediyor." (K29)

"Küçük kararlar tamamen annemde, mesela market alışverişi falan hep anneme kalmış bir şey. Biz hiç karışmayız." (K10)

7.1.3. Önemli Kararlarda İstişare Kültürü

Aile üyeleri genellikle bireysel harcamaları konusunda özerkliğe sahiptir ve kişisel bütçelerini bağımsız yönetmektedirler. Aileler ekonomik tasarruflarda veya bireysel bütçeyi aşan harcamalarda karar verirken istişare etmektedir.

"Harcamaları herkes kendi başına yapar açıkçası. Eğer ihtiyaç duyulan şey kişinin kendi bütçesini aşan bir şeyse bunu gelip aileye danışır. Şuna ihtiyacım var ama yetemiyorum bana yardımcı olabilir misiniz diye." (K2)

"Biz üç kişiyiz maaşlı olarak ama her birimizin ayrı bir yaşantısı var. Kendi özel harcamalarımızda karar yetkisi hepimizde. Ben de kendi kararımı veriyorum. Ama ortak birikimimizdeki kararı beraber veriyoruz." (K32)

Büyük çaplı ekonomik kararlarda ve harcamalarda ebeveynlerin dışında yetişkin çocukların da görüşleri alınmaktadır.

"Şöyle biraz büyükçe kararların içine girebiliyorsunuz. Ben reşit olalı henüz iki yıl olduğu için belki benden daha fazla ablamın kararı baskın kalıyordur." (K3)

"Şimdi, annem ve babam tartışıyor ve bize soruyorlar. Çünkü biz 18 yaşından büyük bireyleriz. Bize de danışıyorlar. Hepimizin ortak kararıyla birlikte tabi ki onların öngörülerine göre planlar yapılıyor." (K21)

"Bütçe yönetiminde kararlar büyük veya küçük olmasına göre aile içinde tartışılıp istişare edilerek ortak karar alınıyor." (K9)

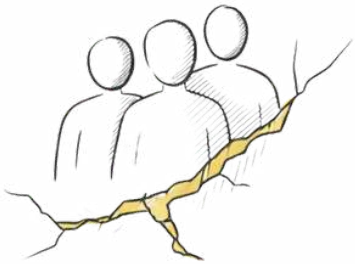

7.2.2. Demokratik Yaklaşımlar

Bazı ailelerde finansal kararlar, tüm üyelerin görüşlerinin eşit ağırlığa sahip olduğu ve uzlaşı sonucu belirlendiği demokratik bir yaklaşımla ele alınmaktadır.

"Bizde koalisyon gibi herkesin fikirleri aynı önemde. Hani sadece babamın söylemesi bizim evde hiçbir şekilde geçerli değil. Kişisel olarak bir koalisyon dönüyor yani. Bunun içinde de genelde mantıklı olan şeyler zaten nettir. Herkes bunu da bilir." (K10)

"Annem olsun babam olsun sürekli olarak işte bunu alalım, şunu yapalım ya da işte bunu mu istersiniz, sizce bu mu daha mantıklı olur gibi konularda fikrimizi soruyor. Tabii ki fikir paylaşımı yapıyoruz." (K31)

7.3. Kuşaklar ve Cinsiyetler Arası Farklılıklar

7.3.1. Kuşaklararası Harcama ve Değer Farkları

Genç kuşaklar deneyimlere ve kişisel zevklere öncelik verirken eski kuşaklar tasarrufu ve ihtiyatlı olmayı önemsemekte ve bu farklılıklar bazen kuşaklararası çatışmalara yol açabilmektedir.

"Eski zamanlarda bu kadar çok harcama ve seçenek olmadığı için daha bence birikim ve tasarruf yapmaya meyilliler. Ama şu anki dönemde daha fazla her şey olduğu için şu an için harcama ön planda bence. Yani biz daha zevkimize, eğlencemize yönelirken onlar her zaman yarını düşünelim, birikim yapalım gibi düşünebiliyorlar." (K1)

"Bazen de yeni bir yer görebilmek, bazı zevklerimizi yapabilmek istiyoruz. Mesela ailemle en çok çatıştığım nokta yeni bir yer görebilmek. Onlar genellikle süre ve para ile kısıtlıyorlar. Masrafa değmeyeceğini düşünüyorlar." (K3)

"Şimdi benim harcamamla ebeveynlerimin harcaması kesinlikle bir olmaz. Çünkü onlar çok sosyal insanlar değiller. Ama benim onlara göre daha çok çevrem var. Dışarıda yemek yediğim, oturduğum arkadaşlarımla sohbet ederken harcamam gereken meblağlar oluyor haliyle." (K2)

7.3.2. Cinsiyete Özgü Harcama Farkları

Aile üyelerinin cinsiyetlerine göre aile içindeki harcamalar değişebilmektedir. Bazı gençler kadınların toplumsal beklentiler ve kişisel bakım ihtiyaçları nedeniyle genellikle daha yüksek kişisel harcamalara sahip olduklarını düşünmektedir.

"Kadınların giderleri daha çok doğal olarak. Biz erkekler kuru ekmekle de yaşarız. Ama kadınların özel giderleri çok oluyor. Bir kere cinsiyet olarak zaten daha alımlı, bakımlı oldukları için bizden daha çok harcama yapabiliyorlar." (K32)

Ailede erkek çocuklarının masraflarına daha karşı daha hoşgörülü bir yaklaşım olabildiğini de ifade edilmiştir.

"Özellikle kız çocukları arasında kısıtlamalar daha fazla. Erkekler ne yaparsa yapsın hakları var gibi görülüyor. Kız çocukları ise erkek çocukları için okuyormuş gibi değerlendiriliyor." (K25)

8. Ailede İyi Geçimin Anlamı

Gençler aileleri için iyi bir geçimin anlamını yalnızca temel ihtiyaçların karşılanmasıyla değil aynı zamanda konfor, gelecek güvencesi ve keyifli bir yaşam ile ilişkili görmektedir. Ayrıca gençler geçimin manevi anlamını vurgulamışlardır. Çalışmanın manevi bir değer olarak görülmesi, sosyal ilişkilerden alınan tatmin ve huzurlu, kaygısız bir yaşam arzusu gibi konular iyi geçimin maddi unsurlar kadar manevi boyutlarının da güçlü olduğunu ortaya koymaktadır.

8.1. İhtiyaçların karşılanması

8.1.1. Temel İhtiyaçların Karşılanması

Birçok genç iyi bir geçimin maddi zorluklar yaşamadan temel ihtiyaçları karşılamakla ilgili olduğunu vurgulamıştır. Ekonomik istikrar ve güvenliğin aileler için önemli olduğu anlaşılmaktadır.

"Ortalama bir market alışverişi, eğitim masrafını karşılayacak bir gelir benim için iyi bir gelir düzeyidir. Bunlar karşılanmadığı zaman hani kötü bir geçimdir." (K28)

"İyi bir geçim benim için. Kimseye muhtaç olmamak demek aslında. Çok da paran olsa hesap yapmak zorundasın." (K5)

8.1.2. İhtiyaçların Ötesinde Keyifli Bir Yaşam

Bazı gençlere göre iyi bir geçim kaynağı yalnızca hayatta kalmak ve temel ihtiyaçlarla sınırlı değildir. İyi bir geçim aynı zamanda konfor, boş zamanı değerlendirme, tatil, sosyal ve kültürel etkinliklere katılma olanağıyla da ilişkilendirilmektedir.

"Ya bir kendi evim olsun, bir arabam olsun. Canım bir şey istediğinde dışarıdan yiyebilmek, alabilmek ve bunun ekonomime etki etmemesi iyi bir geçim olarak sayabilirim yani." (K12)

"Benim için iyi bir geçim. Aylık maaşımı aldıktan sonra öncelikle ihtiyaçlarımın karşılanması, sonrasında sosyal hayatımda kendimi tatmin edebilecek kadar gezip tozabilmem gerekir." (K2)

"Bir eve sahip olabilmek. Kira derdinin olmaması. En azından çok iyi bir model olmasa da, ortalama bir model arabaya sahip olabilmek ve özgür bir şekilde yaşamak. Çalışmadığım zamanlarda istediğim zaman dünyanın herhangi bir yerine gidebilmek bence her insanın sahip olması gereken, ekonomik özgürlük olduğunu düşünüyorum." (K3)

"İyi bir geçimi, ailenin her bir ferdinin istedikleri ve ekstra olarak da bazı keyfi harcamaları huzurlu ve rahat bir biçimde yapabildiği model olarak görüyorum." (K9)

8.1.3. Gelecek Güvencesi

Bazı gençlerin ifadelerine göre iyi bir geçim geleceğe yönelik güvence sağlayacak bir gelir düzeyi ile ifade edilmektedir. Temel giderlerin karşılanmasının ardından artan gelirden birikim yapabilme imkânı iyi bir geçimin göstergesi olarak vurgulanmaktadır.

"İyi bir geçim benim için temel ihtiyaçlar karşılandıktan sonra elinde hala para kalması ki bu da birikim olsun. Vakti gelince dara düştüğünde tekrardan o parayı kendin için kimseye muhtaç kalmadan harcayabilmek bana göre iyi bir geçimdir." (K22)

"Geçim dediğimiz şey aslında kendimizin giderlerini, harcamaları yaptıktan sonra birikim yapabileceğimiz bir biçimdir." (K21)

"İyi bir geçim, gelirin hemen tükenmemesi, bir kısmının birikim olarak kalabilmesi demek. İleride bir ihtiyaç olursa kullanmak için birikim yapmak isterim." (K31)

8.2. Geçimin Manevi Boyutları

8.2.1. Çalışmanın Manevi Anlamı

Bulgulara göre iyi bir geçim ekonomik güvenliğin dışında manevi değerlerle de ilişkilidir. Bazı gençler iyi bir geçimi emek, rızık ve sevdiklerimizle vakit geçirebilecek kadar bir gelire sahip olmakla açıklamıştır.

"İşin esası şudur çalışmak, çalışmak, çalışmak önemli yani iyi bir geçim için. Çalışmak şart sen çalışırsın, az kazanırsın. Çok çalışırsın o senin rızkınla alakalıdır ama önemli olan çalışmak mücadele etmek emek vermek diyebiliriz." (K26)

İyi geçimi aşırı zenginlikle değil sosyal ilişkiler ve yaşamdan keyif alma kapasitesi ile ele alınmaktadır.
"Yani şöyle benim her zaman iyi bir yaşamdan kastım böyle çok zengin olayım falan değil ama kendimi geçindirebildiğim kadar ya da buna istinaden hayattan zevk alabildiğin kadar. Yani ben bugün bir arkadaşımla görüşmek ya da sevdiklerimle bir tatile gitmek ya da istediğim şeyi gönül rahatlığı ile alabilmek isterim." (K1)

8.2.2. Huzurlu ve Kaygısız Bir Yaşam

Bazı gençler iyi geçimi huzur, mutluluk, bireysel özgürlük ve kimseye hesap vermeden ve kaygılanmadan yaşayabilme hâli olarak tanımlamıştır.
"Benim için huzur, mutluluk ve temel ihtiyaçların karşılanmasını ifade ediyor. Temel ihtiyaçlarını karşılayabiliyorsan, rahat barınabiliyorsan, istediğin yemekleri yiyebiliyorsan, istediğin yere gidebiliyorsan, seyahat edebiliyorsan ve eğlenebiliyorsan, mutluysan ve kimse sana bu paradan dolayı gelip laf söyleyemiyorsa, kendine laf söylettirmiyorsan, kendi kendine yetiyorsan bu yeterlidir." (K10)

"İyi bir geçim, hiçbir şeyi dert etmeden, istediğini alabilmek demektir. Kaygı yaşamadan, işine gidip gelip o ay her şeyi halledebilmek. Bir sonraki ayı düşünmeden yaşayabilmek." (K31)

"İnsanın mutlu olabileceği düzeyde tabii ki ihtiyaçlarını karşılayabileceği ama isteklerinin de hepsini olmasa da bir kısmını karşılayabilmesi benim için iyi bir geçim olarak nitelendirebileceğim bir şey." (K31)

9. Ekonominin Aile İşlevselliğine Yansımaları

Ekonomik koşulların oluşturabildiği süreçlerin, aile içi dinamikler ve önemli yaşam kararlarıyla birlikte ele alınması gerektiği görülmektedir. Bu süreçler, zaman zaman aile içi iletişim ve kuşaklararası etkileşim biçimlerinde farklılaşmalara zemin hazırlayabilmekte, aileye gelir sağlayan bireyler üzerinde sorumluluk algısının değişmesine neden olabilmektedir. Bununla birlikte, bazı ailelerin bu durumlar karşısında uyum ve dayanıklılık gösterebildiği de gözlemlenmektedir. Ayrıca söz konusu koşulların; eğitim, evlilik, çocuk sahibi olma ile konut ve araç edinimi gibi temel yaşam tercihleriyle birlikte değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

9.1. Ailede Finansal Stres ve Çatışmalar

9.1.1. Tartışma ve Gerginlikler

Ekonomik koşullara bağlı belirsizlikler aile bireyleri arasında duygusal sorunlara ve çatışmalara yol açabilmektedir. Ebeveynlerin kaygıları çocuklara yansımakta ve eşler birbirlerinin ruh hâllerini etkileyebilmektedir. Aşırı harcamalar veya istikrarsız gelir kaynakları aile üyeleri arasında çatışmalara ve mesafelere yol açabilmektedir.
"Bazen harcamalarda aştığım zaman ben olsun, kardeşim olsun, annemle babamın arasında olsun mesafe açılabiliyor.." (K12)

"Elbette stresli oluyorlar. Çünkü biz ne kadar stres yaşamasak da ailemiz süreci yönetmeye çalıştığı için strese giriyor. Bunu belli zamanlarda yansıtıyorlar, belli zamanlarda yansıtmıyorlar." (K1)

"Bizde daha çok tartışmalar oluyor gelir kaynağından dolayı ekonomi yüzünden, düzensizlikten dolayı. Bu durum iletişimimizi ve ilişkilerimizi bozabiliyor." (K30)

9.1.2. Gelir Kazananın Üzerindeki Yük

Ailede ekmek kazanan tek kişi olduğunda çalışmayan üyeler bu kişiye bağımlı hâle gelmekte ve bu da hem gerginliğe hem de geçimi sağlayan kişinin aşırı yük altında hissetmesine neden olabilmektedir.

"Babam ödemeler geldiğinde biraz stresleniyor, "Ne yapacağız?" diye düşünüyor. Annem de babamı böyle üzgün görünce kendisi de üzülüyor… Sadece çalışan kişiden para geldiği için çalışmayanlar istemek zorunda kalıyor. Bu da çalışan kişiye baskı yapıyor ve çatışmalara neden oluyor." (K31)

9.1.3. Kuşaklararası Fikir Ayrılıkları

Gençlerin ifadeleri ekonomik sıkıntıların aile içindeki algılar, beklentiler ve kuşaklararası farklılıklar üzerinden de çatışmalara yol açtığını ortaya koymaktadır.

"Bazen o çatışma dediğimiz kuşak farkı oluyor. Yani ona göre gereksiz gelen bir davranış biçimi, harcama biçimi benim için aslında çok da gerekli bir harcama biçimi olabiliyor." (K1)

"Aile içinde de bazı istekler ve ihtiyaçlar karşılanmadığı zaman özellikle ailenin küçük fertleri genelde bazı ihtiyaçları olduğunda bu durumda diretince huzursuzluk oluyor. Hani para çok mutluluk sağlamıyor diyorlar ama belli oranda sağlıyor." (K10)

9.1.4. Dayanıklı Aileler

Daha dayanıklı aileler hem bireysel sorumluluk hisleriyle ve tutumlarıyla hem de ekonomik sorunları dayanışmayla birlikte çözmeye çalışarak zorluklarla başa çıkmaktadır.

"Ben aileme hiçbir şey yansıtmamaya çalışıyorum. Evde bunun için bir huzursuzluk çıkartmaya gerek yok. İş bulmaya çalışıyorum. En hızlı bir şekilde de maddi özgürlüğünü kazanırsan hiçbir sıkıntı yaşamazsın." (K2)

"Dediğim gibi bizde dayanışma var tutumlu bir aileyiz. Hani böyle bir sıkıntıya düştüğümüz zaman aksine toparlanmak için birbirimize kenetleniriz. Yani daha ne yapabiliriz, mesela nasıl düzeltebiliriz diye." (K29)

"Bir ailenin durumu ne kadar kötüyse birbirlerine o kadar çok bağlanırlar. Çünkü para harcayacak yerleri yoktur ve sadece birbirleri ile geçinmeye çalışırlar. Benim çocukluğum böyleydi en azından. Yani en basitinden bana oyuncak alamayan babam benimle oyun oynamak zorunda kalıyordu." (K5)

9.2. Aile Ekonomisinin Önemli Kararlara Etkisi

9.2.1. Eğitim Kararı

Gençlerin ifadelerine göre ekonomik koşullar aile üyeleri için eğitim fırsatlarını doğrudan etkileyebilmektedir. Sınırlı ekonomik kaynaklar daha kaliteli eğitime erişimi kısıtlayabilmekte ve eğitimdeki başarıyı etkileyebilmektedir.

"Benim ailemin ekonomisi iyi olsa, ben kesinlikle üniversiteyi tamamlamak isterdim. Açık öğretime geçtim. Finansal koşullar eğitimi etkiliyor." (K12)

"Eğer ekonomik olarak düşük bir noktada isek maalesef bu eğitimimizi etkiliyor. Kardeşim üzerinden gitmek istiyorum. Eğer benim ekonomik durumum iyiyse çok daha iyi yerlerde okutabilirim. Çok daha iyi kaynakları alabilirim. Eğer ekonomik durumum kötüyse daha kötü okullarda belki daha düşük seviyelerde eğitim almak zorunda kalabilir." (K1)

9.2.2. Evlilik Kararı

Gençlerin ifadeleri, ekonomik koşulların evlilik kararlarını etkilediğini göstermektedir. Gençler evliliği yalnızca duygusal bir birliktelik olarak değil aynı zamanda ekonomik sorumluluklar gerektiren bir kurum olarak tanımlamaktadır. Ekonomik koşullar yeterli olmadığında evlilik kararlarının ileri yaşlara ertelenebildiği görülmektedir.

"Ekonomim iyi olsa 25 yaşından sonra evlilik düşünürüm ama ilk başta birikim yapıp kendime bir şeyler kazanmam gerektiğini düşündüğüm için 28-29 yaşından sonra düşünüyorum evliliği." (K12)

"Şu an abim evlenmek istiyor, biz ona yardımcı oluyoruz. Mesela ben şu an o yüzden istemiyorum. Çünkü ben ailemi böyle bir zorluğa sokmak istemiyorum. Gerçekten zorlanıyorlar." (K29)

"En azından evimin giderini karşılayabilecek kadar özgür bir ekonomiye sahip olmadığımda bir evliliği sürdüremeyeceğimi düşünüyorum. Hani samanlık seyran olsa birlikte yaşarız, tutunuruz ama adım atmakta zorlanırım başta." (K3)

"Evlilik için para biriktirmek zor olduğu için borç alarak yapılıyor veya evlilik için beklenen zamanın uzaması ile sonuçlanıyor. (K9)

Bazı gençlerin ifadeleri, evlilik kararlarının yalnızca ertelenmesiyle sınırlı kalmadığını; aynı zamanda evliliğin niteliği ve çiftlerin yaşam doyumu üzerinde de belirleyici olabildiğini göstermektedir. Bu durumun, gençlerin yaşam beklentilerinin yükselmesine yönelik algıyla da ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Gençlerin evlilik konusunda giderek daha ihtiyatlı bir yaklaşım benimsedikleri değerlendirilmektedir.

"Özellikle paranız yoksa evlenemezsiniz bu koşulda. Günümüz kızlarının, hanımların bu konuda çok ihtiyaçları, istekleri var. Genç bir erkekten babalarının da alamadığı ücretleri talep edebiliyorlar. Hani biz bir defa evleniyoruz dercesine çok istekleri bizim gibi genç bireylerin önünde büyük bir engeldir." (K10)

"Borçla yapılan evliliklerden sonra eşinizle yaşayacağınız zamanlarda hep bir borç ödediğiniz için kendinize vakit ayıramayacaksınız. Bu yüzden daha gençliğinin baharında olan bir evlilik sıkıntılarla başlamış oluyor. En güzel dönemlerinde mutsuz ve huzursuz oluyorlar." (K2)

Gençler ailelerinde gerçekleşen evliliklerde yaşanan zorlukları göz önünde bulundurarak yüksek maliyetlerin aile yaşamına etkilerini dile getirmişlerdir. Evlilik sürecinde çekirdek ailenin ekonomik imkânları ve desteği öne çıkmaktadır.

"Abim şu an bir evlilik sürecinde. Belki ekonomik anlamda daha iyi destekleri olsaydı, daha iyi bir gelir kaynağı olsaydı çok daha iyi bir evlilik süreci gerçekleştirebilirdi. Şu an maalesef ekonomik olarak bir düğün salonu bile çok uçuk fiyatlarda ve hepsi için giderlere baktığında insanlar evlilikten vazgeçebiliyorlar." (K1)

"Ablalarım evlenirken çalışıyor olsalar da çeyiz veya diğer ihtiyaçlarını kendi maaşlarıyla karşılamaya çalışıyorlardı. Yine de genellikle yeterli olmuyordu, bu yüzden babam destek oluyordu." (K31)

9.2.3. Çocuk Sahibi Olma Kararı

Ekonomik zorlukların aile planlaması kararlarını önemli ölçüde şekillendirdiği görülmektedir. Gençler, ekonomik baskıların çocuk sahibi olma konusunda tereddütlere veya ertelemelere yol açtığını belirtmişlerdir. Yetersiz kaynakların hem ebeveynlerin refahını hem de çocuğun gelişimini etkileyebileceği vurgulanmaktadır.

"... Zaten şu anda Türkiye'nin içinde bulunmuş olduğu bir genç nüfus sorunu var. Bunun da büyük kısmı finansal zorluklardan kaynaklanıyor. İnsanların çocuk sahibi olmaya, korku beslemesine sebep oluyor." (K9)

"Çocuğu ekstra masraf olarak adlandırmak ne kadar doğru olur bilmiyorum ama hani gerçekçi bir tarafı da var olayın. Çok çoluk çocuk çok güzel bir şey ama dediğim gibi ekstra bir masraf. Bunu psikolojiyi bir yana bırakıp ekonomik olarak değerlendirmek gerekiyor." (K3)

"Çocuk sahibi olurken de belli bir maddi olgunluğa geldikten sonra çocuk yapılması yine dediğim gibi aile içinde sorunları en aza indirecektir. Çünkü ihtiyaçlarınızdan kısmak zorunda kaldığınız zaman herkes huzursuz olacak illa ki. Bu çocuğun gelişimi için de kötü bir şey. Huzursuz bir aile içinde büyümek, onun ileriki yaşantısını da etkileyecek bir şeydir." (K2)

Çocuk sahibi olma kararının yanı sıra çocuk sayısının da belirli koşullara bağlı olarak şekillenebildiği ifade edilmiştir. Bu durumun, katılımcıların belirli bir yaşam standardına ilişkin beklentileri ve bu standardı sürdürme anlayışlarıyla ilişkili olduğu değerlendirilmektedir.
"Tek çocuk sahibiyim, ikinci çocuk olduğunda izne ayrılıyor olmam, ödediğim kredim ve borçlarımdan dolayı ikinci çocuğu bu noktada erteliyoruz. Konut edindim ama çok yüksek miktarda kredi ödüyoruz." (K1)

9.2.4. Konut ve Araç Alma Kararı

Gençler, gelir düşüklüğü ve artan emlak fiyatları nedeniyle konut sahibi olmanın aileler için giderek daha ulaşılmaz hâle geldiğini, ailelerin bu tür planları ertelemek zorunda kaldığını vurgulamaktadır.
"Normalde ekonomimiz iyi olsa ailemle birikim yapıp konut alabilecekken şu anda en az 5 sene çalışmamız gerekiyor. Ve şu anda bir konut alabilmeyi düşünmüyorum, düşünemiyorum. Keşke alabilsem." (K17)

Bazı gençler istikrarlı bir işin bile konut edinmeyi sağlayamadığını, uzun vadeli finansal taahhütler ve maliyetler nedeniyle birçok kişi için ev satın almanın gerçekçi olmayan bir hayal hâline geldiğini ifade etmişlerdir.
"...şu an sıfırdan bir ev almak istese yaklaşık neredeyse on yılını vermesi lazım. Maalesef artık çıta çok yukarda yani ev fiyatları gelir düzeyimize göre yüksek. Noluyor bu planları ertelememize sebep oluyor." (K26)

"Ev almayı ne kadar çok düşünsem de bir o kadar vazgeçiyorum çünkü ödeyebileceğimden emin değilim. Evet belki devlet kurumunda olduğum için her zaman ayın 15'inde ya da 10'unda yatan bir maaşın olduğu düşünülüyor ama giderlerin de artıyor. Böyle olunca da maalesef çoğu kararlarımızdan vazgeçiyoruz ya da her zaman muallakta." (K1)
Özellikle çocuklu aileler açısından konut ediniminin daha uzun vadeli bir hedef olarak değerlendirildiği görülmektedir.
"Bence bu dönemde ev almak çok zor. Bir ablam var, evli ve şu an kirada yaşıyor. Gelirleri ancak geçimlerini karşılamaya yetiyor, bu yüzden ev alıp düzen kuramıyorlar ve bunun sıkıntısını yaşıyorlar. Ev sahibi olmayı çok istiyorlar, ama günümüzde ev almak ve geçindirmek, özellikle çocuk varsa, gerçekten çok pahalı ve zor." (K31)

Konut alma kararının yanı sıra araba sahibi olmanın sağladığı bağımsızlığın ve konforun aile refahını etkilediğini ve bunun için belirli bir eşiğin üzerinde maddi kaynak gerektiğinin de altı çizilmektedir. Satın alma esnasındaki borçlanma kişiyi sıkıntıda bırakmakta ve fedakarlık yapmaya zorlamaktadır.

"Aracınız varsa. O da ayrı bir güzellik sağlıyor açıkçası. İstediğiniz vakitte aciliyet durumlarında kimseye muhtaç olmazsınız. Bunun içinde maddi koşulların belli bir seviyenin üstünde olması gerekiyor." (K2)

"Araba aldığımda bazı şeylerden vazgeçmem gerekiyordu. Bu kısımda kendi sevdiğim şeylerden vazgeçmek zorunda kaldım. Çünkü normalde yaşadığım bir hayat şekli var, sevdiğim şeyler var ama artık beni kısıtlayan bir şey var. Çünkü borcum var." (K1)

Araştırma bulguları, ailelerin düşük finansal okuryazarlık düzeyi nedeniyle bütçe yönetimi ve finansal planlama süreçlerinde çeşitli zorluklar yaşadığını göstermektedir. Katılımcı anlatıları, hane içinde gelir–gider dengesinin kurulmasının zaman zaman zorlaşabildiğini; tasarruf alışkanlıklarının sınırlı kalabildiğini ve borçlanma eğiliminde artış gözlemlenebildiğini göstermektedir. Bu durumun, hane ekonomisi üzerinde belirli düzeyde etkiler oluşturabildiği değerlendirilmektedir.

Bulgular, temel bütçeleme, tasarruf, borç yönetimi ve finansal araçlara ilişkin bilginin sınırlı olmasının hane içi finansal kararların çoğu zaman kısa vadeli ihtiyaçlar doğrultusunda alınmasına yol açtığını göstermektedir. Bu durum, kredi kartı kullanımı ve düzensiz harcama alışkanlıklarıyla birlikte değerlendirildiğinde, hanelerin ani ekonomik dalgalanmalar karşısında daha kırılgan hâle gelebildiğini ortaya koymaktadır.

Ayrıca gelir kaynaklarının sınırlı olduğu hanelerde gençlerin istihdama katılımı ve hane ekonomisine katkısı önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Katılımcı anlatıları, gençlerin istihdama erişiminin yalnızca bireysel ekonomik bağımsızlık açısından değil, aynı zamanda hane içi ekonomik istikrarın güçlenmesi açısından da belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir.

Genel olarak bulgular, finansal bilgi düzeyinin artırılması, bilinçli harcama ve tasarruf alışkanlıklarının güçlendirilmesi ile istihdam olanaklarının genişlemesinin, ailelerin ekonomik dayanıklılığını artıran temel unsurlar arasında yer aldığını ortaya koymaktadır.

Dayanışma Evin Kalbinde Başlar: Ailede Sivil Toplum ve Gönüllülük Bilinci
2025 AİLE YILI
TÜRK
KIZILAY
genç

4.2.6. Tema 6: Dayanışma Evin Kalbinde Başlar: Ailede Sivil Toplum ve Gönüllülük Bilinci

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizi, gönüllülük ve toplumsal dayanışma kültürünün bireyin yaşamında büyük ölçüde aile içinde şekillendiğini göstermektedir. Toplumsal dayanışma, bir toplumun birlik ve beraberlik duygusunu koruyan en temel unsurlardan biridir ve Türk toplumunda bu değer tarihsel ve kültürel kimliğin ayrılmaz bir bileşeni olarak güçlü köklere sahiptir. Geleneksel imece sistemi, komşuluk ilişkileri ve kriz dönemlerinde ortaya çıkan kolektif yardımlaşma pratikleri bu kültürel yapının sürekliliğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Tarihsel süreçte Anadolu coğrafyasında yaygınlaşan imece usulü, ortak emeğe dayalı sosyal iş birliğinin köklü bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir. Daha yakın tarihte Kurtuluş Savaşı döneminde halkın cepheye sağladığı lojistik destek (erzak, giysi ve mühimmat), dayanışmanın ulusal ölçekte örgütlenebilen güçlü bir toplumsal değer olduğunu ortaya koymuştur. Günümüzde bireylerin, sivil toplum kuruluşlarının ve kurumların toplumsal olaylar karşısında hızla seferber olması, dayanışma kültürünün modern toplum yapısında da güçlü biçimde varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Bu örnekler, dayanışmanın Türk toplumunda yalnızca bir kültürel gelenek değil, aynı zamanda toplumsal bütünlüğü güçlendiren önemli bir sosyal sermaye unsuru olduğunu ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte bu değer bireyin yaşamına sonradan dâhil olan bir tutum değildir; çoğu zaman çocukluk döneminde aile içinde kazanılan alışkanlık ve tutumların bir yansımasıdır. Aile, bireyin yalnızca dünyaya geldiği yer değil; aynı zamanda karakterinin, toplumsal duyarlılığının ve etik anlayışının temellerinin atıldığı ilk ve en etkili eğitim alanıdır. Empati kurma, yardımlaşma, paylaşma ve sorumluluk üstlenme gibi gönüllülük davranışını besleyen temel değerler çoğunlukla aile ortamında gelişmekte ve bireyin toplumsal sorumluluk anlayışının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Günümüzde sosyal, ekonomik ve çevresel sorunların artması, toplumsal bağların güçlendirilmesini daha da gerekli hâle getirmiştir. Modern yaşamın beraberinde getirdiği bireyselleşme ve yalnızlaşma eğilimleri, dayanışma kültürünün aile içinde yeniden güçlendirilmesini önemli bir ihtiyaç olarak ortaya koymaktadır. Bu bağlamda gönüllülük yalnızca dışa dönük bir yardım faaliyeti değil; kökleri ailede başlayan ve zamanla toplumun geneline yayılan bir değer aktarımı süreci olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın temel kabulü “Dayanışmanın temeli evde atılır” yaklaşımına dayanmaktadır. Bu yaklaşım, gönüllülük bilincinin başlangıç noktasını aile içinde aramakta ve ailede edinilen değerlerin bireyin toplumsal sorumluluk anlayışını nasıl şekillendirdiğini incelemektedir. Bu doğrultuda iyilik davranışlarının aileden başlayarak toplum geneline nasıl yayıldığı ve zamanla nasıl bir kültürel pratiğe dönüştüğü anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Bu doğrultuda tema kapsamında elde edilen bulgular; “Ailede Gönüllülük Kültürü”, “Gönüllülüğün Ailevi Temelleri”, “Kişisel Gelişimde Sivil Toplumun Önemi”, “Sivil Toplum ve Sosyal Bağlılık”, “Toplumsal Bilinç” ve “Gönüllülükte Zorluklar ve Engeller” başlıkları altında ele alınmıştır. Bulguların aktarımında katılımcı deneyimlerinin derinliğini yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiş; kimlik gizliliğini korumak amacıyla katılımcılar “K1”, “K2” vb. biçiminde kodlanmıştır. Bu tema, gönüllülük bilincinin aile içinde kazanılan değerler aracılığıyla şekillendiğini ve zamanla toplumsal dayanışma kültürünün önemli bir parçası hâline geldiğini göstermektedir.

1.Ailede Gönüllülük Kültürü

Bu ana tema, gönüllülük davranışının manevi ve etik temellerini, bireyin yardımseverlik motivasyonlarını ve topluma hizmet anlayışını vurgulamaktadır. Temanın merkezinde katılımcıların gönüllülüğe yükledikleri anlamlar, içsel motivasyonları ve değer yönelimleri bulunmaktadır.

Katılımcılar genel olarak gönüllülüğü, “insan olmanın gereği” veya “vicdani bir sorumluluk” olarak tanımlamıştır. Gönüllülük faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi katılımcıların dinî, ahlaki ve insani değerleriyle güçlü bir şekilde ilişkilendirilmiştir; bu da gönüllülüğün salt bir eylemden ziyade bir yaşam felsefesi olduğunu göstermektedir.

1.1. Gönüllülüğü Besleyen Değerler

Gönüllülük, bireysel bir tercih olmanın ötesinde, kişinin içsel değer sisteminin ve psikolojik bütünlüğünün bir yansımasıdır. Araştırma bulguları, manevi ve ahlaki değerlerin yanı sıra empati, vicdan ve toplumsal sorumluluk duygusunun, gönüllü davranışların temel psikolojik yapı taşları olduğunu göstermektedir.

“Bizim Diyarbakır memleket olarak birbirine yardımlaşma duygusunun geliştiği ve bu duygunun ön safhada bulunduğu bir memleket. Bunu eskilerden beri anneannemden, babaannemden, dedelerimden gördük. Sürekli birbirimize yardım etme duygusu var içimizde. En ufak bizim aile içerisinde maddi durumu düşük olanların, maddi durumu yüksek olanların yardım etmesi veya komşularımıza, birbirimize yardım etmemiz. Sadece dini günlerde veya bayramlarda değil.’’ (K57)

Aile ortamında erken yaşta edinilen yardımseverlik deneyimleri, bireylerin gönüllülüğe yönelmesini güvenli bir psikolojik temel üzerinden desteklemektedir. Bu değerler, bireyin kendilik algısını ve toplumsal aidiyet duygusunu pekiştirerek gönüllülüğü sürdürülebilir bir içsel motivasyon biçimine dönüştürmektedir.

1.2. Gönüllülüğün Zorlukları

Gönüllülüğün önündeki engeller hem dışsal koşullar ve kaynaklar ile bireyin psikolojik kapasitesiyle de ilişkilidir. Katılımcılar, yoğun iş temposu ve ailevi yükümlülükler ve maddi zorluklar nedeniyle düzenli gönüllü faaliyetlere katılamadıklarını ifade etmiştir.

“Hem zaman hem de gerçekten bir insanın doyurmak, bir insana yardım etmek sadece maddi açıdan değil, en önemli olarak da çok yıpratıyor. Zaman açısından olsun, keza bir kere uykumuzdan feragat ediyoruz... hayatımızdan feragat ediyoruz... Yani bunlar belki bizi bize hitap edebilir ama... en önemli şey maddi olarak çok zorlanıyoruz. Bazen diyoruz ki "keşke elimizden daha fazlası gelse." Maalesef bir şeyden sonra gerçekten bir şeyin maddi olarak artık o sınıra geldiğimizi anladığımız zaman hiçbir şey yapamıyoruz maalesef.”(K86)

Gönüllüleri sürdürülebilir bir şekilde motive etmenin, öz-belirleme teorisi prensiplerine dayandığını göstermektedir. Etkili bir sunum, gençlerin özerklik, yetkinlik ve ilişkili olma gibi temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Zorla kabul ettirme yerine gönüllülüğü değer merkezli bir yatırım olarak somutlaştırmak, gençlerin eylemi içselleştirmesini ve uzun vadede sürdürülebilir bir davranış hâline getirmesini sağlamaktadır.

"Ya bence bu çocuklara tamamen nasıl sunulduğuyla alakalı, çocuklara bunu zorunluluk gibi sunarsan bizim artık gençlerimiz toplumumuz biraz daha dik başlı, yetiştiği için söylenileni yanlış anlayıp yapılanma eğilimine yöneliyorlar ama bunu daha iyi ve tatlı dillerle daha da yapıcı olarak bir şey yaptığında sen de gel benimle yap demek ya da yapılanın iyi bir örneğinin ne kadar güzel sonuçlar alındığını sun, hani onlara somut göstermek daha iyi oluyor. O yüzden hani onlara bu durum sürdürülebilir bir konu, onlar için daha faydalı olduğunu ya da onlar için daha verimli olduğunu gösteriyorum."(K48)

Ayrıca toplumsal takdir eksikliği ve kurumsal destek yetersizliği, bireylerde değersizlik hissi oluşturarak motivasyon kaybına yol açmaktadır. Gönüllülüğün "karşılıksız" olması gerektiği algısı, uzun vadede içsel motivasyonun azalmasına ve tükenmişlik riskine neden olabilir.

1.3. Modellenen Gönüllüler

Gönüllülük davranışları, gözlem ve sosyal öğrenme süreçleriyle şekillenmektedir. Katılımcılar, aile ve sosyal çevrelerinden gözlemledikleri yardımsever davranışları model alarak kendi gönüllülük davranışlarını geliştirmiştir.
"*Aslında sadece sözle değil hem davranışlarda bizlerin davranış hareketleri sürdürmesi gerekiyor bunun yanında ilaveten de sürdürülebilirlik yani bunu sürekli yapmak gerekiyor ki kesintiye uğramasın bu çocukta kalıcı bir hal alabilsin ki sizin de dediğiniz gibi yani iiyiler kulübünün başkanı lideri olmak istiyorum elinden almak istiyorum demek gerçekten çocukta çıtayı çok yükseklere taşımış olduğunun bir emaresidir ve eminim ki bizlerden alıp bu bayrağı alıp daha da göklere taşıyacaklardır inşallah"*(K32)

Bu süreç, bireyde öz yeterlik ve toplumsal kimlik duygusunu güçlendirmekte; kişi kendini topluma katkı sağlayan bir aktör olarak görmesini sağlamaktadır. Dinî ve ahlaki yönelimler bireyin değerler arası tutarlılık ve psikolojik bütünlük duygusunu pekiştirmektedir.

1.4. Motivasyon Araçları

Gönüllüleri harekete geçiren araçlar, hem içsel psikolojik motivasyon hem de toplumsal pekiştirme mekanizmaları üzerinden işler. Manevi tatmin, inanç temelli değerler ve öz yönelim, bireyin davranışlarını sürdürmesini sağlayan güçlü içsel motivasyon kaynaklarıdır. Aile içi modellemenin gönüllülük motivasyonunu kalıcı olarak nasıl tesis ettiğini ve bu tür prososyal davranışların, bireyin sadece sosyal yaşamını değil profesyonel kimliğini ve kariyer yolunu da güçlü bir şekilde şekillendirebilmektedir.

"Babamın ve annemin bu örnek davranışları özellikle benim ablam üzerinde motivasyon oluşturdu. Mesela bir keresinde babamla birlikte sokak hayvanları için mama ve su dağıtıyorduk. Küçük kardeşin de pardon ablam da kendi kazandığında, harçlığından mama alıp yanımıza katılıyordu. Yani kendisi de zaten veteriner oldu. Böylelikle de aile içinde zincirleme bir gönüllülük motivasyonu yaratmış olduk."(K63)

Bunun yanında toplumsal takdir ve kurumsal destek, bireyin öz yeterlik algısını güçlendirmektedir; motivasyonun sürdürülebilirliği, bireyin psikolojik ihtiyaçları ile toplumsal destek mekanizmalarının dengeli etkileşimiyle doğrudan ilişkilidir.

1.5. Pozitif Yanları

Gönüllülük, bireylerin psikolojik iyi oluşunu destekleyen, yaşamda anlam ve aidiyet duygusunu pekiştiren bir davranış biçimi olarak öne çıkmaktadır. Örneğin bir gönüllü, engelli çocuklarla resim etkinlikleri düzenleyerek hem kendine öz güven kazanmakta hem de toplumsal bağlarını güçlendirmektedir. Gönüllülük, bir "verme" eylemi olduğu kadar, kişisel güçlenme, entelektüel gelişim ve sosyal ağ zenginliği açısından da bireye "geri dönüş" sağlayan, çift taraflı fayda üreten bir süreçtir;

"*Çok daha fazla güçlendim aslında gönüllülük açısından. Her seferinde çünkü hayranlığım da artıyordu. Bir de şey oluyor gerçekten böyle gönüllü, çevrenizdeki gönüllüler de şey ki hani gerçekten entelektüel, kültürel birikim olan belli bir bilinci ve sorumluluğu olan, merhamet duygusu olan insanlar oluyor. Onlardan çok şey kapıyorsunuz. Yani sadece gönüllülük de değil. Evet gönüllülük adına da çok şey kapıyordum."(K68)*

Empati sorumluluk ve paylaşma gibi değerlerin deneyimlenmesini sağlarken bireyin öz saygısını ve içsel tatminini güçlendirmektedir. Katılımcılar, gönüllülüğü bir değerler bütünlüğü ve yaşam amacının parçası olarak tecrübe ederken psikolojik ve toplumsal faydayı aynı anda elde etmektedir. Böylece gönüllülük, bireyin hem duygusal hem davranışsal refahını destekleyen pozitif bir geri bildirim döngüsü oluşturmaktadır.

Sonuç olarak bu ailede gelişen gönüllülük kültürü, bireyin yalnızca başkalarına yardım etme kapasitesini arttırmakla kalmaz; psikolojik iyi oluşunu, öz saygısını ve toplumsal aidiyet duygusunu da güçlendirmektedir. Bu kültür, bireyin değerler bütünlüğünü pekiştirmekte, empati ve paylaşma gibi temel insani değerleri yaşam boyu içselleştirmesini sağlamaktadır. Ayrıca aileden edinilen model ve görülen destek, bireyin zorlayıcı koşullar altında bile gönüllülüğü sürdürmesini kolaylaştırmakta ve toplumsal dayanışmanın nesilden nesle aktarılmasına vesile olmaktadır. Böylece gönüllülük hem bireysel tatmin hem de toplumsal fayda sağlayan, psikolojik ve sosyal açıdan bütünleşik bir davranış biçimi hâline gelmektedir.

2. Gönüllülüğün Ailevi Temelleri

Bu kritik tema, bireyin prososyal ve toplumsal bilinç kazanımında ailenin birincil rolünü, etik değerlerin aktarımı ve geleceğe yönelik sorumlu davranışın temellerinin nasıl atıldığını derinlemesine incelemektedir. Bu bağlamda, araştırma bulguları ve katılımcı ifadelerinin ezici çoğunluğu, gönüllülük bilincinin ve ahlaki kimliğin oluşumunda kilit noktanın ailede erken yaşta model alınan ve içselleştirilen yardımseverlik, empati ve diğerkâmlık gibi temel değerlerde yattığını güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Aile, bu değerleri aktararak bireyin yaşam boyu sürdüreceği değer merkezli bir yaşam biçimi benimsemesinin ilk ve en kritik sosyal öğrenme ortamını sağlamaktadır.

2.1. Destek Mekanizması

Gönüllülüğün geçici bir heves olmaktan çıkıp uzun vadeli bağlılığa dönüşmesi, etkili destek mekanizmalarıyla doğrudan ilişkilidir. Maddi destekler (kaynak, lojistik) ihtiyaçların somut olarak karşılanmasını sağlayarak gönüllülerin faaliyetlerini kesintisiz ve etkin biçimde sürdürmelerine imkân tanımaktadır. Manevi destekler (takdir, geri bildirim) bireyin psikolojik iyi oluş ihtiyacını gidermekte; aidiyet, moral ve toplumsal dayanışma duygusunu güçlendirmektedir.

"Yani ekleyebileceğim şu var ben işte böyle bir gönüllü projesine katıldım ya da işte şunun gönüllüsü oldum dediğimde her zaman destek aldım. Çok acı ama şey de diyebilirlerdi maalesef bunu söyleyen çok fazla insan var işte ne yapacaksın bunlarla niye ilgileneceksin otur dersini çalış işte geleceğin var hayallerim var bunlara vakit harcama diyebilirlerdi. Ama demediler tam aksine ben ne yaptıysam daha fazlasını yapmamı istediler. Çok heyecanla dinlediler. Neler yaptın nasıl gidiyor var mı başka proje yapacağın edeceğin bir şeyler. Her zaman destekliediler. Belki onlardan böyle bir söylem duysaydım vazgeçmezdim ama hevesim kırıldı böyle şevki kırılır ya. Öyle bir şey olabilirdi ama çok şükür olmadı. Her zaman tam aksine heyecanla dinlediler beni."(K8)

Bu dengeli kombinasyon bireylerin gönüllü faaliyetlere özerk bir şekilde bağlanmasını kolaylaştırmaktadır. Destek mekanizmaları gönüllülüğün sadece bireysel bir iyilik eylemi olmadığını, aynı zamanda sosyal bir sorumluluk, kurumsal bağlılık ve toplumsal dayanışmanın sistematik bir pratiği olduğunu ortaya koymaktadır.

2.2. Aile içi Değerler

Gönüllülük bilincinin temellerinin aile ortamında atılmaktadır. Çocuklukta gözlemlenen paylaşma, yardımlaşma ve empati davranışları, bireyin ilerleyen yaşamında gönüllü faaliyetlere yönelmesini teşvik eden kritik deneyimlerdir

"İyilik çerçevesinde, mesela bu kavramı iyilik, hayır, mesela bu hayırsever kavramı ile biz çok bağdaştırıyoruz. Bir şey yaparken biz de hep şöyle bir anlayış vardır. Bir elin verdiğini diğer el duymasın diye. Sürekli bunu ailemizde yani küçüklükten beri bizi aşılandığı için bu kavramla sürekli büyüyor. Yani buna iyilik olarak hayırsever olarak yardımlaşma özellikle bağdaştırabilirim."(K62)

Aile, sadece bireyin sosyal becerilerini geliştiren bir ortam olmanın ötesinde, değerlerin aktarımı ve sorumluluk bilincinin kazandırıldığı bir öğrenme alanı olarak işlev görmektedir. Bu süreç, bireyin içsel motivasyonunu beslerken toplumla kurduğu bağların ve aidiyet duygusunun erken yaşta pekişmesini sağlamaktadır.

2.3. Bilinç Düzeyinde Artış

Gönüllülük, bireyin sadece davranışsal düzeyde sınırlı kalmamakta; bilinç düzeyinde de derin bir dönüşüm yaşamasını sağlayan bir süreç olarak görev yapmaktadır. Katılımcılar gönüllü faaliyetlerin kişisel farkındalık, empati kapasitesi ve toplumsal duyarlılık ile aktif vatandaşlık bilincini arttırdığını ifade etmektedir.

"Afetlere daha bilinçliler. Kızılay kan konusunda çok bilinçlendi aslında aileme ve yakın çevreme. Artık düzenli kan bağışçısı oldu çoğu. Genelde hastanelere kan verirlerdi ama çoğunlukla artık Kızılay tercih ediliyor."(K64)

Bu bilinç artışı, gönüllülüğü ahlaki gelişim ve sosyal öğrenme açısından kritik bir evre hâline getirmektedir. Birey, topluma katkıda bulunarak kendi sosyal rolünü ve kimliğini yeniden konumlandırmakta, temel değerlerini ve sorumluluklarını derinleştirmektedir. Böylece gönüllülük hem bireysel içsel tatmin (manevi doyum) hem de toplumsal dayanışma kültürünün güçlenmesine hizmet eden çok katmanlı ve dönüştürücü bir süreç olarak işlev görmektedir.

Sonuç olarak Gönüllülüğün Ailevi Temelleri teması, gönüllülüğün çok boyutlu ve birbirine bağlı süreçler üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Ailede başlayan değer aktarımı, destek mekanizmaları aracılığıyla güç kazanır ve bireyde bilinç düzeyinde derin bir farkındalık oluşturarak toplumsal dayanışmaya dönüşür. Bu süreç, gönüllülüğü yalnızca bir yardım eylemi olmaktan çıkarıp bireyin psikolojik bütünlüğünü pekiştiren, toplumsal bağlarını güçlendiren ve ortak vicdanın yapı taşlarını oluşturan bir kültürel ve psikolojik olgu hâline getirmektedir.

3. Kişisel Gelişimde Sivil Toplumun Önemi

Kişisel gelişimde sivil toplumun rolü bireyin bilişsel, duygusal ve sosyal becerilerini eş zamanlı güçlendiren gönüllülük ve toplumsal katılım süreçleri üzerinden şekillenmektedir. Gönüllülük, yalnızca başkalarına yardım etme eylemi olmaktan öte, bireyin öz güven, empati, liderlik ve problem çözme yetilerini geliştiren dinamik bir öğrenme alanıdır. Katılımcılar, sivil toplum faaliyetlerinin bireysel farkındalığı arttırmanın yanı sıra toplumsal bilinç ve sorumluluk bilincini pekiştirdiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda gönüllülük deneyimleri, kişisel gelişimi destekleyen psikolojik ve sosyal mekanizmaların işlediği bir süreç olarak değerlendirilebilir. Birey, toplumla etkileşim içinde kendi potansiyelini keşfederken aynı zamanda toplumsal dönüşümün aktif bir parçası hâline gelmektedir.

3.1. Kişisel Gelişime Destek

Bulgular, gönüllülük faaliyetlerinin bireyin bilişsel kapasitesini ve düşünsel becerilerini geliştirmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Katılımcılar gönüllülüğün sadece bireysel bir erdem olmadığını; analiz, problem çözme ve empati yetilerini güçlendiren bir süreç olduğunu vurgulamıştır.

"Bilişsel gelişim ve toplumun gelişimi ile alakalı büyük bir önem arz ettiğini düşünüyoruz." (K6)

"Öncelikle kişisel gelişim açısından, bilinçlenme açısından bana oldukça katkı sağladığını düşünüyorum. Çünkü bilinçli bir birey bilinçli bir topluma dönüşüyor. Bu konuda STK'lar bence gerçekten oldukça iyi iş yapıyorlar. Gerek Kızılay gerekse Yeşilay olsun Yeşilay'da görev alan bazı arkadaşlarım var. Onlardan çok hikayeler duyuyorum ve bu bağlamda onlar için çok mutlu oluyorum."(K7)

Bu durum, gönüllülüğün bireysel farkındalığı güçlendirerek kişisel gelişime somut katkılar sağladığını ve bireyin toplumsal olayları daha bilinçli değerlendirmesine imkân tanıdığını ortaya koymaktadır.

3.2. Faaliyet Katılımı

Katılımcıların ifadelerine göre gönüllülük deneyimleri bireyin toplumsal katılımını ve sosyal etkileşimlerini güçlendirmektedir. Gönüllü faaliyetler, bireylerin toplumsal problemlere duyarlılık kazanmalarını ve çözüm odaklı yaklaşımlar geliştirmelerini desteklemektedir. Bu süreç, sosyal sermayeyi artırmakta ve bireylerin toplumla kurdukları bağları pekiştirmektedir.

"Yaptıklarımızı anlatıyorum çoğunlukla. Veya bir arkadaşım alıp depo çalışmalarına götürüyorum. On beşlik yirmilik kırıcılar bak biz buradayız onları anlatıyorum. Veya tatbikat yaptığımızda onları izletmeye götürüyorum." K(2)

3.3. Profesyonelleşme

Gönüllülüğün bireyin mesleki yetkinliklerini de geliştirdiğini göstermektedir. Katılımcılar, gönüllü faaliyetlerin organizasyon, iletişim ve liderlik becerilerini güçlendirdiğini belirtmiştir.

"Tabi zaten dediğim gibi önceden de bir yardımlaşma şekli vardı. Mahalle çapında veya il çapında. Ailede bir kez daha öyle. Benim gönüllülük açısından yani Kızılay'a katıldıktan sonra öğrendiğim bilgi ve deneyimleri onlarla da paylaşıyorum. Hani insanların bakış açısı değişti. Çünkü daha bir profesyonelleşmiş şekilde yaklaşıyoruz artık." K(1)

Böylece gönüllülük, bireyin hem profesyonel donanım kazanmasına hem de sivil toplumun kültürel ve epistemolojik gelişimine katkı sağlamasına aracılık eden bütünleşik bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır

Gönüllü çalışmalar, proje yönetimi, saha araştırması, veri toplama ve analiz, iletişim, liderlik ve ekip çalışması gibi pratik yetkinliklerin kazanılmasına imkân tanımaktadır. Ayrıca toplumsal sorunlara dair doğrudan gözlem ve deneyim, araştırma ve çözüm odaklı düşünme becerilerini sağlamlaştırmaktadır. Bu süreç bireylerin mesleki donanımını arttırırken etik farkındalık, empati ve toplumsal duyarlılık gibi profesyonel kimliğin önemli bileşenlerini güçlendirir.

Sonuç olarak gönüllülüğün bireysel bilişsel gelişimden toplumsal bilinç ve profesyonel yetkinliklere kadar çok katmanlı etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Bu süreç, bireyin düşünsel ve sosyal becerilerini güçlendirirken toplumun genel refahına ve sivil toplumun gelişimine doğrudan katkı sağlamaktadır. Gönüllülük, böylece yalnızca bir yardım pratiği değil birey ve toplum arasında dinamik bir öğrenme ve dönüşüm aracı olarak değerlendirilmektedir.

4. Sivil Toplum ve Sosyal Bağlılık

Gönüllülüğü besleyen değerler aile içinde filizlenmekte ve bireyin vicdani sorumluluk anlayışını biçimlendirmektedir. Bu içselleşmiş manevi motivasyon STK'lar aracılığıyla örgütlü, sürdürülebilir ve kolektif eyleme dayalı kurumsal bir yapıya kavuşmaktadır. STK'lar yürüttükleri eğitim, medya ve dinî temelli faaliyetlerle toplumsal bilinci yaygınlaştırarak bireysel iyilik arayışını sistematik bir sosyal sermayeye dönüştürmektedir.

4.1. Yardımlaşma Fikrini Yüceltir

Katılımcılar, gönüllülük faaliyetlerinin yalnızca bir yardım pratiği olmadığını; aynı zamanda toplumsal onur ve ahlaki değerlerin bir yansıması olduğunu vurgulamıştır. Bu durum, sivil toplumun bireysel erdemleri kolektif bilince dönüştürme kapasitesini ortaya koymaktadır.

"Bizim Diyarbakır memleket olarak birbirine yardımlaşma duygusunun geliştiği ve bu duygunun ön safhada bulunduğu bir memleket. Bunu eskilerden beri anneannemden, babaannemden, dedemden gördük. Sürekli birbirimize yardım etme duygusu var içimizde. En ufağı bizim aile içerisinde maddi durumu düşük olanların, maddi durumu yüksek olanların yardım etmesi veya komşularımıza, birbirimize yardım etmemiz. Sadece yani günlerde veya bayramlarda değil." (K57)

Yardımlaşma fikrinin yüceltilmesi, bireylerin toplumla kurdukları bağları güçlendirmekte ve dayanışma kültürünün normatif temellerini sağlamlaştırmaktadır.

4.2. Sivil Toplum Gereklidir

Toplumsal dayanışmanın sürdürülebilirliği, rastlantısal girişimlere değil kurumsal temellere dayalı yapılara bağlıdır. Katılımcılar, gönüllülük faaliyetlerinin devamlılığı için örgütlü yapılar, koordinasyon ve profesyonel yönlendirme gerekliliğine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşları bireysel katkıları sistematik bir toplumsal etkiye dönüştürerek dayanışmayı kurumsallaştırmaktadır.

"Yapılması gerektiğini düşünüyorlar. Çünkü... Biz yapmayacaksak kim yapacak? Bunu sadece kendim için demiyorum. Herkes böyle düşünse aslında çok daha güzel olur. Onaylıyorlar ya." (K2)

4.3. Okullarda Yardımlaşma Faaliyetleri

Eğitim kurumlarında yürütülen yardımlaşma faaliyetleri, gönüllülük bilincinin erken yaşta yerleşmesine olanak tanımaktadır. Okullar, yalnızca bilgi aktarımı gerçekleştiren kurumlar olmayıp aynı zamanda etik, empati ve sorumluluk değerlerinin içselleştirildiği sosyalizasyon alanlarıdır.

"Gönüllülük ve sivil toplum olarak, biz ortaokuldayken bir kumbara almıştık. O kumbara da işte epey para biriktirdik. Sonra mahallenin durumu düşük olan bir ailemizle gidip oradaki bakkaldaki borçları silmiştik. Yani sivil toplum ve gönüllülük olarak ilk orada resmî olarak tanıştım diyebilirim." (K1)

Bu nedenle eğitim kurumları, sivil toplum kültürünün genç bireylere aktarılmasında rolü kritiktir. Erken çocukluk döneminde özellikle aktarılan değerlerin kalıcılığı ilerleyen yıllarda toplumsal faaliyetlerle ortaya çıkmaktadır.

4.4. Aile Geleneklerine Bağlılık

Aile bireye dayanışma, yardımlaşma ve sorumluluk bilincini kazandıran ilk sosyal kurumdur. Katılımcıların ifadeleri, aile geleneklerinin gönüllülük kültürünün şekillenmesinde temel bir unsur olduğunu göstermektedir.

"Benim çocukluğumdan beri sivil toplumla ilgili bütün organlara karşı bir sempati vardı zaten ailemde de. Bence o noktada en önemli olan şey herhangi bir sivil topluma üye değil isen ama bence ailede gönüllülük bilincini aşılaman olmazsa gerekiyor. Bu da bence biraz karşılık beklemeden, herhangi bir çıkar ya da kâr gütmeden birbirine iyilik yapabilmekten geçiyor. Çok küçük yaşlardan da bu düşüncelere alıştığınız zaman, bununla tanıştığınız zaman, ister istemez kendini belli bir yaştan sonra gönüllü olarak bulabiliyorsunuz. Yani eğer bugün gönüllülük yapıyorsam, hiç çıkar beklemeden, maddi bir kaygı gütmeden, bir külfet görmeden gönüllülük seviyesinde yer alabiliyorsam, çocukluğumdan beri ailemin benim bu gün içine yetiştirmesi." (K3)

Bu gelenekler, bireylerin toplumsal değerlere erken yaşta bağlanmasını ve sorumluluk bilincini geliştirmesini destekler. Bu değerlerle büyüyen bireyler, kendi ailelerinde de aynı değerlerin devamını sağlar.

4.5. Komşuluk önemi

Komşuluk ilişkileri, mikro düzeyde sosyal dayanışmanın günlük hayattaki pratik ifadesidir. Katılımcılar, komşuluk bağlarının, toplumsal güven ve yardımlaşma kültürünün yerel düzeyde pekişmesine katkıda bulunduğunu belirtmiştir.

"Mesela bir komşumuz hasta ise annem ve babam mutlaka gidip yardım eder. Yani ne bileyim bir ihtiyacı varsa alışverişini yapar ya da yapabiliyorsa istediği şeyleri yemek gönderir." (K8)

Bu durum, modern sivil toplum yapılarının yerel kültür ve toplumsal değerlerle olan bağlantısını güçlendirmektedir. Gayri resmî gönüllülük deneyimlerinde kazanılan aidiyet duygusu ve topluluk bağları, resmî gönüllülük yapılarına aktarıldığında gönüllülük faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini destekleyen önemli bir unsur hâline gelmektedir. Bu bağlamda, gündelik yaşam içinde gelişen yardımlaşma pratikleri, kurumsal gönüllülük programlarının toplumsal zemine daha güçlü şekilde yerleşmesine katkı sağlamaktadır.

Gönüllülük ve sivil toplum etkileşimi, toplumsal dayanışma kültürünün sürdürülebilirliğini destekleyen çok katmanlı ve dinamik bir sosyokültürel süreç olarak değerlendirilebilir. Bulgular, yardımlaşma fikirlerinin bireysel erdemleri kolektif bilince dönüştüren normatif mekanizmalar olarak işlev gördüğünü, böylece toplumsal sermayenin ve sosyal bağlılığın güçlendiğini göstermektedir. Sivil toplumun kurumsallaştırıcı gerekliliği, bireysel katkıların sistematik bir şekilde örgütlenmesini sağlayarak gönüllülük faaliyetlerinin sürekliliğini ve etkinliğini artırmakta; bu süreç organizasyonel kapasite, koordinasyon mekanizmaları ve profesyonel yönlendirme gibi yapısal ve yönetsel bileşenlerle desteklenmektedir.

Okullarda yürütülen yardımlaşma faaliyetleri, etik değerlerin, empati ve sosyal sorumluluk bilincinin erken yaşta içselleştirilmesini sağlayarak bireylerde toplumsal farkındalık ve aktif vatandaşlık bilincinin gelişimine aracılık etmektedir.

Aile geleneklerine bağlılık ve komşuluk ilişkileri ise mikro düzeyde sosyal sermaye oluşumunu destekleyerek sivil toplumun kültürel ve sosyal temellerini güçlendirmektedir. Bu bütüncül perspektif, gönüllülüğün yalnızca bireysel bir erdem veya sosyal bir pratik olmadığını, aynı zamanda normatif, epistemik ve kültürel değerler çerçevesinde işleyen çok boyutlu bir sosyopolitik fenomen olduğunu ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla sivil toplumun kurumsallaştırıcı ve normatif işlevleri ile aile ve eğitim kurumlarının destekleyici rolü, gönüllülük kültürünü bireysel motivasyonlardan toplumsal etkiye ve kolektif faydaya uzanan sistematik bir dönüşüm sürecine dönüştürmektedir.

5. Toplumsal Bilinç

Bireylerin toplumla kurduğu bağları, sosyal sorumluluk bilincini ve toplumsal yardımlaşmanın önemini ön plana çıkarmaktadır. Araştırma bulguları, toplumsal bütünleşme ve sosyal duyarlılık unsurlarının, dayanışmanın toplumun birleştirici gücü olarak işlev görmesiyle güçlendiğini göstermektedir. Toplumsal bilinç, bireylerde sorumluluk ve empati duygularının artmasıyla pekişen, kolektif farkındalığı besleyen dinamik bir yapı olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, toplumsal bilinç yalnızca bireysel farkındalığın bir göstergesi değil aynı zamanda toplumsal normların, etik değerlerin ve ortak vicdanın şekillenmesine katkı sağlayan temel bir mekanizma olarak önem taşımaktadır.

5.1 Dayanışma

Gönüllülük faaliyetleri, toplumsal dayanışmanın somut ve gözlemlenebilir bir ifadesi olarak öne çıkmaktadır. Katılımcıların gözlemleri, gönüllü bireylerin toplumsal ihtiyaçları fark ederek kendi çevresiyle beraber daha geniş bir toplumsal alana katkı sağladığını göstermektedir. Bu süreç, bireysel faydanın ötesinde kolektif bir iyiliğin inşasına hizmet ederek dayanışmayı normatif bir değer olarak güçlendirmektedir.

"Sürekli halk içinde olduğumuz için insanların değerlerini anlıyoruz. Bir insanın hayatının basit olmadığını, bir hayvanın hayatının basit olmadığını, din, dil, ırk fark etmemesi o insan olarak gördüğümüz için birlik olmayı sağlıyor. Beraber olmayı sağlıyor."(K5)

STK'lar bu dayanışma sürecinin kurumsal zeminini oluşturarak gönüllü faaliyetleri organize etmekte ve sürdürülebilir bir dayanışma modeli yaratmaktadır. Böylece gönüllülük, rastlantısal yardım girişimlerinden sistematik ve sürekli bir sosyal mekanizmaya dönüşmektedir.

5.2. Duyarlılık

Gönüllülük, bireylerde toplumsal sorunlara karşı duyarlılık geliştiren güçlü bir araçtır. Katılımcıların değerlendirmeleri, gönüllü etkinliklerin empati, insani duyarlılık ve etik farkındalık kazandırdığını ortaya koymaktadır. Birey, yardımlaşma ve gönüllülük aracılığıyla sosyal sorunları doğrudan deneyimleyerek toplumsal problemlere çözüm odaklı yaklaşma kapasitesini artırır.

"Aile aslında ilk sosyalleşme ajanımız. Sonrasında mahalle geliyor, çevre geliyor, konu komşu geliyor, sokakta oynadığın arkadaşların geliyor. Sonra ilkokulun geliyor, oradaki arkadaşların ve öğretmenin geliyor. Okullar, iş hayatı, pek çok sosyalleşme ajanı var. Ve bence bu şekilde toplumla olan ilişkilere olan duyarlılık aileyle aslında bir şeyler başlıyor. Orada işte bu işler duyarlılık, karşılık beklemeden, iyi bir kalpli olmak gibi duygular bize aşılanıyorsa; ben sokakta duyarlı ve iyi kalpli olabiliyorsun, ne okulda duyarlı ve iyi kalpli olabiliyorsun. Ya da çıkar beklemeden iyilik yapabiliyorsun. O yüzden sanırım bunları söyleyebilirim. Yani ailede ilk bunların ortaya çıktığını ve sonrasında benim diğer sosyalleşme ajanlarıyla birlikte bunu yansıtabildiğimi söyleyebilirim."(K2)

Bu süreç, toplumsal farkındalığın gelişmesini ve sosyal adalet ile eşitlik bilincinin uzun vadede beslenmesini sağlamaktadır. Duyarlılık, gönüllülüğün hem duygusal hem de etik boyutunu temsil ederek birey ile toplum arasındaki etkileşimi güçlendiren merkezî bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

5.3. Sorumluluk

Katılımcılar, gönüllülüğün yalnızca yardım etme pratiği olmadığını, aynı zamanda toplumsal faydayı kurumsal ve sistematik bir düzlemde görünür kılan bir vatandaşlık pratiği olduğunu ifade etmiştir.

"Bu hep annem tarafından aktarılır. Gönüllülük olarak değil, sorumluluk olarak aktarılır hatta."(K3)

Bu bağlamda, sorumluluk bilinci bireyin topluma karşı yükümlülüklerini fark etmesini ve sürdürülebilir katkılar sunmasını sağlamaktadır.

"Nasıl desem yani, biz herkes bir şekilde topluma katkıda bulunabilir ve bunu yapmak herkesin sorumluluğudur gibi bir anlayış benimsemiş bir aileyiz." (K1)

STK'lar, gönüllü faaliyetlerin planlanması ve uygulanması süreçlerinde bu sorumluluk bilincini kuvvetlendirerek bireysel çabaların toplumsal etki yaratacak şekilde yönlendiren kurumlardır. Böylece gönüllülük bireysel etik sorumluluk ile kolektif fayda arasındaki köprüyü kuran kritik bir mekanizma olarak işlev görmektedir.

Sonuç olarak gönüllülük faaliyetleri toplumsal dayanışma, duyarlılık ve sorumluluk boyutlarını bir araya getirerek aile ve sivil toplumun desteklediği çok katmanlı bir sosyal öğrenme süreci olarak değerlendirilebilir. Bulgular, gönüllülüğün bireylerin toplumsal ihtiyaçları fark etmesini ve kolektif faydaya katkı sağlamasını desteklediğini göstermektedir. Ailenin yaptığı aktarımlarla gönüllü dayanışmanın duyarlılık çerçevesinde sorumlulukla şekillenmektedir.

6. Gönüllülükte Zorluklar ve Engeller

Gönüllülük, modern toplumlarda sosyal sorumluluk bilincinin güçlendirilmesi ve toplumsal dayanışmanın kurumsallaştırılması açısından kritik bir işlev üstlenmekte olup bireylerin kamusal yaşama aktif katılımını destekleyen önemli bir sivil pratik olarak kabul edilmektedir.

Ancak tüm bu yapısal önemine karşın, gönüllülüğün uygulama süreçleri bireysel motivasyonlardan kurumsal kapasitelere ve toplumsal algılara kadar uzanan çok boyutlu güçlüklerle karşılaşılmasına zemin hazırlamaktadır.

Gönüllülük faaliyetlerini sınırlayan başlıca dışsal faktörler olarak maddi imkânsızlıklar, zaman yönetimi sorunları, sistemsizlik ve bilgi kirliliği/güven sorunu gibi unsurlar saptanmıştır. Ancak, tüm bu zorluklara rağmen katılımcıların deneyimlediği yüksek manevi tatmin ve öznel iyi oluş duygusu, bu engelleri aşmada itici ve sürdürülebilir bir motivasyon kaynağı olduğunu göstermiştir. Gönüllülük ve toplumsal dayanışma sürecini, bir havza sistemi içinde akışını bulan nehir gibidir. Bu sistemin kaynağı ve başlangıç noktası aile kurumudur.

Yardımseverlik ve sorumluluk gibi değerler, bireyin aile ve yakın çevre içinde edindiği erken deneyimler aracılığıyla gelişmekte ve sosyal öğrenme süreçleri yoluyla gönüllülük davranışının oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

6.1. Manevi Zorluklar

Gönüllülük faaliyetlerinde karşılaşılan en önemli manevi güçlüklerden biri, bireylerin motivasyon düzeylerindeki dalgalanmalardır.

"Ya bence bu çocuklara tamamen nasıl sunulduğuyla alakalı. Çocuklara bunu zorundalıkmış gibi sunarsan bizim artık gençlerimiz, toplumumuz biraz daha dik başlı yetiştiği için söylenileni yanlış anlayıp yapmama eğilimine yöneliyorlar. Ama bunu daha iyi ve tatlı bir dille, daha yapıcı olarak bir şey yaptığında 'sen de gel benimle yap' demek ya da yapılanı örneğin; ne kadar güzel sonuçlar alındığını sunmak, hani onlara somut göstermek daha iyi oluyor. O yüzden hani onlara bu şekilde sunabilirsek bunun onlar için daha faydalı olduğunu ya da onlar için daha verimli olduğunu görüyorum."(K13)

Gönüllülük bilincinin toplum genelinde yeterince gelişmemiş olması, gönüllü emeğinin görünür kılınmaması ve takdir mekanizmalarının yetersizliği, bireylerde duygusal doyumun azalmasına yol açmaktadır. Bu durum, gönüllü katılımının sürekliliğini olumsuz etkileyerek gönüllülüğün uzun vadeli sürdürülebilirliğini tehdit eden psikososyal bir engel niteliği taşımaktadır.

6.2. Maddi Zorluklar

Gönüllülüğün kurumsal düzeyde sürdürülebilirliğini etkileyen temel unsurlardan biri, sivil toplum kuruluşlarının sahip olduğu sınırlı maddi kaynaklardır.

"*Hem zaman olarak hem de gerçekten bir insana dokunmak, bir insana yardım etmek sadece maddi açıdan değil, iç manevi olarak da çok yıpratıyor. Zaman açısından olsun, keza bir kere uykumuzdan feragat ediyoruz… hayatımızdan feragat ediyoruz. Yani bunlar belki tuz biber olabilir ama en önemli şey maddi olarak çok zorlanıyoruz. Bazen diyoruz ki 'keşke elimizden daha fazlası gelse.' Maalesef bir şeyden sonra gerçekten bir şeyin maddi olarak artık o sınıra geldiğimizi anladığımız zaman bu bir şey yapamıyoruz maalesef." (K1)*

Finansal yetersizlikler gönüllü faaliyetlerinin yürütülmesi için gerekli araç, gereç ve lojistik desteğin sağlanmasını güçleştirmekte; bu da gönüllülerin etkinliğini ve verimliliğini azaltmaktadır. Kaynak kıtlığı, kurumsal kapasiteyi sınırlandırarak gönüllü katılımının sistematik biçimde yönetilmesini zorlaştırmaktadır.

6.3. Zaman Ayırma Zorlukları

Zaman yönetimi gönüllü katılımı üzerinde belirleyici bir kısıtlayıcı unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Modern yaşamın hızlanması, profesyonel yükümlülükler, aile sorumlulukları ve kişisel gereksinimlerin daha fazla ön plana çıkmasına neden olmakta; bu da bireylerin gönüllülük faaliyetlerine ayırabilecekleri zamanı daraltmaktadır. Dolayısıyla zaman yetersizliği, gönüllülüğün düzenli ve sürdürülebilir bir biçimde devam ettirilmesini zorlaştıran temel bireysel engellerden biridir.

"Gençler de aslında ilk başta çok hevesli başlıyorlar. Ama ne yazık ki bu gönüllü kişileri biraz vakit ayırır olan şeyler. Bir süre geldikten sonra gençler pes etmeye başlıyor. Çünkü arama kurtarmanın bir ton arka planda dönen olayları var. Sürekli bakım yapılması aletlere, tatbikatlar vs. çok zaman alır." (K4)

6.4. Sistemsizlik

Gönüllülük süreçlerinin verimliliğini etkileyen bir diğer kritik unsur, kurumsal yapılar içerisindeki sistemsizliktir. Sivil toplum kuruluşlarının yönetimsel kapasitesinin sınırlı olması, gönüllülerin rol ve sorumluluklarının açık şekilde tanımlanamamasına, yönlendirme ve koordinasyon mekanizmalarının yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Bu durum, gönüllülerin deneyimlerini olumsuz etkileyerek motivasyon kaybına neden olmakta ve faaliyetlerin bütüncül bir yaklaşımla yürütülmesini güçleştirmektedir.

"Örneğin işte bir kulüp yönetimindensiniz ve sosyal sorumluluk olarak bir barınağa ziyarete gitmek istiyorsunuz. O sırada işte seninle birlikte kaç kişi gelecek? Bu kişiler saat kaçta orada olacak? Bazısı geç kalabilir. Hadi geldi diyelim mama dağıtmak istiyorsunuz. Bu mamayı nereden temin edeceksiniz? Ya da işte toplandığımız yerden barınağa giderken hangi aracı kullanacaksınız? Kimlerden geliyor? Bunun gibi bazı organizasyon sorunları insanları yorabiliyor. Haliyle beni de yoruyor."(K7)

6.5. Bilgi Kirliliği

Gönüllülükle ilgili doğru ve nitelikli bilgiye erişimin sınırlı olması, toplumda bilgi kirliliğinin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Gönüllü faaliyetlerinin niteliği, kapsamı ve gereklilikleri üzerine yanlış ya da eksik bilgilendirmenin yaygınlığı bireylerin gönüllülüğe ilişkin algılarını olumsuz yönde şekillendirebilmektedir.

"Şimdi şöyle bir şey. Bence bu tamamen çevrendeki insanlarla alakalı. Benim çevremde ben bu faaliyetlerle hiç tanışmamış olsunlar biri bize Kızılay'a kan vermeye gittik, bize kan sattılar gibi şeklinde konu açıldığında, güvendiğim bir bilgi verseydim ve ben de bu faaliyetlerle hiç tanışmamış olsaydım bu şekilde inanabilirdim ben de elbette. Tabi ki de bir ön yargım da olabilirdi. Tamamen bence çevremizdeki biraz insanların da neyle şekillendiğiyle de alakalı bir sorun. Yani eğer böyle bir faaliyetle tanışmadıysam tabi ki de bu faaliyetle bir yargımın olabileceğini ama yine gördüğümün yarısına duyduğumun inanmayacağımı düşünüyorum. Tabi bunda da zaten daha çok sosyal şer işletim görev yapmak gerekiyor. Evet sen o şekilde duyuyorsun ama neye ne? Çünkü biz toplumumuzda maalesef medyada çok kiri bilgiler var. Çok çok kiri bilgiler. Neyin doğru yanlış olduğunu kulaktan duyma şey araştırmadan öğreniyoruz. Bundan kaynaklı da bazen bu en savarsı ile olan şey araştırma içinde yanlış bilgilerin daha da var olması bu faaliyetle ilgili ön yargılarım da tabi ki ile araştırmadan yargısız mağdur edemem ve birkaç böyle şey söyleyemediğimden ön yargılı olduğumu gibime geliyor." (K13)

Asparagas ve çarpıtmalar gönüllü katılımında aile desteğini azaltmakta hem de gönüllülüğün toplumsal değerinin doğru biçimde anlaşılmasını engellemektedir.

Araştırma bulguları, gönüllülük bilincinin ve prososyal eğilimlerin temelinin büyük ölçüde aile kurumunda şekillendiğini ve bireyin empati, yardımlaşma, paylaşma ve sorumluluk gibi çekirdek değerleri erken dönemde aile ortamında edindiğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Sosyal Öğrenme Kuramı ile uyumlu olarak, ebeveynlerin gönüllülüğe ilişkin rol model davranışları bireyin bu alandaki motivasyonunu, yeterlilik algısını ve gönüllü faaliyetlere yönelimini anlamlı ölçüde güçlendirmektedir. Bu çerçevede aile, bireyin toplumsal normları, etik değerleri ve sivil bilinci içselleştirdiği birincil sosyalleşme alanı olarak stratejik bir konumda yer almaktadır. Araştırma aynı zamanda gönüllülüğün bireyler tarafından yalnızca işlevsel bir yardım faaliyeti olarak değil; kendini gerçekleştirme, aidiyet ve içsel tatmin gibi psikolojik ihtiyaçları karşılayan bütüncül bir yaşam pratiği olarak deneyimlendiğini göstermektedir.

Pozitif psikoloji ve özgecilik kuramlarıyla paralel biçimde, gönüllü faaliyetlerin bireyin psikolojik dayanıklılığını, öznel iyi oluşunu ve yaşam doyumunu arttırarak psikososyal bir tampon işlevi gördüğü tespit edilmiştir.

Katılımcı anlatıları, gönüllülüğün çıkar beklentisine dayanmayan, içsel motivasyonla sürdürülen ve bireyler tarafından "insan olmanın doğal bir sorumluluğu" olarak tanımlanan çok boyutlu bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle gönüllülük; bireysel ruh sağlığını ve kişisel gelişimi destekleyen bir psikolojik kaynak olmasının yanı sıra toplumsal aidiyeti güçlendiren, sosyal sermaye üreten ve toplumsal bütünleşmeye katkı sunan temel bir sosyal yapı taşı olarak öne çıkmaktadır. Araştırma bulgularına dayanarak geliştirilen politika önerileri gönüllülük bilincinin aile ve eğitim temelli olarak güçlendirilmesini, kurumsal sürdürülebilirliğinin sağlanmasını ve bu alanda bilgi üretiminin derinleştirilmesini hedeflemektedir.

Bu kapsamda eğitim politikalarının, aile içi değer aktarımını destekleyen ve uygulamaya dayalı gönüllülük programlarını içerecek biçimde yeniden yapılandırılması; okul-aile işbirliğinin erken yaşta gönüllülük bilinci kazandıran kurumsal bir mekanizma hâline getirilmesi önerilmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının ise aileleri destekleyici rehberlik ve rol modelleme işlevini üstlenmesi önem arz etmektedir.

Ayrıca gönüllülüğün toplumsal meşruiyetini ve görünürlüğünü arttırmak amacıyla medya ve dijital platformların aktif biçimde kullanılması; gönüllülük faaliyetlerinin sürekliliğini sağlamak üzere finansal, lojistik ve psikososyal destek mekanizmalarının kurumsal düzeyde güçlendirilmesi gerekmektedir. Son olarak gönüllülüğün farklı sosyokültürel bağlamlarda nasıl şekillendiğini ortaya koyacak karşılaştırmalı ve boylamsal araştırmaların teşvik edilmesi, daha etkili ve hedefe yönelik politika geliştirme süreçlerine katkı sunacaktır. Bu doğrultuda gönüllülük, bireysel bir sorumluluk alanı dışında nesiller arası aktarımla güçlenen, toplumsal dayanışmayı kalıcı bir sosyal sermayeye dönüştüren temel bir toplumsal kaynak olarak değerlendirilmektedir.

Tema 6: Dayanışma Evin Kalbinde Başlar: Ailede Sivil Toplum ve Gönüllülük Bilinci Kapsamında Yürütülen Özel Pilot Araştırma: "Aşına Aşk Katmak"

Bu çalışma, Tema 6 kapsamında yürütülmekle birlikte yöntem, örneklem ve uygulama bakımından bağımsız bir pilot saha araştırması olarak tasarlanmıştır.

Dayanışma Evin Kalbinde Başlar Teması üzerinde yapılan nitel araştırma sonucu elde edilen bulgularda; ailede gönüllülük kültürü, gönüllülüğün ailevi temelleri, kişisel gelişimde sivil toplumun rolü, sosyal bağlılık, toplumsal bilinç ve gönüllülükte karşılaşılan zorluklar başlıkları altında ele alınmıştır. Bu doğrultuda yapılan Aşına Aşk Katmak çalışması ile nitel bulguları desteklemiştir. Elde edilen nicel ve nitel veriler birlikte değerlendirilerek aile temelli gönüllülük modelinin etkisi bütüncül bir perspektifle analiz edilmiştir.

Aşağıda sunulan nicel göstergeler, aile temelli gönüllülük yaklaşımının kısa sürede tutum ve davranış eğilimleri üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik ön test-son test karşılaştırmasına dayanmaktadır.

Genel bulgular incelendiğinde grubun ön test ortalaması 4.52, son test ortalaması 4.67 olarak hesaplanmış; bu da %3.32'lik genel bir artışa karşılık gelmektedir.

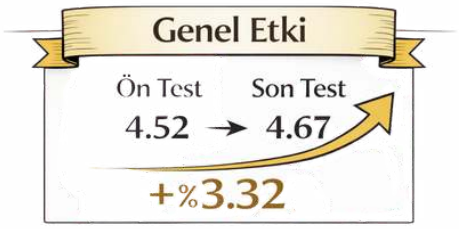

Şekil 33. Ön Test ve Son Test Puanları Arasındaki Değişim (Genel Etki)

Bu artış, gönüllülük faaliyetinin kısa süreli bir uygulama olmasına rağmen katılımcıların tutum ve algılarında anlamlı bir olumlu değişim yarattığını göstermektedir.

Etkinliğin özellikle deneyim yoluyla öğrenme ve kişisel anlam oluşturma alanlarında etkili olduğunu ortaya koymaktadır:

- En yüksek artış, "ilk kez gönüllülük deneyimi yaşayan bireylerin bu deneyimin yeni adımlar atmaya teşvik etmesi" boyutunda görülmüştür (S8: %9.98 artış). Bu bulgu, daha önce gönüllülük deneyimi olmayan ailelerin sahaya dâhil edilmesinin güçlü bir farkındalık yarattığını göstermektedir. Bu sonuç, aileyle birlikte sahaya girmenin gönüllülüğü soyut bir değer olmaktan çıkararak deneyim yoluyla öğrenilen bir davranış kalıbına dönüştürdüğüne işaret etmektedir.
- "Gönüllü faaliyetlerin kişisel değer hissi yaratması" (S4: %5.68) ve "gençlerin kişisel gelişimi açısından gönüllülüğün önemi" (S9: %5.48) maddelerinde kaydedilen artışlar, gönüllülüğün yalnızca topluma değil bireyin içsel motivasyonuna da katkı sunduğunu ortaya koymaktadır.
- Gönüllülükte devam etme isteği (S2: %5.12) ve sorumluluk almaktan memnuniyet duyma (S6: %4.57) maddelerindeki artışlar, etkinliğin sürdürülebilir gönüllülük davranışlarını desteklediğini göstermektedir.

Aile boyutuna ilişkin maddelerde (S3 ve S10) artış oranları görece daha sınırlı olmakla birlikte (%1.97), katılımcıların büyük bölümünün ön testte hâlihazırda yüksek puan vermesi, bu alanlarda tavan etkisi oluştuğunu düşündürmektedir. Buna rağmen son test ifadelerinin "deneyimleme" vurgusu içermesi, aileyle birlikte gönüllülüğün algıdan davranışa dönüştüğünü göstermektedir

Bireysel katılımcı analizleri, özellikle başlangıç puanı görece düşük olan katılımcılarda daha yüksek artışlar olduğunu göstermektedir. Bazı katılımcılarda 1.60-3.00 puana kadar varan artışlar gözlemlenmiş; bu durum, aileyle birlikte gerçekleştirilen gönüllülük deneyiminin dönüştürücü etkisini desteklemektedir. Sınırlı sayıda katılımcıda görülen küçük ölçekli düşüşler ise genel eğilimi etkilememekte, bağlamsal veya bireysel faktörlerle açıklanabilir niteliktedir.

Araştırma bulguları, aile ile birlikte gerçekleştirilen gönüllülük faaliyetlerinin, bireysel gönüllülük modellerine kıyasla daha kalıcı, anlamlı ve sürdürülebilir bir etki yarattığını ortaya koymaktadır.

Özellikle daha önce gönüllülük deneyimi olmayan ailelerin sahaya dâhil edilmesi, gönüllülüğü soyut bir değer olmaktan çıkararak somut ve yaşantısal bir öğrenme sürecine dönüştürmüştür.

Bu bulgular, aile temelli gönüllülüğün yalnızca bireysel değil toplumsal düzeyde ölçeklenebilir bir etki üretebildiğini ortaya koymaktadır.

Elde edilen veriler şu temel politika mesajlarını desteklemektedir:

- Aileyle yapılan gönüllülük faaliyetleri gönüllülüğün sürekliliğini arttırmakta ve onu bireysel bir tercih olmaktan çıkarıp kültürel bir değere dönüştürmektedir.
- Gençlerin aileleriyle birlikte sahada yer alması kuşaklararası etkileşimi güçlendirmekte; empati, sorumluluk ve toplumsal aidiyet duygularını pekiştirmektedir.
- Deneyim temelli gönüllülük modelleri, özellikle ilk kez gönüllü olan bireylerde yüksek farkındalık ve motivasyon artışı sağlamaktadır.
- Bu yönüyle "Aşına Aşk Katmak" etkinliği Türkiye genelinde uygulanabilecek aile temelli sosyal uyum ve gönüllülük politikaları için ölçeklenebilir bir model sunmaktadır.

Aşına Aşk Katmak, aile temelli gönüllülüğün Türkiye ölçeğinde uygulanabilirliğini test eden saha temelli bir politika prototipi niteliği taşımaktadır.

EKRANLARIN ARDINDAKİ AİLE: MEDYA KÜLTÜRÜ VE DİJİTAL TEMASLAR

2025 AİLE YILI

TÜRK KIZILAY genç

4.2.7. Tema 7: Ekranların Ardındaki Aile: Medya Kültürü ve Dijital Temaslar

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucunda dijital medyanın aile yaşamı üzerindeki çok boyutlu etkilerini yansıtan temalar ortaya çıkmıştır. Katılımcıların anlatıları dijital teknolojilerin iletişim biçimlerinden öte aile içi etkileşim kalıplarını, değer sistemlerini ve kuşaklararası ilişkileri dönüştüren bir toplumsal gerçekliğe işaret etmektedir. Analiz süreci, aile yaşamında dijitalleşmenin hem risk hem de fırsat boyutlarını barındırdığını; bu sürecin duygusal bağlar, otorite ilişkileri, mahremiyet anlayışı ve ebeveynlik rolleri üzerinde derin yapısal dönüşümlere yol açtığını göstermiştir.

Elde edilen bulgular on bir ana tema altında toplanmıştır: "Dijital Medyanın Aile İletişimi ve Duygusal Bağlara Etkisi", "Dijital Medya Kullanımıyla İlgili Çatışmalar", "Medya Okuryazarlığı ve Çevrim İçi Güvenlik", "Dijital Riskler ve Baş Etme Yöntemleri", "Sosyal Medyada Görünürlük ve Mahremiyet", "Dijital Medyanın Aile İçi Otorite, Roller ve Görev Paylaşımına Etkisi", "Büyüklerin Ekran Kullanımı ve Çocuk Yetiştirme", "Yoğun Sosyal Medya Kullanımı ve Değerler", "Dijital Kültür ve Aile Değerleri", "Sağlıklı Dijital Kullanım İçin Çözümler" ve "Politika ve Destek Mekanizmaları". Bu temalar, ailelerin dijital medya ile kurdukları ilişkiyi mikro (iletişim, bağ, rutin) ve makro (politika, eğitim, kültür) düzeylerde açıklamayı amaçlamaktadır.

Şekil 34. Dijital Medyanın Aile İçi İletişim ve Duygusal Bağlar Üzerindeki Çok Boyutlu Etkileri

Temaların ortaya çıkmasında katılımcı ifadelerinin yoğunlaştığı anlam kümeleri dikkate alınmış; dijital medyanın aile üyeleri arasındaki etkileşim, otorite paylaşımı, değer aktarımı ve koruma stratejileri üzerindeki etkileri bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Analiz sürecinde katılımcıların deneyimlerinde öne çıkan duygusal, bilişsel ve davranışsal göstergeler kodlanarak aile yapısının dijital dönüşüm karşısındaki direnç ve uyum biçimleri ortaya konulmuştur. Bulguların aktarımında hem dönüşüm hem de süreklilik örüntülerine yer verilmiş; kuşak farkları, sosyoekonomik koşullar ve medya okuryazarlığı düzeyleri gibi değişkenlerin etkisi yorumlayıcı biçimde ele alınmıştır. Katılımcı ifadeleri, kimlik gizliliğini korumak amacıyla "K1", "K2" biçiminde kodlanmış; doğrudan alıntılar araştırmanın anlam geçerliliğini güçlendirmek amacıyla aynen korunmuştur. Bulguların sunumunda, her tema altında hem analitik çözümlemelere hem de katılımcıların özgün anlatılarına yer verilmiş; dijital çağda aile yaşamının dönüşümünü çok katmanlı bir perspektifle görünür kılmak hedeflenmiştir.

1. Dijital Medyanın Aile İletişimi ve Duygusal Bağlara Etkisi

Katılımcıların anlatıları, dijital medyanın aile yaşamında bir iletişim aracı olarak yer aldığını, ilişkisel düzeni, duygusal yakınlığı ve aile içi zaman kullanımını yeniden biçimlendiren bir kültürel altyapı unsuru olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Veriler, ekranların aile bireylerini aynı fiziksel mekânda ama duygusal olarak ayrı evrenlere yerleştirdiğini; yüz yüze temasın, rutinlerin ve ortak anlam alanlarının giderek zayıfladığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte bazı katılımcılar, bilinçli kullanım, ortak etkinlik ve kurallarla desteklenen aile içi medya uygulamalarının yeniden bağ kurma aracı hâline gelebileceğini de dile getirmiştir. Dijital araçlar zaman ve dikkat paylaşımını bölmekte fakat doğru kurgulandığında sınırlı bir "birliktelik hissi" de oluşturabilmektedir.

1.1. Birlikte Zaman ve Aile Rutinleri

Katılımcı ifadeleri, ekran kullanımının aile içi zaman bütünlüğünü parçaladığını ve geleneksel etkileşim rutinlerini (örneğin yemek veya çay saatleri) aşındırdığını göstermektedir. "Birlikte ama ayrı" olma hâli, aile üyelerinin aynı mekânda sessiz ve etkileşimsiz biçimde zaman geçirdiği yeni bir gündelik pratik ortaya çıkarmaktadır. Ortak ekran deneyimleri (film, dizi, oyun vb.) ise kısmen de olsa bir "geçici bağ" kurma mekanizması olarak değerlendirilmektedir. Bulgular, çalışma ve eğitim kaynaklı zorunlu ekran sürelerinin aile içinde sitemlere neden olduğunu ve "zamanın niteliksel ikamesi" yoluyla ilişki sıcaklığını azalttığını göstermektedir. Rutinlerin bilinçli sınırlarla korunduğu hanelerde ise bu etki daha sınırlı kalmaktadır.

1.2. İletişim Dinamikleri

Katılımcılar dijital araçların, yüz yüze iletişimi azaltarak aile içi bağlamda sessiz paylaşım, otomatikleşmiş etkileşim ve ev içi dijital haberleşme biçimlerini yaygınlaştırdığını ifade etmektedir. Katılımcılar, konuşmaların yüzeyselleştiğini, dikkat bölünmesinin çoğalttığını ve ev içinde mesajlaşmanın fiziksel iletişimin yerini aldığını belirtmiştir. Bazı ailelerde "yemekte ekran yok" gibi kurallar düzenleyici bir tampon işlevi görmekte; bu durum, iletişimde "norm içselleştirmesi" yoluyla duygusal mesafeyi azaltmaktadır. Sosyal medyada sergilenen "ideal mutluluk" imgesi katılımcılara göre, gerçek yaşam ilişkilerinde kıyas, yetersizlik ve öfke duygularını tetiklemektedir. Bu bağlamda, "sosyal performans" aile içi duygusal gerilimin yeni kaynağı olarak görünmektedir.

"Sohbet yok… bağ robotik bir hayata geçiyor." (K20)

"Ev içinde… diğer odadayken mesaj atarak haberleşiyoruz." (K27)

"Bizim ailemde belirli kurallar var: yemek birlikte… izin vermiyorum buna." (K24)

1.3. Duygusal Bağlar ve Duygudurum

Katılımcılar, dijital medyanın aile içi duygusal bağları zayıflattığını, bireylerin birbirine tahammül düzeyini düşürdüğünü ve duygudurum dalgalanmalarını arttırdığını ifade etmiştir. Sürekli uyarım sağlayan kısa video akışları, öfke ve sabırsızlıkla karakterize edilen bir duygusal iklim yaratmaktadır. Buna karşın birlikte içerik seçme veya film izleme gibi etkinliklerin sınırlı da olsa "duygusal köprü" kurduğu görülmektedir. "Bağımlılık" metaforunun sıkça kullanılması, ekranın yalnızca bilişsel değil duygusal regülasyon işlevini de üstlendiğine işaret etmektedir.

"Duygusal bağımız… pozitif/negatif; kontrol bizde, kontrol edersek iyi, edemezsek kötü etkileniyoruz." (K9)

Şekil 35. Dijital Medya Kullanımının Aile İçi İletişim Dinamiklerine Etkileri

1.4. Gelecek Öngörüleri ve Algılanan Riskler/Fırsatlar

Katılımcıların geleceğe yönelik öngörüleri genel olarak kötümserdir. Dijital bağımlılık, otorite kaybı, aile çözülmesi ve çocuklarda psikososyal risklerin artışı sıkça dile getirilmiştir. Bazı anlatılarda "sanal aile" kavramı, aidiyetin ve sevginin parçalanması metaforu olarak öne çıkmıştır. Bununla birlikte, az sayıda katılımcı, dijital okuryazarlık ve bilinçli kullanımın bu olumsuz etkileri dengeleyebileceğini belirtmiştir. Bulgular, ahlaki panik söylemlerinin ötesine geçerek gündelik yaşam gözlemleriyle somutlanmış risk algılarına işaret etmektedir. Sosyal hizmet açısından bu durum, aile temelli dijital farkındalık, ebeveyn danışmanlığı ve medya rehberliği programlarının gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

"Aile kavramının kalacağını düşünmüyorum… telefon bizi çok tatmin ediyor." (K11)

"Sanal aile… sevgi ikiye bölündü." (K29)

"Doğru kullanmayı öğrenirsek… ileride bu olumsuz etki olmayabilir." (K12)

"Kontrolsüz kullanım… çocuklar için istismar boyutuna gelebilir." (K1)

1.5. Düzenleme ve Baş Etme Stratejileri

Katılımcıların bir bölümü, aile içi iletişimi koruyabilmek için mikro-düzey stratejiler geliştirdiklerini belirtmiştir. Bunlar arasında "yemekte ekran yasağı", "aile saati", "süre kısıtlaması" ve "karşılıklı farkındalık uyarıları" öne çıkmaktadır. Bu uygulamalar, dijital medyanın düzenleyici kullanımıyla aile içi sınırları yeniden kurma çabasının göstergesi olarak değerlendirilebilir.

"Telefonları alırım, televizyonu kapatırız… 'aile saati' yaparız." (K19)

"Yemekte birlikteyiz… izin vermiyorum buna." (K24)

"Süre kısıtlamasına dikkat ediyoruz." (K6)

2. Dijital Medya Kullanımıyla İlgili Çatışmalar

Katılımcıların anlatıları, dijital medyanın aile içinde bir iletişim ya da eğlence aracı olmasının yanı sıra gerilim, müzakere ve iktidar alanı olarak da işlediğini ortaya koymaktadır. Elde edilen veriler, dijital medya deneyimlerinin gündelik yaşamın sıradan bir unsuru olmaktan çıkarak aile üyeleri arasındaki güç, değer ve kontrol ilişkilerini yeniden tanımlayan bir eksene dönüştüğünü göstermektedir.

Aile üyeleri için ekran kullanımı; kimliğin, özerkliğin ve ait olma duygusunun sınandığı bir "ilişkisel saha" hâlini almıştır. Bu tema (1) Çatışma Alanları ve (2) Çözüm Yöntemleri olmak üzere iki ana kategori altında ele alınmıştır.

2.1. Çatışma Alanları

Katılımcılar dijital medya kullanımına ilişkin çatışmaların özellikle ekran süresi, izlenen içerikler ve paylaşılan materyaller etrafında yoğunlaştığını ifade etmektedir. "Kimin ne kadar süreyle ve hangi içeriğe erişeceği" tartışmaları, yalnızca teknik bir düzenleme sorunu değil aynı zamanda otorite, kuşak farkı ve değer sistemleri arasındaki çatışmayı da yansıtmaktadır. Ebeveynler genellikle "koruma" ve "denetim" pozisyonunda, gençler ise özerklik ve kişisel alan vurgusuyla konumlanmaktadır.

Şekil 36. Dijital Medya Kaynaklı Aile İçi Çatışma Alanları ve Çözüm Yöntemleri

Bu durum, Türkiye'deki hiyerarşik aile yapısının dijital çağda dönüşümüne işaret etmektedir. Bazı hanelerde tartışmalar internet kotası veya cihaz paylaşımı gibi pratik nedenlerle çıkarken, bazı durumlarda ahlaki/moral sınırlar üzerinden yaşanan gerilimler belirgindir.

Dijital medya aile içinde iktidar, aidiyet ve sınır müzakeresinin yeni zeminini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, çatışma kontrol meselesi olmakla beraber değer ve kimlik mücadelesidir.

"*Babam maç, annem dizi izlemek istiyor... bu büyük bir tartışmaya dönüyor, biri memnun olurken diğeri çok mutsuz kalıyor." (K30)*

2.2. Çözüm Yöntemleri

Katılımcıların büyük kısmı, dijital medya kaynaklı çatışmaları kendiliğinden, tepkisel veya geçici yollarla çözmeye çalıştıklarını belirtmiştir. Uygulanan stratejiler üç temel eksende toplanmaktadır: (i) Kural koyma ve sınırlandırma (belirli saatlerde cihaz kapatma, wifi fişini çekme, ekran süresi kısıtlaması vb.); (ii) Duygusal müdahale ve konuşma (sitem, vicdan çağrısı, birlikte vakit geçirme önerisi vb.); (iii) Kabullenme veya görmezden gelme ("herkes kendi dünyasında" tutumu vb.).

Ritüelleşmiş kuralların (yemekte telefon yasağı, televizyonun belli saatte kapanması gibi) uygulandığı ailelerde çatışma düzeyi görece düşüktür. Ancak kuralların kalıcılığı çoğunlukla ebeveyn inisiyatifine bağlıdır ve gençler tarafından zaman zaman ihlal edilmektedir. Bazı ailelerde "sessiz anlaşmalar" ve "duygusal telafi" pratikleri (birlikte film izleme, kahve yapma, sohbet saati vb.) çatışmayı azaltan bir ara buluculuk mekanizması olarak işlev görmektedir.

Bulgular dijital medya düzenlemelerinin teknikle sınırlı kalmayıp ilişkisel ve normatif bir zeminde yürütüldüğünü göstermektedir. Aileler, büyüğe saygı, ortak zaman ve adalet algısı çerçevesinde dijital alanı yeniden tanımlamaktadır. Sosyal hizmet açısından bu durum, aile içi medya ara buluculuğu ve dijital iletişim becerileri eğitiminin önemine işaret etmektedir.

"Herkesin telefonu en geç 12'de kapatılıyor. Televizyon da 11'de kapanır. Böyle kurallarımız var." (K30)

3. Medya Okuryazarlığı ve Çevrim İçi Güvenlik

Katılımcı anlatıları medya okuryazarlığının hanede rol, kuşak ve eğitim düzeyine göre farklılaştığını; formel eğitim/mesleki arka plan ve bireysel merakın farkındalığı arttırdığını, ancak bilgi kirliliği ve teknik sınırlılıkların bu farkındalığın davranışa dönüşmesini sınırladığını göstermektedir. Hanelerde çoğu kez eğitimli/genç bir üye aileye bilgi verme işlevi üstlenmekte; koruyucu aracılık pratikleri yaygınlaşırken sistematik doğrulama ve algoritma farkındalığı zayıf kalmaktadır.

Şekil 37. Ailelerde Medya Okuryazarlığı ve Siber Güvenlik Yaklaşımları

3.1. Farkındalık Düzeyi

Veriler, aynı hanede yüksek-orta-düşük düzeylerin eş zamanlı var olabildiğini ve kardeşlerin ebeveynlere kıyasla daha bilinçli konumlandığını ortaya koymaktadır. Öğrenme kaynakları arasında üniversite dersleri/kurslar/kamplar ile BTK gibi kurumsal içerikler ve bireysel araştırmalar öne çıkmaktadır; öte yandan deterministik tutumlar ("Devlet isterse veriyi görür"), doğrulama tembelliği ve derin sahte içeriklere duyarlılık, farkındalığın uygulamaya evrilmesini engellemektedir. Bu örüntü, hane içi bilgi otoritesinin yeniden örgütlendiğine ve koruyucu aracılığın yaygınlaştığına işaret etmektedir; ancak öğrenilmiş çaresizlik ve düşük öz-etkililik, kalıcı davranış değişikliğini sınırlamaktadır.

"Bizim hiçbirimizde bilgi yok… dolandırıldık; artık sadece daha dikkatliyiz." (K11)

3.2. Uygulamalar

Uygulamalar ağırlıkla mikro düzeyde "siber hijyen" adımlarına (gizli hesap, iki/aşamalı doğrulama, izin kısıtlama, kart bilgisi kaydetmeme), tepkisel risk azaltmaya (şüpheli linke tıklamama, tanımadıklarıyla etkileşimden kaçınma) ve kısıtlama temelli ebeveyn aracılığına (süre takibi, site/uygulama yasakları, wifi kapatma) dayanmaktadır. Sistematik doğrulama, kaynak karşılaştırması ve algoritma şeffaflığına dönük önleyici okuryazarlık pratikleri zayıftır. Dikkat çekici biçimde, kurs/kamp/derslerden öğrenilenlerin haneye öğretim yoluyla aktarılması (akşam yemeği sohbetleri, kısa sunumlar) kurumsallaşma potansiyeli taşımaktadır; ancak bu deneyimler sürekliliği olan deneyimler değildir.

"Evde ekran süresi takibi, aşıldığında internet fişini çekerim." (K19)

3.3. Engeller ve İhtiyaçlar

Bulgular, bilişsel yük (deepfake ayırt etmede zorlanma), davranışa dönüşüm engeli (düşük öz-etkililik, "uygulayacağıma inanmıyorum") ve kurumsal destek beklentisinin birlikte seyrettiğini göstermektedir. Bu tablo, sürdürülebilir medya okuryazarlığı için erişilebilir, modüler ve pratik odaklı programlara; kanıta dayalı içeriklerle desteklenen doğrulama rutinlerine ve müzakereci dijital vatandaşlık yaklaşımına ihtiyaç olduğunu düşündürmektedir.

"Eğitim almak istemem; uygulayacağımı düşünmüyorum." (K15)

4. Dijital Riskler ve Baş Etme Yöntemleri

Katılımcıların ifadeleri, dijital ortamların yalnızca iletişim veya bilgi paylaşım alanı değil aynı zamanda dolandırıcılık, mahremiyet ihlali ve siber zorbalık gibi yüksek riskli karşılaşmaların mekânı hâline geldiğini göstermektedir. Bu deneyimler, bireylerin hem teknik hem de psikososyal düzeyde çeşitli baş etme stratejileri geliştirdiğini; ancak çoğu durumda resmî mekanizmaların yetersizliği nedeniyle aile içi dayanışma ve bireysel farkındalık yöntemlerinin öne çıktığını göstermektedir. Dijital risklerle karşılaşma biçimleri, bireylerin yaş, cinsiyet ve dijital yeterlik düzeyine göre farklılık göstermekte; özellikle gençler ve yaşlı bireyler savunmasız gruplar olarak öne çıkmaktadır.

4.1. Deneyimler

Katılımcılar arasında dolandırıcılık en yaygın risk türü olarak öne çıkmıştır. Doğrudan hesap çalınması, sahte e-ticaret siteleri veya kapora dolandırıcılığı gibi örnekler sıkça dile getirilmiştir. Bunun yanı sıra mahremiyet ihlali ve siber zorbalık özellikle ergenlik döneminde yaşanan travmatik deneyimlerle ilişkilendirilmiştir. Genç kullanıcıların link tıklamaları yoluyla, yaşlı bireylerin ise kurum veya savcı kimliğine bürünen telefon dolandırıcıları tarafından hedef alınması dijital güvenliğin yaşa göre farklı tehditler ürettiğini göstermektedir. Yaşanılan kayıplar maddi kayıpla sınır kalmamış, psikolojik ve sosyal güven duygusunu zedeleyici nitelikte olduğunu belirtilmiştir.

Bu bulgular, dijital risklerin teknik açıklarla beraber sosyal mühendislik taktikleriyle (duygusal manipülasyon, acele ettirme, korku yaratma) işlendiğini ve bu durumun bireylerin dijital ortamlarda savunmasızlığını arttırdığını göstermektedir.

"Pandemi döneminde… bir arkadaşımın attığı mesaja tıkladım… hesabımdan, kartımdan para çekilmişti ve hesabımı da kaybetmiştim… Şikâyette bulunduk ama herhangi bir işlem uygulanmadı." (K11)

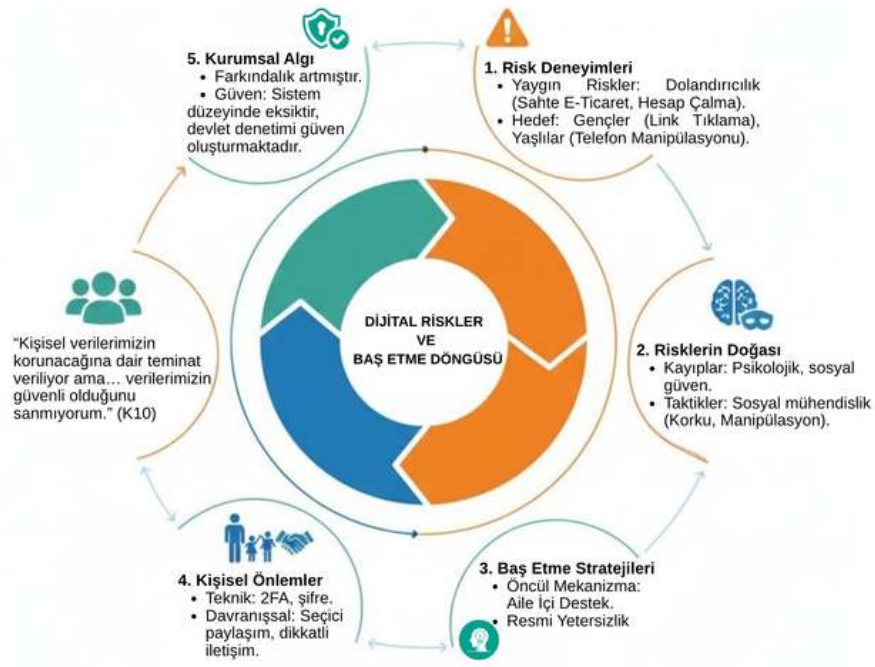

Şekil 38. Ailelerde Dijital Risk Deneyimleri ve Baş Etme Mekanizmaları

4.2. Başa Çıkma Stratejileri

Katılımcıların büyük kısmı, dijital risklerle karşılaştıklarında ilk olarak aile içi destek mekanizmasına başvurduğunu belirtmiştir. Ebeveyn veya kardeş desteği ortak şikâyet süreçleri ve uyarı pratikleri, özellikle yaşlı bireyleri korumada önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte resmî kurumlara yapılan başvuruların sonuçsuz kalması veya sürecin uzunluğu, dijital mağdurlar arasında güvensizlik ve çaresizlik duygularını pekiştirmektedir.

Teknik düzeyde şifre yenileme, hesap gizleme, çift aşamalı doğrulama ve linklere tıklamama gibi davranışsal önlemler öne çıkarken; duygusal başa çıkma biçimleri (sakin kalma, paylaşmaktan kaçınma, suçluluk hissi) mağduriyetin psikolojik boyutunu göstermektedir. Bulgular, resmî mekanizmaların sınırlı etkisi nedeniyle aile-içi erken uyarı sistemlerinin ve topluluk temelli farkındalık çalışmalarının önem kazandığını göstermektedir.

"Hesabı kurtaramadım... ifadeye gittim ama dolandırıcıların başlarını bulamıyoruz." (K4)

4.3. Kişisel Verilerin Korunması

Katılımcıların büyük bölümü, dijital güvenliği sağlamak amacıyla temel teknik önlemler (hesap gizleme, iki aşamalı doğrulama, şifre yenileme, kapıda ödeme) ve seçici paylaşım pratikleri (tanımadıklarıyla etkileşimden kaçınma, kimlik/fotoğraf paylaşmama) uyguladıklarını belirtmiştir. Bu pratikler, bireysel düzeyde risk farkındalığının arttığını, ancak sistem düzeyinde güven eksikliğinin sürdüğünü göstermektedir.

Katılımcıların bir kısmı, büyük şirketlerin veri koruma beyanlarına güven duyarken diğer bir grup bu beyanları yetersiz ve inandırıcılıktan uzak bulmaktadır. Devlet denetimi ve e-Devlet gibi güvenli giriş sistemlerine atıflar, dijital güvenliğin toplumsal düzeyde kurumsal sorumluluk olarak algılandığını göstermektedir. Bu farkındalık düzeyi dijital güvenliğin ortak sorumluluk etiği temelinde yeniden tanımlanması gerektiğini düşündürmektedir.

"Kişisel verilerimizin korunacağına dair teminat veriliyor ama... verilerimizin güvenli olduğunu sanmıyorum." (K10)

5. Sosyal Medyada Görünürlük ve Mahremiyet

Katılımcıların anlatıları sosyal medyanın, aile yaşamında bir iletişim alanı olmaktan öte mahremiyet, değer ve temsil sınırlarının yeniden çizildiği bir kültürel alan olarak işlediğini göstermektedir. Görünürlük pratikleri bireysel tercihler, aile içi müzakere, toplumsal normlar ve inanç temelli hassasiyetlerle şekillenmektedir. Aile üyeleri görünürlükle mahremiyet arasında sürekli bir denge arayışı içindedir: bir yandan paylaşım yoluyla bağ kurma arzusu, diğer yandan ifşa ve güvenlik kaygısı arasında salınan bir duygusal ve etik ikilem yaşanmaktadır.

5.1. Duygusal Tepkiler

Katılımcıların büyük bölümü, sosyal medyada aile bireylerinin görünürlüğüne yönelik rahatsızlık, kaygı ve tedirginlik duygularını ifade etmiştir. Özellikle "açık hesap" ve "mahrem içerik" birlikteliği güçlü bir tehdit algısı oluşturmakta; konum veya yüz paylaşımı gibi unsurlar "güvenlik ihlali" olarak görülmektedir. Bununla birlikte, yakın çevreyle sınırlı ve kontrollü paylaşımlar bazı katılımcılarda hoşnutluk ve bağ kurma hissini ortaya çıkarmaktadır. Görünürlük bu anlamda hem "anlamlı bir paylaşım pratiği" hem de "riskli bir ifşa eylemi" olarak ikili bir duygunun yaşanmasına yol açmaktadır. Bulgular, mahremiyetin dijitalleşen toplumlarda mutlak değil, müzakereye açık bir kavram hâline geldiğini göstermektedir. Duygusal tepkiler, görünürlüğün kapsamı ve kontrol düzeyiyle doğrudan ilişkilidir; dolayısıyla paylaşım sınırları aile içinde yeniden tanımlanmaktadır.

"Açık olması beni biraz tedirgin ediyor… yüzünüzün olması, konumunuzun olması yeterli… ailenizi tehdit ediyor." (K24)

5.2. İlişkisel Etkiler

Görünürlük deneyimleri aile içinde rıza, sınır ve kontrol müzakerelerini beraberinde getirmektedir. Katılımcılar, "paylaşmadan önce izin isteme" davranışının bazı hanelerde normlaştığını ancak bunun ihlalinin tartışma ve güvensizlik doğurduğunu ifade etmiştir. Kuşak farkı belirgin bir gerilim alanıdır; gençler "anı paylaşma" isteğiyle hareket ederken ebeveynler veya dindar bireyler mahremiyet gerekçesiyle sınırlama eğilimindedir. Paylaşım anının kendisi de bir çatışma konusu hâline gelmekte; "anı yaşamak yerine kaydetmek" ilişkisel yakınlığı zayıflatmaktadır.

Bulgular, dijital çağda mahremiyetin kişisel bir hak olmayıp aile içi uzlaşma ve değer aktarımı süreci olduğunu göstermektedir. Özellikle cinsiyet ve dindarlık temelli farklılıklar bu müzakerenin sınırlarını derinleştirmektedir.

"Benden habersiz paylaşmıştı… sorun olmuştu aramızda… görünce sildim." (K32)

5.3. Görünürlük Pratikleri ve Sınırlar

Katılımcıların çoğu, sosyal medya paylaşımlarında seçici, kısıtlı ve ölçülü görünürlük tercih ettiğini belirtmiştir. Kapalı hesap kullanımı, yalnızca yakın çevreyle etkileşim kurma ve nadiren paylaşım yapma yaygın bir stratejidir. Bununla birlikte "her anı paylaşma" eğilimi sert biçimde eleştirilmekte; "teşhircilik", "riyakârlık" ve "özel olanın değersizleşmesi" söylemleri öne çıkmaktadır. Ev içi görüntüler, mahrem anlar ve bedensel sergileme ise "paylaşılmaz" kategorisine dâhildir. Bu sınırlar, bireylerin itibar koruma, öz değer savunusu ve ahlaki tutarlılık gerekçeleriyle belirlenmekte; görünürlük, "kendini ifade etme" kadar "kendini koruma" anlamı da taşımaktadır.

"Her anını paylaşan insanları engellerim… sadece hatırlanmasını istediğim anları paylaşırım." (K21)

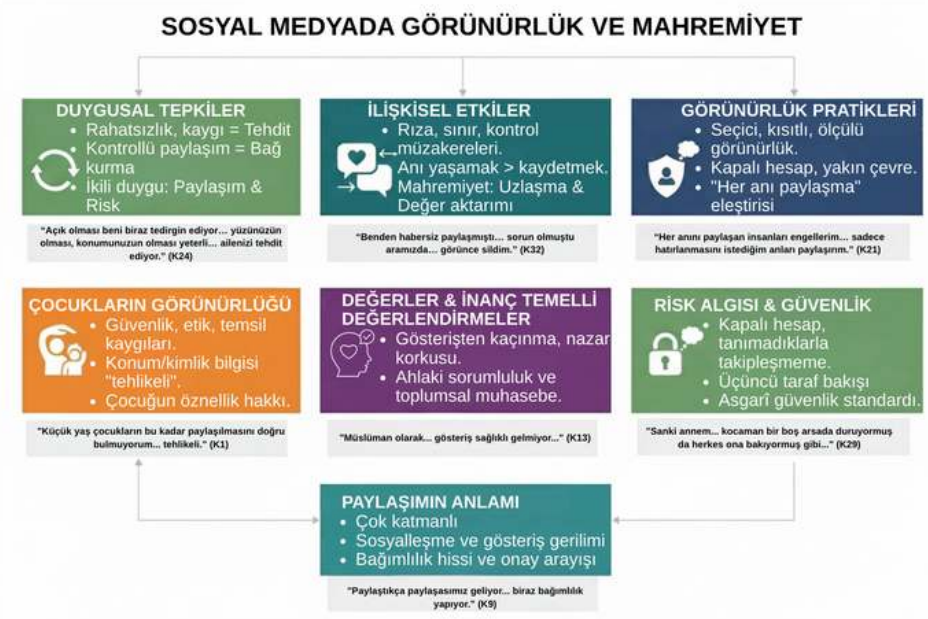

Şekil 39. Sosyal Medyada Görünürlük–Mahremiyet Dengesinin Aile İçi Yansımaları

5.4. Çocukların Görünürlüğü ve Koruma

Katılımcılar, sosyal medyada çocukların görünürlüğüne ilişkin güvenlik, etik ve temsil temelli kaygılarını dile getirmiştir. Çocuğun okul, konum veya kimlik bilgilerini içeren paylaşımlar "tehlikeli" olarak görülmekte; özellikle küçük çocukların görselleri üzerinden "prim üretimi" ve özendirici temsil eleştirilmektedir. Bazı ebeveynler, bu tür paylaşımların "çocuğun öznelik hakkını ihlal" ettiğini düşünmektedir. Bulgular, çocuk görünürlüğünün yalnızca aile kararı değil toplumsal etik ve dijital sorumluluk alanına taşındığını göstermektedir. Ebeveyn ve kardeşlerdeki korumacı refleksler, dijital ortamda "çocuğun üstün yararı" ilkesinin giderek daha fazla içselleştirildiğini ortaya koymaktadır.

"Küçük yaş çocukların bu kadar paylaşılmasını doğru bulmuyorum… okuduğu okula kadar herkes öğrenmiş oluyor… tehlikeli." (K1)

5.5. Değerler ve İnanç Temelli Değerlendirmeler

Katılımcıların bir bölümü, görünürlük konusuna dinî ve ahlaki çerçeveden yaklaşmaktadır. "Gösterişten kaçınma", "nazar korkusu" ve "toplumsal acılara saygı" gibi gerekçelerle paylaşım sınırlandırılmaktadır. Bu değerlendirmeler, görünürlük kararlarının bireyselden ziyade etik-toplumsal muhasebeye dayandığını göstermektedir. Görünürlüğün değerler ve ahlaki sorumluluk boyutu da bu noktada belirginleşmektedir.

"Müslüman olarak… gösteriş sağlıklı gelmiyor… bazı şeylerin aile içinde kalması gerektiğine inanıyorum." (K13)

5.6. Risk Algısı ve Güvenlik

Katılımcıların çoğu, dijital güvenliği sağlamak için kapalı hesap kullanımını tercih etmekte; tanımadıklarıyla takipleşmemekte ve "babamın tanıdıkları" gibi dolaylı ağlara karşı temkinli davranmaktadır. "Üçüncü taraf bakışı" metaforik olarak "çıplak kalma", "boş arsada durma" veya "ruhsuz gözlerin altında olma" biçiminde betimlenmiştir.

Bu bulgular, dijital güvenlik algısının teknik ayarlardan öte, sosyal ve psikolojik bir koruma refleksi hâline geldiğini göstermektedir. Hesap gizliliği artık yalnızca bir tercih değil asgarî güvenlik standardı olarak benimsenmiştir.

"Sanki annem… kocaman bir boş arsada duruyormuş da herkes ona bakıyormuş gibi… rahatsız edici." (K29)

5.7. Paylaşımın Anlamı: Anı, Sosyalleşme ve Teşhir Arasında

Paylaşım katılımcıların deneyiminde çok katmanlı bir anlam taşımaktadır: bir yandan uzak akrabalarla iletişimi güçlendiren, anı saklamayı mümkün kılan ancak diğer yandan bağımlılık ve riyakârlık üreten bir teşhir aracıdır. "Sosyalleşme" ile "gösteriş" arasındaki gerilim, dijital çağın duygusal iklimini yansıtmaktadır. Katılımcılar, paylaşma isteğinin alışkanlık ve onay arayışıyla beslendiğini fakat bu döngünün bağımlılık hissi yarattığını belirtmiştir. Bulgular, dijital paylaşımların toplumsal sermaye biriktirme kadar duygusal tatmin ve görünürlük ekonomisine dayandığını; ailelerin bu dengeyi seçici görünürlük ve rıza üzerinden yönetmeye çalıştığını göstermektedir.

"Paylaştıkça paylaşasımız geliyor… biraz bağımlılık yapıyor." (K9)

6. Dijital Medyanın Aile İçi Otorite, Roller ve Görev Paylaşımına Etkisi

Katılımcılar, dijital medyanın aile içi otorite yapısını, rollerin yeniden dağılımını ve ilişkisel sınırları dönüştüren çok katmanlı bir etkileşim alanı oluşturduğunu belirtmektedir. Dijital araçlar hem bilgi ve iletişim kanalları olarak hem de gündelik yaşamın yeni düzenleyicileri olarak işlev görmektedir. Bu durum, aile içinde karar alma, görev paylaşımı ve duygusal iletişimin niteliğini derinden etkilemekte; otoritenin kişilerden platformlara, deneyimden algoritmaya kaydığı yeni bir dünya yaratmaktadır. Bulgular, bu dönüşümün tek yönlü bir çözülmeden ziyade, bazı bağlamlarda işlevsel yeniden yapılanma ve karşılıklı öğrenme biçimlerinde tezahür ettiğini göstermektedir. Özellikle kuşak, cinsiyet ve dijital yeterlik farkları; hanedeki güç dengelerini yeniden tanımlayan önemli değişkenler olarak öne çıkmaktadır.

"Dijital medya… aile içinde bir otorite bırakmıyor. Kendisi tamamen bir otorite oluyor… çocuk onu otorite olarak görüyor…" (K11)

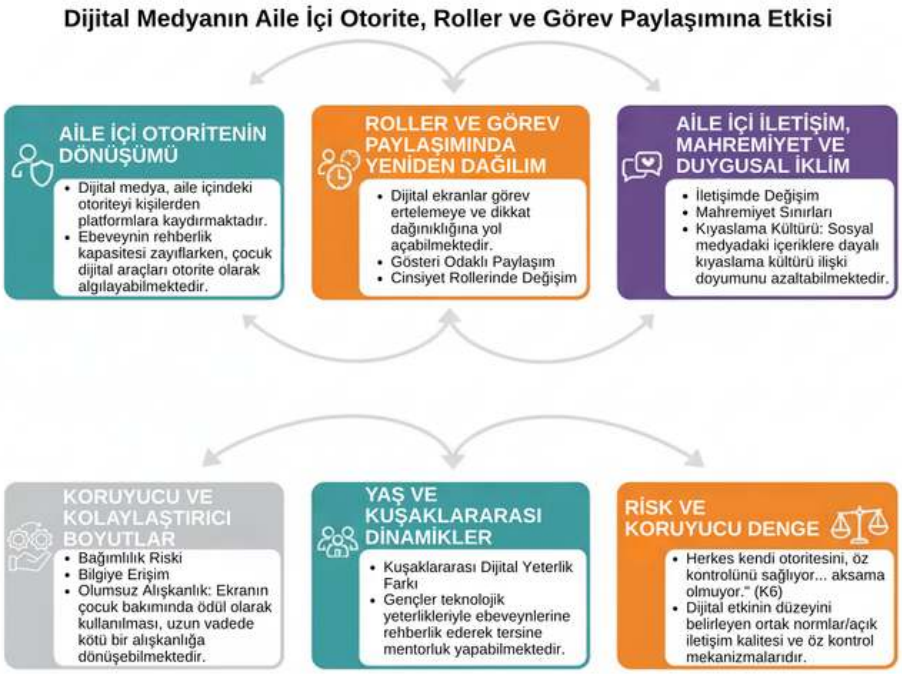

Şekil 40. Dijital Medyanın Aile İçi Otorite, Roller ve Görev Paylaşımına Etkisi

6.1. Aile İçi Otoritenin Dönüşümü

Dijital medya, geleneksel otorite biçimlerini dönüştürmektedir. Ebeveyn-çocuk ilişkisinde bilgi, doğruluk ve yönlendirme kaynağı artık ekran aracılığıyla tanımlanmaktadır. Katılımcılar, otoritenin kişilerden araçlara kaydığını ve bu durumun ebeveynin rehberlik kapasitesini zayıflattığını vurgulamaktadır. Diğer taraftan, dijital yetkinliği yüksek gençlerin belirli alanlarda karar verici konuma geçtiği görülmektedir. Bu durum otoriteyi hiyerarşik statüden çok işlevsel uzmanlık temelinde yeniden dağıtan bir dönüşüm olduğunu göstermektedir. Ancak aile içi düzenin değişmediğini belirten katılımcılar, açık kurallar, özdenetim ve ebeveyn tutarlılığı gibi koruyucu faktörlerin dijital etkinin sınırlanmasını sağladığını ifade etmektedir.

6.2. Roller ve Görev Paylaşımında Yeniden Dağılım

Katılımcılar dijital ekranların dikkat dağıtımı, görev erteleme ve rollerin unutulması gibi aksaklıklara yol açtığını belirtmektedir. Bu süreçte özellikle cinsiyet rollerinin ya pekiştiği ya da görünür hâle geldiği vurgulanmaktadır. Erkeklerin ev içi sorumluluktan kaçınması, kadınların iş yükünü üstlenmesi belirtilirken bazı hanelerde dijital araçların sağladığı kolaylıklar sayesinde eşitlikçi iş bölümü örnekleri de aktarılmıştır. Bazı katılımcılar ise sosyal medya içerikleri "aile performansı"nı kamusal alana taşıyarak birlikte geçirilen zamanın gösteriye dönüşmesi riskini aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

"Bir resim uğruna… bir araya geliyorlar; sonra herkes kendi alanına kapanıyor." (K1)

6.3. Aile İçi İletişim, Mahremiyet ve Duygusal İklim

Katılımcılar, dijital medyanın aile içi iletişim deneyimlerinde sohbetten sessizliğe, paylaşmadan kıyasa doğru bir kayma yarattığını belirtmektedir. Ortak zamanların çoklu ekranlarla bölünmesi, sofranın sessizleşmesi ve karşılaştırma kültürünün ilişki doyumunu azalttığı gözlenmiştir. Mahremiyet ihlalleri, özellikle eşler arasında "paylaşım rızası" konulu gerilimleri tetiklemekte; saygı ve sınır bilincinin yeniden müzakere edilmesine yol açmaktadır. Çocuk bakımında ekranın ödül aracı olarak kullanılması ise kısa vadede işlevsel görünse de uzun vadede olumsuz sonuçlarının olduğu aşağıdaki şekilde aktarılmıştır:

"Tablet ödül gibi… sonra tablet olmayınca yemiyor… kötü bir alışkanlığa dönüştü." (K24)

6.4. Koruyucu ve Kolaylaştırıcı Boyutlar

Dijital medya tümüyle olumsuz bir alan olarak kodlanmamıştır. Katılımcılar, çevrim içi içeriklerin pragmatik bilgi, kolay iletişim ve kendi kendine çözüm kapasitesi sağladığını vurgulamıştır. Özellikle YouTube gibi platformlar, bilgiye erişimi demokratikleştirerek otoritenin paylaşılabilir hâle gelmesini sağlamaktadır. Ayrıca "dijital perhiz" olarak tanımlanabilecek kısa süreli çevrim dışı kalma deneyimleri, katılımcılarda zihinsel ferahlık, gerçek bağ kurma ve içsel huzur duygusu yaratmaktadır. Bu durum, teknolojinin kesintili ve bilinçli kullanımıyla aile içi duygusal iklimin iyileştirilebileceğine işaret etmektedir.

"Telefon çekmiyordu ve zaman çok güzel geçiyordu… gösterişten uzaklaşıyorsun." (K20)

6.5. Yaş ve Kuşaklararası Dinamikler

Katılımcılar, dijital medya kullanımında tersine mentörlük olgusunun belirginleştiğini vurgulamaktadır. Gençler, teknolojik yeterlikleriyle ebeveynlerine rehberlik eden konuma gelirken dijitali geç keşfeden yetişkinlerde bağımlılık riskinin arttığı gözlenmiştir. Bu durum kuşaklararası otorite dengesini yeniden düzenlemekte; ebeveynlerin bakım veren konumundan "bakım gören" konumuna geçişini göstermektedir. Dolayısıyla dijital yeterlik farkı yalnızca teknik değil, aynı zamanda ilişkisel ve duygusal bir sermaye farkı üretmektedir.

"Babam telefona daldığında… hiçbir tepki veremiyor… bağımlılığı var." (K3)

6.6. Risk ve Koruyucu Denge: "Etkilemiyor" Söylemleri

Dijital medyanın aile üzerinde bir etkisi olmadığını belirten katılımcılar; düzenli iş bölümünü, kararlaştırılmış kuralları ve öz-kontrol mekanizmalarını vurgulamaktadır. Bulgular, dijital etkinin yapısal değil, ilişkisel bir olgu olduğunu; etkilenmenin düzeyini belirleyen unsurun teknolojinin kendisi değil, aile içi iletişim kalitesi ve ortak normların açıklığı olduğunu ortaya koymaktadır.

"Herkes kendi otoritesini, öz kontrolünü sağlıyor… aksama olmuyor." (K6)

7. Büyüklerin Ekran Kullanımı ve Çocuk Yetiştirme

7.1. Rol Model ve Ebeveyn Tutarlılığı

Katılımcılar, çocukların medya kullanımına ilişkin tutum ve alışkanlıklarının gözlemsel öğrenme yoluyla şekillendiğini; bu nedenle ebeveynin söylemi ile eylemi arasındaki tutarlılığın belirleyici olduğunu belirtmektedir. Yetişkinin yoğun telefon kullanımı, okuma, oyun ve yüz yüze etkileşim gibi gelişimsel açıdan besleyici etkinliklerin ev içindeki normatif değerini zayıflatmakta ve ekranın gündelik hayatın "meşru" parçasına dönüşmesine aracılık etmektedir.

"Önemli olan bizim söylediğimiz şeyle yaptığımız şeyin örtüşmesidir… Ben bir baba olarak telefonla ilgilenirsem aynı ortamda çocuğun kitap okumasını bekleyemem." (K33)

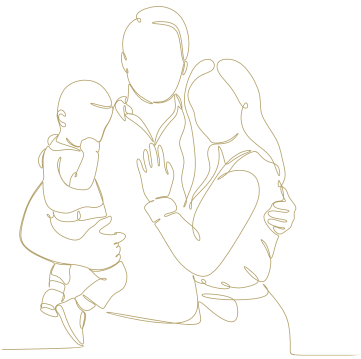

7.2. İlgi Azalması, İhmal Riski ve İlişki Niteliği

Katılımcılar, ekranın ebeveynin dikkatini dağıtan bir eşlikçiye dönüşmesiyle çocukla oyun, sohbet ve okul takibi gibi temel bakım işlevlerinin ötelenebildiğini; bunun da duygusal ihtiyaçların karşılanmaması riskini arttırdığını belirtmektedir. Ekrana ayrılan zaman arttıkça ebeveynle çocuk etkileşiminin süresi ve niteliği düşmekte; ev ödevlerinin izlenmesi, akademik sorumlulukların paylaşılması ve ortak etkinliklerin sürdürülmesi aksayabilmektedir. Katılımcılar bu örüntünün, kısa vadede iletişimde kopukluk, uzun vadede ise ilişkisel doyum ve güven duygusunda aşınma ürettiğini belirtmektedir.

"Anne… eğitiminde yardımcı olması gerekirken anne de telefon başında… ödevleriyle ilgilenmeme, takip etmeme… akademik başarısını bile etkileyebilecek düzeyde ihmalin olma ihtimali…" (K10)

7.3. Erken Çocuklukta (0–6) Gelişimsel Etkiler

Katılımcı söylemlerinde 0–6 yaş, dil gelişimi, dikkat regülasyonu ve öz-düzenleme becerileri açısından "kritik dönem" olarak konumlanmaktadır. Bu dönemde yetişkinin ekranına eşlik eden bebek/çocuk ekran maruziyeti, yemek yedirme ve susturma gibi durumlarda baş etme aracı olarak ekranın kullanılmasıyla birleştiğinde çocuğun kendi kendini yatıştırma ve odaklanma fırsatlarını daraltmaktadır. Aşırı uyarıcı içerikler, irritabilite ve agresyon anlatılarıyla birlikte anılmakta; ekrana dayalı rutinin kalıcı davranış örüntülerine dönüştüğü vurgulanmaktadır.

"Anne o çocuğun o verimli yaşlarında telefonla ilgilenip çocuğuyla ilgilenmediği için çocukların gelişimini çok olumsuz yönde etkiliyor… Babalar da buna dâhil tabii." (K11)

7.4. Sosyal Karşılaştırma, Otorite Erozyonu ve Mahremiyet

Sosyal medya, "mükemmel ebeveynlik/çocukluk" temsilleri üzerinden kıyas kültürünü beslemekte; ebeveynin kendi değer ve kurallarına yaslanan otoritesi, görünürlük ve onay ekonomisinin baskısı altında zayıflayabilmektedir. Çocukla birlikte içerik üretimi mahremiyet sınırlarını bulanıklaştırırken çocukların kimlik ve değer yönelimlerinin aileden ziyade dijital normatif alanda şekillendiği algısı güçlenmektedir.

"Eskiden anne ve baba çocuğu yetiştirirdi. Bence şimdi telefon çocuğu yetiştiriyor… Anne ve babanın… otoritesi azalıyor… Doğru ve yanlış kaybolmuş durumda… fotokopi makinesinden çıkmış gibi çocuklar." (K29)

7.5. Eğitsel Kullanımın İki Yüzü ve Sınır Koyma

Katılımcılar, seçilmiş içerik ve süre yönetimiyle ekranın öğretimsel bir araca dönüşebileceğini kabul etmekle birlikte, ekran uyarımına alışmış öğrencilerde "ekran temelli öğrenmeye bağımlılaşma" eğilimi gördüklerini belirtmektedir. Okul ve ev ekseninde dijital uygulamalar, erişimi ve iletişimi hızlandırsa da dikkat boşalması, içerik kalitesi ve mahremiyet/mesai sınırlarının aşınması gibi ikincil sorunları beraberinde getirmektedir. Bu nedenle pedagojik çerçeve ve süre kısıtları, etkilerin yönünü belirleyen ana düzenekler olarak öne çıkmaktadır.

"Çocukların ekrana çok aşina olduğu… eğitiminde kullanmaya çalışıyoruz. Fakat… o boş bakış hemen yüzlerine yansıyor… O yüzden çok kontrollü bir şekilde kullanılması gerektiğini düşünüyorum." (K12)

7.6. Sosyo-Demografik Farklılaşma ve Dijital Ebeveynlik Kapasitesi

Etkilerin şiddeti ve yönü, ebeveynin eğitim düzeyi, medya okuryazarlığı ve yaşantısal "geçiş kuşağı" konumuyla farklılaşmaktadır. Bilinçli kullanımda içerik seçiciliği ve algoritmik akışa direnç mümkünken düşük medya okuryazarlığında ekran süreleri uzamakta ve eğitsel içeriklere erişim sınırlanmaktadır. Kırsal/kentsel ayrışma ve dijital kaynaklara erişim farkı, ebeveynlik pratiklerinin niteliğini belirleyen ek bir eksen oluşturmaktadır.

"Üniversite mezunu… anne ve baba… sosyal medyayı daha etkili ve doğru şekilde kullanabiliyor… ancak eğitim görmemiş veya kırsal kesimde yaşayan anne-babalar için durum farklı; ekran süresi arttıkça… eğitsel içerik sunma olasılığı azalıyor." (K28)

7.7. Davranış Düzenleme Aracı Olarak Ekran ve Aile Dinamikleri

Ekranın kısa vadeli "susturucu/oyalayıcı" bir araç olarak kullanımı, uzun vadede öz-düzenleme becerilerinin gelişimini ve aile içi iletişimin sürekliliğini zayıflatmaktadır. Yemek ile ekran eşleşmesi ve yoğun akışlı kısa videolara maruziyet, ev içi gerilimleri yalnızca ertelemekte; tartışma ve agresyon anlatıları, bağımlılık dilinin gündelikleştiğine işaret etmektedir. Ebeveynin güçlük anlarında ekrana başvurması kalıcı bir baş etme kalıbına dönüşmekte ve

dolayısıyla çatışma süreğen hâle gelebilmektedir.

"Yeter ki sussun alın bu tableti ya da bu telefonu… Bir sohbet bir muhabbet… oturup iletişim kuramıyoruz… telefondan kalkıp televizyonun başına, televizyondan tabletin başına gidiyorlar." (K31)

8. Yoğun Sosyal Medya Kullanımı ve Değerler

Katılımcılar, sosyal medyanın gündelik yaşamda hem iletişim pratiklerini hem de değer yönelimlerini, normatif kabulleri ve toplumsal referans çerçevelerini dönüştüren bir "değer rejimi" olarak işlediğini vurgulamaktadır. Bu rejim; sergileme/gösteriş kültürü, sürekli karşılaştırma ve beğeni odaklı onay ekonomisiyle kanaati zayıflatıp tüketimci bir öz değerlendirme üretmekte; öte yandan mahremiyet, saygı ve topluluk bağlılığı gibi yerel/ailesel değerleri bireyselleşme ve performatif görünürlük lehine aşındırmaktadır. Katılımcılar, bu dönüşümün hem popüler imajlar gibi kültürel üzerinden hem de algoritmik akışın tekrar eden maruziyeti yoluyla da normalleştirildiğini; "istisna" olanın hızla "olağan"a evrildiğini, bunun da değer karmaşası, kutuplaşma ve otorite erozyonu ürettiğini vurgulamaktadır.

"Yoğun ekran kullanımı bence insanlar arasındaki birçok bağı zedeliyor… 'en'ler çok fazla ortaya çıkıyor diye düşünüyorum." (K6)

8.1 Değerler Üzerinde Etkiler

Katılımcılar, sosyal medyanın gösteriş ve kıyas kültürünü yaygınlaştırarak "değer"in ölçütünü beğeni, saygınlık ve pazar popülerliğine kaydırdığını; bu kaymanın yerel-kültürel ve dinsel referansların anlamını zayıflattığını belirtmektedir. Katılımcılar, "trend olan kültür = değerli kültür" eşitlemesiyle yerelin evrensele teslimiyeti ve kültürel hibritleşmeyi (fast food, moda, beden sunumu) görünür kılarken empati ve mahremiyet gibi ilişkisel değerlerin sergileme pratikleriyle gerilediğini; doğallaşan maruziyet üzerinden "ayıp/mahrem" sınırlarının yeniden çizildiğini bildirmektedir. Aynı süreçte ünlü/influencer aracılığıyla kanaatlerin devşirilmesi, dinî/ahlaki metinlerin bağlam dışı dolaşıma sokulması dile getirilmiştir. Buna rağmen bazı katılımcılar, sosyal medyanın hakkı/hak arama bilincini ve dayanışmayı güçlendiren boyutlarını da dile getirmiştir.

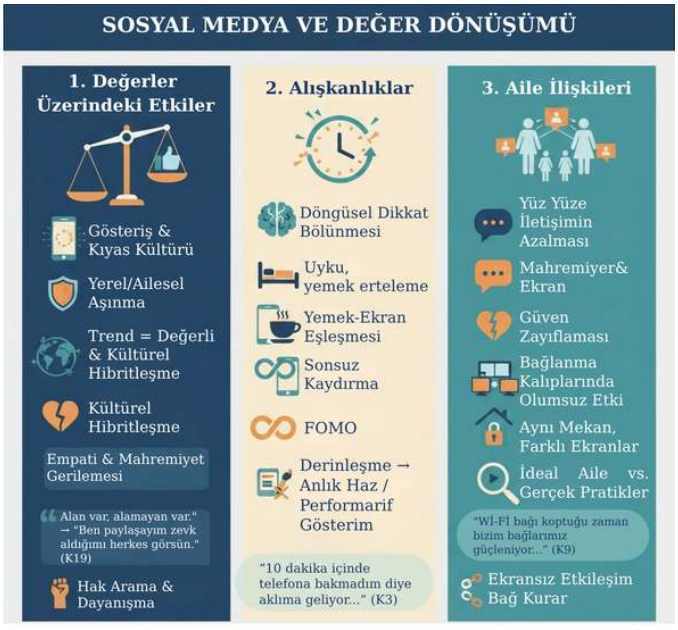

Şekil 41. Sosyal Medya ve Aile Yapısında Değer–Alışkanlık–İlişki Dönüşümü

"Eskiden… 'alan var alamayan var' diye empatiyle paylaşmaktan kaçınırdık; şimdi insanlar 'ben bunu paylaşayım, zevk aldığımı herkes görsün' diyerek bencilleşti." (K13)

8.2 Alışkanlıklar

Katılımcılar, sosyal medya yoğunluğunun döngüsel dikkat bölünmesi yaratarak uyku ritmi, yeme davranışı ve gündelik görevlerin ertelenmesine yol açtığını; yemek-ekran eşleşmesi ve "uyanır uyanmaz telefona bakma" gibi mikro rutinlerin öz-düzenleme ve bedensel farkındalığı aşındırdığını aktarmaktadır. Tekrarlı maruziyet, "yeni/iyi olanı kaçırma" kaygısıyla sonsuz kaydırmayı pekiştirmekte; hobi, okuma ve sanat gibi derinleşen faaliyetlerin yerini anlık haz ve performatif gösterim almaktadır. Bu tablo bir yandan tüketim alışkanlıklarını değiştirip diğer yandan riskli davranışlara yönelimi artırabilmektedir.

"*Uyanır uyanmaz… 10 dakika içinde 'bugün telefona bakmadım' diye aklıma geliyor; en kötü saati kontrol edeyim derken başka şeylere dalıyorum." (K3)*

8.3. Aile İlişkileri

Katılımcılar, yoğun sosyal medya kullanımının aile içi zaman paylaşımını ekrana kanalize ederek yüz yüze iletişimi incelttiğini, mahremiyet ve güveni zayıflattığını ve bağlanma kalıplarını olumsuz yönde etkilediğini aktarmıştır. Aile üyelerinin aynı mekânda farklı ekranlara kapanması, ortak etkinliklerde bile dikkatin ekrana odaklanması, ev içi çatışma ve kıyasa dayalı memnuniyetsizlik üretmekte; "ideal aile" temsilleri ile gerçek pratikler arasındaki görünürlük boşluğu, hayal kırıklığı ve otorite aşınmasına yol açmaktadır. Katılımcı deneyimleri, elektronik kesinti gibi dışsal müdahalelerde ilişkinin geçici olarak yoğunlaştığını; bu gözlemin ekransız etkileşimin bağ kurma gücünü işaret ettiğini düşündürmektedir.

"Wi-fi bağı koptuğu zaman bizim bağlarımız güçleniyor… Aile içinde iletişim kurarak yaşamak çok daha iyi ama bunun farkında değiliz." (K9)

9. Dijital Kültür ve Aile Değerleri

Katılımcılar, ana akım medyada ve dijital kültürde üretilen, dizi ve film gibi, medya içeriklerinin aile değerleri, ahlaki normlar ve toplumsal kabuller üzerinde dönüştürücü bir etki yarattığını belirtmektedir. Bu dönüşüm, hem içeriklerin doğrudan mesajlarla iletimiyle hem de sürekli maruziyetin yarattığı normalleşme etkisiyle kendini göstermektedir. Katılımcılar, özellikle dijital film/dizi izleme platformları üzerinden yayılan içeriklerin yerel kültürel kodları aşındırdığı, eşcinsel ilişkiler, yasak aşklar, aldatma gibi temaların sıradanlaştırıldığı ve bunun da aile içi iletişimi, bağlılığı ve değer aktarımını zayıflattığı yönünde ortak bir algı taşımaktadır.

Bazı katılımcılar bu süreci, "dirayetli bireylerin bile şüpheye düşmesine" yol açan bir ahlaki bulanıklık ve kimlik karmaşası biçiminde tanımlamış; medya üretiminde denetimsizlik, sansürsüzlük ve reyting odaklı içerik üretiminin toplumun ahlaki sınırlarını zorladığını ifade etmiştir. Ailede bilinçli tüketim ve seçici izleme kültürünün varlığı, bu etkinin azaltılmasında kritik bir tampon olarak görülmektedir. Ancak katılımcılar, toplumsal düzeyde medya tüketiminin "bilinçsiz" biçimde gerçekleştiğini ve bunun, başkalarının değer algılarını içselleştirmeye yol açtığını dile getirmiştir.

"Dijital platform dizilerinde… Ahlaki olarak çökertmeye çalışıyor olması… Çünkü insan kendini çok dirayetli bir insan dahi olsa izlediğinde şüpheye düşebiliyor. Acaba öyle mi diye kendi ailesinin değerlerine zıt hissediyor kendini." (K26)

Katılımcılar ayrıca, görsel medyanın değerlerin taşıyıcısı olarak toplumun yönünü belirlediğini; günümüzde medyanın artık aile kurumunun yerini aldığını belirtmiştir. Bu bağlamda, içerik üretiminde devletin denetleyici rolünün güçlendirilmesi gerektiği, özellikle RTÜK gibi kurumların toplumsal değerleri koruma açısından aktif sorumluluk alması gerektiği vurgulanmıştır.

Şekil 42. Dijital Kültürün Aile Değerlerine Etkisi

"Artık kültürel medyada aile kavramı yok … Toplumda ahlaki çözülme yaratan içerikler denetimsiz." (K33)

9.1. Medya İçerikleri: Diziler, Filmler ve Sosyal Medya Trendleri

Katılımcılar, televizyon ve dijital platformlarda sunulan içeriklerin, aile yapısını temsil etme biçiminin giderek gerçeklikten koptuğunu vurgulamıştır. Popüler kültür ürünleri, aile ilişkilerini çoğunlukla cinsellik, şiddet, lüks yaşam, bireyselleşme ve rekabet üzerinden inşa etmektedir. Katılımcılar, mahremiyetin ihlali, kadın-erkek ilişkilerinin yüzeyselleşmesinin, "gerçek aile" imgesini aşındırdığını ifade etmiştir.

"Dizilerdeki ailelerin hiçbiri benim ideal aile yapımla uyuşmuyor … Muhabbet ve saygı yok. Bu, insanları sevgiyi yanlış öğrenmeye yönlendiriyor." (K10)

Katılımcılar, dijital içeriklerin tarihsel ve kültürel yanlış temsiller yoluyla da toplumsal kimliği zedelediğini; örneğin Osmanlı tarihinin ya da etnik kimliklerin karikatürize edilmesinin hem iç hem dış kamuoyunda yanlış algı oluşturduğunu belirtmiştir. Diğer bir grup is, medya içeriklerinin aile içi tartışma, travma ve hatıraları tetiklediğini, geçmişte bastırılmış duyguların bu diziler aracılığıyla yeniden canlandığını aktarmıştır.

"Bir diziyi izlediğimde ailemdeki travmaları fark ettim. Ama güzel şeyleri hatırlatmadı, hep acıları hatırlattı." (K11)

9.2. Aile Algısına ve Beklentilere Etkileri

Dijital kültürün aileye dair temsilleri, "ideal aile" imgesini köklü biçimde dönüştürmektedir. Katılımcılar, dizilerde sunulan aile ilişkilerinin genellikle çatışma ve ihanet üzerine kurulduğunu; bunun da özellikle genç kuşaklarda sabır, sadakat ve güven gibi değerlere yönelik inancı zayıflattığını belirtmiştir. Görsel içeriklerdeki "kusursuz evlilik" ve "mükemmel ebeveynlik" temsilleri, izleyicilerde ulaşılması güç beklentiler yaratmakta; bu beklentiler karşılanmadığında hayal kırıklığı, değersizlik hissi ve aile içi memnuniyetsizlik ortaya çıkmaktadır.

"Diziler evlilikleri kavga ve kaos üzerine kuruyor. Böyle olunca insanlar evliliğin sabır işi olduğunu unutuyor. Şu an kimse birbirine tahammül etmiyor." (K11)

Katılımcıların bir kısmı, medya içeriklerinde lüks yaşam tarzlarının ve ekonomik refahın sürekli vurgulanmasının, orta sınıf ailelerde özdeşleşme baskısı ve yetersizlik duygusu oluşturduğunu; bunun da ebeveyn-çocuk ilişkilerini zedelediğini ifade etmiştir. Ebeveynler, sosyal medyada gördükleri "ideal ebeveynlik" örnekleriyle kendilerini karşılaştırarak suçluluk ve yetersizlik hissetmekte; çocuklar ise "Neden bizim hayatımız öyle değil?" diyerek ebeveyne yönelmiş bir memnuniyetsizlik sergilemektedir.

"Dizilerdeki o zenginlik, o mükemmel evlilikler insanları özendiriyor. Sonra ulaşamayınca depresyona giriyor, aşağılık kompleksine kapılıyor." (K24)

9.3. Normalleşme ve Ahlaki Çözülme

Birçok katılımcı, dijital kültürün özellikle mahremiyet, sadakat ve saygı gibi değerlerde çözülme yarattığını, "normalleşen çarpıklıkların" zamanla toplumsal duyarsızlık ürettiğini ifade etmiştir. Sürekli tekrar eden aldatma, şiddet, bağımlılık ve tüketim temaları, başlangıçta tepkiyle karşılansa da zamanla alışkanlık yaratmakta, rahatsızlık eşiğini düşürmektedir. Katılımcılar, bu durumun aile içi ilişkilerde "nasırlaşma" metaforuyla açıklanabilecek bir duygu körelmesi yarattığını dile getirmiştir.

"Başta ayıplayarak izliyoruz ama sonra alışıyoruz. Beş yaşındaki çocuk bile o dizileri izleyip bu davranışları normal görmeye başlıyor." (K24)

Buna karşın, bazı katılımcılar bu temsillerin farkındalık yaratma veya kendini sorgulatma yönünde de etkili olabileceğini; travmaların görünür kılınmasının bazı ailelerde iletişimi kuvvetlendirdiği ifade etmiştir. Ancak genel eğilim, dijital kültürün aileyi birleştiren değil parçalayan bir temsil evreni kurduğu yönündedir. Dijital kültürün aile değerleri üzerindeki etkisi iki yönlü bir yapı göstermektedir: Bir yandan ahlaki çözülme, yüzeyselleşme ve özenti kültürü yaratırken diğer yandan medya okuryazarlığı yüksek bireylerde eleştirel farkındalığı güçlendirmektedir. Ancak katılımcıların büyük çoğunluğu aile içi dayanışmayı, mahremiyeti ve sevgiye dayalı iletişimi zayıflatan içeriklerin çoğaldığını, "dijital kültürün aileyi temsil etme biçiminin" giderek toplumsal gerçeklikten uzaklaştığını vurgulamaktadır.

10. Sağlıklı Dijital Kullanım İçin Çözümler

10.1. Aile İçi Stratejiler

Katılımcılar, sağlıklı dijital kullanımı önceleyen stratejilerin hane içinde ortak kurallar, ortak pratikler ve ortak öğrenme ekseninde biçimlendiğini belirtmektedir. Aile içi zamanın örgütlenmesi ve ekranla rekabet edebilen spor gibi alternatif faaliyetlerin sürekli hâle gelmesi, katılımcıların en çok vurguladığı iki müdahale hattıdır. Bu hatlar hem çocuklara hem de yetişkinlere yönelen bir öz-düzenleme yaklaşımıyla birlikte düşünülmektedir. Ebeveynlerin kendi ekran sürelerini izlemesi ve kısıtlaması, rol model olma sorumluluğuyla birleşmektedir. Teknik-davranışsal stratejiler birlikte önerilmekte; yaşa uygun içerik filtreleri, ebeveyn denetim uygulamaları ve süre sınırlama yazılımları, aile içi sözleşmeler ve gerekçelendirilmiş sınır koyma pratikleriyle tamamlanmaktadır. Bulgular, katı yasak ve toptan kapatmanın önerilmesiyle birlikte genel eğilimin "yasaklama yerine işbirlikçi sınırlama ve alternatif üretme" yönünde olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede, aile üyelerinin birlikte müzakere ettiği, ölçülebilir ve izlenebilir düzenekler hem uyumu hem de sürdürülebilirliği artıran anahtar mekanizmalar olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 43. Sağlıklı Dijital Kullanım İçin Çözümler: Aile İçi Stratejiler ve Ebeveynlik Yaklaşımları

"Eee ya da telefonlara eee getirilen kısıtlama getiren uygulamalar tanıtılabilir daha fazla kontrol etmek açısından. Kendini kontrol etmek için yani başkaları tarafından kontrol edilmek değil. Belki benim yaptığım gibi mesela kaç saat kullandığımı gösteren bir uygulama olabilir… Ve bana her uyarı geldiğinde ben telefonu bırakıyorum kenara ve başka şeylerle ilgilenmeye başlıyorum." (K11)

10.2. Ebeveynlik Yaklaşımları

Ebeveynliğe ilişkin anlatılar, "gelişimsel duyarlılık, eşlik eden rehberlik ve ortak etkinlik" üçlüsünü merkeze alır. Erken çocukluk-ergenlik ekseninde yaşa uygun ilkeler ile birlikte, ebeveynin "talimat veren" değil "eşlik eden/örnek olan" konumda bulunması beklenmektedir. Katılımcılar, "ebeveynlikte süreklilik ve tutarlılık" ilkesini vurgulayarak ev içi kuralların ancak yetişkinlerin kendi pratikleriyle tutarlı olduğunda içselleştirildiğini, aksi durumda çocukların ekranı "kaçış/ödül" nesnesine dönüştürdüğünü belirtmektedir. Ayrıca ebeveynlerin krize dayalı tepkiler yerine, müzakere ve farkındalık temelli iletişimi öne çıkarmaları önerilmektedir. Böylece çocuğun özerklik gereksinimini tanırken ebeveyn rehberliğini meşrulaştıran bir denge üretmektedir. Sonuç olarak ebeveynlik yaklaşımlarının etkili olabilmesi, ev-içi rol modelliği, eşlik eden izleme, gelişimsel ilke setleri ve çocuğun ilgi–yeterlikleriyle uyumlu, sürdürülebilir alternatiflerin birlikte devreye alınmasına bağlıdır.

"Eee çocuğa bir dil öğretilebilir. Her gün bir saat o dil ile ilgilenebilir… Ailelerin bu konuda yapması gerektiği tek şey aslında şu: Haftada yedi günümüz var… çocuğa sosyal medyanın yerine koyabileceği farklı alanlarda spor dalları göstermek lazım… Aileler de ama kendilerini bu konuda geliştirmesi lazım… bir çocuk çocuğa kitap oku dediğinde okumaz ama sen o çocukla beraber kitap okursan çocuk kitap okur." (K11)

Araştırma bulguları, dijitalleşme ve gençlik politikalarına yönelik mevcut kamu uygulamalarının varlığını kabul etmekle birlikte bu politikaların çoğunlukla süreklilik ve etki açısından yetersiz kaldığını göstermektedir. Kamu spotları ve bilgilendirme kampanyalarının tek seferlik müdahaleler yerine, davranış değişikliğini hedefleyen, uzun vadeli ve yaş gruplarına duyarlı stratejilerle güçlendirilmesi gerekmektedir.

Okul öncesi ve ilkokul çağında ekran kullanımına yönelik koruyucu ve önleyici düzenlemelerin yasal zeminde güçlendirilmesi; FATİH ve EBA gibi dijital eğitim altyapılarının bilinçli teknoloji kullanımı perspektifiyle müfredata bütüncül biçimde entegre edilmesi önem taşımaktadır.

TÜBİTAK ve GSB başta olmak üzere gençlere yönelik destek programları önemli fırsatlar sunarken bu imkânlara erişimde eşitlik ve yerel düzeyde bilgilendirme sorunları öne çıkmaktadır. Destek mekanizmalarının daha kapsayıcı ve erişilebilir hâle getirilmesi gerekmektedir.

Eğitim kurumlarında medya ve dijital okuryazarlık çalışmalarının sürdürülebilir biçimde yürütülmesi, okul–aile iş birliğinin güçlendirilmesi ve yükseköğretimde medya okuryazarlığı derslerinin yaygınlaştırılması, politika etkisini arttıracak temel adımlar olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 44. Dijital Bağımlılıkla Mücadelede Politika, Eğitim ve Toplumsal Destek Çerçevesi

5. POLİTİKA ÖNERİLERİ

Bu bölümde araştırmanın saha bulguları doğrultusunda yürütülen politika geliştirme çalıştayı kapsamında araştırmacılar tarafından oluşturulan ve karar alıcılara sunulmak üzere hazırlanan 20 politika önerisi yer almaktadır. Politika önerileri; gençlerin evlilik kurmasını ekonomik güvenceyle mümkün kılan, evliliğin iletişim, bütçe yönetimi ve psikososyal destek mekanizmalarıyla sürdürülebilirliğini güçlendiren ve eğitim, medya ile toplumsal dayanışma yoluyla evliliği toplumsal bir değere dönüştüren bütüncül bir Aile Yılı modeli çerçevesinde sunulmaktadır.

AİLE AKADEMİSİ: GÜÇLÜ İLETİŞİM, UYUMLU AİLE PROGRAMI

Hedef Grup: Evlilik hazırlığındaki gençler, evli çiftler, anne-babalar ve çocuklar.	
Lider Kurum: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB)	**Paydaşlar:** MEB, GSB, İçişleri Bakanlığı, yerel yönetimler, üniversiteler, Türk Kızılay

Türkiye'de aile yapısı dijitalleşme, bireyselleşme ve sosyoekonomik baskılar altında dönüşmekte; aile bireyleri aynı evde yaşasalar bile iletişim ve etkileşimde "pasif birliktelik" olarak adlandırılan bir kopukluk yaşamaktadır. Gençlik ve Aile Araştırma Programı bulguları aile bireylerinin duygularını açık biçimde ifade etmekte zorlandığını, para, mahremiyet, teknoloji kullanımı gibi "zor konuşmaların" çoğu zaman ertelendiğini, gençlerin eş seçimi ve evliliğe hazırlık süreçlerinde sistematik bir destek alamadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, hem aile bağlarında zayıflamaya hem de toplumsal dayanıklılığın azalmasına yol açmaktadır.

Mevcut kamusal eğitim modelleri [(Aile Eğitim Programı (AEP), Aile Destek Merkezleri (ADEM), halk eğitim programları vb.] kıymetli olmakla birlikte içerik ve erişim açısından parçalıdır; ulusal ölçekte standart bir eğitim müfredatı ve sürdürülebilir bir yapı bulunmamaktadır. Aile Akademisi Politikası, bu parçalı yapıyı ortak bir çatı altında birleştirerek ailelere teorik bilgi vermekle sınırlı kalmayan; evlilik öncesinden başlayıp ebeveynlik ve aile yaşam döngüsünün tüm aşamalarında uygulanabilir iletişim, uyum, dijital denge ve kriz yönetimi becerileri kazandıran ulusal bir eğitim ve danışmanlık ekosistemi sunmaktadır. Model, yeni bir kurum inşa etmek yerine, mevcut kamu altyapılarını ortak bir müfredat ve standart modüllerle güçlendiren özgün bir yapıya sahiptir.

Bu politika notu, Aile Akademisi modelinin ASHB liderliğinde pilot olarak uygulanması ve ulusal politika aracına dönüştürülmesi için hazırlanmıştır.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Müfredat ve Modelin Kurulması	Aile Akademisi'nin çekirdek müfredatı hazırlanır. Danışma kurulu oluşturulur. Eğitim modülleri (evlilik öncesi, ebeveynlik, dijital denge, zor konuşmalar, çatışma yönetimi) standardize edilir. Eğitici eğitimi programı tasarlanır.
Pilot Uygulama ve Saha Testi	Seçili illerde ADEM'ler, gençlik merkezleri ve yerel mekânlar üzerinden eğitimler, atölyeler ve aile programları uygulanır. Gençler, çiftler ve kuşaklararası gruplarla pilot çalışmalar yürütülür, geri bildirim toplanır.
Ulusal Yaygınlaştırma ve Kurumsallaşma	Pilot çıktılara göre müfredat güncellenir. Program yaygın eğitim sistemine ve yerel yönetim uygulamalarına entegre edilir; ulusal ölçekte uygulama rehberleri ve standartlar yayımlanır.

Kısa vadede Aile Akademisi'nin, ailelerin iletişim, dijital denge ve zor konuşmalar konusunda farkındalığını arttırması; gençlerin evlilik ve aile sorumluluklarına ilişkin bilinç düzeyini güçlendirmesi; ailelerin birlikte geçirdiği nitelikli zamanın artması beklenmektedir. Orta vadede aile içi pasif birliktelik azalacak, eşler ve çocuklar arasındaki iletişim ve güven duygusu güçlenecek, evlilik sürecine dair olumsuz algılar ve kaygılar azalacaktır. Uzun vadede aile bağlarının kuvvetlenmesi, psikososyal dayanıklılığın kuvvetlenmesi, teknoloji kaynaklı zihinsel kopukluğun azalması ve aile içi çatışmaların daha erken dönemde yapıcı yöntemlerle ele alınması öngörülmektedir. Kurumsal kapasite ve insan kaynağına ilişkin riskler; eğitici havuzunun planlı oluşturulması, dijital platformlarla erişimin çoğaltılması ve gönüllülük temelli destek mekanizmalarıyla yönetilebilecektir.

Bu model, Aile Akademileri aracılığıyla ailelere yaşamın her aşamasında uygulanabilir iletişim ve uyum becerileri kazandırarak güçlü aile üzerinden güçlü toplum hedefine somut, ölçülebilir ve sürdürülebilir bir zemin sağlar.

AİLE DEĞERLERİ VE TOPLUMSAL DAYANIŞMA PROGRAMI

Hedef Grup: İlkokul–ortaokul öğrencileri, aileleri ve aile işletmeleri.	
Lider Kurum: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.	**Paydaşlar:** Türk Kızılay, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, yerel yönetimler, aile işletmeleri, sivil toplum kuruluşları.

Türkiye genelinde yürütülen saha araştırmaları, aile değerlerinin (saygı, dürüstlük, yardımlaşma, sorumluluk) hâlen önemini koruduğunu; ancak bu değerlerin gündelik yaşamda yaşanarak aktarılma sıklığının azaldığını göstermektedir. Özellikle ebeveynlerin çalışma saatleri, şehirleşme, dijitalleşme ve kuşaklararası farklılaşma, aile içi değer aktarımını zorlaştırmaktadır.

Bulgular, çocukların ve gençlerin değerleri en kalıcı biçimde görerek, yaparak ve toplumsal fayda üreterek içselleştirdiğini ortaya koymaktadır. Okul temelli Kızılay Kolu faaliyetleri, ailelerin doğrudan okula gelmesini gerektirmeden çocuklar aracılığıyla evlere, mahallelere ve yerel topluma ulaşabilecek güçlü bir araçtır.

Bu politika; okul-aile-toplum-özel sektör iş birliğiyle gönüllülük ve sosyal yardımlaşma üzerinden aile değerlerini yeniden görünür kılmayı, aile katılımını teşvik etmeyi ve bu süreci kalıcı bir kamu politikası çerçevesine taşımayı amaçlamaktadır.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Okul Merkezli Değer Aktarımı ve Gönüllülük Hatlarının Kurulması	MEB koordinasyonunda her okulda Kızılay Kolları üzerinden yürütülecek gönüllülük ve sosyal yardımlaşma faaliyetleri için ortak bir çerçeve ve yıllık uygulama planı oluşturulur. Öğrenciler sosyal yardım, çevre, ziyaret/sosyal temas ve paylaşım temalı faaliyetlere düzenli katılır; çalışmalar velinin okul saatinde bulunmasını gerektirmeden, öğrencinin evde aileyle paylaşacağı ve aileyi mahalleye taşıyacağı biçimde kurgulanır.
Aile Katılımının Belgelendirilmesi ve Teşvik Sisteminin Oluşturulması	Aile katılımı; ailecek sahaya katılım, ayni destek (ürün/lojistik/zaman) ve mahalle temelli gönüllülük seçenekleriyle erişilebilir hâle getirilir ve Aile Pasaportu'nda faaliyet kodu ile doğrulanarak kayıt altına alınır. Belirlenen puan eşiklerine ulaşan ailelere kitap alımı, müze–sinema ve kültürel etkinliklerde indirim/erişim gibi teşvikler sağlanır; iyi uygulamalar görünür kılınarak katılımın yaygınlaşması desteklenir.
Yerel Toplum ve Aile İşletmeleriyle Sosyal Dayanışma Ekosisteminin Kurumsallaştırılması	Aile işletmelerinin Türk Kızılay koordinasyonunda yürütülen faaliyetlere ayni katkıları (ürün/lojistik/hizmet) belgeli biçimde sisteme dâhil edilir; belirlenen üst sınırlar kapsamında mali teşvik (vergi indirimi) mekanizması işletilir. Yıl sonunda "Aile Değerler Haftası" kapsamında katılım çıktıları değerlendirilir; düzenli katılım sağlayan aileler ve katkı sunan işletmeler tanınarak uygulama ulusal ölçekte yaygınlaştırılır.

Kısa vadede öğrencilerin gönüllülük ve toplumsal sorumluluk bilinci güçlenir, ailelerin sosyal yardımlaşmaya katılımı artar. Orta vadede aile içi iletişim ve ortak değer pratiği yaygınlaşır, mahalle dayanışması güçlenir. Uzun vadede ise değer aktarımı, geçici etkinliklerden çıkarak okul, aile, ekonomi ve toplum arasında kurumsallaşmış bir kamu politikası modeline dönüşür.

Bu politika, aile değerlerini anlatan değil yaşatan, gönüllülüğü bireysel iyilikten çıkarıp toplumsal bir norm hâline getiren ve aileyi yeniden sosyal dayanışmanın merkezine yerleştiren uygulanabilir ve sürdürülebilir bir kamu politikası çerçevesi sunmaktadır.

TRT AİLE KANALI – ULUSAL AİLE DOSTU YAYIN POLİTİKASI

Hedef Grup: Türkiye'de televizyon ve dijital medya içeriklerine maruz kalan çocuklar, gençler ve aile bireyleri.	
Lider Kurum: TRT Genel Müdürlüğü.	**Paydaşlar:** RTÜK, İletişim Başkanlığı, ASHB, MEB, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, üniversiteler ve ilgili STK'lar.

Dijitalleşme ve medya tüketimindeki artış aile bireylerinin ortak izleme alışkanlıklarını zayıflatmakta; çocuk ve gençlerin aile yapısıyla ve toplumsal değerlerle çelişebilen içeriklere daha sık maruz kalmasına yol açmaktadır. Mevcut yayın ortamında ailece güvenle izlenebilecek, pedagojik açıdan özenli, kültürel ve manevi değerlerle uyumlu içeriklerin sayısı ve görünürlüğü sınırlıdır.

Türkiye'de aileye duyarlı yayınlar ve RTÜK rehberliği bulunmakla birlikte, bu çalışmalar henüz aileyi medya politikasının merkezine yerleştiren, tüm yayın ekosistemini kapsayan ve bağlayıcı nitelikte bütüncül bir çerçeveye dönüşmemiştir. Bu politika; aileyi merkeze alan, yüksek yapım kalitesine sahip, izlenebilirliği güçlü ve değer temelli yerli içeriklerin kamusal bir sorumluluk anlayışıyla üretilmesini ve yaygınlaştırılmasını hedeflemekte; medya alanını aileyi zayıflatan dağınık bir risk alanı olmaktan çıkarıp aileyi güçlendiren bir kamu politikası aracına dönüştürmeyi amaçlamaktadır.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Tasarım ve Çerçeve Geliştirme	TRT, RTÜK, ASHB, MEB, İletişim Başkanlığı, üniversiteler ve ilgili STK'ların temsil edildiği kalıcı bir Aile ve Medya Danışma Kurulu kurulur. Kurul; çocuk gelişimine uygunluk, aileyi güçlendirme ve zararlı içeriklerin sınırlandırılması esaslarına dayalı Ulusal Aile Dostu Yayın Çerçevesini hazırlar ve bu ilkeler TRT iç mevzuatı ile RTÜK rehber dokümanlarına işlenir.
TRT Aile Kanalının Kurulması ve İçerik Üretimi	Belirlenen ilkelere uygun, 24 saat yayın yapan TRT Aile Kanalı kurulur. Kanalda; dizi, film, belgesel, çocuk ve eğlence programları gibi ailece izlenebilir, yerli ve yüksek yapım kalitesine sahip içerikler üretilir. Yayına geçmeden önce TRT'nin mevcut kanallarında "TRT Aile Kuşağı" adıyla pilot kuşaklar uygulanır; izlenme ve geri bildirim verileriyle yayın dili ve formatlar netleştirilir.
Ulusal Aile Dostu Yayın Kotası ve Etki İzleme	Ulusal ölçekte yayın yapan tüm televizyon kanallarında; belirli oranlarda, aile bağlarını güçlendiren, sağlıklı iletişimi ve kuşaklararası dayanışmayı özendiren kamu spotu, reklam, dizi ve programların yayınlanması zorunlu hâle getirilir. Yayın kuşakları RTÜK rehberliğinde asgari oranlara göre düzenlenir; aile dostu içerik üretimi teşvik edilir ve denetim mekanizması işletilir. TRT Araştırma Birimi, ASHB ve üniversitelerle birlikte düzenli Aile ve Medya Etki Araştırmaları yürütür; sonuçlar "Ulusal Aile ve Medya Raporu" ile yayımlanır ve politikanın güncellenmesinde kullanılır.

Kısa vadede, ailelerin birlikte güvenle izleyebileceği içeriklere erişimi artar, aile içi iletişim ve değer aktarımı güçlenir. Orta vadede, aile kurumuna yönelik olumlu algı ve yerli, aile dostu yapımlara yönelik talep yükselir. Uzun vadede ise aileyi önceleyen yayın anlayışı, ulusal medya ekosisteminde kalıcı bir standart hâline gelir.

Bu politika, TRT Aile Kanalı ve ulusal düzeyde uygulanacak aile dostu yayın kotası ile medyayı aile yapısı açısından bir risk alanı olmaktan çıkararak; aileyi koruyan, güçlendiren ve toplumsal değerlerle uyumlu sürdürülebilir bir kamu yayıncılığı modeline dönüştürür.

DEĞERLER EĞİTİMİ DERSİ POLİTİKASI

Hedef Grup: İlkokul 1., 2., 3. ve 4. sınıf öğrencileri ile aileleri.	
Lider Kurum: Millî Eğitim Bakanlığı (MEB).	**Paydaşlar:** Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), üniversiteler, yerel yönetimler, çocuk odaklı sivil toplum kuruluşları.

Türkiye'de dijitalleşme, bireyselleşme ve değişen aile yapıları çocukların değer dünyasını hızla dönüştürmekte; empati, merhamet, sorumluluk, adabımuaşeret ve etik muhakeme gibi temel becerilerin gündelik yaşam içindeki karşılığı zayıflamaktadır. Aile, bu dönüşüm karşısında tek başına yeterli kalamamakta; okul sistemi ise değerleri sistematik ve ölçülebilir biçimde kazandıracak ayrı bir ders yapısına sahip değildir.

Mevcut eğitim sisteminde değerler eğitimi farklı derslerin örtük kazanımları içinde dağınık biçimde yer almakta; bu durum içerik, yöntem ve etki açısından ciddi standart farklılıkları doğurmaktadır. Değerler çoğu zaman teorik aktarım düzeyindedir ve çocukların günlük davranışlarına, sosyal ilişkilerine ve dijital tutumlarına yeterince yansımamaktadır.

Bu politika, ilkokul 1-4. sınıflar için haftada bir ders saati olarak zorunlu ve bağımsız "Değerler Eğitimi Dersi" eklenmesini; hikâye anlatıcılığı, drama, rol yapma, oyunlaştırma ve vaka temelli öğrenme gibi uygulamalı pedagojik yöntemlerle çocukların duygusal, sosyal ve etik gelişimlerinin erken yaşta bütüncül biçimde desteklenmesini amaçlamaktadır.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Müfredat ve Pedagojik Altyapı	Dersin lider yürütücüsü MEB'dir. MEB; empati, merhamet, sorumluluk, adabımuaşeret, dijital davranış ve temel finansal okuryazarlığı içeren, uygulamalı ve etkinlik odaklı bir çekirdek müfredat hazırlar. ASHB içeriklerin aile ilişkileri ve sosyal-duygusal gelişim boyutunu güçlendirir.
Öğretmen Eğitimi ve Materyal Geliştirme	YÖK sınıf öğretmeni programlarına değerler eğitimi pedagojisini dâhil eder. MEB, öğretmenlere; canlandırma, vaka çözümü ve grup çalışması gibi yöntemleri içeren hizmet içi eğitimler sunar. Üniversiteler, bu yaklaşıma uygun öğretmen kılavuzları ve sınıf içi etkinlik materyallerini geliştirir.
Pilot Uygulama, İzleme ve Yaygınlaştırma	Hazırlanan müfredat ve materyaller, önce seçili illerde uygulamalı ders modeli olarak denenir, sahadan gelen geri bildirimlere göre güncellenir. Ardından ders, haftalık çizelgeye alınarak ülke genelinde zorunlu bir değerler eğitimi dersi olarak hayata geçirilir.

Beklenen etki kısa vadede ilkokul öğrencilerinde empati, nezaket, hoşgörü, paylaşma ve sorumluluk bilincinin güçlenmesi; sınıf içi iletişimin yumuşaması ve akran çatışmalarının daha yapıcı yollarla çözülmeye başlamasıdır. Orta vadede okul ortamlarında zorbalık, disiplin sorunları ve agresif davranışlarda azalma; empati, iş birliği ve sosyal sorumluluk davranışlarında artış beklenmektedir. Uzun vadede ise çocukluktan itibaren etik muhakeme, çatışma çözme ve duygusal okuryazarlık eğitimi almış bireylerin yetişkinlik ve ebeveynlik ilişkilerini daha sağlıklı yürütmesi; toplumsal güven duygusu, medeni davranış standartları ve aile içi ilişkilerde sürdürülebilir bir iyileşme sağlanması hedeflenmektedir.

Değerler Eğitimi Dersini ilkokul müfredatına zorunlu ve uygulamalı bir ders olarak eklemek, çocuklara erken yaşta empati, etik muhakeme ve medeni davranış becerileri kazandırarak toplumsal uyumu, aile ilişkilerinin sağlığını ve uzun vadeli psikososyal dayanıklılığı güçlendiren stratejik bir kamu yatırımıdır.

AİLE APLİKASYONU – ULUSAL DİJİTAL AİLE DAYANIKLILIĞI PROGRAMI

Hedef Grup: Türkiye'de çocuk ve genç bireylerin bulunduğu tüm haneler, ebeveynler ve bakım verenler.	
Lider Kurum: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB)	**Paydaşlar:** Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, MEB, RTÜK, BTK, GSB, Kültür ve Turizm Bakanlığı, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar

Dijitalleşme ve artan ekran kullanımı, aile içi iletişimi zayıflatmakta, ortak zaman pratiklerini azaltmakta ve çocukların dijital risklerle karşılaşma olasılığını arttırmaktadır. Mevcut uygulamalar genellikle bireyi merkeze alan, parçalı ve süreklilik üretmeyen müdahalelerle sınırlı kalmaktadır. Bu durum, aileyi bütün olarak güçlendiren, güvenli dijital etkileşimi destekleyen ve uzun vadeli davranış değişikliği oluşturan ulusal bir yaklaşıma olan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Bu politika; dijital teknolojiyi aile bağlarını zayıflatan bir unsur olmaktan çıkararak aile içi iletişimi, ortak zamanı, güvenli paylaşımı ve ebeveyn rehberliğini güçlendiren bütüncül bir yapıyı hayata geçirmeyi amaçlar. Temel hedef, dijital ortamda da birlikte hareket edebilen, çocuklarının gelişimini bilinçli şekilde destekleyen ve dijital risklere karşı dayanıklı aile yapısını ulusal ölçekte yaygınlaştırmaktır.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Tasarım ve Pilot Uygulama	ASHB liderliğinde Dijital Dönüşüm Ofisi (DDO) teknik altyapıyı, MEB eğitim içeriklerini geliştirir. Pilot uygulama ADEM'lerde ve belediyelerin aile hizmet birimlerinde başlatılır. Ailelere yüz yüze; dijital ebeveynlik, ekran süresi yönetimi, mahremiyet ve güvenli iletişim eğitimleri verilir. Eğitim sonunda aileler, uygulama kullanım kurallarını, ortak zaman hedeflerini ve görev-bildirim sistemini belirleyen "Aile Dijital Sözleşmesini" imzalayarak Aile Aplikasyonu'nu aktif hâle getirir.
Ulusal Lansman, Yaygınlaştırma ve Ödül Mekanizması	Pilot çıktıları sonrası Aile Aplikasyonu App Store ve Google Play'de ücretsiz yayımlanır. MEB aracılığıyla okullar ve Kızılay Kolu faaliyetleri, GSB aracılığıyla gençlik merkezleri, yerel yönetimler üzerinden yaygınlaştırılır. Uygulama; aile konum paylaşımı, ebeveynlik içerikleri, aile-çocuk uyumlu dijital oyunlar, kapalı aile içi paylaşım alanı ve pedagog değerlendirmeli aile filmi modülü (yaş grubuna göre açıklama ve gelişim notlarıyla) içeren güvenli bir "aile sosyal medyası" olarak çalışır. Müze ziyareti, kültür sanat etkinliklerine ailece katılım, aile film ve kitap saatleri gibi görevler ve okullardaki Kızılay Kolu etkinlikleri uygulama içinde eşleştirilir; görevleri tamamlayan aileler ve çocuklar için puan, dijital rozet, katılım belgesi ve kültür/yerel etkinlik ödülleri içeren teşvik sistemi işletilir.
Güvenlik, İzleme ve Sürekli İyileştirme	Uygulama KVKK'ya tam uyumlu, yerli sunucularda çalışır ve düzenli siber güvenlik testlerinden geçirilir. Üniversiteler bağımsız izleme ve etki ölçüm ortağıdır. Aktif kullanıcı sayısı, modül kullanım sıklığı, görev tamamlama verileri ve aile içi dijital çatışma algısındaki değişim düzenli analiz edilir. Bulgular doğrultusunda uygulama süreçleri, görev setleri, film-oyun içerikleri ve ödül mekanizması sürekli güncellenir.

Kısa vadede aile içi güvenli dijital iletişim ve birlikte zaman geçirme alışkanlıkları güçlenecek; ebeveynlerin dijital rehberlik kapasitesi artacaktır. Orta vadede aile içi iletişim kalitesi yükselirken ortak sorumluluk alma, aidiyet duygusu ve çocukların ev içi görev ve sosyal sorumluluklara katılımında kalıcı iyileşme sağlanacaktır.

Bu politika, dijital teknolojiyi aile bireylerini birbirinden uzaklaştıran bir unsur olmaktan çıkararak; ortak zamanı, güvenli iletişimi, sorumluluk paylaşımını ve dijital dayanıklılığı birlikte güçlendiren ulusal bir kamusal dönüşüm modeline dönüştürür.

AİLE TEMELLİ AFET HAZIRLIK VE DAYANIKLILIK MODELİ

Hedef Grup: Pilot aşamada 18–30 yaş arası gencin bulunduğu haneler, pilot sonrası ise tüm haneler kapsama alınır.	
Lider Kurum: AFAD.	**Paydaşlar:** İçişleri Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, e-Devlet, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Sağlık Bakanlığı ve STK'lar.

Türkiye'de afetlere hazırlık çoğu zaman bilgi düzeyinde kalmakta; haneler toplanma alanını bilse dahi ev içi görev paylaşımı ve düzenli güncelleme mekanizması kurulmadığında afet anında panik, rol karmaşası ve hazırlık adımlarının ertelenmesi gibi riskler artmaktadır. Kent yaşamında komşuluk bağlarının zayıflaması ise afetin ilk saatlerinde kritik olan yakın çevre desteğini belirsizleştirmekte; yaşlı, engelli, kronik hastalığı olan veya yalnız yaşayan bireylerin ihtiyaçlarına erişim gecikebilmektedir. Bu çerçevede afet hazırlığının, yalnızca farkındalık çalışmalarıyla sınırlı olmayan; hane içi görev planı, periyodik takip, teşvik ve geri bildirim mekanizmaları ile apartman-site-mahalle ölçeğinde dayanışmayı kurumsallaştıran bütüncül bir modele dönüştürülmesi gerekmektedir. Gençler, dijital süreçlere uyumu hızlandırmaları ve gönüllülük kapasitesiyle mahalle ölçeğinde koordinasyonu güçlendirmeleri nedeniyle modelin uygulanabilirliğini arttıran stratejik bir kaldıraçtır; aile ise bu hazırlığın sürekliliğini sağlayan temel birimdir.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Genç Odaklı Aile Afet Liderliği ve Sertifikasyon	Pilot uygulama olarak, 18-30 yaş arası en az bir gencin bulunduğu hanelerde başlatılır; hanedeki genç AFAD'ın modüler eğitimlerini tamamlayarak "Aile Afet Lideri" olarak yetkilendirilir ve aile afet planını hazırlatır; hane, "Afete Hazır Aile Sertifikası" almaya hak kazanır. Sertifikasyon, AFAD eğitim güncellemesiyle üç yılda bir yenilenerek hazırlık kapasitesinin sürekliliği güvence altına alınır. Uygulama daha sonra bütün hanelerde yaygınlaştırma çalışması ile devam eder.
e-Devlet Aile Afet Planı Beyanı	Afete Hazır Aile Sertifikası alan hanelerin erişimine, e-Devlet üzerinden altı ayda bir doldurulan "Aile Afet Planı Beyanı" ekranı açılır ve haneler planlarını periyodik olarak günceller. Beyan; afet planı, afet çantasının görüntülü doğrulaması, toplanma alanının konum doğrulaması ve dezavantajlı komşuların isim-soy isim ile eklenmesi gibi başlıkları kapsar. Eksik veya hatalı beyanlarda sistem, eğitici geri bildirim mekanizmasını işletir; beyanını eksiksiz tamamlayan haneler için teşvik olarak, hane bazlı DASK indirim tanımlanması sağlanır.
Mahalle Dayanıklılığı ve Kırılgan Hanelerin Desteklenmesi	Belediyeler ve muhtarlıklar, apartman/site yönetimleriyle Komşuluk Afet Destek Ağını kurar; rıza ile kırılgan bireyleri içeren komşuluk haritası çıkarır ve gönüllü rolleri belirler. AFAD'ın yıllık Ulusal Afet Hazırlık Tatbikatı, hane-mahalle düzeyinde tahliye provası ve toplanma alanı kontrolü ile uygulanır; mahalle buluşmalarıyla sahaya yayılır. e-Devlet beyanında afet çantası eksik görünen dezavantajlı hanelere, değerlendirme sonrası afet çantası sağlanır ve ilgili kurumlarla öncelikli dağıtım yapılır.

Kısa vadede hane içi görev paylaşımı netleşir ve e-Devlet beyanı ile hazırlık adımları görünür hâle gelir. Orta vadede komşuluk ağı sayesinde kırılgan bireylere erişim hızlanır; tatbikat kültürü yaygınlaşır. Uzun vadede afet hazırlığı periyodik takip ve teşvik mekanizmasıyla toplumsal bir norma dönüşür.

Bu politika, e-Devlet üzerinden altı ayda bir güncellenen aile afet beyanını; teşvik ve geri bildirim, komşuluk destek ağı ve ulusal tatbikatla birleştirerek afet hazırlığını hane-mahalle ölçeğinde sürdürülebilir ve ölçülebilir bir modele dönüştürür.

ULUSAL MALİ BİLİNÇ VE DİJİTAL BÜTÇE YÖNETİMİ PROGRAMI

Hedef Grup: Türkiye'de hane düzeyinde bütçe yönetiminde güçlük yaşayan aileler ile genç ve yetişkinler.	
Lider Kurum: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB).	**Paydaşlar:** Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Dijital Dönüşüm Ofisi, bankalar ve belediyeler.

Türkiye'de hane ekonomisinin yapısına ilişkin değerlendirmeler, yalnızca bireysel mali bilgi düzeyiyle sınırlı olmayıp, gelir ve giderlerin planlı ve kayıtlı yönetimine ilişkin farklılıklarla da ilişkili olabileceğini göstermektedir. Bu durum hem tasarruf kapasitesini hem de aile içi iletişimi olumsuz etkilemektedir. Gençlik ve Aile Araştırma Programı bulguları, ailelerin büyük kısmının gelir-gider akışını şeffaf biçimde takip edemediğini, mali kararların rastlantısal alındığını ve borçlanma davranışının çoğu zaman zorunlu bir alışkanlık hâline geldiğini göstermektedir. Mevcut bankacılık uygulamaları kişisel harcama takibi sunmakla birlikte aile içinde ortak planlama, hane bazlı gelir-gider yönetimi ve acil durum fonu gibi risk yönetimi fonksiyonlarını içermediği için aileyi bütünüyle güçlendiren bir yapı sunmamaktadır. Bu politika; ailelerin mali bilincini arttırmayı, ortak bütçe disiplini oluşturmayı ve ekonomik dayanıklılığı güçlendirmeyi amaçlayan ulusal ölçekli bütüncül bir mali dönüşüm programıdır.

Ulusal Mali Bilinç ve Dijital Bütçe Yönetimi Programı, eğitimden dijital araçlara, yönlendirmeden izleme mekanizmalarına uzanan üç ayaklı bir yapıyla hem bireylerin hem ailelerin sürdürülebilir mali kapasitesini geliştiren yenilikçi bir kamu politikasıdır.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Tasarım ve Çerçeve Geliştirme	MEB, ASHB, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Dijital Dönüşüm Ofisi ve bankaların temsil edildiği kalıcı bir "Mali Bilinç ve Aile Bütçesi Danışma Kurulu" oluşturulur. Kurul, programın ilke ve standartlarını belirler; bu doğrultuda MEB finansal okuryazarlık kazanımlarını öğretim programlarına işler ve öğretmen eğitimlerini yürütür, ASHB ailelere yönelik dijital mali bilinç içerikleri geliştirir, belediyeler ise yetişkinlere yönelik mali farkındalık eğitimlerini destekler.
Aile Dijital Bütçe Sekmesinin Banka Uygulamalarına Entegrasyonu	Aile bütçesinin ortak bir ekran üzerinden yönetilebilmesi amacıyla bankaların mobil uygulamalarına ulusal standartlara uygun "Aile Bütçe Sekmesi" eklenir. Bu sekme; hane içi gelir-gider takibi, kategori bazlı harcama izleme, ortak bütçe hedefleri belirleme, acil durum fonu oluşturma ve kriz dönemleri için risk senaryoları oluşturma fonksiyonlarını içerir. Kullanıcıların yeni bir uygulama indirmesine gerek kalmadan, mevcut banka güvenlik altyapısı üzerinden aile bütçesine erişimi sağlanır.
İzleme, Yönlendirme ve Etki Değerlendirme	Platform kullanım verileri anonim olarak analiz edilir; ailelerin tasarruf eğilimleri, borçlanma davranışı ve bütçe disiplini göstergeleri takip edilir. ASHB ve MEB, düzenli Mali Bilinç Etki Araştırması gerçekleştirir. Platform zamanla akıllı öneri sistemleri, harcama uyarıları ve özel durum simülasyonları gibi yeni fonksiyonlarla güçlendirilir.

Kısa vadede ailelerin mali farkındalığı artar; gelir-gider akışı şeffaflaşır ve plansız harcama alışkanlıkları azalır. Orta vadede aile içi mali iletişim güçlenir, tasarruf oranları yükselir ve borçlanma riski azalır. Uzun vadede ekonomik dayanıklılık güçlenir; aileler kriz dönemlerine daha hazırlıklı hâle gelir.

Bu politika, ailelerin borçlanma riskini azaltan, tasarruf kapasitesini arttıran ve mevcut banka altyapısını kullanarak düşük maliyetle hızlı biçimde yaygınlaşabilen yenilikçi bir bütçe yönetimi modeli sunmaktadır.

BAKIM EMEĞİNDE EŞİTLİK VE BAKIM VERENİ GÜÇLENDİRME PROGRAMI

Hedef Grup: Bakım veren aile bireyleri ve bakım sorumluluğunu paylaşması hedeflenen çalışanlar (özellikle erkekler).	
Lider Kurum: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	**Paydaşlar:** Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), Sağlık Bakanlığı (SB), İŞKUR, yerel yönetimler, ilgili kamu birimleri, sivil toplum kuruluşları.

Türkiye'de çocuk, yaşlı, engelli veya kronik hastalığı olan bireylere bakım çoğunlukla kadınlar tarafından üstlenilmekte; bakım emeğinin görünmezliği kadınların iş gücüne katılımını azaltmakta, tükenmişliğini arttırmakta ve aile içinde rol adaletini zayıflatmaktadır. Mevcut hizmetler ağırlıklı olarak bakım alan kişiye odaklanırken bakım verenlerin sosyal izolasyonu ve bakım sorumluluğunun aile içinde dengeli paylaşımı sistematik biçimde desteklenememektedir. Bu politika; bakım yükünü paylaşmayı mümkün kılan çalışma hayatı düzenlemeleri ile bakım verenlerin sosyal hayata katılımını güçlendiren yerel destekleri aynı çatı altında birleştirerek aile içi dengeyi ve toplumsal dayanıklılığı kalıcı biçimde güçlendirmeyi hedefler. Bu politika; bakım sorumluluğunun aile içinde daha adil paylaşılmasını sağlamak üzere çalışma hayatı düzenlemeleri, sertifikalı bakım yetkinliği ve yerel sosyal destekleri birlikte hayata geçirmeyi amaçlar.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Bakım Destek İzni ve Aile Dostu Çalışma Düzeni	Bakım ihtiyacı oluştuğunda çalışanların kısa süreli Bakım Destek İzni kullanabilmesi mevzuata işlenir. İşverenlerin izni kullandırmasını kolaylaştırmak üzere rehberlik ve destek mekanizmaları işletilir; bakım yükü olan çalışanlar için esnek ve aile dostu çalışma düzenleri (vardiya uyarlaması, esnek giriş-çıkış, kısmi uzaktan çalışma gibi) uygulanabilir hâle getirilir.
Bakımda Eşitlik Eğitimi ve Sertifikalı Çalışan Standardı	Ulusal standartta Bakımda Eşitlik Eğitimi modülleri geliştirilir ve yaygınlaştırılır. Eğitim; temel bakım becerileri, bakım verenin psikolojik dayanıklılığı ve aile içi rol paylaşımı başlıklarını kapsar. Eğitimi tamamlayanlara sertifika verilir. Belirli büyüklüğün üzerindeki iş yerlerinde, ilk yardımcı bulundurma mantığına benzer biçimde, asgari sayıda Bakımda Eşitlik Sertifikasına sahip çalışan bulundurulması standardı getirilir. Bu standart, bakım dostu iş yeri uygulamalarını güçlendiren kurumsal bir kapasite aracı olarak uygulanır.
Bakım Verenler için Yerel Sosyal Entegrasyon ve Psikososyal Destek Ağı	İl düzeyinde sosyal hizmet merkezleri koordinasyonunda belediyeler, Halk Eğitim Merkezleri ve sivil toplum kuruluşlarıyla bakım verenlere özel kontenjanlı atölyeler ve psikososyal destek grupları düzenli hâle getirilecek; katılımı kolaylaştıracak yerel hizmetlerle (gündüz bakım dâhil) eş güdüm güçlendirilecektir. Bu ağ, bakım verenlerin sosyal hayata yeniden katılımını arttırarak tükenmişliği azaltmayı ve bakım sürecini sürdürülebilir kılmayı hedefleyecektir.

Kısa vadede bakım yükü olan hanelerde rol paylaşımı güçlenir, bakım verenlerin yalnızlık ve tükenmişlik düzeyi azalır; orta vadede kadınların istihdamda kalma oranı artar ve bakım dostu işyeri uygulamaları yaygınlaşır; uzun vadede bakım emeği görünür hâle gelerek daha eşitlikçi, sürdürülebilir ve dayanıklı bir aile yapısı güçlenir.

Bakım sorumluluğunu bireylerin niyetine bırakmak yerine çalışma hayatı ve kurumlar üzerinden yeniden tanımlayan bu politika, bakımın paylaşılmasını fiilen mümkün kılar; aile politikalarının sahada karşılık bulmasını sağlarken istihdam ve sosyal hizmet sistemlerinde kalıcı ve yönetilebilir bir dönüşüm üretir.

GENÇ YETENEK VE ADİL ÜCRET EKOSİSTEMİ ULUSAL PROGRAMI

Hedef Grup: 15–29 yaş arası gençler.	
Lider Kurum: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	**Paydaşlar:** MEB, Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK), YÖK, İŞKUR, Ticaret ve Sanayi Odaları, sendikalar, özel sektör, Türk Kızılay.

Türkiye'de gençlerin eğitimden iş gücüne geçiş süreci, hem bireysel yaşam yönelimlerini hem de ailelerin orta-uzun vadeli geçim kapasitesini belirleyen kritik bir eştir. Birçok genç lise ve üniversite döneminde meslekleri yeterince tanımadan alan seçmekte; eğitim müfredatı ile iş gücü piyasasının beceri ihtiyaçları arasındaki uyumsuzluk, potansiyeli yüksek gençleri düşük ücretli, güvencesiz işlere yöneltmektedir. Buna karşılık iş verenler nitelikli iş gücü açığından söz ederken gençler mesleki yeterlilik belgelerinin ücrete şeffaf biçimde yansımadığı, nitelik-ücret ilişkisinin zayıf kaldığı bir piyasada/özel sektörde adil ücret beklentisinde bulunamamaktadır.

Kariyer rehberliği, mesleki yeterlilik, girişimcilik destekleri ve ücret politikalarının birbirinden kopuk işlemesi, gençleri meslek keşfinden nitelikli ve adil ücretli istihdama taşıyan bütüncül bir ekosistemin oluşmasını engellemektedir. Genç Yetenek ve Adil Ücret Ekosistemi Ulusal Programı bu parçalı yapıyı tek çatı altında toplayarak gençlerin yetenek keşfi, mesleki yönlendirme, yeterlilik kazanımı ve ücretlendirme süreçleri arasında güçlü, şeffaf ve izlenebilir bir bağ kurmayı hedefleyen yapısal bir dönüşüm modeli olarak tasarlanmaktadır.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Ekosistem Tasarımı ve Paydaş Yapılanması	MEB, ÇSGB ve MYK eş güdümünde; YÖK, İŞKUR, Ticaret ve Sanayi Odaları, sendikalar, yerel yönetimler, özel sektör ve gençlik odaklı STK'ların temsil edildiği Genç Yetenek ve Mesleki Yeterlilik Konseyi kurulur. Konsey; meslek tanımları, eğitim içerikleri, staj-mentörlük süreçleri ve nitelik-ücret standartlarını ortak bir çerçevede belirler.
Eğitimde Meslek Farkındalığı ve Kariyer Planlama Programları	YÖK tarafından eğitim kontenjanları, kamu istihdamında karşılığı bulunmayan alanlarda arz fazlası oluşturmayacak şekilde planlanır. MEB ve YÖK koordinasyonunda ortaöğretim ve üniversitelerde mesleki farkındalık ve kariyer planlama modülleri uygulanır; kariyer günleri, iş yeri ziyaretleri, genç girişimcilik atölyeleri ve mentörlük programları standart hâle getirilir. Türk Kızılay, "Genç Kızılay Çocuk Üniversitesi" modeliyle erken yaşta meslek bilinci bileşenini destekler.
Mesleki Yeterliliğe Dayalı Ücret Referans Sistemi ve Dijital İzleme	MYK ve ÇSGB, mesleki yeterlilik düzeylerine göre şeffaf bir ücret referans sistemi kurar; özel sektörde mesleki tanıma göre asgari ücret aralıkları belirlenir, ücret komisyonlarında sendikalar ve Ticaret Sanayi Odaları yer alır. İŞKUR kariyer danışmanlığını bu çerçevede yürütür; mesleki yeterlilik belgesi almak isteyen gençler için başvuru, yönlendirme ve ücret bilgisi tek bir dijital portal üzerinden sunulur ve sistem düzenli veri izleme ile takip edilir.

Kısa vadede gençlerin meslekleri daha gerçekçi tanıması, kariyer belirsizliğinin azalması ve mesleki yeterliliğe göre ücret beklentilerinin netleşmesi beklenir. Orta vadede nitelik-meslek-ücret uyumu güçlenerek güvencesiz ve kayıt dışı çalışma azalır, ailelerin çocuklarının mesleki geleceğine duyduğu güven artar. Uzun vadede ise nitelikli genç iş gücünü ülkede tutan, emeğin karşılığını aldığı daha adil ve öngörülebilir bir istihdam kültürü oluşur.

Gençlerin meslek seçimi, yeterlilik kazanımı ve ücretlendirme süreçlerini tek çatı altında birleştirerek nitelikli genç emeğini koruyan, ailelerin geçim gücünü destekleyen ve veriyle izlenen bir yapıyla Türkiye'nin uzun vadeli istihdam kapasitesini güçlendiren bütüncül bir kamu politikasıdır.

GENÇ ÜRETİM VE İSTİHDAM EKOSİSTEMİ PROGRAMI

Hedef Grup: 18–30 yaş arası gençler.	
Lider Kurum: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.	**Paydaşlar:** İŞKUR, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, yerel yönetimler, kalkınma ajansları, sendikalar.

Türkiye'de 18-30 yaş arası gençlerle yürütülen saha araştırmaları, gençlerin evlilik kurumunu hâlâ değerli ve arzu edilen bir yapı olarak gördüğünü; ancak evlilik kararının giderek daha fazla ekonomik güvenlik, gelir sürekliliği ve yaşam standartlarının sürdürülebilirliği gibi koşullara bağlandığını göstermektedir. Bulgular, gençlerin evliliği reddetmediğini aksine yeterli maddi güvence sağlanmadan evliliğe adım atmayı rasyonel bulmadığını ortaya koymaktadır. İdeal evlilik beklentilerinin (güven, saygı, iletişim, sadakat) yüksek olması, ekonomik güvencesizlikle birleştiğinde evlilik kararını erteleyen temel bir faktör hâline gelmektedir. Gelir güvencesinin olmaması, yaşam maliyetlerinin yüksekliği ve evlilikle birlikte artan başlangıç giderleri evliliği gençler için koşullu bir karara dönüştürürken çocuk sahibi olma tutumları da ekonomik belirsizlik ve yaşam standardını sürdürememe endişesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu politika, geçici maddi destekler yerine; gençlerin kendi emek ve üretimleriyle sürdürülebilir gelir elde edebilecekleri, ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirecek ve geleceğe dair güven duygusunu güçlendirecek bütüncül bir üretim ve istihdam ekosistemi kurmayı hedeflemektedir.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Genç İş Kurma ve İstihdama Geçiş Hattı	İlk adımda, gençlerin mezuniyet sonrası karşılaştığı belirsizliği azaltmak için "iş kurma" ve "istihdama giriş" süreçleri tek bir hatta toplanır. Gençler kendi işini kurmak istiyorsa rehberlik ve hızlandırılmış süreçlerle işletmesini kayıtlı hâle getirir; ücretli çalışmayı tercih ediyorsa kayıtlı ve sürdürülebilir işlere yönlendirilir. Böylece gençler yalnızca "iş arayan" konumunda kalmaz; ya istihdama daha hızlı girer ya da kendi gelirini üretebileceği bir başlangıç zemini oluşturur.
Yeni Evli Çiftlerin Harcamasını Genç İşletmelere Yönlendirme	İkinci adımda, gençlerin kurduğu işletmelerin sürdürülebilir gelir üretebilmesi için düzenli talep oluşturulur. Yeni evlenen genç çiftlerin ev kurma ve temel ihtiyaç harcamaları, "genç girişim" olarak kayıtlı işletmelere yönlendirilir. Bu kapsamda devlet, yeni evli çiftlerin bu işletmelerden yaptığı alışverişlerde teşvik/indirim mekanizmalarını devreye alır; teşvik nakit olarak değil harcama üzerinden çalışan ve kayıtlı biçimde izlenebilen bir yapı ile uygulanır. Böylece hem genç girişimler düzenli müşteri kazanır hem de yeni evli çiftlerin başlangıç maliyetleri düşer.
Evliliğin İlk Yılı için İş ve Gelir Sürekliliği Güvencesi	Üçüncü adımda, araştırmanın işaret ettiği "gelir sürekliliği kaygısı" doğrudan hedeflenir. Yeni evlenen 18-35 yaş arası gençler için evliliğin ilk on iki ayında iş güvencesi sağlanır; yüz kızartıcı suçlar ve ağır disiplin ihlalleri dışındaki nedenlerle işten çıkarma sınırlandırılır. Buna ilaveten iş kaybı riski doğması hâlinde İŞKUR hızlı iş eşleştirme ve yeniden yerleştirme mekanizmasını devreye alarak gelirde uzun süreli boşluk oluşmasını önler. Böylece evlilik sonrası "iş kaybı-gelir düşüşü" korkusu azaltılır ve gençlerin aile kurma kararı daha güvenli bir zemine taşınır.

Kısa vadede gençlerin işe/iş kurmaya geçişi hızlanır ve yeni evlilerde gelir kaybı kaygısı azalır. Orta vadede yeni evli gençlerin istihdamda kalıcılığı ve genç girişimlerin gelir sürekliliği artar. Uzun vadede ekonomik nedenli evlilik ertelemeleri düşer ve genç hanelerde gelir istikrarı güçlenir.

Bu politika, genç girişimlere kalıcı talep mekanizmaları ve evliliğin ilk yılında güçlendirilmiş istihdam güvencesi oluşturarak gelir sürekliliğine ilişkin güveni kurumsal olarak tesis eder.

AİLE GEÇİMİNİ ÜSTLENEN GENÇLER İÇİN İSTİHDAM MODELİ

Hedef Grup: 18–30 yaş arası gençler.	
Lider Kurum: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.	**Paydaşlar:** İŞKUR, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, yerel yönetimler, kalkınma ajansları, sendikalar.

Aile ekonomisine ilişkin bulgular, birçok hanede gelirin çoğu zaman tek bir kaynağa dayandığını; artan yaşam maliyetleri ve beklenmedik giderler karşısında borçlanmanın (özellikle kredi kartı) yaygınlaştığını göstermektedir. Bu kırılgan tabloda 18-29 yaş aralığındaki bazı gençler, yalnızca kendi ihtiyaçlarını değil ailenin günlük yaşamını sürdüren temel giderleri (internet, ulaşım, market, fatura vb.) fiilen üstlenerek hanenin geçim yükünü paylaşmak zorunda kalmaktadır. Ancak katı ve yüz yüze çalışma düzeni, bu gençleri aile sorumluluğu ile eğitim/mesleki gelişim arasında sıkıştırmakta; "ya çalış ya oku" ikilemi nedeniyle eğitim sürekliliğini zayıflatmakta ve gençlerin güvencesiz/düzensiz işlere yönelme riskini artırmaktadır. Bu politika, ailesinin geçimine destek olmak zorunda olan gencin hem çalışabilmesini hem de eğitimini sürdürebilmesini sağlayacak şekilde uzaktan/esnek çalışmayı hak temelli ve standartları belirli bir modele dönüştürür; eğitim sürecini korur ve eğitim tamamlandığında tam zamanlı istihdama kesintisiz geçişi güvence altına alarak hem gencin mesleki sürekliliğini hem de hanenin gelir istikrarını güçlendirir.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Tanımlama, Başvuru ve Uzaktan İstihdam Eşleştirmesi	Ailesinin geçimine düzenli katkı sunmak zorunda olan 18-29 yaş arası gençler, ölçütlü bir statü ile tanımlanır ve başvuruya açılır. Uygun bulunan gençler, pilot illerde kamu ve özel sektörde uzaktan/esnek çalışmaya uygun kayıtlı-sigortalı pozisyonlarla eşleştirilir; iş tanımı, çalışma süresi ve çıktı beklentileri netleştirilerek belirsiz/güvencesiz çalışmanın önüne geçilir. Bu aşamada uzaktan çalışmayı mümkün kılacak asgari dijital altyapı (erişim, güvenlik, temel donanım) ve başlangıç dijital beceri desteği planlanır.
Çalışma–Eğitim Dengesi ve Gelir Koruma Mekanizması	Gençlerin çalışma planı ders-sınav-staj takvimine uyumlu biçimde oluşturulur; yoğun dönemlerde uzaktan çalışma süresi geçici azaltılabilir. Bu geçişlerde aile bütçesinde ani boşluk oluşmaması için gelir koruyucu destekleyici düzenekler devreye alınır ve gencin eğitim sürekliliği izlenir. İş veren tarafında verimlilik/denetim kaygısını azaltmak üzere çıktı odaklı performans standartları, uzaktan çalışma rehberi ve temel İK uygulama çerçevesi uygulanır.
Mezuniyet Sonrası Tam Zamanlı İstihdam ve Süreklilik	Program kapsamında çalışan genç, eğitimini başarıyla tamamladığında aynı işveren veya aynı meslek alanında öncelikli tam zamanlı istihdama geçiş hakkı kazanır; böylece mezuniyet sonrası iş arama–gelir kaybı boşluğu oluşmadan mesleki süreklilik sağlanır. Süreç; başvuru, eşleştirme ve uygulama aşamalarında izlenebilir ve denetlenebilir biçimde yürütülür, yıllık göstergelerle raporlanır ve pilot bulgular doğrultusunda gelir koruma düzenekleri, eğitim-istihdam uyumu ile dijital güvenlik standartları netleştirilerek mevzuat güçlendirilir ve program ülke geneline yaygınlaştırılır.

Kısa vadede evini geçindiren gençlerin kayıtlı istihdama erişimi artar ve güvencesiz işlere yönelim azalır. Orta vadede eğitim-çalışma dengesi güçlenir; ekonomik nedenlerle eğitimi yarıda bırakma ve hanelerde borç baskısı düşer. Uzun vadede uzaktan/esnek çalışmanın standartları yerleşir; mezuniyet sonrası tam zamanlı işe kesintisiz geçişle mesleki süreklilik ve sosyal kapsayıcılık güçlenir.

Bu politika, aile geçimini üstlenen gençler için eğitimden kopmadan üretken kalmayı mümkün kılarak hane gelirinde süreklilik sağlar, genç işsizliğini azaltır ve kamunun sosyal destek-işsizlik maliyetlerini düşüren sürdürülebilir bir istihdam zemini oluşturur.

GÖNÜLLÜLÜĞÜN KURUMSAL KOORDİNASYONU VE DİJİTAL TAKİP SİSTEMLERİNİN ENTEGRASYONU

Hedef Grup: Gençler, aileler ve gönüllülük faaliyetlerine katılan bireyler.	
Lider Kurum: Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi.	**Paydaşlar:** Türk Kızılay, MEB, GSB, YÖK, İŞKUR, belediyeler, sivil toplum kuruluşları, ilgili özel sektörler.

Gençlik ve Aile Araştırma Programı bulguları, Türkiye'de gönüllülük faaliyetlerinin büyük bir enerji ve iyi niyet barındırmasına rağmen çoğu zaman dağınık sistemler üzerinden yürütüldüğünü ve bu nedenle gönüllü katkısının görünür, ölçülebilir ve izlenebilir bir sosyal sermayeye dönüşemediğini göstermektedir. Farklı sivil toplum kuruluşları, belediyeler ve kamu kurumları kendi gönüllü takip sistemlerini kullanmakta; gönüllülük deneyimleri, süreleri ve etkileri ortak bir ulusal profil altında toplanmadığı için hem gençlerin emekleri yeterince tanınmamakta hem de bu katkılar eğitim, istihdam ve sosyal politika süreçlerine sağlıklı biçimde yansıtılamamaktadır. Bu tablo, gönüllülüğün hem birey açısından motivasyon kaybına uğramasına hem de politika yapıcılar açısından stratejik bir veri kaynağı olarak yeterince değerlendirilememesine yol açmaktadır. Gönüllülüğün Kurumsal Koordinasyon ve Dijital Takip Sistemlerinin Entegrasyonu Politikası; mevcut gonulluol.org altyapısının güçlendirilerek bakanlıklarca resmen tanınan ulusal bir gönüllülük platformuna dönüştürülmesini; e-Devlet ile doğrulanabilen, kurumlar arası veri akışı mümkün olan, ulusal ölçekte izlenen ve uluslararası program ve başvurularda referans alınabilecek düzeyde tanınırlık ve geçerlilik olan sertifikalar ile bir sosyal katılım alanına dönüşecektir.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Ulusal Kimlik Doğrulama ve Güvenilir Veri Paylaşım Altyapısı	Modelin ilk adımı, Türk Kızılay'ın dijital gönüllülük yapısı olan gönüllüol.org'un e-Devlet ile entegre edilmesidir. Bu entegrasyonla gönüllülerin kimlik doğrulaması yapılacak; faaliyetleri ve süreleri tek bir ulusal gönüllü profili altında toplanacaktır. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi koordinasyonunda kurumlar arası veri paylaşımı standartlaştırılacak; veriler KVKK'ya uygun ve gönüllü onayıyla eğitim ve kariyer süreçlerinde kullanılacaktır.
Ulusal Sertifikasyon Sistemi ve Kariyerde Tanınma	Gönüllülük deneyimlerini resmîleştirmek amacıyla, süre ve sorumluluk gibi nicel ölçütlerin yanında öğrenme çıktıları (bilgi-beceri-tutum) temelli ulusal bir sertifikasyon sistemi kurulacaktır. Gönüllülere yetkinliklerini gösteren resmî sertifikalar verilecek; bu sertifikalar Youthpass benzeri uluslararası çerçevelerle uyumlu olacak ve üniversite, burs, staj ve işe alım süreçlerinde doğrulanabilir bir referans niteliği taşıyacaktır.
Psiko-Sosyal Gelişim ve Sistemin Yaygınlaştırılması	Sistemin son bileşeni gönüllülüğü gençlerin psikososyal gelişimini destekleyen bir rehberlik aracına dönüştürmeyi hedefler. Psikolojik danışmanlar ve sosyal hizmet uzmanları, gönüllü profilleri üzerinden sosyal katılım, empati ve sorumluluk düzeyine ilişkin niteliksel değerlendirmeler yapar; böylece sistem yalnızca kayıt değil gelişimi izleyen bir yapı hâline de gelir. Katılımın düşük kalma riskine karşı iyi örnekler görünür kılınır ve başvurularda somut avantajlar sağlayan teşviklerle sistemin bilinirliği arttırılır.

Kısa vadede gonulluol.org kayıtları ve gönüllülük katılımı artar; orta vadede gönüllülük profilleri eğitim ve istihdam süreçlerinde referans olur; uzun vadede gönüllülük ulusal ölçekte ölçülebilir ve standart bir sosyal değere dönüşür.

Bu politika, dağınık ve ölçülemeyen gönüllülük faaliyetlerini kamuya ek maliyet getirmeden, mevcut gonulluol.org altyapısı üzerinden tek merkezde izlenebilir, denetlenebilir ve eğitim/istihdamla ilişkilendirilebilir bir sosyal değer üretim sistemine dönüştürmektedir.

ADEN – AİLE DESTEK NOKTASI POLİTİKASI

Hedef Grup: Aile içi iletişim ve psikososyal iyilik hâlinde güçlendirmeye ihtiyaç duyan gençler, ebeveynler ve aileler.	
Lider Kurum: Sağlık Bakanlığı (SB).	**Paydaşlar:** ASHB, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), SB, yerel yönetimler ve Türk Kızılay.

Gençlik ve Aile Araştırma Programı bulgularına göre gençler ile ebeveynler arasında duygular çoğu zaman açıkça ifade edilememekte; sorunlar "susma, erteleme ve içe kapanma" ile yönetilmektedir. Kuşak farkları, cinsiyete dayalı roller ve "büyüklerin son sözü söylemesi" gençlerde anlaşılmama hissini kuvvetlendirmekte; yoğun teknoloji kullanımı ise aynı evde bile zihinsel uzaklaşmayı beslemektedir. Aile içi meselelerin "herkesin yaşadığı, kişinin kendi kendine çözmesi gereken konular" olarak görülmesi, profesyonel destek arama davranışını geciktirmekte ve sorunların çoğunlukla kriz aşamasında görünür olmasına yol açmaktadır.

ADEN-Aile Destek Noktası, bu tabloya Aile Sağlığı Merkezleri (ASM) üzerinden erken müdahale eden bir birinci basamak modelidir. Aile hekimi kısa tarama soruları ile risk gördüğünde aileyi aynı merkezde görev yapan Psikolojik Danışmana (PD) yönlendirir; PD kısa süreli danışmanlık ve gerektiğinde diğer kurumlara yönlendirme ile aileyi destekler. Bu yaklaşım, Türkiye'de yürütülen Aile Eğitim Programı (AEP) ve Aile Destek Merkezleri (ADEM) gibi mevcut yapıların üzerine eklemlenen; ancak onlardan farklı olarak müdahalenin başladığı ana konumu ASM'ye taşıyan özgün bir aile güçlendirme modeli sunmakta, ailelerin mahallesindeki sağlık biriminden başlayarak hızlı, güvenli ve damgalamadan uzak bir destek hattına erişmesini sağlamaktadır.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
ASM'de ADEN yapısının kurulması	SB, pilot ASM'lerde ADEN modelini başlatır; PD görevlendirilir, aile hekimi-PD iş akışı ve yönlendirme formu standartlaştırılır, kısa tarama soruları belirlenir ve hekim ile PD'lere yönelik kısa hizmet içi eğitimler uygulanır. Böylece ADEN, aile hekimliği sistemine kurumsal bir model olarak entegre edilir.
ASM içinde hekim–PD işbirliği ve danışmanlık süreçleri	Aile hekimi risk gördüğünde aileyi ASM içindeki PD'ye yönlendirir. PD, sınırlı sayıda kısa görüşmeyle aile içi iletişim becerilerini güçlendirir ve gerektiğinde aileyi ikinci basamak ruh sağlığı hizmetlerine sevk eder; süreç kayıt altına alınır ve izlenir. Böylece başvurunun yapıldığı aynı merkezde yapılandırılmış bir psikososyal destek hattı işletilir.
Yönlendirme ve Yaygınlaştırma	PD, destek ihtiyacı süren aileleri AEP, ADEM ve yerel yönetim birimleri gibi sosyal destek programlarına yönlendirerek hizmetler arasında köprü kurar. Türk Kızılay, sahadaki temaslarında risk gördüğü aileleri ASM'ye başvurmaya teşvik eder. Pilot illerde yönlendirme sayıları, danışmanlık katılımı ve memnuniyet izlenir; sonuçlara göre ulusal kılavuz hazırlanır ve model kademeli biçimde ülke geneline yaygınlaştırılır.

Kısa vadede ADEN, ASM'lerde aile içi iletişim ve psikososyal risklere dair farkındalığı arttırarak ailelerin profesyonel desteğe erişimini kolaylaştırır. Orta vadede aile içi ilişkilerde daha sağlıklı ve açık iletişim biçimlerinin güçlenmesi; genç-ebeveyn etkileşiminde güven ve karşılıklı anlayışın kuvvetlenmesi beklenir. Uzun vadede ise aile bağlarının ve psikososyal dayanıklılığın güçlenmesi, profesyonel destek aramaya yönelik damgalamanın azalması ve daha sağlıklı aile ilişkilerinin yaygınlaşması hedeflenir.

ADEN, AEP ve ADEM gibi mevcut programların üzerine eklemlenerek müdahale noktasını ASM'ye taşıyan; aile içi iletişim sorunlarına erken, erişilebilir ve damgalamadan uzak destek sunan ulusal bir birinci basamak modelidir.

MOBİL/UZAKTAN PSİKOSOSYAL VE MANEVİ DESTEK PROGRAMI VE ALO 183 ENTEGRASYONU

Hedef Grup: Kronik hastalar, bakım verenler ve psikososyal desteğe ulaşamayan kırılgan bireyler.	
Lider Kurum: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB).	**Paydaşlar:** Sağlık Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve yerel yönetimler.

Kronik hastalığı olan bireyler ve onlara bakım veren yakınları, Türkiye'de görünürlüğü düşük ancak etkisi yüksek bir sosyal risk grubunu oluşturmaktadır. Uzun süreli bakım süreçleri; tükenmişlik, duygusal yalnızlaşma, sürekli kaygı, uyku bozuklukları, çaresizlik ve aile içi iletişimde zayıflama gibi derin etkiler yaratmaktadır. Damgalanma kaygısı, "dayanmalıyım" kültürü ve evden çıkma güçlüğü nedeniyle birçok bakım veren, destek aramayı sorunlar ağırlaşana kadar ertelemektedir. Türkiye'de ALO 183 hattı sosyal destek açısından kritik bir başvuru noktası olmakla birlikte, psikososyal ve manevi destek alanında yapılandırılmış, bütüncül bir yönlendirme kategorisi bulunmamaktadır.

Bu politika ile ALO 183 hattını "Psikososyal ve Manevi Destek" kategorisiyle güçlendirerek, psikolojik danışmanlık, aile terapisi, psikososyal destek ve talebe bağlı manevi rehberlik hizmetlerini telefon, çevrim içi görüşme ve mobil ekipler üzerinden bütüncül bir çerçevede sunmayı amaçlar. Böylece bakım verenler ve kronik hastalar başta olmak üzere, erişimde güçlük yaşayan kırılgan gruplar için ulusal ölçekte ücretsiz, erişilebilir ve gizlilik esaslı bir destek sistemi kurulacaktır.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Tasarım ve Çerçeve Geliştirme	ASHB koordinasyonunda, Sağlık Bakanlığı ve Diyanet'in temsil edildiği kalıcı bir Psikososyal ve Manevi Destek Koordinasyon Kurulu kurulur. Kurul; hizmetin amaç ve standartlarını, ALO 183'teki yeni hizmet kategorisini, eğitim programlarını ve gizlilik/vaka yönetimi rehberlerini belirleyip ASHB mevzuatına işler.
ALO 183 Entegrasyonu ve Uzaktan Destek Hizmetleri	ALO 183'te mesai içi/dışı görev yapan psikolog, sosyal çalışmacı ve gerektiğinde manevi rehberden oluşan bir nöbet sistemi kurulur. Aramalar triyajla değerlendirilir, uygun destek türüne yönlendirilir; güvenli telefon ve görüntülü görüşmelerle kısa süreli destek sağlanır, gerektiğinde danışma merkezleri, sağlık kuruluşları veya mobil ekiplere sevk edilir.
Mobil Psikososyal ve Manevi Destek Ekipleri	ASHB il müdürlükleri ve belediyelerin iş birliğiyle, erişimde güçlük yaşayan bireyler için sosyal çalışmacı, psikolog ve gerektiğinde manevi rehberden oluşan mobil ekipler kurulur. Ekipler, ALO 183 başvuruları ve yerel bildirimler doğrultusunda hane ziyaretleri yapar; yerinde değerlendirme ve yönlendirme gerçekleştirir, merkezlere gidemeyen kırılgan gruplara ulaşır ve standart formlar/raporlarla sürecin izlenmesini sağlar.

Kısa vadede psikososyal ve manevi desteğe erişim kolaylaşır; bakım verenler ve kronik hastalar için acil başvuru imkânı artar, tükenmişlik ve yalnızlık hissi azalır. Orta vadede ALO 183, yalnızca kriz hattı olmaktan çıkar; koruyucu–önleyici psikososyal destek merkezi haline gelir ve mobil ekip verileriyle ulusal politika yapımını besler. Uzun vadede ise aile içi dayanışmanın güçlenmesi, yaşam kalitesinin artması ve yardım arama davranışının toplumda normalleşmesi beklenir.

Bir hatla başlayan bu model, milyonlarca aile için sessiz krizleri görünür kılan; devleti sadece müdahale eden değil, koruyan, izleyen ve güçlendiren bir sosyal destek sistemine dönüştürecektir

HASTA DOSTU REHBER AĞI (HADRA)

Hedef Grup: Kronik hastalar, yaşlılar ve engelli bireyler öncelikli olmak üzere tüm hastalar.	
Lider Kurum: Sağlık Bakanlığı (SB).	**Paydaşlar:** Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, aile hekimliği birimleri.

Türkiye'de kentleşme, coğrafi eşitsizlikler, nüfus hareketliliği ve okuryazarlık düzeylerindeki farklılıklar; özellikle kronik hastalar, yaşlılar, engelli bireyler ve kırsalda yaşayan bireyler için sağlık hizmetlerine erişimi karmaşık bir sürece dönüştürmektedir. Randevu alma, doğru branşı seçme, sevk zincirini takip etme, hastane içi kat–koridor düzeninde yön bulma ve Merkezi Hekim Randevu Sistemi (MHRS), e-Nabız gibi dijital sistemleri kullanma basamakları; çoğu hasta için zaman alıcı, yorucu ve hata üretmeye açık işlem dizileri hâline gelmektedir.

Hasta Dostu Rehber Ağı (HADRA), bu yapısal sorunlara yanıt olarak tasarlanmış, ulusal ölçekte bir sağlık hizmetine erişim ve anlaşılır dil politikasıdır. Politika, sağlık sisteminde hastaya eşlik eden rehberlik, açık ve sade bilgilendirme ile planlı yönlendirme mekanizmalarını güçlendirerek hastaların sağlık hizmetine doğru birime, mümkün olan en kısa yoldan ve insan odaklı biçimde ulaşmasını amaçlar. Böylece sağlık sistemi, süreci hastanın kendi başına çözmesini bekleyen karmaşık bir yapı olmaktan çıkarak, hastaya süreç boyunca eşlik eden, erişilebilir ve güven veren bütüncül bir hizmet modeline dönüşür.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Tasarım, Mevzuat ve Pilot	SB, HADRA birimlerini kamu hastaneleri için zorunlu kurumsal yapı olarak tanımlar; her hastanede "hasta rehberi" görevi resmen oluşturulur. Seçilen personel; sağlık sistemi işleyişi, hasta hakları, anlaşılır dil ve hassas gruplarla iletişim konularında kısa, standart bir hizmet içi eğitim alır. MHRS/e-Nabız'a entegre "Rehberimle Görüş" modülü geliştirilir ve farklı bölge özelliklerini temsil eden 10 pilot ilde model test edilir.
Ulusal Yaygınlaştırma ve Tek Rota Düzeni	Pilot sonuçlarına göre sadeleştirilen HADRA modeli kademeli biçimde tüm kamu hastanelerine yaygınlaştırılır. Hastane içinde poliklinik, tetkik ve laboratuvar alanları mümkün olduğunca tek rotalı bir düzenle yeniden planlanır; böylece hasta gereksiz kat değişikliği yapmadan işlemlerini tamamlayabilir (Öncelikli olarak mevcut yapılardaki ameliyat öncesi tetkikleri kapsayan birimlerin tek rotada planlanması sağlanır.). Kapsamlı hasta öyküsü ulusal kayıtta tutulur, başvurularda yalnızca güncel şikâyet alınarak sağlık çalışanlarının zamanından iş gücü kazanımı sağlanır.
Aile Hekimi Temelli Planlı Yönlendirme ve İzleme	Kronik hastaların kontrol ve reçete süreçleri aile hekimi bilgi sistemi üzerinden planlanır; HADRA dijital altyapısının yanı sıra aile hekimi hastaya takvim ve adım adım yol haritası olarak bildirir. Maddi güçlüğü olan ve şehir dışından gelen hastalar için uygun durumlarda dijital biletleme ile ulaşım desteği HADRA uygulaması üzerinden sağlanır. Başvuru sayıları, yanlış yönlendirme, bekleme süreleri ve hasta memnuniyeti göstergeleri düzenli izlenir; bu verilerle iş akışları ve eğitim içerikleri periyodik olarak güncellenir.

Kısa vadede hastaların doğru birime ulaşma süresi kısalır, hastane içi karmaşa azalır. Orta vadede tedaviye uyum artar, hekim–hasta iletişimi güçlenir, gereksiz randevu ve tekrar başvurular düşer. Uzun vadede sağlık hizmetlerine erişimde eşitsizlik azalır, güven veren ve insan odaklı bir ulusal sağlık sistemi modeli oluşur.

HADRA, sağlık sistemini hastadan yolunu bulmasını bekleyen karmaşık bir yapı olmaktan çıkararak rehberlik, tek rotalı hastane düzeni ve aile hekimi temelli yönlendirme ile herkes için erişilebilir ve anlaşılır hâle getirir.

RUHSAL HASTALIK SÜRECİNDE AİLE BÜTÜNLÜĞÜNÜ KORUMA VE SINIR TERAPİSİ PROGRAMI (AİLE-DENGE)

Hedef Grup: Ruhsal hastalık tanısı alan bireylerin bakım sürecine aktif olarak katılan aile üyeleri.	
Lider Kurum: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB).	**Paydaşlar:** Sağlık Bakanlığı, yerel yönetimler, üniversiteler, ilgili meslek birlikleri ve sivil toplum kuruluşları.

Ruhsal hastalık süreci, yalnızca bireyin ruh sağlığını değil aynı zamanda aile yapısını ve aile içi işleyişi de doğrudan etkilemektedir. Hastalığın getirdiği belirsizlik, duygusal yük ve uzun süreli bakım gereksinimi; aile içinde iletişimin zayıflamasına, rollerin karışmasına ve sınırların giderek belirsizleşmesine yol açmaktadır. Bu durum aile üyeleri arasında gerginlik, tükenmişlik ve yoğun çatışmaların ortaya çıkmasına neden olmakta; zamanla "sağlıklı aile" yapısı ciddi biçimde zedelenmektedir.

Mevcut ruh sağlığı hizmetleri büyük ölçüde hasta bireyin klinik tedavisine odaklanmakta; aileyi güçlendirmeye, bakım yükünü dengelemeye ve ev içi süreci yapılandırmaya yönelik koruyucu ve sistematik destekler sınırlı kalmaktadır. Aile üyeleri çoğu zaman kriz anlarında nasıl davranacağını bilememekte, bakım sorumluluğu belirli kişilerin üzerinde yoğunlaşmakta ve bu durum hem aile bütünlüğünü hem de tedavinin sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemektedir.

AİLE-DENGE Programı, aileyi ruhsal hastalık sürecinin pasif bir yük taşıyıcısı olmaktan çıkarıp tedavi ve iyileşmenin aktif ve destekleyici bir bileşeni hâline getiren ulusal bir aile destek modelidir. Program, Aile Destek Merkezleri (ADEM) üzerinden sunulacak yapılandırılmış danışmanlık hizmetleriyle aile içi iletişimi güçlendirmeyi, sınırları netleştirmeyi, bakım rollerini adil ve sürdürülebilir biçimde düzenlemeyi ve krizlerin erken dönemde yönetilmesini hedeflemektedir. Böylece ruhsal hastalık sürecinin aileyi yıpratan değil dayanıklılığı güçlendiren bir sürece dönüşmesi amaçlanmaktadır.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Tasarım ve Kapasite Geliştirme	ASHB koordinasyonunda "Ailesel Sınır ve İletişim Danışmanlığı Modülü" hazırlanır. Modül; kriz yönetimi, duygu düzenleme, sağlıklı iletişim, sınır koyma, görev paylaşımı ve bakım veren yükü gibi ailelerin en sık zorlandığı alanları kapsar. ADEM'lerde görev yapan sosyal hizmet uzmanları ve psikologlar için uygulayıcı eğitimleri planlanır; standart seans akışı, kayıt ve izlem süreçleri ile etik uygulama rehberi oluşturulur.
Hizmetin Sunumu ve Yönlendirme	Pilot illerde ADEM'lerde ücretsiz aile danışmanlığı seansları başlatılır. Aileler programa hem doğrudan başvuru yoluyla hem de hastanelerin taburculuk ve izlem süreçlerinde sosyal hizmet birimleri aracılığıyla yönlendirilerek dâhil edilir. Gereksinim duyan aileler için bakım veren destek grupları ve grup oturumları düzenlenir; yerel yönetimler mekân, duyuru ve grup çalışmalarıyla süreci destekler. Hizmet, ev içi çatışmaların azaltılmasına ve aile işleyişinin dengelenmesine odaklanır.
İzleme, Yaygınlaştırma ve Süreklilik	Pilot illerde ADEM'lerde ücretsiz aile danışmanlığı seansları başlatılır. Aileler hem doğrudan başvuru ile hem de hastanelerin taburculuk/izlem süreçlerinde sosyal hizmet birimlerince yönlendirilerek programa dâhil edilir. İhtiyaca göre bakım veren destek grupları ve aile oturumları yerel yönetim iş birliğiyle yürütülür.

Kısa vadede aile içi iletişim güçlenir, rol belirsizlikleri azalır ve kriz yönetimi kapasitesi artar. Orta vadede bakım veren tükenmişliği ve çatışma düzeyi düşer. Uzun vadede krizlerin şiddeti azalır, tekrar hastaneye yatışlar geriler ve aile dayanıklılığı güçlenir.

AİLE-DENGE, ruhsal hastalıkların aileyi çatışma ve dağılmaya sürüklemesini önleyerek aileyi tedavinin güçlü, sürdürülebilir ve koruyucu bir parçası hâline getiren ulusal bir kamu hizmet modelidir.

ÖZEL BESLENME GEREKSİNİMİ OLAN BİREYLER İÇİN ERİŞİM GÜVENCESİ PROGRAMI (ÖZ-BES)

Hedef Grup: Çölyak, Fenilketonüri, diyabet ve benzeri özel tıbbi beslenme gereksinimi olan bireyler ve aileleri.	
Lider Kurum: Sağlık Bakanlığı (SB).	**Paydaşlar:** Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, ASHB, üretici firmalar, yerel yönetimler.

Çölyak, Fenilketonüri, diyabet ve benzeri kronik durumlarda özel tıbbi beslenme tedavinin ayrılmaz bir parçasıdır. Ancak bu ürünlerin sınırlı bulunabilirliği ve yüksek fiyatları, birçok aile için ciddi bir sağlık eşitsizliği yaratmaktadır. ÖZ-BES Programı, bu ürünlere erişimi "lüks tüketim" alanından çıkararak Sağlık Bakanlığı liderliğinde tanımlanmış bir sağlık hakkına dönüştürmeyi hedeflemektedir.

Program; özel beslenme gereksinimlerinin tıbbi tanımlanması, raporlama ve izleme süreçlerinin standardizasyonu, üretim yükümlülüğü gibi unsurları tek çatı altında birleştiren bütüncül bir uygulama modeli öngörür. Temel amaç, özel tıbbi beslenme gereksinimi olan bireylerin yaşadıkları yer veya gelir düzeyi fark etmeksizin gerekli ürünlere düzenli, erişilebilir ve sürdürülebilir maliyetle ulaşmasını güvence altına almak; böylece sağlık eşitsizliklerini azaltmak ve ailelerin ekonomik ve psikolojik yükünü hafifletmektir.

Model, Sağlık Bakanlığının tıbbi çerçeveyi belirlediği; ilgili bakanlıkların ise vergi teşviki, fiyat denetimi ve üretim kapasitesine ilişkin düzenlemeleri eş güdüm içinde yürüttüğü, pilot uygulamalarla test edilip ulusal standarda dönüştürülebilecek açık ve uygulanabilir adımlardan oluşmaktadır.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Tıbbi Çerçevenin ve ÖZ-BES Kart Sisteminin Kurulması	SB, özel tıbbi beslenme gereksinimlerini ve destek kapsamını tanımlar; rapor ve izleme süreçlerini standardize eder. Bu çerçeveye bağlı ÖZ-BES Kart oluşturulur ve ilk aşamada çölyaklı bireylerle başlatılıp Fenilketonüri, diyabet ve diğer gruplara kademeli genişletilir. Program böylece tıbbi gereksinime dayalı bir sağlık hakkı olarak işler.
ÖZ-BES Kart Tabanlı Fiyat Desteği ve Denetim Uygulaması	Rapora dayalı olarak tanımlanan ÖZ-BES Kart ile ürün bazlı fiyat desteği satış noktasında otomatik uygulanır; Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından üretim kota/teşviklerle güvence altına alınır ve okul kantinlerinde sağlıklı beslenme standartlarına uyum izlenir.
Pilot Uygulama, İzleme ve Ulusal Yaygınlaştırma	Pilot illerde kart uygulaması, vergi teşviki ve üretim yükümlülüğü birlikte test edilir; fiyat, bulunabilirlik ve diyete uyum göstergeleri düzenli izlenir. SB veri sistemi etkileri raporlar ve sonuçlara göre model güncellenerek kademeli biçimde ülke geneline yaygınlaştırılır.

Beklenen etki, kısa vadede ÖZ-BES'in çölyak ve benzeri özel beslenme gereksinimi olan bireylerin temel ürünlere erişim maliyetlerini düşürerek ailelerin ekonomik yükünü hafifletmesi ve glutensiz/özel tıbbi amaçlı gıdaların marketlerde daha düzenli ve çeşitli biçimde yer almasına katkı sunmasıdır. Orta vadede programın, özel tıbbi beslenmenin tedaviye uyumunu ve yaşam kalitesini arttırması, ailelerin psikolojik iyilik hâlini ve sosyal hayata katılımını güçlendirmesi; uzun vadede ise sağlık çıktılarında iyileşme, sağlık harcamalarının daha rasyonel yönetimi ve beslenme tedavisinin ulusal sağlık politikası içinde görünür ve güvence altına alınmış bir hak olarak kurumsallaşmasına katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca program, bu alandaki yerli üretimi ve genç istihdamını teşvik ederek sürdürülebilir bir üretim ekosisteminin oluşumunu destekleyecektir.

ÖZ-BES, özel tıbbi beslenmeye yönelik erişimi sistematik güvenceye bağlayarak erişim güvencesi, vergi teşviki ve üretim yükümlülüğü üzerinden hem tedaviye uyumu hem de ailelerin ekonomik dayanıklılığını güçlendiren ulusal bir modeldir.

ENGELLİLİK DURUMUNDA EKONOMİK ERİŞİMİ GÜÇLENDİRME MODELİ

Hedef Grup: %90 ve üzeri engellilik raporu bulunan bireyler ve bakım veren aileleri.	
Lider Kurum: Hazine ve Maliye Bakanlığı.	**Paydaşlar:** Sağlık Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB), Noterler Birliği, belediyeler ve ilgili STK'lar.

Türkiye'de %90 ve üzeri engellilik raporu bulunan bireyler için mevcut destekler çoğunlukla sıfır araç alımıyla sınırlı kalmakta; bu durum düşük ve orta gelirli haneler açısından erişimi zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, ulaşım ihtiyacının sürdürülebilir şekilde karşılanabilmesi için desteklerin ikinci el araçları da kapsayacak biçimde genişletilmesi gerekmektedir.

Bu politika, %90+ engellilik oranını esas alarak ikinci el araç ediniminde noter satış bedeli ve değerli kâğıt bedelinden muafiyet sağlayarak araç edinimini zorlaştıran işlem maliyetlerini ortadan kaldırır ve erişilebilirliği artırır.

Düzenleme ile birlikte belirli bir süre boyunca aracın devredilmemesi şartı getirilerek uygulamanın amacına uygun kullanımı güvence altına alınır; böylece ticari amaçlı kullanım ve spekülatif alım-satımın önüne geçilir. Bu yönüyle politika, erişimi artırırken aynı zamanda kontrollü ve adil bir uygulama çerçevesi sunar.

Ulaşımın erişilebilir hale gelmesi, engelli bireylerin sağlık ve sosyal hizmetlere erişimini kolaylaştırırken; bakım ve refakat sorumluluğunu üstlenen bireylerin eğitim ve çalışma hayatından kopma riskini azaltır ve aile içi bakımın sürdürülebilirliğini güçlendirir.

Bu yaklaşım, kamu maliyesi üzerinde sınırlı yük oluştururken geniş bir hedef kitleye ulaşabilen dengeli bir çözüm sunar. Aynı zamanda, engellilikten kaynaklanan günlük yaşam kısıtlarını azaltarak sosyal hayata katılımı artırır ve ailelerin yaşam kalitesini doğrudan destekler.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Mevzuat Güncellemesi ve Kapsam Tanımı	Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından, %90 ve üzeri engellilik raporuna sahip bireyler adına kayıtlı ikinci el araç alımında noter satış bedeli ve değerli kâğıt bedeline ilişkin muafiyet düzenlemesi mevzuata eklenir. Muafiyetin uygulanma şartları, araç alım sürecinde doğrudan işlenecek şekilde tanımlanır ve satış işlemi sırasında otomatik olarak devreye girecek bir yapı kurulur.
Otomatik Doğrulama ve Şeffaf Uygulama	Satış işlemi sırasında alıcıya ait engellilik durumu ve hak sahipliği bilgileri, e-Devlet ve Gelir İdaresi sistemleri üzerinden anlık olarak doğrulanır. Noter işlemi esnasında sistem muafiyeti otomatik uygular ve kullanıcıdan ek başvuru talep edilmez. Araç üzerine belirli bir süre devredilemezlik şerhi işlenir. Tüm işlem adımları dijital olarak kayıt altına alınır ve izlenebilir hale getirilir.
Piyasa Gözetimi, Denetim ve Sosyal Tamamlayıcılık	Ticaret Bakanlığı ikinci el araç satışlarını veri temelli izleyerek denetim sağlar ve amaç dışı kullanımda yaptırım uygular. Sağlık Bakanlığı rapor doğrulamasını, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ise bilgilendirme süreçlerini yürütür.

İkinci el araçlara erişimin artmasıyla kısa vadede hanelerin ulaşım yükü azalır ve temel hizmetlere erişim kolaylaşır; orta vadede bakım ve refakat sorumluluğunu üstlenen gençlerin eğitim ve istihdam sürekliliği güçlenir; uzun vadede ise engellilikten kaynaklanan yapısal maliyetlerin azalmasıyla aile refahı artar.

Bu politika, engelli bireylerin ulaşım yükünü azaltır; bakım/refakat sorumluluğu üstlenen gençlerin eğitim ve istihdamda kalmasını güçlendirir.

AİLE DUYARLI GÜVENCELİ ESNEK İSTİHDAM POLİTİKASI

Hedef Grup: Bakım yükü nedeniyle istihdam dışında kalan veya kesintili çalışan kadınlar.	
Lider Kurum: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.	**Paydaşlar:** Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, SGK, Hazine ve Maliye Bakanlığı, İŞKUR, belediyeler ve ilgili kamu kurumları.

Türkiye'de ev içi bakım emeği; çocuk, engelli ve yaşlı bakımı yoluyla aile refahının sürekliliğini sağlayan temel bir işlev görmesine rağmen primli istihdamın dışında kaldığı için kadınlar açısından kalıcı emeklilik kaybı üretmektedir. Mevcut isteğe bağlı sigorta ve istihdam destekleri, gelir yetersizliği ve bakım–zaman uyumsuzluğu nedeniyle fiilen erişilebilir değildir. Bu durum, özellikle 40 yaş sonrası iş gücüne dönmek isteyen kadınların hem istihdam hem de prim biriktirme kanallarını daraltmaktadır. Politika, yeni bir emeklilik hakkı tanımlamadan mevcut sosyal güvenlik ve istihdam araçlarını bakım emeği ekseninde birbirine bağlayan tamamlayıcı bir model sunar.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Tanımlama, Doğrulama ve Kayıt (Bakım Emeği Statüsü)	e-Devlet üzerinden başvuru alınır; çocuk (0–6), %70+ engelli yakını veya 65+ yaşlı bakım sorumluluğu SGK/sağlık raporu/ikamet verileriyle doğrulanır. Uygun kişiye "Bakım Emeği Statüsü" verilir ve statü prim desteği + istihdam eşleştirme + bakım hizmetlerine erişim için tek kapı olur.
Esnek Çalışma ve Devlet Katkılı Prim Sistemi	Statü sahibi kadınlar için gelir testine göre devlet katkılı isteğe bağlı prim başlatılır (oran/süre/üst sınır belirlenir) ve prim ödemesi düzenli izlenir. İŞKUR, bakım nedeniyle iş gücünden uzak kalmış kadınlarda 'yaş engelini' kaldıracak şekilde alım kriterlerini revize eder; 40+ için ayrı kontenjan açar ve bakım uyumlu işlere yerleştirme yapar. Aynı anda İŞKUR ve işverenlerle uzaktan/yarı zamanlı/hibrit işe geçiş için eşleştirme yapılır; esnek çalışmada geçen süreler prim gününe kısmi/tam yansıyacak katsayı ile güvence altına alınır
Emeklilik Telafisi ve İstihdama Geçiş Köprüsü	Kadın işe döndüğünde prim desteği belirli bir süre "geçiş köprüsü" olarak devam eder; böylece işin ilk döneminde sistemden kopuş önlenir. Bakım nedeniyle oluşan kesintiler için kademeli telafi mekanizması uygulanır; belediyeler/ASHB üzerinden kreş, gündüzlü bakım ve erişilebilir bakım hizmetleri kapasitesi arttırılarak zaman uyumsuzluğu azaltılır.

Kısa vadede bakım sorumluluğu nedeniyle sistem dışında kalan kadınlar tanımlanarak prim desteğiyle sosyal güvence kapsamına alınır. Orta vadede devlet katkılı prim tamamlama ve güvenceli esnek çalışma sayesinde kayıtlı istihdama dönüş artar ve prim sürekliliği sağlanır. Uzun vadede bakım kaynaklı kesintilerin emeklilikte kalıcı hak kaybına dönüşmesi önlenir; kadınların ileri yaşta yoksulluk ve güvencesizlik riski azalırken aile refahı güçlenir.

Bu politika, yeni bir hak icat etmeden bakım emeğini görünür bir statüye bağlar ve prim desteği ile güvenceli esnek istihdamı aynı hatta birleştirerek kadınların emekliliğe erişimini gerçekçi, ölçülebilir ve sürdürülebilir hâle getirir.

ÇOCUK ODAKLI YERLEŞİM VE AİLE BÜTÜNLÜĞÜ POLİTİKASI

Hedef Grup: 0–3 yaş çocuğu bulunan, 20–30 yaş aralığında evli kamu personeli genç ebeveynler (anne ve baba).	
Lider Kurum: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.	**Paydaşlar:** Cumhurbaşkanlığı (kurumlar arası koordinasyon), İçişleri Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, ilgili kamu kurumları ve belediyeler.

Doğum sonrası ilk üç yıl, ailenin gündelik düzeninin yeniden kurulduğu, ebeveyn dayanıklılığının sınandığı ve çocuğun güvenli bağlanma ile değer gelişiminin hızla şekillendiği en kritik dönemdir. Bu dönemde ailelerin geniş ailelerinden farklı şehirlerde, çekirdek aile yapısı içinde sınırlı sosyal destekle yaşaması; pratik desteği zayıflatmanın yanı sıra kuşaklararası etkileşimi azaltarak aile içi iletişimi kırılganlaştırmakta ve çocuğun aidiyet, kimlik ve değer gelişimini besleyen gündelik temasları daraltmaktadır. Aile büyükleri (anneanne, babaanne, dede) çoğu zaman doğrudan "öğreten" bir figürden ziyade süreklilik, tutarlılık ve yaşam deneyimiyle çocuk için "sessiz otorite" işlevi görür; bu etki erişilebilir yakınlıkla gündelik yaşama temas edebildiği ölçüde güçlenir. Mevcut tayin ve yer değiştirme sistemlerinde hizmet puanı, sağlık ve eş durumu gibi kriterler bulunsa da çocuğun kuşaklararası bakım ve değer aktarım ağına erişimi sistematik bir öncelik değildir; bu nedenle öneri, genç kamu personeli ailelerin yer değiştirme süreçlerine aile büyüklerinin ikamet ettiği ile yönelmeyi kolaylaştıran çocuk merkezli bir öncelik kriteri eklenmesini ve yer değişikliği sonrası büyük ebeveyne 2 km yakın ayrı hanede yerleşimi destekleyen sınırlı süreli geçiş desteğini bir arada tasarlayarak ebeveyn olma kararını güçlendiren, aile içi uyumu arttıran ve daha sağlıklı nesillerin gelişimini destekleyen uygulanabilir bir çözüm sunar.

UYGULAMA ADIMLARI	ANA EYLEM
Mevzuat ve Puanlama Kararı (Tayin Modülü Güncellemesi)	İlgili kurumların yer değiştirme/tayin yönetmeliklerine "0-3 yaş çocuk için kuşaklararası yakınlık" maddesi eklenir; anneanne/babaanne/dedenin ikamet ettiği il için başvurularda uygulanacak puan katsayısı/öncelik puanı ve kapsam (20-30 yaş evli kamu personeli) tanımlanır; aynı kurum içinde uygulanacak sıralama kuralı (hangi öncelikten sonra/önce) netleştirilir.
Başvuru ve Doğrulama Altyapısı (e-Devlet + Kurum Sistemi)	Başvuru ekranına "Aile Yakınlık Talebi" alanı açılır; soy bağı (anneanne/babaanne/dede) ve ikamet bilgisi NVİ üzerinden otomatik doğrulanır; adayın seçtiği il ile doğrulanan ikamet ili eşleştirilerek başvuruya otomatik öncelik yansıtılır (Manuel değerlendirme istisnai hâle getirilir.).
Kira Desteği Uygulaması (2 km Kontrol + Ödeme)	Tayin sonrası, büyük ebeveyn ikametine 2 km yakın mesafesinde ayrı haneye yerleşen aileler için "yakın konut desteği" başvurusu açılır; kira sözleşmesi + ikametgâh alınır, mesafe adres koordinatıyla sistemden hesaplanır; uygunluk onaylanan hanelere 6 ay kira desteği ödenir ve her ay ikamet doğrulamasıyla (adres değişikliği kontrolü) ödeme sürdürülür/durdurulur.

Kısa vadede tayin önceliği ve 2 km yakın yerleşim desteğiyle doğum sonrası dönemde ailelerin destek kapasitesi artar; bakım yükü hafiflerken ebeveyn tükenmişliği azalır ve aile içi uyum güçlenir. Orta vadede çocukların anneanne/babaanne/dede ile düzenli teması süreklilik kazanır; güvenli bağlanma ve değerlerin gündelik yaşam içinde içselleştirilmesi desteklenir, annelerin istihdamda kalması kolaylaşır. Uzun vadede izole çekirdek aile kaynaklı kırılganlık azalır; kuşaklararası dayanışma kalıcılaşırken çocukların daha sağlıklı gelişimi ve aile bütünlüğü güçlenir, aile ekonomisinde sürdürülebilirlik artar.

Bu politika, kuşaklararası bağı fiilen kuran ve genç kamu personelinde daha erken ebeveynlik kararını güçlendiren uygulanabilir, yüksek etkili bir düzenlemedir.

6. SONUÇ

Elde edilen bulgular, gençlerin aile ve evlilik kurumunu hâlâ yüksek bir değer olarak gördüğünü; ancak bu değerin günümüzün ekonomik, sosyal ve kültürel koşullarından güçlü biçimde etkilendiğini göstermektedir. Gençler için evlilik kararı artık daha planlı, daha temkinli ve ekonomik güvenliğe bağlı hâle gelmiştir. Nicel veriler; evlilik beklentileri, sosyal değişim ve bireyselleşme eğilimlerinin yanı sıra barınma, istihdam ve yaşam koşullarına ilişkin unsurların, evlilik ve çocuk sahibi olma kararlarının zamanlamasında etkili olabildiğini ortaya koymaktadır. Nitel bulgular ise gençlerin aile içinde iletişim kalitesi, kuşaklararası ilişkiler, bakım yükleri, medya etkisi, psikolojik dayanıklılık ve toplumsal roller üzerinden aile kurumunu çok boyutlu değerlendirdiklerini göstermiştir.

Araştırmanın güçlü yönlerinden biri, aileyi yalnızca tekil sorunlar üzerinden değil bir sistem olarak ele almasıdır. Aile; bireyin güven duygusunun temellendiği ilk sosyal alan, değer aktarımının merkezî kaynağı ve toplumsal dayanıklılığın en kritik yapı taşı olarak değerlendirilmiştir. Bulgular, aile içi iletişimin zayıfladığı ve ekonomik-psikososyal yüklerin arttığı durumlarda yalnızca bireylerin değil, toplumsal dayanışma kapasitesinin de zayıfladığını göstermektedir. Bu durum, aile politikalarının sadece ekonomik desteklerle sınırlı olmaması; iletişim, ruh sağlığı, eğitim, kültürel değişim, dijitalleşme, cinsiyet rolleri ve sosyal destek mekanizmaları ile birlikte bütüncül biçimde ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Programın son aşamasında gerçekleştirilen çalıştay sürecinde gençlerin, akademisyenlerin ve uygulayıcı uzmanların katkılarıyla kapsamlı politika önerileri geliştirilmiştir. Bu öneriler, genel tavsiyelerle sınırlı kalmamıştır; uygulanabilir adımları, sorumlu kurumları ve etki alanlarını tanımlayan somut yol haritaları niteliğindedir. Ekonomik destek modelleri, genç istihdamının güçlendirilmesi, kapsayıcı barınma çözümleri, aile danışmanlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılması, dijital okuryazarlığın yaygınlaştırılması, psikolojik dayanıklılık programları, afetlere hazırlık eğitimleri ve gençler için destekleyici sosyal politika mekanizmaları bu yol haritalarının temel bileşenleri arasında yer almaktadır.

Bu çalışma, bir araştırma raporu üretmekten öte sahada deneyim kazanan genç araştırmacıların eğitimci, kolaylaştırıcı ve toplumsal katkı sağlayıcı aktörler olarak yetişmesine de katkı sunmuştur. Programın sürdürülebilir etkisi elde edilen verilerin eğitimler, atölyeler, seminerler, yeni saha araştırmaları ve politika geliştirme süreçleri ile desteklenmeye devam etmesiyle güçlenecektir.

Konu üzerine çalışan araştırmacıların, çalışmanın ortaya koyduğu bulguların daha geniş örneklemlerle ve farklı yöntemlerle derinleştirilmesi önerilmektedir. Ekonomik güvencesizlik, barınma ve istihdam değişkenlerinin derinlemesine daha kapsamlı biçimde ölçülmesi; bölgesel farklılıkların aile yapısı üzerindeki etkilerinin karşılaştırmalı analizlerle incelenmesi önemli görünmektedir. Ayrıca gençlerin aile ve evlilik algısının zaman içindeki dönüşümünü takip edebilmek için derinlemesine araştırma tasarımlarına ihtiyaç vardır. Dijitalleşme, sosyal medya kullanımı, toplumsal cinsiyet rolleri ve psikolojik dayanıklılık gibi alanların nitel görüşmelerle daha ayrıntılı çalışılması; genç ebeveynlik deneyimlerini ve kuşaklararası iletişim dinamiklerini anlamaya yönelik yeni saha araştırmaları yapılması tavsiye edilmektedir. Sosyoekonomik dönüşüm sürecindeki aileyi anlamak ve yapısını sağlam bir zemine oturtmak toplumsal yapı için elzemdir.

İlaveten geliştirilen politika önerilerinin uygulanma süreçlerinin izlenmesi ve etki değerlendirmesi yapılması, araştırmanın bulgularının toplumsal faydaya dönüşmesini destekleyecektir. Bunun için ilgili denetim mekanizmalarının ilgili makam ve kurumlarca kurulması ve sürdürülmesi önerilmektedir.

7. KAYNAKLAR

- Abay Çelik, Z. (2023). Aile içi iletişimde aile içi sorunlar ve aile içi çatışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Ulusal Eğitim Dergisi, 7*(3), 175-186. https://doi.org/10.29228/isorej.72681
- Acar, F. (1994). Bireylerarası ilişkiler ve cinsiyet rolleri. *Güncel sosyolojik gelişmeler* içinde. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayını III.
- Acat, M. (2012). *Aile içi uyumlu etkileşim*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Adanalı, R., Yıyın, F. T., Özenel, N. (2022). Ortaokul öğrencilerinin afet bilinci. International *Journal of Geography and Geography Education*(47), 56-81. https://doi.org/10.32003/igge.1122725
- AFAD (2018). *Türkiye'de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri.* https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/35429/xfiles/turkiye_de_afetler.pdf
- AFAD (2023). *Basın Bülteni 36.* (01 Mart 2023). https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydanagelen-depremler-hk-36
- Ağdemir, S. (1991). Aile ve eğitim. S*osyal Politika Çalışmaları Dergisi, 1*(1). Aile ve Toplum Yıl: 1 Cilt: 1 Sayı: 1 Mart 1991 ISSN: 1303-0256 https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/198056
- Akbaş, M., Sürücü, Ş. G., Köroğlu, C. O., Öztürk, M. (2019). Factors affecting marriage attitudes of university students. *Cukurova Medical Journal, 44*(1), 93–100. https://doi.org/10.17826/cumj.441022
- Arslanoğlu, A., Erdoğan, M., Düdükcü, Y., Keçeli, S. (2023). Sağlık İnanç Modeli'ne Dayalı Acil Durum Afetlere Bireysel Hazırlık ve Bunları Etkileyen Faktörler. *Afet ve Risk Dergisi, 6*(2), 367-390. https://doi.org/10.35341/afet.1134823
- Avcı, S., Kaplan, B., Ortabağ, T., Arslan, S. (2022). Üniversite Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin Afet Konusundaki Bilgi ve Bilinç Düzeyleri. *Afet ve Risk Dergisi, 5*(1), 94-108. https://doi.org/10.35341/afet.1034678
- Avasthi A. Preserve and strengthen family to promote mental health. *Indian J Psychiatry*. 2010 Apr;52(2):113-26. doi: 10.4103/0019-5545.64582.
- Aydın, M. (1997). *Aile sosyolojisi*. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, M. (2013). Ailede çocuk ve ebeveynle ilişkisi. M. Aydın (Drl.), *Sistematik Aile Sosyolojisi* içinde. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aysan, M. F., Aracı, E. (2025). Türkiye'de devlete dayalı aile çalışmalarının gelişimi. M*uhafazakâr Düşünce Dergisi, 21*(69), 12–39.
- Bahadır, H., Uçku, R. (2018). Uluslararası acil durum veri tabanına göre Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki afetler. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi, 4*(1), 28-33. https://doi.org/10.21324/dacd.348117
- Baran, A. G. (2004). Türkiye'de aile içi iletişim ve ilişkiler üzerine bir model denemesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (1), 31-42.
- Bayoğlu, F., Atli, A. (2014). İnönü evlilik tutum ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik analizleri. *Ege Eğitim Dergisi, 15*(2), 397-415.
- Beck, U., Beck-Gernsheim, E. (1995). *The normal chaos of love*. Polity Press.
- Bekkers, R. (2005). Measuring the value of volunteering in a non-profit organization. R. Bekkers, J. Schuyt, T. Veldheer (Eds.), *Handboek filantropie* (ss. 57–81) içinde. Kluwer.
- Boran, N., Ulutaşdemir, N. (2023). Acil yardım ve afet yönetimi öğrencilerinin afet farkındalığı ve afetlere yönelik tutumlarının değerlendirilmesi: Gümüşhane ili örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 12*(1), 82-89.
- Braaten, E. B., Rosén, L. A. (1998). Development and validation of the Marital Attitude Scale. *Journal of Divorce & Remarriage, 29*(3-4), 83-91.
- Camadan, F., Karataş, Z., Bozali, S. (2017). Aile içinde yaşanan anlaşmazlıklar: Ebeveynlerin ve çocukların görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 16*(64-Ek Sayı), 1510-1530. https://doi.org/10.17755/esosder.306804

- Cherlin, A. (2013). *Public and private families: An introduction* (7th ed.). McGraw-Hill.
- Cnaan, R. A. (1991). The nonsustained volunteer: Termination patterns and remedies. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 20*(3), 253–265.
- Corrigan, P. W., Watson, A. C. (2002). The paradox of mental illness stigma. *Clinical Psychology: Science and Practice, 9*(1), 14–29.
- Cüceloğlu, D. (2013). *Ailede iletişim sanatı*. İstanbul: Kalbi Kitaplar.
- Cüceloğlu, D. (2014). *İçimizdeki Biz* (49. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çetin, H. (2025). Değerler eğitiminde ailenin etkisi - Bir meta analiz çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 24*(3), 1166-1190.
- Durul, S. (2020). İletişim nedir? İletişimin işleyişi, boyutları ve özellikleri. *Bütün yönleriyle Sağlık iletişimi: kuram, uygulama ve tartışmalar* içinde (s. 11-31). Konya: Literatürk Academia.
- Eisenberg, N., Miller, P. A. (1987). The relation of empathy to prosocial behavior. *Psychological Bulletin, 101*(1), 91–119.
- Emler, N., Ohana, J. (2018). Political education for ethical citizenship. *Journal of Moral Education, 47*(2), 195–211.
- Engin, M. (2022). Türkiye'de aile yapısının dönüşümü: Sorunlar ve beklentiler. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 2*(1), 123-136.
- Epstein, N. B., Baldwin, L. M., Bishop, D. S. (1983). The McMaster family assessment device. *Journal of Marital and Family Therapy, 9*(2), 171–180.
- Erdoğan, İ. (2005). *İletişimi anlamak.* Ankara: Erk Yayınları.
- Erdoğan, R. T. (2025, 20 Kasım). *Aile ve Kültür-Sanat Sempozyumu konuşması.* İletişim Başkanlığı.
- Ervin, N. E., Kulbok, P. (2018). A*dvanced public and community health nursing practice: Population assessment, program planning and evaluation*. Springer Publishing Company.
- Fidan, N. (1989). *Okulda öğrenme ve öğretme.* Kadıoğlu Matbaası.
- Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies.* Stanford University Press.
- Gökçe, A. (1976). *Toplumsal Değişme ve Aile.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Gökçe, O. (2002). *İletişim bilimine giriş.* Ankara: Turhan Kitapevi.
- Güldü, Ö. (2023). Afet bilinci ve stresli durumlarla başa çıkma arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Afet ve Risk Dergisi, 6*(3), 638-658. https://doi.org/10.35341/afet.1286918
- Güleç, V. (2018). Aile ilişkilerinin sosyal medyayla birlikte çöküşü. *Yeni Medya Elektronik Dergisi, 2*(2), 105-120. https://doi.org/10.17932/IAU.EJNM.25480200.2018.2/2.105-120
- Güloğlu, M. F. (2019). Aileyi yeniden tanımlamak: Değişimler ve süreklilikler. *Toplumsal Değişim*, 1, 47–78.
- Günay, G., Bener, Ö. (2013). Gençlerin evlilik ve aile yaşamına ilişkin tutumları. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3*(1), 1–16. https://doi.org/10.14230/joiss9
- Gürüz, E. D., Eğinli, A. T. (2019). *Kişilerarası iletişim: Bilgiler - Etkiler - Engeller* (8. Basım). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Güzel, N. C. (2020). Evlilik Ölçeği: Evliliğe ilişkin niyet, evliliğe yönelik genel tutumlar ve evliliğe yönelik beklenti ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik analizleri. *Turkish Studies-Educational Sciences, 15*(1), 185-197.
- Hallaç, S., Öz, F. (2014). Aile kavramına kuramsal bir bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 6*(2), 142-153.
- Harrell, S.P. (2018). Toward a positive psychology of relationships: New directions in theory and research. *M.A. Warren and S.I. Donaldson (Eds.), Being human together* içinde (s. 247-284). Bloomsbury Publishing USA.
- Haski-Leventhal, D. (2009). The volunteer management cycle: A dynamic framework for volunteer programs. *Nonprofit Management and Leadership, 20*(2), 199–218.
- Hikmetoğlu, S. (2023). Psikolojik iyi oluş ve aile aidiyetinin evlilik uyumuna etkisi. Y*önetim ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 2*(2), 90-101.

- Incedal Sonkaya, Z., Üstündağ Öcal, N. (2024). Young people's attitudes toward marriage, gender roles, and related factors. *BMC Public Health*, 24, Article 3347. https://doi.org/10.1186/s12889-024-20904-z
- Irawan, M.B. (2024). Exploring emotional intelligence's role in workplace conflict resolution: A Mixed-Methods Study. *Acta Psychologia, 3*(3), 88-99.
- Jones, G. D., Nelson, E. S. (1997). Expectations of marriage among college students from intact and non-intact homes. *Journal of Divorce & Remarriage, 26*(1-2), 171-189.
- Kara, H. (2020). Alzheimerli hastaya bakım veren aile üyelerinin bakım süreci deneyimleri üzerine nitel bir araştırma. S*osyal Politika Çalışmaları Dergisi, 20*(49), 1-25.
- Karahan, F. B. (2023). Kimlik oluşumunda ailenin rolü. *Kaide Dergisi, 1*(1), 20-33.
- Taşdelen Karçkay, A., Alkan, D., Toprak, B. (2023). Doğal Afet Bağlamında Aile Sistemi: Aile İlişkileri, Risk ve Koruyucu Faktörler, Aile Psikolojik Danışmanlığı. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi, 6*(2), 75-96. https://doi.org/10.58434/apdad.1298057
- Kargı, E., Akman, B. (2007). Üniversiteli gençlerin bakış açısıyla aile içi sorunlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 18*(1), 31-38.
- Kars, M. P., Peker, A. (2025). Ergenlerin aile içi ilişkileri ile aile bütünlüğü arasındaki ilişkiler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi,* (Aile Özel Sayısı Cilt-1), 99-129. https://doi.org/10.21560/spcd.vi.1634139
- Kavut, S. (2015). *Kuşaklararası iletişim farklılıklarının aile içi iletişime etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keldal, G., Kılıç, N. (2023). Marital timing of emerging adults: Familial factors as potent predictors. *Yüzüncü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (60), 17–28. https://doi.org/10.53568/yyusbed.1243073
- Kesgin, B. (2016). Evlilik ve çocuk sahibi olmak: Günümüz dünyasında değişen anlam ve biçimler. N. Avcı ve E. Aksoy (Ed.), *Aile Sosyolojisi* içinde (s. 284). İstanbul: Lisans.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10*(36), 381-404.
- Kıraç, R. (2011). *Sosyal hizmet perspektifinden aile ve aile politikaları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kıray, M. B. (1984). *Aile ve toplumsal değişme.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar Dizisi.
- Kıroğlu, M. (2024). *Ailedeki değer kavramının farklı kuşaklardaki anlamı üzerine karşılaştırmalı bir araştırma* (Doktora tezi). Akademik Perspektif Derneği.
- Koçak, S., Demir, B. (2023). Türkiye'de aile politikalarının sürdürülebilir kalkınma ve sosyal hizmetler açısından değerlendirilmesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 85*, 65–77.
- Koçoğlu, E. (2012). Cumhuriyetten günümüze insan hakları ve demokrasi kavramları açısından sosyal bilgiler dersi eğitim programının incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (7), 1-20.
- Köknel, Ö. (2001). *Kimliğini Arayan Gençliğimiz.* İstanbul: Altın Kitap.
- Macionis, J. (2018). Sociology (16th ed.). Pearson.
- Merter, F. (1990). Aile. *Milli Eğitim Dergisi, 23*(105), 4-13.
- Muralidharan, A., Lucksted, A., Medoff, D., Fang, L., Dixon, L. (2016). Stigma: A unique source of distress for family members of individuals with mental illness. *Journal of Behavioral Health Services & Research, 43*, 484–495.
- Murdock, G. P. (1949). *Social structure.* Macmillan.
- Musick, M. A., Wilson, J. (2008). *Volunteers: A social profile.* Indiana University Press.
- Nazlı, S. (2001). *Aile Danışmanlığı.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtımı.
- Özdemir, A. (2018). Kronik ruhsal bozukluğu olan hasta yakınlarının stigmaya ilişkin görüşleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 19*(3), 251-259.
- Park, S. S., Rosén, L. A. (2013). The marital scales: Measurement of intent, attitudes, and aspects regarding marital relationships. *Journal of Divorce & Remarriage, 54*(4), 295-312.

- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community.* Touchstone Books/Simon & Schuster. 357.10.1145/358916.361990.
- Robins, S.P. (2023). *Exploring intimacy: Cultivating healthy relationships through insight and intuition.* Rowman & Littlefield.
- Rolland, J. S. (1994). *Families, illness, and disability: An integrative treatment model.* Basic Books.
- Sancaklı, S. (2006). Hadislerde yaşlılık olgusunun değerlendirişi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1,* 49-71.
- Schulz, R., Sherwood, P. R. (2008). Physical and mental health effects of family caregiving. *Journal of Social Work Education, 44*(3_suppl), 105–113..
- Sezal, Y. (1981). *Sosyal Kurumlar*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Soysal, F. Ö., Baş, A. U., Aysan, F. (2016). Evlilik beklentisi ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12*(1).
- Soysal, F. S. Ö., Baş, A. U., Aysan, F. (2016). Evlilik Tutumu Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 24*(4), 1951-1964.
- Savaş N. (2025). Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu ve yeşil ekonomi perspektifi. *Social Sciences Studies Journal*, 11, 549-560
- Stutzer, A., Frey, B. S., Goette, L. (2011). The economics of volunteering (IZA Discussion Paper No. 5980). *SSRN*.
- Sunar, L. (2019). Değişen toplumsal koşullarda farklılaşan aile yapısı. *Lacivert Dergi*, (61). https://www.lacivertdergi.com/dosya/2019/10/23/degisen-toplumsal-kosullarda-farklilasan-aile-yapisi
- Şahin, S., Aral, N. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 1*(3), 55-66.
- Gümüş Şekerci Y, Ayvazoğlu G, Çekiç M. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Temel Afet Bilinci ve Farkındalık Düzeylerinin Saptanması. *Gümüşhane Sağlık Bilimleri Dergisi, 12*(1), 74-81.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2017). T*ürkiye Aile Yapısı Araştırması 2016 (TAYA 2016)*. Ankara.
- Tancan, B. N. (2022). *Aile içi iletişimin bireyin gelişimine etkisi.*
- Taskiran N, Erdemir S, Oguz M, Malkondu S. (2024). Two red/blue-emitting fluorescent probes for quick, portable, and selective detection of thiophenol in food, soil and plant samples, and their applications in bioimaging. *J Hazard Mater.*465:133464. doi: 10.1016/j.jhazmat.2024.133464. Epub 2024 Jan 9. PMID: 38237433.
- Tatarhan, M., Terzi İlhan, S. (2025). Bekâr bireylerin algılanan ebeveyn ilişki tutumları, evlilik rol beklentileri ve evlilik kaygısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi, 9*(3), 596–617. https://doi.org/10.63556/ankad.v9i3.263
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2013). *Türkiye aile yapısı araştırması (TAYA 2013) raporu*. https://www.aile.gov.tr/media/50219/taya2013trk.pdf
- Taylan, H. H. (2009). Türkiye'de köy ailesinde aile içi ilişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 22*, 117-138.
- TBMM (2010). *Meclis Araştırma Raporu.* https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss308.pdf
- TDK (2024). *Türk Dil Kurumu sözlükleri*. https://sozluk.gov.tr/
- Tönbül, Ö. (2019). Aile eğitimi programının annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi, 2*(1), 46-72.
- Topçuoğlu, A. Myradov, D. (2021). Türk aile yapısında aile içi iletişim doyumu ve aile aidiyetinin incelenmesi (Malatya örneği). *International Academic Social Resources Journal, 6*(27), 1177-1190.
- TÜBA (2023). *Döngüsel Ekonomi ve Sürdürülebilir Kalkınma*. Türkiye Bilimler Akademisi.
- Türk Kızılay (2024). *Genç Gönüllülük Raporu*.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2025). *İstatistiklerle Aile*, 2024. Haber Bülteni, Sayı: 53898. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2024-53898.
- UNFPA Türkiye (2023). Türkiye Gençlik Araştırması: Gençlerin yaşam koşulları ve evlilik/ebeveynlik algıları. Ankara.

- Ütük, U. (2018). KBRN tehdit ve tehlikelerden kaynaklı zararlar nedeniyle idarenin tehlike (risk) ilkesine dayalı sorumluluğu. *Resilience, 2*(1), 39-56.
- Van de Kaa, D. J. (2002). *The idea of a second demographic transition in industrialized countries. Birth, 35*(3), 45.
- Varışlı, B., Kurdoğlu, İ. (2025). Aile bağları, din ve sosyal sermaye: Asrın Felaketi belgeseli üzerinden 6 Şubat depremlerine dair bir değerlendirme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 25*(68), 869-912. https://doi.org/10.21560/spcd.vi1633047
- Vural, İ. (2012). İletişim süreci. H.İ. Gürcan (Ed.), *Medya ve iletişim* (3. Baskı) içinde (s. 2-15). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Walsh, F. (2003). Family resilience: A framework for clinical practice. *Family Process, 42*(1), 1–18.
- Walsh, F. (2016). *Strengthening family resilience* (3rd ed.). Guilford Press.
- Watzlawick, P., Beavin, J. H., Jackson, D. D. (1969). Menschliche Kommunikation - Formen, Strörungen, Paradoxien. Baern – Stuttgart. 50 – 70
- Wilson, J. (2000). *Volunteering. Annual Review of Sociology, 26,* 215–240.
- World Health Organization (1948). *Preamble to the Constitution of the World Health Organization.* New York.
- Yıldız, M. (2017). Evlilik olgunluk ölçeğinin geliştirilmesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi, 1*(1), 24-34.
- Yılmaz, E. (2019). Engelli çocuğu olan annelerde tükenmişlik: Nitel bir çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 30*(1), 183-200.
- Yılmaz, M. (2024). D*eğerler eğitimi aile özyeterlilik inancı ölçeği geliştirilmesi ve değerler eğitimine yönelik ailelerin görüşleri: Bir karma yöntem araştırması* (Doktora tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Yılmazçoban, A. M. (2020). *Değişen Türkiye'de evlilik ilişkileri ve aile yapısı.* Çizgi Kitabevi.
- Yolcu, F. S. (2025). Demografik dönüşüm ve aile: Türkiye nüfus dinamiklerinin aile yapısına ve sosyal politikaya etkileri. İçtimaiyat, (Aile Özel Sayısı), 343-360.

8. EKLER

EK - 1

Türkiye'de Bekâr Gençlerin Evlilik Algıları ve Evlilikten Beklentileri Üzerine Saha Araştırması

Ölçek Seti

Ölçekler	Madde No	Maddeler
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	1	Evlilik kutsal bir akittir.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	2	Evlilik kültürel kimliğin korunmasında önemli bir rol oynar.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	3	Evlilik neslin devamı için gereklidir.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	4	Evlilik çiftlere mutluluk getirir.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	5	Sağlıklı bir cinsel yakınlık oluşturmanın en güvenli yolu evlilik ilişkisidir.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	6	Evlilik diğer ilişkilerin veremeyeceği birliktelikleri sağlar.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	7	Evlilik hayatta yalnız başına kalma problemine yönelik en güzel çözümdür.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	8	Çocuk sahibi olmak için evli olmak gereklidir.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	9	Evliliğin insanı olgunlaştırdığını düşünürüm.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	10	Evlilik çiftlere huzur getirir.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	11	Evlilik toplum içinde kendimi güvende hissetmemi sağlar.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	12	Evlilik çiftler arasındaki sevgiyi arttırır.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	13	Kriz dönemlerinde (işsizlik, hastalık vb.) eşler en güçlü destekçilerdir.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	14	Evliliğin, bireyin toplum içerisindeki saygınlığını arttırdığını düşünürüm.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	15	Evlilik toplumsal bir gerekliliktir.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	16	İnsanlar evlenmese de olur.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	17	Evlilik iki kişi arasında bağlılığın bir göstergesi olarak önemlidir.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	18	Evlilik çiftler arasındaki güveni arttırır.
Evlilik Kurumuna Yaklaşım Ölçeği	19	Evlilik olmadan sürdürülen bir hayatın eksik olacağını düşünürüm.
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	1	Tek başına yaşamak tatmin edici bir yaşam biçimidir.
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	2	Çevremde gözlediğim mutsuz evlilikler beni evlilik fikrinden soğutuyor.
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3	Toplumun evliliğe dair beklentileri evlilikle ilgili kararlarımı olumsuz etkiler.

Türkiye'de Bekâr Gençlerin Evlilik Algıları ve Evlilikten Beklentileri Üzerine Saha Araştırması

Ölçek Seti

Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	4	Evlilikle ilgili korkularım var.
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	5	Evlendikten sonra ailelerimizin sık sık bize müdahale etmelerinden endişe duyuyorum.
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	6	Evlilikle ilgili şüphelerim var.
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	7	Çevremdeki insanlar evlenmem için baskı yapmasa daha geç evlenirim.
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	8	Evlilikte eşimin ailesinin benim de ailem olacağı düşüncesinden rahatsız oluyorum.
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	9	Kariyer hedefleri evlilikten daha önceliklidir.
Evlilikten Kaçınma Eğilimi Ölçeği	10	Tatillerimizi hangimizin ailesiyle birlikte geçireceğimiz konusunda eşimle aynı görüşte olamayacağımdan endişe duyuyorum.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	1	Evlilikten önce kişinin hayattan beklentilerini tanımlaması gerekir.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	2	İyi bir evlilik için güven önemlidir.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	3	İyi bir evlilikte eşler kararları birlikte almalıdır.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	4	Sağlıklı bir evlilik için iletişim önemlidir.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	5	Aile bütçesini eşimle birlikte planlamalıyız.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	6	Evliliğimde eşimle güvenli bir duygusal bağ kurabilmek çok önemlidir.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	7	Eşlerin birbirine karşı şefkatli olması değerlidir.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	8	Eşim ve ben birlikte sosyal etkinliklere katılabilmeliyiz.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	9	Kişi evlenmeden önce kendi finansal güvencesini sağlamalıdır.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	10	Eşimle sorunları açık ve yapıcı iletişimle çözebilmeliyiz.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	11	Ev işleri eşlerin ortak sorumluluğudur.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	12	Sağlıklı bir evlilik için eşlerin birbirine empatiyle yaklaşması değerlidir.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	13	Evlilikte bireysel hedeflerin desteklenmesi değerlidir.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	14	İyi bir evlilik için kişisel başarı/ yeterlilik hissine sahip olmak önemlidir.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	15	Birbirine sadık kalmak (sadakat) iyi bir evlilik için gereklidir.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	16	Çocukların yetiştirilmesinde eşler arasında sorumlulukların adil paylaşılması gerekir.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	17	Sağlıklı bir evlilik için eşler arasındaki saygı önemlidir.
İdeal Evlilik Beklentisi Ölçeği	18	Evliliğimde hediyeleşme ve romantik jestler olmalıdır.
Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği	1	Çocuk sahibi olmak bireyin özgürlüğünü kısıtlar.
Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği	2	Çocuk yetiştirmenin getirdiği sorumluluklar beni kaygılandırıyor.
Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği	3	Çocuk sahibi olmak evliliği anlamlı kılan en önemli unsurdur.

Türkiye'de Bekâr Gençlerin Evlilik Algıları ve Evlilikten Beklentileri Üzerine Saha Araştırması
Ölçek Seti

Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği	4	Çocuk sahibi olmak bireyin kariyer gelişimini zorlaştırır.
Çocuk Sahibi Olmaktan Kaçınma Eğilimi Ölçeği	5	Çocuk sahibi olmadan tatmin edici bir hayat mümkündür.
Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği	1	Aile geçimini sağlama sorumluluğu bireyler için kaygı unsurudur.
Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği	2	Ekonomik zorluklar insanların çocuk sahibi olma kararını zorlaştırır.
Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği	3	Düğün ve ev kurma maliyetlerinin yüksekliği evliliğin önünde büyük bir engeldir.
Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği	4	İyi bir evlilik için ekonomik istikrar (düzenli gelir, iş güvencesi) zorunlu değildir.
Ekonomik Koşulların Evliliğe Etkisi Ölçeği	5	Evliliğin sağlıklı sürdürülebilmesi için ekonomik rahatlık önemlidir.

EK- 2

TEMA 1: KÖKLERDEN GELECEĞE: AİLEDE DEĞERLER, KİMLİK VE EĞİTİM
AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Aile, geçmişten bugüne ülkemizin, milletimizin birliğinin, beraberliğinin ve devamlılığının teminatı olmuştur. Sağlam ve sağlıklı bir aile yapısı, huzurlu bireyler ve güçlü bir toplumun anahtarıdır. Bugün, aile yapısını korumak ve güçlendirmek toplumun da refahı için en önemli sorumluluklardandır.

Ailenin korunması ve güçlendirilmesi amacıyla ilan edilen 2025 Aile Yılı kapsamında Türk Kızılay Genç Kızılay tarafından yürütülen bu araştırma; Ülkemizde aile yapısının mevcut durumunun sosyal, ekonomik, kültürel boyutlarıyla değerlendirmeyi ve geleceğe yönelik perspektifleri belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmaya katılmayı reddedebilir ya da dilediğiniz zaman gerekçe göstermeksizin çekilebilirsiniz. Çalışmaya katılmamanız veya çekilmeniz herhangi bir hak kaybına yol açmayacaktır.

Bu araştırma kapsamında görüşlerinizi paylaşma sürecinde kişisel hassasiyet içeren konular gündeme gelebilse de; bu bilgiler KVKK kapsamındadır ve açıklanmayacaktır.

Kimlik bilgileriniz ve yanıtlarınız gizli tutulacaktır. Tüm veriler kodlanarak saklanacak, üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Araştırma sonuçları bilimsel toplantı ve yayınlarda sadece toplu/anonim istatistiksel veriler olarak sunulacaktır.

ONAM BEYANI

Yukarıda yer alan bilgileri okudum ve anladım. Araştırmanın amacı, süreci, olası yarar ve riskleri konusunda bilgilendirildim. Katılımımın gönüllü olduğunu, istediğim zaman gerekçe göstermeden çekilebileceğimi biliyorum. Araştırmaya kendi isteğimle katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının Adı Soyadı: .....
İmza: .....
Tarih: .... / .... / 2025

Araştırmacının Adı Soyadı: .....
İmza: .....
Tarih: .... / .... / 2025

TEMA 1: KÖKLERDEN GELECEĞE: AİLEDE DEĞERLER, KİMLİK VE EĞİTİM

SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FROMU

1. Adınız ve Soyadınız: _____
2. Yaşadığınız İl: _____
3. Yaşadığınız İlçe: _____
4. Cinsiyetiniz: (1) Kadın (2)Erkek
5. Öğrenim Düzeyiniz: (1) İlkokul

(2) Ortaokul

(3) Lise

(4) Önlisans

(5) Lisans

(6) Yüksek Lisans

(7) Doktora

6. Mesleğiniz: _____
7. Çalışma Durumunuz: (1) Çalışıyor (2)Çalışmıyor (3)Öğrenci
8. Çalışıyorsanız Sektör:

(1) Kamu (2) Özel Sektör (3) Kendi İşim/Serbest Meslek (4) Sivil Toplum Kuruluşu (5) Diğer_____

9. Çalışıyorsanız Çalışma Şekliniz: (1) Yarı Zamanlı (2) Tam Zamanlı
10. Gelir Düzeyi Memnuniyetiniz: Hiç memnun değilim (1) (2) (3) (4) (5) Çok memnunum
11. Medeni Durumunuz: (1)Evli (2)Bekar(3)Ayrı Yaşıyor (4)Boşanmış (5)Diğer_____
12. Evliyseniz Kaç Yıllık: _____
13. Çocuk Sahibi Olma Durumunuz: (1)Çocuk yok. (2)Sahip olunan çocuk sayısı:____
14. Yaşadığınız hanedeki toplam kişi sayısı nedir?: _____
15. Aynı hanede kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?

(1) Tek başıma yaşıyorum

(2) Anne ve babamla yaşıyorum

(3) Annemle yaşıyorum

(4) Babamla yaşıyorum

(5) Anne ve babamla; büyük ebeveynler ve/veya akrabalarımla yaşıyorum

(6) Eşim ve çocuklarımla yaşıyorum

(7) Eşim, çocuklarım, ebeveynlerim ile birlikte yaşıyorum

(8) Akraba/akrabalarımla yaşıyorum

(9) Arkadaşlarımla yaşıyorum

(10)Diğer _____

16. Evde Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi Sayısı: ____
17. Ailenizi kendi yaşamınızda hangi düzeyde önemli görüyorsunuz?

1-10 arasında puanlar mısınız, 1 (Hiç önemli değil); 10 (Çok Önemli)

(Hiç Önemli Değil) 1 23 4 56 7 8 9 10 (Çok Önemli)

18. Aileniz geçmişte herhangi bir doğal afet (deprem, sel, yangın vb.) deneyimledi mi?

(1) Evet (2) Hayır

18.1. Evet ise; hangi afet(ler)in deneyimlendiğini belirtir misiniz?

19. Ailenizde süregelen fiziksel bir sağlık sorunu (ör. kronik hastalık, engellilik, uzun süreli tedavi gerektiren durumlar) var mı?

(1) Evet (2) Hayır

19.1. Varsa, lütfen kısaca belirtiniz: _____

20. Ailenizde tanı almış ruhsal/psikolojik bir rahatsızlık (ör. depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu vb.) var mı?

(1) Evet (2) Hayır

20.1. Varsa, lütfen belirtiniz: _____

TEMA 1: KÖKLERDEN GELECEĞE: AİLEDE DEĞERLER, KİMLİK VE EĞİTİM

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1. Ailenizden öğrendiğiniz en önemli değerler nelerdir? Bunlar sizin hayatınızı nasıl şekillendirdi?
·Sondaj: Hangi değerler sizin için vazgeçilmezdir?

2. Çocuklarınıza (gelecek nesillere) ya da gençlere değerleri aktarmak için hangi yolları kullanıyorsunuz?
·Sondaj: Sözlü öğüt mü, örnek olma mı, dini/kültürel pratikler mi daha etkili oluyor?

3. Aile içinde en çok önem verilen değerler hangileridir? (saygı, dürüstlük, çalışkanlık vb.)
·Sondaj: Bunların günlük yaşama yansıması nasıl oluyor?

4. Aile büyüklerinin (dede, nine, anne-baba) değer aktarımında nasıl bir rolü var?
·Sondaj: Büyüklerden öğrendiğiniz değerlerden hangisini bugün sürdürebiliyorsunuz?

5. Anne ve babaların değerlerin çocuklara aktarılmasındaki rollerinde farklılıklar var mı, en çok hangisi rol üstleniyor?

6. Geleneksel değerler ile modern yaşam arasında (teknoloji, sosyal medya, şehir hayatı) nasıl bir denge kuruluyor?
·Sondaj: Çocuklar geleneksel değerleri nasıl karşılıyor?

7. Eğitimin (okul, öğretmen, kurs, dini eğitim) aile değerlerini koruma ya da değiştirme üzerindeki etkisi nedir?
·Sondaj: Okul ve aile değerleri arasında uyum mu, çatışma mı yaşanıyor?

8. Kırsal ve şehir hayatı ya da göç deneyimi, aile değerlerini nasıl etkiledi?
·Sondaj: Sizce şehirde mi yoksa köyde mi değerler daha kolay korunuyor?

9. Kız ve erkek çocuklara aktarılan değerlerde farklılıklar var mı?
·Sondaj: Bu farklılıklar çocukların kimlik gelişimini nasıl etkiliyor?

10. Gençler ailelerinden gelen değerleri ne ölçüde benimsiyor? Ne ölçüde modern kültürle çatışma yaşıyor?
·Sondaj: Çocukların hangi değerleri sorguladığını gözlemliyorsunuz?

11. Aile içinde değerlerle ilgili anlaşmazlıklar olduğunda (kuşak çatışması, farklı görüşler), bu durum nasıl çözülüyor?
·Sondaj: Uzlaşma yolları neler oluyor?

12. Sizce günümüzde hangi aile değerleri zayıflıyor veya unutulmaya yüz tutuyor?
·Sondaj: Bunun sebepleri neler olabilir?

13. Değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması için ailelerin hangi adımları atması gerektiğini düşünüyorsunuz?
·Sondaj: Siz kendi aileniz için ne tür uygulamalar yapıyorsunuz?
·Sondaj: Değerlerin korunması ve aktarılmasında ailenin hangi konularda desteğe ihtiyacı olabilir.

EK- 3

TEMA 2: SESSİZ ÇATLAKLAR, GÜÇLÜ BAĞLAR: AİLE İÇİ İLETİŞİM VE KUŞAKLARARASI ETKİLEŞİM
AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Aile, geçmişten bugüne ülkemizin, milletimizin birliğinin, beraberliğinin ve devamlılığının teminatı olmuştur. Sağlam ve sağlıklı bir aile yapısı, huzurlu bireyler ve güçlü bir toplumun anahtarıdır. Bugün, aile yapısını korumak ve güçlendirmek toplumun da refahı için en önemli sorumluluklardandır.

Ailenin korunması ve güçlendirilmesi amacıyla ilan edilen 2025 Aile Yılı kapsamında Türk Kızılay Genç Kızılay tarafından yürütülen bu araştırma; Ülkemizde aile yapısının mevcut durumunun sosyal, ekonomik, kültürel boyutlarıyla değerlendirmeyi ve geleceğe yönelik perspektifleri belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmaya katılmayı reddedebilir ya da dilediğiniz zaman gerekçe göstermeksizin çekilebilirsiniz. Çalışmaya katılmamanız veya çekilmeniz herhangi bir hak kaybına yol açmayacaktır.

Bu araştırma kapsamında görüşlerinizi paylaşma sürecinde kişisel hassasiyet içeren konular gündeme gelebilse de; bu bilgiler KVKK kapsamındadır ve açıklanmayacaktır.

Kimlik bilgileriniz ve yanıtlarınız gizli tutulacaktır. Tüm veriler kodlanarak saklanacak, üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Araştırma sonuçları bilimsel toplantı ve yayınlarda sadece toplu/anonim istatistiksel veriler olarak sunulacaktır.

ONAM BEYANI

Yukarıda yer alan bilgileri okudum ve anladım. Araştırmanın amacı, süreci, olası yarar ve riskleri konusunda bilgilendirildim. Katılımımın gönüllü olduğunu, istediğim zaman gerekçe göstermeden çekilebileceğimi biliyorum. Araştırmaya kendi isteğimle katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının Adı Soyadı: .....
İmza: .....
Tarih: .... / .... / 2025

Araştırmacının Adı Soyadı: .....
İmza: .....
Tarih: .... / .... / 2025

TEMA 2: SESSİZ ÇATLAKLAR, GÜÇLÜ BAĞLAR: AİLE İÇİ İLETİŞİM VE KUŞAKLARARASI ETKİLEŞİM SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Adınız ve Soyadınız: _____
2. Yaşadığınız İl: _____
3. Yaşadığınız İlçe: _____
4. Cinsiyetiniz: (1) Kadın (2)Erkek
5. Öğrenim Düzeyiniz: (1) İlkokul

(2) Ortaokul
(3) Lise
(4) Önlisans
(5) Lisans
(6) Yüksek Lisans
(7) Doktora

1. Mesleğiniz: _____
2. Çalışma Durumunuz: (1) Çalışıyor (2)Çalışmıyor (3)Öğrenci
3. Çalışıyorsanız Sektör: (1) Kamu (2) Özel Sektör (3) Kendi İşim/Serbest Meslek

(4) Sivil Toplum Kuruluşu (5) Diğer_____

1. Çalışıyorsanız Çalışma Şekliniz: (1) Yarı Zamanlı (2) Tam Zamanlı
2. Gelir Düzeyi Memnuniyetiniz: Hiç memnun değilim (1) (2) (3) (4) (5) Çok memnunum
3. Medeni Durumunuz: (1)Evli (2)Bekar (3)Ayrı Yaşıyor (4)Boşanmış (5)Diğer_____
4. Evliyseniz Kaç Yıllık: _____
5. Çocuk Sahibi Olma Durumunuz: (1)Çocuk yok. (2)Sahip olunan çocuk sayısı:____
6. Yaşadığınız hanedeki toplam kişi sayısı nedir?: _____
7. Aynı hanede kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?
8. Tek başıma yaşıyorum
9. Anne ve babamla yaşıyorum
10. Annemle yaşıyorum
11. Babamla yaşıyorum
12. Anne ve babamla; büyük ebeveynler ve/veya akrabalarımla yaşıyorum
13. Eşim ve çocuklarımla yaşıyorum
14. Eşim, çocuklarım, ebeveynlerim ile birlikte yaşıyorum
15. Akraba/akrabalarımla yaşıyorum
16. Arkadaşlarımla yaşıyorum
17. Diğer _____
18. Evde Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi Sayısı: _____
19. Ailenizi kendi yaşamınızda hangi düzeyde önemli görüyorsunuz?

1-10 arasında puanlar mısınız, 1 (Hiç önemli değil); 10 (Çok Önemli)

(Hiç Önemli Değil) 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (Çok Önemli)

1. Aileniz geçmişte herhangi bir doğal afet (deprem, sel, yangın vb.) deneyimledi mi?

(1) Evet (2) Hayır

18.1. Evet ise; hangi afet(ler)in deneyimlendiğini belirtir misiniz?

1. Ailenizde süregelen fiziksel bir sağlık sorunu (ör. kronik hastalık, engellilik, uzun süreli tedavi gerektiren durumlar) var mı?

(1) Evet (2) Hayır

19.1. Varsa, lütfen kısaca belirtiniz: _____

1. Ailenizde tanı almış ruhsal/psikolojik bir rahatsızlık (ör. depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu vb.) var mı?

(1) Evet (2) Hayır

20.1. Varsa, lütfen belirtiniz: _____

TEMA 2: SESSİZ ÇATLAKLAR, GÜÇLÜ BAĞLAR: AİLE İÇİ İLETİŞİM VE KUŞAKLARARASI ETKİLEŞİM YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

1.Ailenizde sizce önemli kararlar nasıl alınıyor? Karar sürecine çocuklar/gençler ne kadar dahil oluyor?

Sondaj: Karar alma sürecinde hangi konular daha çok tartışmaya açılır?

Sondaj: Karar süreçlerinde kuşaklar arasında görüş ayrılıkları yaşanıyor mu?

2.Ailenizde kuşaklar arası destek ve yardımlaşma nasıl gerçekleşiyor? (Maddi, manevi, psikolojik, duygusal vb. değerlendirir misiniz?)

Sondaj: Hangi tür destekler daha belirgin oluyor?

Sondaj: Bu destekler aile birliğini nasıl etkiliyor?

3. Gelenek; geçmişten günümüze aktarılan, toplumun ortak yaşam deneyimlerinden süzülerek gelen, kuşaklar boyunca tekrar edilip kalıplaşan davranış biçimleri, inançlar, ritüeller ve alışkanlıklar bütünüdür. Değer, bireylerin ve toplumların davranışlarını yönlendiren, neyin "iyi", "doğru" ya da "arzu edilir" olduğunu belirleyen ortak inançlardır. Bu bağlamda; ailenizde gelenekler ve değerler kuşaklar arasında nasıl aktarılıyor?

Sondaj: Hangi gelenek ya da değerlerin aktarımı daha güçlüdür?

Sondaj: Bu aktarım aile içi ilişkileri nasıl etkiliyor?

4.Evdeki rutinler ve alışkanlıklar kuşaklar arası etkileşimi nasıl etkiliyor?

Sondaj: Ailenizde farklı kuşaklarla (anne-baba, büyükanne-büyükbaba, çocuklar) iletişim tarzınız arasında benzerlikler nasıldır?

Sondaj: Ailenizde farklı kuşaklarla (anne-baba, büyükanne-büyükbaba, çocuklar) iletişim tarzınız arasında farklılıklar nasıldır?

5. Evdeki teknoloji kullanımı (telefon, internet, sosyal medya) kuşaklar arası etkileşimi nasıl etkiliyor?

Sondaj: Teknoloji kullanımı aile bireyleri arasında hangi farklılıkları ortaya çıkarıyor?

6.Ailenizde iletişim daha çok hangi yollarla gerçekleşiyor (yüz yüze, telefon, sosyal medya vb.) ve bu iletişimi nasıl değerlendirirsiniz?

Sondaj: İletişimin sıklığı ve içeriğini nasıl değerlendirirsiniz?

7.Ailenizdeki düzenli sohbet/iletişim zamanlarının (akşam yemekleri, toplantılar vb.), ortak aktiviteler ve paylaşılan deneyimlerin aile bireyleri arasındaki iletişime etkisi nasıldır?

8.Ailenizde iletişim kurma biçimlerinizi nasıl tanımlarsınız? (Örneğin; daha çok açık, net ve diyaloga dayalı mı, yoksa daha katı ve kurallara bağlı bir iletişim mi hâkim?)

Sondaj: Hangi konularda daha rahat iletişim kurabiliyorsunuz? Niçin?

Sondaj: Hangi konularda iletişim kurmakta güçlük yaşıyorsunuz? Niçin?

9.Ailenizde fikir ayrılıkları veya çatışmalar nasıl yönetiliyor?

Sondaj: Anlaşmazlık durumlarında çatışmalar nasıl çözülüyor?

Sondaj: Kriz ya da stres anlarında ailenizdeki üyeler birbirleriyle nasıl iletişim kuruyor?

10.Aile içerisinde değer farklılıkları yaşıyor musunuz?

Sondaj: Yaşıyorsanız, bu durum iletişiminizi nasıl etkiliyor?

11.Ailenizdeki bireyler arasındaki sorumlulukları ve aile üyeleri arasındaki beklentileri nasıl değerlendirirsiniz?

Sondaj: Sorumluluklar ve beklentilerin aile içerisindeki iletişimi üzerindeki etkisi nasıldır?

12.Hayatınızla ilgili alacağınız kararlarda ailenizin görüşleri sizi nasıl etkilemektedir?

13.Ailenizdeki iletişim dinamikleriyle ilgili profesyonel destek (psikolog, danışman vb.) alımına dair düşünceleriniz nelerdir?

14. Son olarak, eklemek ve paylaşmak istedikleriniz nelerdir?

EK- 4

TEMA 3: SAĞLIKLI AİLE, SAĞLIKLI TOPLUM: AİLEDE FİZİKSEL VE RUHSAL SAĞLIKAYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Aile, geçmişten bugüne ülkemizin, milletimizin birliğinin, beraberliğinin ve devamlılığının teminatı olmuştur. Sağlam ve sağlıklı bir aile yapısı, huzurlu bireyler ve güçlü bir toplumun anahtarıdır. Bugün, aile yapısını korumak ve güçlendirmek toplumun da refahı için en önemli sorumluluklardandır.

Ailenin korunması ve güçlendirilmesi amacıyla ilan edilen 2025 Aile Yılı kapsamında Türk Kızılay Genç Kızılay tarafından yürütülen bu araştırma; Ülkemizde aile yapısının mevcut durumunun sosyal, ekonomik, kültürel boyutlarıyla değerlendirmeyi ve geleceğe yönelik perspektifleri belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmaya katılmayı reddedebilir ya da dilediğiniz zaman gerekçe göstermeksizin çekilebilirsiniz. Çalışmaya katılmamanız veya çekilmeniz herhangi bir hak kaybına yol açmayacaktır.

Bu araştırma kapsamında görüşlerinizi paylaşma sürecinde kişisel hassasiyet içeren konular gündeme gelebilse de; bu bilgiler KVKK kapsamındadır ve açıklanmayacaktır.

Kimlik bilgileriniz ve yanıtlarınız gizli tutulacaktır. Tüm veriler kodlanarak saklanacak, üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Araştırma sonuçları bilimsel toplantı ve yayınlarda sadece toplu/anonim istatistiksel veriler olarak sunulacaktır.

ONAM BEYANI

Yukarıda yer alan bilgileri okudum ve anladım. Araştırmanın amacı, süreci, olası yarar ve riskleri konusunda bilgilendirildim. Katılımımın gönüllü olduğunu, istediğim zaman gerekçe göstermeden çekilebileceğimi biliyorum. Araştırmaya kendi isteğimle katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının Adı Soyadı: .....
İmza: .....
Tarih: .... / .... / 2025

Araştırmacının Adı Soyadı: .....
İmza: .....
Tarih: .... / .... / 2025

TEMA 3: SAĞLIKLI AİLE, SAĞLIKLI TOPLUM: AİLEDE FİZİKSEL VE RUHSAL SAĞLIK

SOSYODEMOGRAFİK FORM

1.Adınız ve Soyadınız: _____

2.Yaşadığınız İl: _____

3.Yaşadığınız İlçe: _____

4.Cinsiyetiniz: (1) Kadın (2)Erkek

5.Öğrenim Düzeyiniz:(1) İlkokul

(2) Ortaokul

(3) Lise

(4) Önlisans

(5) Lisans

(6) Yüksek Lisans

(7) Doktora

6.Mesleğiniz: _____

7.Çalışma Durumunuz: (1) Çalışıyor (2)Çalışmıyor (3)Öğrenci

8.Çalışıyorsanız Sektör: (1) Kamu (2) Özel Sektör (3) Kendi İşim/Serbest Meslek

(4) Sivil Toplum Kuruluşu (5) Diğer_____

9.Çalışıyorsanız Çalışma Şekliniz: (1) Yarı Zamanlı (2) Tam Zamanlı

10. Gelir Düzeyi Memnuniyetiniz: (1) (2) (3) (4) (5)

11. Medeni Durumunuz: (1)Evli (2)Bekar (3)Ayrı Yaşıyor (4)Boşanmış(5)Diğer_____

12. Evliyseniz Kaç Yıllık: _____

13. Çocuk Sahibi Olma Durumunuz: (1)Çocuk yok. (2)Sahip olunan çocuk sayısı:____

14. Yaşadığınız hanedeki toplam kişi sayısı nedir?: _____

15. Aynı hanede kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?

(1)Tek başıma yaşıyorum

(2)Anne ve babamla yaşıyorum

(3)Annemle yaşıyorum

(4)Babamla yaşıyorum

(5)Anne ve babamla; büyük ebeveynler ve/veya akrabalarımla yaşıyorum

(6)Eşim ve çocuklarımla yaşıyorum

(7)Eşim, çocuklarım, ebeveynlerim ile birlikte yaşıyorum

(8)Akraba/akrabalarımla yaşıyorum

(9)Arkadaşlarımla yaşıyorum

(10)Diğer _____

16. Evde Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi Sayısı: _____

17. Ailenizi kendi yaşamınızda hangi düzeyde önemli görüyorsunuz?

1-10 arasında puanlar mısınız, 1 (Hiç önemli değil); 10 (Çok Önemli)

(Hiç Önemli Değil) 1 23 4 56 7 8 9 10 (Çok Önemli)

TEMA 3: SAĞLIKLI AİLE, SAĞLIKLI TOPLUM: AİLEDE FİZİKSEL VE RUHSAL SAĞLIK

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

FİZİKSEL HASTALIK GRUBU

1)Ailenizdeki bireyin hastalık tanısı nedir? Bu hastalık, ailenizin günlük yaşam düzenini (yemek, uyku, iş/okul) nasıl değiştirdi ve bu değişikliklere uyum sağlamakta en çok nerelerde zorlandınız?

2)Ailenizdeki hastanın bakımından kim sorumlu? Evde bakım sürecinde aile bireyleri arasındaki rol ve sorumluluk dağılımı nasıl oldu, kimler daha fazla sorumluluk üstlendi?

3)Hastalık süreci aile içi iletişimi ve ilişkilerinizi nasıl etkiledi? Hastalık nedeniyle aile içinde çatışmalar veya gerginlikler yaşandı mı, yaşandıysa bu sorunları nasıl çözdünüz?

4)Aileniz hastalık süreciyle ilgili hangi başa çıkma yöntemlerini geliştirdi (dini inanç, hobi, profesyonel destek vb.)?

5)Tedavi sürecinde (ilaç, diyaliz, kemoterapi vb.) yaşadığınız güçlükler neler oldu? Ulaşım, randevu, bekleme ve maddi yük açısından deneyimleriniz nelerdir?

6)Sağlık hizmetlerine erişimde (hastane, eczane, aile sağlığı merkezi) ne tür kolaylıklar ya da zorluklar yaşadınız?

7)Hastalık yaşayan aile bireyinizin yaşam kalitesini artırmak için evde ya da günlük yaşamda neler yapıyorsunuz? (Örneğin: beslenme düzeni, ilaç takibi, moral desteği, birlikte vakit geçirme vb.)

8)Sosyal destek kaynaklarınız (akraba, komşu, arkadaş vb.) size hangi konularda yardımcı oldu, hangi konularda yetersiz kaldı?

9)Aile olarak, hastalık sürecinde en çok hangi desteğe (maddi, duygusal, sosyal) ihtiyaç duyuyorsunuz? Sizin için hangi tür desteklerin geliştirilmesini istersiniz?

10) Ailenizle birlikte geleceğe dair umutlarınız ve kaygılarınız nelerdir? Hastalık ve hasta bireyle ilgili sizi en çok hangi konular endişelendiriyor?

TEMA 3: SAĞLIKLI AİLE, SAĞLIKLI TOPLUM: AİLEDE FİZİKSEL VE RUHSAL SAĞLIK
Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

RUHSAL HASTALIK GRUBU

1)Ailenizde ki bireyin hastalık tanısı nedir? Tanıyı ilk öğrendiğinizde neler hissettiniz?

2)Ailenizde ruhsal hastalık konusu genellikle nasıl konuşuluyor? Ruhsal hastalık doğal bir sağlık sorunu olarak mı görülüyor yoksa gizlenmeye mi çalışılıyor?

3)Toplumun ve yakın çevrenizin ruhsal hastalığa karşı bakışı sizi nasıl etkiledi? Damgalanma veya önyargıyla karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız bu konuda neler yaptınız? Bunlarla nasıl baş ettiniz?

4)Ruhsal hastalık aile içindeki sorumlulukları ve rollerinizi nasıl değiştirdi? Kim daha fazla sorumluluk üstlendi?

5)Ruhsal hastalık aile içi ilişkilerinizi nasıl etkiledi? Hastalık nedeniyle aile içinde çatışmalar veya gerginlikler yaşandı mı, yaşandıysa bu sorunları nasıl çözdünüz?

6)Aileniz hastalık süreciyle ilgili hangi başa çıkma yöntemlerini geliştirdi (dini inanç, hobi, profesyonel destek vb.)?

7)Hastalık belirtileri yoğunlaştığında aile olarak buna yanıtınız nasıl olmaktadır? Kriz dönemleri ile sakin dönemler arasında ne gibi farklılıklar oluyor? Bunlarla nasıl baş ediyorsunuz?

8)Hastanızın ilaç kullanımı ve psikoterapiye düzenli devam edebilmesi gibi tedavi sürecine ilişkin deneyimleriniz nelerdir? İlaçların yan etkileri olduysa bunlara yönelik neler yaptınız?

9)Hastanızın yaşam kalitesini artırmak için evde ya da günlük yaşamda neler yapıyorsunuz? (Örneğin: beslenme düzeni, ilaç takibi, moral desteği, birlikte vakit geçirme vb.)

10) Sosyal destek kaynaklarınız (akraba, komşu, arkadaş, kurumlar) size hangi konularda yardımcı oldu, hangi konularda yetersiz kaldı?

11)Aile olarak, hastalık sürecinde en çok hangi tür desteğe (maddi, duygusal, sosyal) ihtiyaç duyuyorsunuz? Sizin için hangi tür desteklerin geliştirilmesini istersiniz?

12) Ailenizle birlikte geleceğe dair umutlarınız ve kaygılarınız nelerdir? Hastalık ve hasta bireyle ilgili sizi en çok hangi konular endişelendiriyor?

EK- 5

TEMA 4. KRİZE HAZIRLIK EVDE BAŞLAR: AİLEDE AFET VE ACİL DURUM BİLİNCİ AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Aile, geçmişten bugüne ülkemizin, milletimizin birliğinin, beraberliğinin ve devamlılığının teminatı olmuştur. Sağlam ve sağlıklı bir aile yapısı, huzurlu bireyler ve güçlü bir toplumun anahtarıdır. Bugün, aile yapısını korumak ve güçlendirmek toplumun da refahı için en önemli sorumluluklardandır.

Ailenin korunması ve güçlendirilmesi amacıyla ilan edilen 2025 Aile Yılı kapsamında Türk Kızılay Genç Kızılay tarafından yürütülen bu araştırma; Ülkemizde aile yapısının mevcut durumunun sosyal, ekonomik, kültürel boyutlarıyla değerlendirmeyi ve geleceğe yönelik perspektifleri belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmaya katılmayı reddedebilir ya da dilediğiniz zaman gerekçe göstermeksizin çekilebilirsiniz. Çalışmaya katılmamanız veya çekilmeniz herhangi bir hak kaybına yol açmayacaktır.

Bu araştırma kapsamında görüşlerinizi paylaşma sürecinde kişisel hassasiyet içeren konular gündeme gelebilse de; bu bilgiler KVKK kapsamındadır ve açıklanmayacaktır.

Kimlik bilgileriniz ve yanıtlarınız gizli tutulacaktır. Tüm veriler kodlanarak saklanacak, üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Araştırma sonuçları bilimsel toplantı ve yayınlarda sadece toplu/anonim istatistiksel veriler olarak sunulacaktır.

ONAM BEYANI

Yukarıda yer alan bilgileri okudum ve anladım. Araştırmanın amacı, süreci, olası yarar ve riskleri konusunda bilgilendirildim. Katılımımın gönüllü olduğunu, istediğim zaman gerekçe göstermeden çekilebileceğimi biliyorum. Araştırmaya kendi isteğimle katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının Adı Soyadı: .....
İmza: .....
Tarih: .... / .... / 2025

Araştırmacının Adı Soyadı: .....
İmza: .....
Tarih: .... / .... / 2025

TEMA 4. KRİZE HAZIRLIK EVDE BAŞLAR: AİLEDE AFET VE ACİL DURUM BİLİNCİ SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Adınız ve Soyadınız: _____
2. Yaşadığınız İl: _____
3. Yaşadığınız İlçe: _____
4. Cinsiyetiniz: (1) Kadın (2)Erkek
5. Öğrenim Düzeyiniz: (1) İlkokul

(2) Ortaokul
(3) Lise
(4) Önlisans
(5) Lisans
(6) Yüksek Lisans
(7) Doktora

6. Mesleğiniz: _____
7. Çalışma Durumunuz: (1) Çalışıyor (2)Çalışmıyor (3)Öğrenci
8. Çalışıyorsanız Sektör: (1) Kamu (2) Özel Sektör (3) Kendi İşim/Serbest Meslek

(4) Sivil Toplum Kuruluşu (5) Diğer_____

9. Çalışıyorsanız Çalışma Şekliniz: (1) Yarı Zamanlı (2) Tam Zamanlı
10. Gelir Düzeyi Memnuniyetiniz: (1) (2) (3) (4) (5)
11. Medeni Durumunuz: (1)Evli (2)Bekar (3)Ayrı Yaşıyor (4)Boşanmış (5)Diğer_____
12. Evliyseniz Kaç Yıllık: _____
13. Çocuk Sahibi Olma Durumunuz: (1)Çocuk yok. (2)Sahip olunan çocuk sayısı:____
14. Yaşadığınız hanedeki toplam kişi sayısı nedir?: _____
15. Aynı hanede kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?
16. Tek başıma yaşıyorum
17. Anne ve babamla yaşıyorum
18. Annemle yaşıyorum
19. Babamla yaşıyorum
20. Anne ve babamla; büyük ebeveynler ve/veya akrabalarımla yaşıyorum
21. Eşim ve çocuklarımla yaşıyorum
22. Eşim, çocuklarım, ebeveynlerim ile birlikte yaşıyorum
23. Akraba/akrabalarımla yaşıyorum
24. Arkadaşlarımla yaşıyorum
25. Diğer _____
26. Evde Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi Sayısı: _____
27. Ailenizi kendi yaşamınızda hangi düzeyde önemli görüyorsunuz?

1-10 arasında puanlar mısınız, 1 (Hiç önemli değil); 10 (Çok Önemli)

(Hiç Önemli Değil) 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (Çok Önemli)

28. Aileniz geçmişte herhangi bir doğal afet (deprem, sel, yangın vb.) deneyimledi mi?

(1) Evet (2) Hayır

18.1. Evet ise; hangi afet(ler)in deneyimlendiğini belirtir misiniz?

29. Ailenizde süregelen fiziksel bir sağlık sorunu (ör. kronik hastalık, engellilik, uzun süreli tedavi gerektiren durumlar) var mı?

(1) Evet (2) Hayır

19.1. Varsa, lütfen kısaca belirtiniz: _____

30. Ailenizde tanı almış ruhsal/psikolojik bir rahatsızlık (ör. depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu vb.) var mı?

(1) Evet (2) Hayır

20.1. Varsa, lütfen belirtiniz: _____

TEMA 4. KRİZE HAZIRLIK EVDE BAŞLAR: AİLEDE AFET VE ACİL DURUM BİLİNCİ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

1.Siz veya aileniz daha önce bir afet yaşadınız mı?
Sondaj soruları: Bu afetin aileniz üzerindeki etkileri neler oldu? Bu sırada afete hazırlıklı mıydınız? Bu deneyimin afetlere hazırlanmanız için nasıl bir etkisi oldu?

2.Bölgenizde meydana gelebilecek afet türleri ve bu riskler hakkında bilginiz var mı?
Sondaj soruları: Bu riskler nelerdir? Bu bilgileri hangi kaynaklardan aldınız? (Resmi kurumlar, TV, sosyal medya vb.)

3. Ailenizin afetler konusunda bilinçli olduğunu düşünüyor musunuz?
Sondaj soruları: Afetlere hazırlıklı olma konusunda ailenizi yeterli buluyor musunuz? Afet bilinci kazanmak için bugüne kadar herhangi bir eğitim aldınız mı? Sizce bu eğitimler faydalı oluyor mu?

4. Ailenizin bir afet planı ve hazırlığı var mı?
Sondaj soruları: Aile bireyleri olarak bir afet öncesinde, sırasında ve sonrasında sırasıyla ne yapmanız gerektiğini biliyor musunuz? Aile üyelerinin her birinin görev sorumlulukları belirli mi? Çocuklar bu plana dahil ediliyor mu? Olası bir afet için prova veya tatbikat yapıldı mı? Acil çıkış, tahliye, toplanma alanı ve nasıl iletişim kurulacağı gibi konular konuşuldu mu? Acil durum çantası hazırlandı mı? Ailenizde özel gereksinimli bireyler, çocuklar, yaşlılar, hastalar veya evcil hayvanlar varsa bunlar için özel hazırlıklarınız var mı?

5. Yaşadığınız konutun güvenlik durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?
Sondaj soruları: Evinizi daha güvenli hale getirmek ve afet risklerini azaltmak için adımlar attınız mı? Neler yaptınız? (Bina bakımı, güçlendirme, ev eşyalarının güvenliği vb. olabilir)

6. Ailenizin afetler için finansal olarak bir hazırlık planı var mı?
Sondaj soruları: Bu konuda banka hesabında ve nakit olarak birikiminiz var mı? Afetlere yönelik sigorta yaptırdınız mı?

7. Bir afet sırasında veya sonrasında aileniz dışında kimlerden yardım istersiniz? (Örneğin, geniş aile, akrabalar, komşular, iş arkadaşları). Yaşadığınız yerde yardım alabileceğiniz resmi, özel veya sivil toplum kuruluşlarını ve acil yardım telefon numaralarını biliyor musunuz?

8. Ailenizin psikolojik olarak bir afet olayı için hazır olduğunu düşünüyor musunuz?
Sondaj soruları: Bir acil durumda sakinleşme ve yatıştırma becerilerini biliyor musunuz? Bir afet anında duygusal olarak birbirinizi nasıl destekliyorsunuz?

9. Ailenizin afetlere hazır olma durumunu genel olarak düşündüğünüzde yetersiz olduğunuz ve güçlü olduğunuz noktalar nelerdir? Afetlere daha iyi hazırlanabilmek için hangi konularda desteğe ihtiyaç duyuyorsunuz? Genel olarak ailelerin afetlere hazır olması ve bilinçlenmesi için yapılması gerekenler sizce nelerdir?

EK- 6

TEMA 5: EV EKONOMİSİ: AİLEDE GEÇİM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Aile, geçmişten bugüne ülkemizin, milletimizin birliğinin, beraberliğinin ve devamlılığının teminatı olmuştur. Sağlam ve sağlıklı bir aile yapısı, huzurlu bireyler ve güçlü bir toplumun anahtarıdır. Bugün, aile yapısını korumak ve güçlendirmek toplumun da refahı için en önemli sorumluluklardandır.

Ailenin korunması ve güçlendirilmesi amacıyla ilan edilen 2025 Aile Yılı kapsamında Türk Kızılay Genç Kızılay tarafından yürütülen bu araştırma; Ülkemizde aile yapısının mevcut durumunun sosyal, ekonomik, kültürel boyutlarıyla değerlendirmeyi ve geleceğe yönelik perspektifleri belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmaya katılmayı reddedebilir ya da dilediğiniz zaman gerekçe göstermeksizin çekilebilirsiniz. Çalışmaya katılmamanız veya çekilmeniz herhangi bir hak kaybına yol açmayacaktır.

Bu araştırma kapsamında görüşlerinizi paylaşma sürecinde kişisel hassasiyet içeren konular gündeme gelebilse de; bu bilgiler KVKK kapsamındadır ve açıklanmayacaktır.

Kimlik bilgileriniz ve yanıtlarınız gizli tutulacaktır. Tüm veriler kodlanarak saklanacak, üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Araştırma sonuçları bilimsel toplantı ve yayınlarda sadece toplu/anonim istatistiksel veriler olarak sunulacaktır.

ONAM BEYANI

Yukarıda yer alan bilgileri okudum ve anladım. Araştırmanın amacı, süreci, olası yarar ve riskleri konusunda bilgilendirildim. Katılımımın gönüllü olduğunu, istediğim zaman gerekçe göstermeden çekilebileceğimi biliyorum. Araştırmaya kendi isteğimle katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının Adı Soyadı: .....
İmza: .....
Tarih: .... / .... / 2025

Araştırmacının Adı Soyadı: .....
İmza: .....
Tarih: .... / .... / 2025

TEMA 5: EV EKONOMİSİ: AİLEDE GEÇİM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Adınız ve Soyadınız: _____
2. Yaşadığınız İl: _____
3. Yaşadığınız İlçe: _____
4. Cinsiyetiniz: (1) Kadın (2)Erkek
5. Öğrenim Düzeyiniz: (1) İlkokul

(2) Ortaokul
(3) Lise
(4) Önlisans
(5) Lisans
(6) Yüksek Lisans
(7) Doktora

1. Mesleğiniz: _____
2. Çalışma Durumunuz: (1) Çalışıyor (2)Çalışmıyor (3)Öğrenci
3. Çalışıyorsanız Sektör: (1) Kamu (2) Özel Sektör (3) Kendi İşim/Serbest Meslek

(4) Sivil Toplum Kuruluşu (5) Diğer_____

1. Çalışıyorsanız Çalışma Şekliniz: (1) Yarı Zamanlı (2) Tam Zamanlı
2. Gelir Düzeyi Memnuniyetiniz: Hiç memnun değilim (1) (2) (3) (4) (5) Çok memnunum
3. Medeni Durumunuz: (1)Evli (2)Bekar (3)Ayrı Yaşıyor (4)Boşanmış (5)Diğer_____
4. Evliyseniz Kaç Yıllık: _____
5. Çocuk Sahibi Olma Durumunuz: (1)Çocuk yok. (2)Sahip olunan çocuk sayısı:____
6. Yaşadığınız hanedeki toplam kişi sayısı nedir?: _____
7. Aynı hanede kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?
8. Tek başıma yaşıyorum
9. Anne ve babamla yaşıyorum
10. Annemle yaşıyorum
11. Babamla yaşıyorum
12. Anne ve babamla; büyük ebeveynler ve/veya akrabalarımla yaşıyorum
13. Eşim ve çocuklarımla yaşıyorum
14. Eşim, çocuklarım, ebeveynlerim ile birlikte yaşıyorum
15. Akraba/akrabalarımla yaşıyorum
16. Arkadaşlarımla yaşıyorum
17. Diğer _____
18. Evde Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi Sayısı: _____
19. Ailenizi kendi yaşamınızda hangi düzeyde önemli görüyorsunuz?

1-10 arasında puanlar mısınız, 1 (Hiç önemli değil); 10 (Çok Önemli)
(Hiç Önemli Değil) 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (Çok Önemli)

1. Aileniz geçmişte herhangi bir doğal afet (deprem, sel, yangın vb.) deneyimledi mi?

(1) Evet (2) Hayır

18.1. Evet ise; hangi afet(ler)in deneyimlendiğini belirtir misiniz?

1. Ailenizde süregelen fiziksel bir sağlık sorunu (ör. kronik hastalık, engellilik, uzun süreli tedavi gerektiren durumlar) var mı?

(1) Evet (2) Hayır

19.1. Varsa, lütfen kısaca belirtiniz: _____

1. Ailenizde tanı almış ruhsal/psikolojik bir rahatsızlık (ör. depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu vb.) var mı?

(1) Evet (2) Hayır

20.1. Varsa, lütfen belirtiniz: _____

TEMA 5: EV EKONOMİSİ: AİLEDE GEÇİM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

1. Ailenizin başlıca gelir kaynakları nelerdir? Aile üyelerinin çalışma koşulları ve iş durumları hakkında bilgi verir misiniz? (Düzenli veya düzensiz iş, geçici iş, işsizlik durumları vb.)

2. Gelir ve giderinizi dengelemekte zorlandığınız zamanlar oluyor mu? Beklenmedik bir masraf çıktığında genellikle nasıl bir yol izleniyor? Çocukların veya gençlerin ev bütçesine katkısı oluyor mu?

3.Son yıllarda hane gelirinizde değişimler oldu mu? Gelir düşüşü veya artışı yaşandıysa sizce bunların nedenleri nelerdir? Son yıllarda yaşanan pandemi ve deprem dönemi hane bütçenizi ve aile yaşamınızı nasıl etkiledi? Bu dönemlerde hangi çözümleri ürettiniz, kimlerden destek aldınız?

4.Ailenizde tasarruf yapma alışkanlıkları var mı? Hangi amaçlarla tasarruf yapıyorsunuz? Enerji, su veya gıda israfını önlemek için neler yapıyorsunuz?

5.Ailenizde para yönetimi ve maddi planlar nasıl yapılıyor? Birikim için hangi yöntemleri ya da stratejileri kullanıyorsunuz? Bu konuda hangi engellerle karşılaşıyorsunuz?

6.Sizce ailenizin ekonomik açıdan güçlü yönleri neler? Geçiminizi daha sürdürülebilir hale getirmek için hangi çözümler gerekli? Aileniz geri dönüşüm, enerji tasarrufu gibi sürdürülebilir tüketim konularına nasıl yaklaşıyor?

7.Geliriniz günlük ihtiyaçları karşılamaya yeterli oluyor mu? Hane harcamalarınız daha çok hangi kalemlerde yoğunlaşıyor? Zorlandığınız dönemlerde hangi harcamalarda kısıntıya gidiyorsunuz?

8.Ailenizde harcamalar ve bütçe yönetimi konusunda kararları kimler veriyor? Bu kararlar aile içinde tartışılıyor mu? Kuşaklar veya cinsiyetler arasında farklılıklar oluyor mu?

9.Sizin için “iyi bir geçim” ne anlama geliyor? Ekonomik sıkıntılar ailenizde ilişkileri ve iletişimi nasıl etkiliyor? Finansal koşullar eğitim, evlilik, çocuk sahibi olma, konut gibi kararları nasıl şekillendiriyor?

EK- 7

TEMA 6 - DAYANIŞMA EVİN KALBİNDE BAŞLAR: AİLEDE SİVİL TOPLUM VE GÖNÜLLÜLÜK BİLİNCİ
AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Aile, geçmişten bugüne ülkemizin, milletimizin birliğinin, beraberliğinin ve devamlılığının teminatı olmuştur. Sağlam ve sağlıklı bir aile yapısı, huzurlu bireyler ve güçlü bir toplumun anahtarıdır. Bugün, aile yapısını korumak ve güçlendirmek toplumun da refahı için en önemli sorumluluklardandır.

Ailenin korunması ve güçlendirilmesi amacıyla ilan edilen 2025 Aile Yılı kapsamında Türk Kızılay Genç Kızılay tarafından yürütülen bu araştırma; Ülkemizde aile yapısının mevcut durumunun sosyal, ekonomik, kültürel boyutlarıyla değerlendirmeyi ve geleceğe yönelik perspektifleri belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmaya katılmayı reddedebilir ya da dilediğiniz zaman gerekçe göstermeksizin çekilebilirsiniz. Çalışmaya katılmamanız veya çekilmeniz herhangi bir hak kaybına yol açmayacaktır.

Bu araştırma kapsamında görüşlerinizi paylaşma sürecinde kişisel hassasiyet içeren konular gündeme gelebilse de; bu bilgiler KVKK kapsamındadır ve açıklanmayacaktır.

Kimlik bilgileriniz ve yanıtlarınız gizli tutulacaktır. Tüm veriler kodlanarak saklanacak, üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Araştırma sonuçları bilimsel toplantı ve yayınlarda sadece toplu/anonim istatistiksel veriler olarak sunulacaktır.

ONAM BEYANI

Yukarıda yer alan bilgileri okudum ve anladım. Araştırmanın amacı, süreci, olası yarar ve riskleri konusunda bilgilendirildim. Katılımımın gönüllü olduğunu, istediğim zaman gerekçe göstermeden çekilebileceğimi biliyorum. Araştırmaya kendi isteğimle katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının Adı Soyadı: .....
İmza: .....
Tarih: .... / .... / 2025

Araştırmacının Adı Soyadı: .....
İmza: .....
Tarih: .... / .... / 2025

TEMA 6 - DAYANIŞMA EVİN KALBİNDE BAŞLAR: AİLEDE SİVİL TOPLUM VE GÖNÜLLÜLÜK BİLİNCİ SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Adınız ve Soyadınız: _____
2. Yaşadığınız İl: _____
3. Yaşadığınız İlçe: _____
4. Cinsiyetiniz: (1) Kadın (2)Erkek
5. Öğrenim Düzeyiniz: (1) İlkokul

(2) Ortaokul
(3) Lise
(4) Önlisans
(5) Lisans
(6) Yüksek Lisans
(7) Doktora

1. Mesleğiniz: _____
2. Çalışma Durumunuz: (1) Çalışıyor (2)Çalışmıyor (3)Öğrenci
3. Çalışıyorsanız Sektör: (1) Kamu (2) Özel Sektör (3) Kendi İşim/Serbest Meslek

(4) Sivil Toplum Kuruluşu (5) Diğer_____

1. Çalışıyorsanız Çalışma Şekliniz: (1) Yarı Zamanlı (2) Tam Zamanlı
2. Gelir Düzeyi Memnuniyetiniz: Hiç memnun değilim (1) (2) (3) (4) (5) Çok memnunum
3. Medeni Durumunuz: (1)Evli (2)Bekar (3)Ayrı Yaşıyor (4)Boşanmış (5)Diğer_____
4. Evliyseniz Kaç Yıllık: _____
5. Çocuk Sahibi Olma Durumunuz: (1)Çocuk yok. (2)Sahip olunan çocuk sayısı:____
6. Yaşadığınız hanedeki toplam kişi sayısı nedir?: _____
7. Aynı hanede kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?
8. Tek başıma yaşıyorum
9. Anne ve babamla yaşıyorum
10. Annemle yaşıyorum
11. Babamla yaşıyorum
12. Anne ve babamla; büyük ebeveynler ve/veya akrabalarımla yaşıyorum
13. Eşim ve çocuklarımla yaşıyorum
14. Eşim, çocuklarım, ebeveynlerim ile birlikte yaşıyorum
15. Akraba/akrabalarımla yaşıyorum
16. Arkadaşlarımla yaşıyorum
17. Diğer _____
18. Evde Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi Sayısı: _____
19. Ailenizi kendi yaşamınızda hangi düzeyde önemli görüyorsunuz?

1-10 arasında puanlar mısınız, 1 (Hiç önemli değil); 10 (Çok Önemli)

(Hiç Önemli Değil) 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (Çok Önemli)

1. Aileniz geçmişte herhangi bir doğal afet (deprem, sel, yangın vb.) deneyimledi mi?

(1) Evet (2) Hayır

18.1. Evet ise; hangi afet(ler)in deneyimlendiğini belirtir misiniz?

1. Ailenizde süregelen fiziksel bir sağlık sorunu (ör. kronik hastalık, engellilik, uzun süreli tedavi gerektiren durumlar) var mı?

(1) Evet (2) Hayır

19.1. Varsa, lütfen kısaca belirtiniz: _____

1. Ailenizde tanı almış ruhsal/psikolojik bir rahatsızlık (ör. depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu vb.) var mı?

(1) Evet (2) Hayır

20.1. Varsa, lütfen belirtiniz: _____

TEMA 6 - DAYANIŞMA EVİN KALBİNDE BAŞLAR: AİLEDE SİVİL TOPLUM VE GÖNÜLLÜLÜK BİLİNCİ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

1. Aileniz için "sivil toplum" ve "gönüllülük" kavramları ne ifade ediyor?
Sondaj: Bu kavramlarla ilk nasıl tanıştınız?
Sondaj: Bu kavramlara dair aile içinde ortak bir bakış açısı var mı?

2. Ailenizin gönüllülük ve toplumsal sorumluluk konularında benimsediği değerler nelerdir?
Sondaj: Bu değerler aile içinde nasıl ifade buluyor?
Sondaj: Bu değerler size kim(ler) tarafından aktarıldı?

3. Ailenizde geçmişte veya bugün sivil toplum faaliyetlerine katılan bireyler oldu mu?
Sondaj: Bu kişilerin faaliyetleri aile içinde nasıl karşılandı?
Sondaj: Diğer bireylerde gönüllülük motivasyonu yarattı mı?

4. Çocuklara veya gençlere gönüllülük ve toplumsal duyarlılık bilinci kazandırmak için neler yapıyorsunuz?
Sondaj: Çocuklar bu süreçlere nasıl tepki veriyor?
Sondaj: Çocuklarınızın gönüllülük algısında ne gibi değişimler gözlemliyorsunuz?

5. Gönüllülük faaliyetlerine katılımda ailenizden nasıl bir destek görüyorsunuz?
Sondaj: Bu destek sizi nasıl etkiliyor?
Sondaj: Destek görmediğinizde ne yapıyor? Nasıl hissediyorsunuz?

6. Aile içinde benimsenen değerler, topluma karşı sorumluluk bilincinizi nasıl şekillendiriyor?
Sondaj: Ailede hangi davranışlar bu değerlerin bir yansımasıdır?
Sondaj Toplumsal olaylara yaklaşımınızı bu değerler nasıl etkiliyor?

7. Gönüllülük faaliyetlerinde karşılaştığınız en önemli zorluklar nelerdir?
Sondaj: Bu zorlukları nasıl aşmaya çalışıyorsunuz?
Sondaj: Aileniz bu süreçte size nasıl yardımcı oluyor?

8. Çevrenizdeki sivil toplum kuruluşları size ve ailenize nasıl katkılar sağlıyor?
Sondaj: Hangi tür kuruluşlarla etkileşim halindesiniz?
Sondaj: Aile içi iletişimi veya dayanışmayı artırıcı bir etkisi oldu mu?
Sondaj: Bu kuruluşlar gönüllülük bilincinin gelişmesine nasıl katkı sağlıyor?

9. Aile olarak gönüllülükle ilgili gelecekteki planlarınız neler?
Sondaj: Planları gerçekleştirmek için hangi desteklere ihtiyaç duyuyorsunuz?

10. Toplumsal dayanışmayı artırmak için bir aile olarak neler yapabileceğinizi düşünüyorsunuz?
Sondaj: Bu konuda çevrenize örnek olduğunuzu düşünüyor musunuz?
Sondaj: Daha etkili olmak için ne tür desteklere ihtiyaç duyuyorsunuz?

11. Toplumda duyarlılığı artırmak için nasıl bir rol üstleniyorsunuz?

12. Son olarak, eklemek ve paylaşmak istedikleriniz nelerdir?

EK- 8

TEMA 7: EKRANLARIN ARDINDAKİ AİLE: MEDYA KÜLTÜRÜ VE DİJİTAL TEMASLAR AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Aile, geçmişten bugüne ülkemizin, milletimizin birliğinin, beraberliğinin ve devamlılığının teminatı olmuştur. Sağlam ve sağlıklı bir aile yapısı, huzurlu bireyler ve güçlü bir toplumun anahtarıdır. Bugün, aile yapısını korumak ve güçlendirmek toplumun da refahı için en önemli sorumluluklardandır.

Ailenin korunması ve güçlendirilmesi amacıyla ilan edilen 2025 Aile Yılı kapsamında Türk Kızılay Genç Kızılay tarafından yürütülen bu araştırma; Ülkemizde aile yapısının mevcut durumunun sosyal, ekonomik, kültürel boyutlarıyla değerlendirmeyi ve geleceğe yönelik perspektifleri belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmaya katılmayı reddedebilir ya da dilediğiniz zaman gerekçe göstermeksizin çekilebilirsiniz. Çalışmaya katılmamanız veya çekilmeniz herhangi bir hak kaybına yol açmayacaktır.

Bu araştırma kapsamında görüşlerinizi paylaşma sürecinde kişisel hassasiyet içeren konular gündeme gelebilse de; bu bilgiler KVKK kapsamındadır ve açıklanmayacaktır.

Kimlik bilgileriniz ve yanıtlarınız gizli tutulacaktır. Tüm veriler kodlanarak saklanacak, üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Araştırma sonuçları bilimsel toplantı ve yayınlarda sadece toplu/anonim istatistiksel veriler olarak sunulacaktır.

ONAM BEYANI

Yukarıda yer alan bilgileri okudum ve anladım. Araştırmanın amacı, süreci, olası yarar ve riskleri konusunda bilgilendirildim. Katılımımın gönüllü olduğunu, istediğim zaman gerekçe göstermeden çekilebileceğimi biliyorum. Araştırmaya kendi isteğimle katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının Adı Soyadı: .....
İmza: .....
Tarih: .... / .... / 2025

Araştırmacının Adı Soyadı: .....
İmza: .....
Tarih: .... / .... / 2025

TEMA 7: EKRANLARIN ARDINDAKİ AİLE: MEDYA KÜLTÜRÜ VE DİJİTAL TEMASLAR SOSYODEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Adınız ve Soyadınız: _____
2. Yaşadığınız İl: _____
3. Yaşadığınız İlçe: _____
4. Cinsiyetiniz: (1) Kadın (2)Erkek
5. Öğrenim Düzeyiniz: (1) İlkokul

(2) Ortaokul
(3) Lise
(4) Önlisans
(5) Lisans
(6) Yüksek Lisans
(7) Doktora

1. Mesleğiniz: _____
2. Çalışma Durumunuz: (1) Çalışıyor (2)Çalışmıyor (3)Öğrenci
3. Çalışıyorsanız Sektör: (1) Kamu (2) Özel Sektör (3) Kendi İşim/Serbest Meslek

(4) Sivil Toplum Kuruluşu (5) Diğer_____

1. Çalışıyorsanız Çalışma Şekliniz: (1) Yarı Zamanlı (2) Tam Zamanlı
2. Gelir Düzeyi Memnuniyetiniz: Hiç memnun değilim (1) (2) (3) (4) (5) Çok memnunum
3. Medeni Durumunuz: (1)Evli (2)Bekar (3)Ayrı Yaşıyor (4)Boşanmış (5)Diğer_____
4. Evliyseniz Kaç Yıllık: _____
5. Çocuk Sahibi Olma Durumunuz: (1)Çocuk yok. (2)Sahip olunan çocuk sayısı:____
6. Yaşadığınız hanedeki toplam kişi sayısı nedir?: _____
7. Aynı hanede kimlerle birlikte yaşıyorsunuz?
8. Tek başıma yaşıyorum
9. Anne ve babamla yaşıyorum
10. Annemle yaşıyorum
11. Babamla yaşıyorum
12. Anne ve babamla; büyük ebeveynler ve/veya akrabalarımla yaşıyorum
13. Eşim ve çocuklarımla yaşıyorum
14. Eşim, çocuklarım, ebeveynlerim ile birlikte yaşıyorum
15. Akraba/akrabalarımla yaşıyorum
16. Arkadaşlarımla yaşıyorum
17. Diğer _____
18. Evde Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi Sayısı: _____
19. Ailenizi kendi yaşamınızda hangi düzeyde önemli görüyorsunuz?

1-10 arasında puanlar mısınız, 1 (Hiç önemli değil); 10 (Çok Önemli)
(Hiç Önemli Değil) 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (Çok Önemli)

1. Aileniz geçmişte herhangi bir doğal afet (deprem, sel, yangın vb.) deneyimledi mi?

(1) Evet (2) Hayır

18.1. Evet ise; hangi afet(ler)in deneyimlendiğini belirtir misiniz?

1. Ailenizde süregelen fiziksel bir sağlık sorunu (ör. kronik hastalık, engellilik, uzun süreli tedavi gerektiren durumlar) var mı?

(1) Evet (2) Hayır

19.1. Varsa, lütfen kısaca belirtiniz: _____

1. Ailenizde tanı almış ruhsal/psikolojik bir rahatsızlık (ör. depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu vb.) var mı?

(1) Evet (2) Hayır

20.1. Varsa, lütfen belirtiniz: _____

TEMA 7: EKRANLARIN ARDINDAKİ AİLE: MEDYA KÜLTÜRÜ VE DİJİTAL TEMASLAR
YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

1. Hangi dijital araçlara sahipsiniz? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)
   (1) Akıllı telefon (5) Akıllı televizyon
   (2) Tablet (6) Oyun konsolu (Playstation, Xbox vb.)
   (3) Masaüstü bilgisayar (7) Diğer (belirtiniz): ……
   (4) Dizüstü bilgisayar
2. Günlük telefon/sosyal medya kullanım süreniz ne kadar? (Tek seçenek işaretleyiniz)
   (1) 1 saatten az (4) 5–6 saat
   (2) 1–2 saat (5) 7 saat ve üzeri
   (3) 3–4 saat
3. Günlük ortalama ekran süreniz (telefon, tablet, bilgisayar, televizyon, oyun vb.) ne kadar? (Tek seçenek işaretleyiniz)
   (1) 1 saatten az (5) 7-8 saat
   (2) 1–2 saat (6) 8-9 saat
   (3) 3–4 saat (7) 10 saat ve üzeri
   (4) 5–6 saat
4. Hangi dijital medya platformlarını aktif olarak kullanıyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)
   (1) Instagram (6) Netflix
   (2) Facebook (7) WhatsApp
   (3) TikTok (8) Telegram
   (4) Twitter (X) (9) Diğer (belirtiniz): ……
   (5) YouTube
5. Sosyal medya/dijital araçları en çok hangi amaçla kullanıyorsunuz? (En fazla 2 seçenek işaretleyiniz)
   1. İletişim (mesajlaşma, arama) (5) Alışveriş
   2. Eğlence (video izleme, oyun, müzik) (6) Haber/bilgi edinme
   3. Eğitim/öğrenme (7) Diğer (belirtiniz): ……
   4. İş/mesleki amaçlar

6. Günlük yaşamınızda medya araçlarını (TV, internet, telefon, sosyal medya) hangi amaçlarla ve ne sıklıkla kullanıyorsunuz?

Amaç	1 Hiç	2 Biraz	3 Bazen	4 Sıklıkla	5 Çok sık
İletişim					
Eğlence					
Eğitim/öğrenme					
İş/meslek					
Haber/bilgi edinme					
Sosyalleşme (arkadaş/akraba ilişkileri)					

7. Dijital medya/ekran kullanımı ailenizle birlikte zaman geçirmenizi, iletişiminizi ve duygusal bağınızı nasıl etkiliyor?
(Sondaj) Aile içindeki rutinleri ve birlikte geçirilen zamanı nasıl değiştiriyor?
(Sondaj) Sizce sosyal medya ve dijital araçlar aile ilişkilerini gelecekte nasıl şekillendirebilir?
8. Ailenizde dijital medya kullanımıyla ilgili çatışmalar veya tartışmalar oluyor mu? (ör. ekran süresi, içerik, paylaşımlar)
(Sondaj) Bu tür sorunlar nasıl çözülüyor?
(Sondaj) Aile içinde bu konularda kurallar ya da anlaşmalar var mı?
9. Ailenizde medya okuryazarlığı ve çevrimiçi güvenlik konusunda farkındalık var mı?
(Sondaj) Bu konuda eğitim aldınız mı ya da kendi araştırmalarınızı yaptınız mı?
10. Ailenizde siber zorbalık, dolandırıcılık, mahremiyet ihlali gibi deneyimler yaşandı mı?
(Sondaj) Bu durumlarla nasıl başa çıkıldı?
(Sondaj) Kişisel verilerin korunmasına dair hangi önlemler alınıyor?
11. Aile bireylerinin sosyal medyada görünürlüğü (fotoğraf paylaşma, özel hayatı sergileme) sizde nasıl duygular uyandırıyor?
(Sondaj) Bu durum aile içi ilişkilerinizi nasıl etkiliyor?
   1. Dijital medya kullanımı aile içindeki otorite, aile içi roller ve aile içi görev paylaşımını nasıl etkiliyor?
   2. Büyüklerin ekran kullanımı çocuk yetiştirme ve eğitim üzerinde nasıl etkiler oluşturuyor?
   3. Yoğun sosyal medya kullanımı sizce bireylerin değerlerini nasıl etkiliyor?
(Sondaj) Bireylerin alışkanlıklarını nasıl etkiliyor?
(Sondaj) Bireylerin aile ilişkilerini nasıl etkiliyor?
12. Dijital kültürde sunulan içerikler (diziler, filmler, “ideal aile” temsilleri vb.) aile değerlerinizi ve beklentilerinizi nasıl etkiliyor?
13. Sizce sizde ya da ailenizde teknoloji/dijital medya bağımlılığına işaret eden davranışlar var mı?
(Sondaj) Bu durum aile üyelerinin duygusal tepkilerini ve ilişkilerini nasıl etkiliyor?
   1. Ailelerin dijital medyayı daha sağlıklı kullanabilmesi için hangi çözüm ve yaklaşımlar uygulanmalı?
   2. Sizce devlet, okul, sivil toplum kuruluşları ve gençler açısından hangi politikalar ya da destekler öne çıkıyor?
   3. Eklemek istediğiniz başka bir husus var mı?

EK- 9

SEGE Raporu'na Göre Sınıflandırılmış İller Haritası ve Listesi

Bu sınıflandırma Prof. Dr. Recep BOZDOĞAN'ın tavsiyeleriyle T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 2017 İl SEGE (Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi) Raporu referans alınarak oluşturulmuştur.

Sınıflandırma, SEGE endeksini temel alırken şu unsurlar doğrultusunda aile dinamikleri açısından anlamlı sosyokültürel kümelere ayrılmıştır.

Kullanılan Temel Kriterler:

1. SEGE Düzeyi: İl bazlı sosyoekonomik gelişmişlik seviyesi (1–6 arası).
2. Kültürel Yapı: Ailede kadın-erkek rolleri, akrabalık bağlarının yoğunluğu, ataerkillik/modernlik dengesi.
3. Kentsel/Kırsal Ağırlık: Göç oranları, kentleşme düzeyi, geleneksel bağların sürekliliği.
4. Aile Yapısı ve Tipolojisi:
   - Çekirdek/Geniş aile yaygınlığı,
   - Erken evlilik oranları,
   - Aile içi kuşak ilişkileri (üç kuşak bir arada yaşam),
   - Kadınların iş gücüne katılımı,
   - Boşanma oranları ve sosyal baskı yapısı.
5. Toplumsal Dayanışma ve Dinî/Kolektif Kodlar:
   - Hemşehrilik bağları, cemaat etkisi, tarikat/dernek/topluluk bağlılıkları.
   - Devlet-dışı destek ağlarının gücü.
6. Gençliğin Ailedeki Konumu:
   - Gençlerin bağımsızlaşma eğilimi,
   - Aile içi söz hakkı,
   - Eğitim/istihdam imkânlarının geleceğe etkisi.

SEGE Raporu'na Göre Sınıflandırılmış İller Haritası ve Listesi

Saha 1 – Refah Merkezleri (RM)

Modernleşmenin öncüsü, yüksek refah düzeyi ve bireysel yaşam pratikleriyle öne çıkan şehirler.

İller: İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Kocaeli, Antalya, Muğla, Eskişehir, Tekirdağ, Yalova, Sakarya

Saha 2 – Üretken Geçiş Bölgeleri (ÜG)

Sanayi, tarım ve hizmet sektörleri arasında denge kurmuş, modernleşme ile gelenek arasında geçiş kuşağı oluşturan kentler.

İller: Manisa, Kayseri, Konya, Denizli, Aydın, Balıkesir, Isparta, Karabük, Gaziantep, Bilecik, Burdur, Zonguldak, Kırklareli, Rize, Çanakkale

Saha 3 – Eşik Toplumlar (ET)

Geleneksel yapılar ile dönüşen sosyoekonomik dinamiklerin birlikte var olduğu kent geçiş alanları.

İller: Malatya, Elâzığ, Sivas, Afyonkarahisar, Uşak, Kırşehir, Çorum, Nevşehir, Tokat, Amasya, Düzce, Niğde, Kütahya, Aksaray, Ordu

Saha 4 – Yeşil Kuşak Kültürü (YK)

Karadeniz havzasında, akrabalık temelli yapılar ve doğaya dayalı yaşam biçimlerinin hâkim olduğu geleneksel sahalar.

İller: Trabzon, Rize, Giresun, Samsun, Artvin, Gümüşhane, Bartın, Kastamonu, Sinop, Bayburt, Tokat

Saha 5 – Doğu'nun Dayanışma Coğrafyası (DD)

Geniş aile yapılarının baskın olduğu, sosyal ilişkilerde bağlılık ve dayanışmanın güçlü biçimde yaşandığı iller.

İller: Van, Ağrı, Erzurum, Erzincan, Kars, Muş, Bingöl, Bitlis, Ardahan, Iğdır, Tunceli, Elâzığ, Hakkâri

Saha 6 – Kolektif Aile Havzası (KAH)

Güneydoğu'da geleneksel kültürel kalıpların yoğun biçimde sürdüğü, genç nüfusu yüksek iller.

İller: Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Batman, Adıyaman, Siirt, Şırnak, Kilis, Osmaniye

Saha 7 – Sosyal Kırılganlık Alanları (SKA)

Sosyoekonomik eşitsizliklerin yoğun, kamu hizmetlerine erişimin sınırlı olduğu dezavantajlı bölgeler.

İller: Tunceli, Hakkâri, Şırnak, Muş, Bitlis, Bingöl, Siirt, Ağrı, Bayburt, Ardahan, Iğdır, Van

Not: Kesişimde Bulunan İller

Aşağıdaki iller birden fazla sosyokültürel saha özelliği gösterdiğinden bağlama göre birden fazla sınıfta değerlendirilebilir:

Tokat (ET & YK), Elâzığ (ET & DD), Van (DD & SKA), Tunceli (DD & SKA), Hakkâri (DD & SKA), Şırnak (KAH & SKA), Muş (DD & SKA), Bitlis (DD & SKA), Bingöl (DD & SKA), Siirt (KAH & SKA), Ağrı (DD & SKA), Bayburt (YK & SKA), Ardahan (DD & SKA), Iğdır (DD & SKA)

”Kadim kültürümüz,değerlerimiz, inançlarımız nesilden nesile aktarılan sosyal tutkal niteliğindedir”
Prof. Dr. Emine ÖZMETE

”Bugünün genci yarının ailesidir; bu program gençleri yalnızca gözlemleyen değil, geleceğin gençlik ve aile politikalarını şekillendiren birer aktör olarak yetiştirmiştir.”
Rabia SAYAN

‘’Güçlü aileler, güçlü gençler yetiştirir. Güçlü gençler, geleceği inşa eder. ‘’
Aslan Can DELİBAŞ

''Bu rapor, gençlerin yalnızca sorunları dile getiren değil; çözümün bir parçası olmayı seçen aktörler olduğunu ortaya koymaktadır.''
Sude KARAOĞLAN

"Gençlerin gözünden 'anlayabilmek'..."
Arş. Gör. Sinem CAVLAK

"Aile; bazen yorulunca sığındığın, bazen sadece yanında olduğunu bilmenin yettiği yer…. "
Menekşe YAMAÇ

''Genç gönüllülerle çalışmak ve onlara akademik mentör olarak destek olmak benim için çok değerliydi. Programın gençlerin araştırma motivasyonunu güçlendirdiğine yürekten inanıyorum.''
Doç. Dr. Melike YALÇIN

“Bu program; Aile mefhumunun tüm çözümlerin başlangıcı olduğunu gösterdi bizlere.”
Mehmet Kazım KESKİN

“Genç aile, bir toplumun geleceğini oluşturan en dinamik ve en sağlam temeldir.”
Yusuf GÖKDUMAN

“Genç bakış açısıyla kökleri inceleyip geleceğe çözümler aradık.”
Buse Nur ŞEN

“Gençliğin sesiyle ailenin yapısını birlikte ele alan bir araştırma...”
Yeliz ÇANKAYA

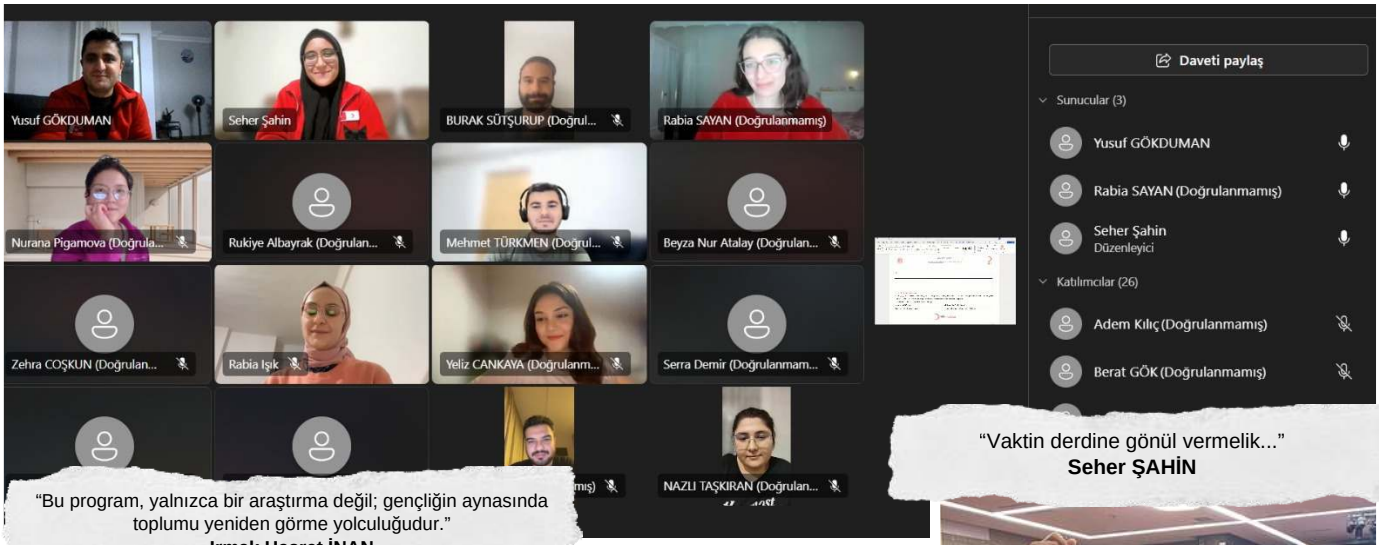

“Bu program, yalnızca bir araştırma değil; gençliğin aynasında toplumu yeniden görme yolculuğudur.”
Irmak Hasret İNAN

“Vaktin derdine gönül vermelik...”
Seher ŞAHİN

“Gençlerin aile ve evlilikle arasına giren mesafeye, ilmek ilmek umut işleyen bir ses…”
Cemre TÜNÇ

“Ailede kök salan değerleri, gençliğin bilinciyle büyütüp geleceğe dönüştüren bir yolculuk.”
Sena DURKAL

“Gençlik ve aile araştırması, bugünün gençliğinde yarının toplumunu görme cesaretidir.”
Nejla BAZ

“Bu programa başvururken ailenin toplumumuzdaki önemi için başvurmuştum araştırma süreciyle bu önemi bir kez daha gördüm.”
Reyyan DEMİRAL

“Aileyi araştırırken ailenin sadece kan bağı olmadığını gösteren Genç Kızılay ailesine bu araştırmadan dolayı teşekkürlerimi iletiyorum.”
Nisanur ŞAHİN

“Elinizdeki bu rapor; sahadaki o hüzünlü ama dirençli gözlerin bizlere emanet ettiği gerçeklerden süzülerek hazırlanıp, sağlıklı bir topluma giden yolun ancak bu yaraları ortak bir şuurla sarmaktan geçtiğinin bir kanıtıdır.”
Melek AVCI

“Gençlik ve Aile Araştırması, gençlerin aileye dair kırılgan umutlarını görünür kılan ve yeniden yeşerten yerdir.”
Muhammed Burak SÜTŞURUP

“AİLEYE

GENÇ

Dokunuş!”

GENÇ KIZILAY AKADEMİ